

MITROPOLIA ARDEALULUI

REVISTA OFICIALĂ A ARHIEPISCOPIEI SIBIULUI
ȘI A EPISCOPIILOR CLUJULUI ȘI ORADIEI

Biblioteca Episcopaliană Sibiu

ANUL XV, Nr. 7—8

IULIE—AUGUST 1970

MITROPOLIA ARDEALULUI

REVISTA OFICIALĂ A ARHIEPISCOPIEI SIBIULUI
ȘI A EPISCOPILOR CLUJULUI ȘI ORADIEI

APARE CU BINECUVINTAREA ȘI SUB INDRUMAREA
INALT PEA SFINȚIEI SALE

D. D. Dr. NICOLAE MLADIN

Arhiepiscop și Mitropolit

REDACȚIA ȘI ADMINISTRAȚIA :

Arhiepiscopia Ortodoxă Română Sibiu, strada 1 Mai nr. 24

Secretar de redacție : Pr. prof. dr. GRIGORIE MARCU

CUPRINSUL :

23 AUGUST 1944—23 AUGUST 1970

Pag.

REDACȚIA: Tăria Țării — unitatea noastră	425—429
F. C.: La 23 August 1970 (reportaj)	430—436

Biblioteca Mitropolitană Sibiu

STUDII

Teologie istorică

Pr. Prof. Dr. MILAN ȘESAN: Teologia ortodoxă în secolul XVIII	437—450
---	---------

Teologie sistematică

Arhid. Prof. Dr. IOAN ZĂGREAN: Un document ecumenist asupra Sf. Euharistiei	451—462
---	---------

Teologie practică

Preot IOAN BUNEA: Cultul morților (Rostul parastaselor)	463—466
Preot I. BUTA: Demnitatea preotului în parohie	467—471
VIOREL IONIȚA: Coordonatele vieții creștine după „Epistola către Diognet”	472—481
Prot. NICODIM BELEA: Considerații asupra problemei muncii și a exploatării în perspectivă creștină	482—489

INDRUMĂRI OMILETICE

† NICOLAE, Mitropolitul Ardealului: Puterea încrederii (predică)	490—493
— Pomenirea Mitropolitului Nicolae Bălan (cuvânt la parastasul de 15 ani de la moarte)	494—499
Preot FILARET CÔȘTEA: Predică la Duminică a VII-a după Rusalii	499—502
— Sf. Ioan Botezătorul — propovăduitorul pocăinței	502—506
Preot VARTOLOMEU CONSTANTINESCU: Predică la sărbătoarea Sf. Prooroc Ilie	506—509

URME DIN TRECUT

D. CALUGAR: Unirea Transilvaniei cu România oglindită în paginile ziarului „Telegraful Român” din 1918	510—515
Picot IOAN BUNEA: Din istoricul bisericii parohiale Cluj-Someșeni	516—520
Picot D. BALASA: Un document în legătură cu trecerea lui Andrei Șaguna prin Schela Cîineni în 1848	520—522
Picot Dr. TEODOR BODOGAI: Mitropolitul Andrei Șaguna (însemnări inedite)	522—556

RECENZII

D. CALUGAR: <i>Jean Rousselet</i> , Adolescentul, acest necunoscut (trad.)	557—558
M. PACURARIU: <i>Ștefan C. Alexe</i> , Sfintul Niceta de Remesiana și ecumenicitatea patristică din sec. IV—V (teză de doctorat în teologie)	558—560

VIAȚA BISERICESCĂ

M. DANCIU: Serbarea de încheiere a anului școlar 1969—1970 la Școala de cântăreți și Seminarul Teologic din Cluj	561—573
R.: Vizita la Arad a I. P. S. Mitropolit Nicolae al Ardealului	574—578
PARTICIPANT: Sfințirea bisericii din Oieșdea	578—599
Pr. F. COSTEA: Vizită frățească	599—601
— Hramul Sfintei Mînăstiri Brîncoveanu	601—608

INSEMNAȚII

IOAN I. ICA, N. D. GĂVOZDEA, PARTICIPANT, Arhim. VARAHIIL JITARU și Pr. I. FLOREA: Ecouri la vizita a doi teologi ortodocși români în Biserica Anglicană. — Tezaur ale culturii românești din Transilvania. — (†) Pr. Ioan Lalu. — (†) Pr. Savu Savu. — (†) Pr. I. Mircea	609—618
---	---------

Orice corespondență privitoare la revistă (inclusiv cărțile și revistele de schimb) se trimite pe adresa: *Arhiepiscopia Ortodoxă Română, Sibiu, strada 1 Mai nr. 24*, cu mențiunea: pentru redacția (sau: administrația) revistei „Mitropolia Ardealului”.

Colaboratorii sînt rugați să trimită manuscrise (autografe sau, de preferință, dactilografiate în 4 exemplare), scrise citeț, pe o singură pagină a filei, respectînd noua ortografie a Academiei Republicii Socialiste România.

Citatele și trimiterile, numele proprii și indicațiile cifrice să fie scrise deslușit, atît cele în românește, cît și cele în limbi străine.

Pentru uniformizarea indicării citatelor și trimiterilor (a celor biblice, mai ales), colaboratorii sînt rugați să se orienteze după materialele pe care le publică revista.

Manuscrisele nepublicate nu se înapoiază.

MITROPOLIA ARDEALULUI

REVISTA OFICIALĂ A ARHIEPISCOPIEI SIBIULUI
ȘI A EPISCOPIILOR CLUJULUI ȘI ORADIEI

Biblioteca Mitropolitană Sibiu

ANUL XV, Nr. 7—8

IULIE—AUGUST 1970

Redacția și Administrația: ARHIEPISCOPIA ORTODOXĂ ROMÂNĂ — SIBIU

Biblioteca Mitropolitană Sibiu

MITROPOLIA ARDEALULUI

REVISTA OFICIALĂ A ARHIEPISCOPIEI SIBIULUI
ȘI A EPISCOPIILOR CLUJULUI ȘI ORADIEI

APARE CU BINECUVÎNTAREA ȘI SUB ÎNDRUMAREA
ÎNALT PEA SFÎNȚIEI SALE

D. D. Dr. NICOLAE MLADIN

Arhiepiscop și Mitropolit

REDACȚIA ȘI ADMINISTRAȚIA :

Arhiepiscopia Ortodoxă Română Sibiu, strada 1 Mai nr. 24

Secretar de redacție : Pr. prof. dr. GRIGORIE MARCU

23 AUGUST 1944—23 AUGUST 1970

TĂRIA ȚĂRII — UNITATEA NOASTRĂ

Am pus punct primului pătrar de veac de la eliberarea României de sub jugul fascist și am încrestat la răboj, cu încredere și avînt, primii pași ai celui de al doilea.

La a 26-a aniversare a zilei de 23 August — cea mai mare sărbătoare a poporului nostru — acesta este darul cel mai prețios, ofranda noastră supremă pe care o aducem prăznuirii ei anuale: unitatea noastră întreolaltă, solidaritatea și înfrățirea tuturor fiilor Patriei în jurul celor ce ne călăuzesc spre noi și bogate înfăptuiri.

*

Eheu, fugaces labuntur ani, — cum trec anii muncind, construind, creînd!...

Parcă ar fi fost ieri cînd toate acestea nu erau, dar începeau să fie...

Ne aducem aminte — cu simțăminte de recunoștință pe care nici o arșită a fireștilor încercări la care este supusă viața inșilor și a popoarelor nu le va ofili — de toate forțele care au pregătit și înlesnit eliberarea României de sub jugul fascist, au promovat construcția socialistă din țara noastră și au ajutat poporul român să devină stăpîn la el acasă, pentru totdeauna.

Sub acoperemîntul vibrînd al recunoștinței noastre cuprîndem deopotrivă forțele dinăuntru țării și pe cei ce au făcut parte din uriașa și invincibila coalitie antihitleristă.

Sîntem recunoscători — și-i vom fi astfel de-a pururi — Armatei române. Intrarea ei în războiul antihitlerist a provocat prăbușirea frontului german în această zonă a continentului nostru și a deschis calea înaintării impetuoase spre centrul Germaniei hitleriste.

Alături de Armata sovietică, în frăție de arme exemplară, trupele române au alungat prin lupte grele efectivele armate germano-horthyste din Transilvania, eliberînd întregul teritoriu al Patriei și au luat parte activă la eliberarea Ungariei, Cehoslovaciei și Austriei.

Începînd de la 23 August 1944 și pînă la terminarea victorioasă a războiului pe continentul nostru, România a angajat în acțiunile armate contra trupelor fasciste efective militare care s-au ridicat la peste o jumătate de milion de oameni. Circa 170.000 de militari români s-au jertfit în luptele purtate contra cotropitorilor hitleriști. Aproape două sute de mii de ofițeri și ostași români au fost distinși cu ordine și medalii sovietice, cehoslovace și ungare pentru vitejia dovedită în lupte.

Aportul României la înfrîngerea nazismului și, deci, la instaurarea păcii în Europa s-a bucurat de aprecieri întru totul meritate din partea opiniei publice internaționale.

*

Pomenind după cuviință pe cei ce au luptat, s-au jertfit și au murit pentru ca Patria să trăiască, noi cuprindem de fiecare dată în îmbrățișarea recunoștinței noastre și pe cei ce se străduiesc fără contenire pentru ca Patria să propășească. În scaunul cel mai înalt al considerației și iubirii noastre, stau cei din fruntea țării, ocîrmuitorii Republicii noastre înfloritoare. Înțelepciunea și patriotismul lor, osîrdia lor pilduitoare, capacitatea lor constructivă, consecvența și competența lor în lucrarea de făurire a progresului obștesc sînt evidente cărora sublinierile ocazionale n-au ce să le mai adauge. Beneficiile acestor evidente le culeg toți fiii Patriei socialiste, cu fiecare an care se sfîrșește, cu fiecare plan care se împlinește și se depășește.

Orice țară — deci și țara noastră — are de îndeplinit permanent sarcini naționale și internaționale.

Sarcinile noastre naționale s-au înmulțit și îngreunat pe neașteptate prin lupta ce a trebuit purtată împotriva calamităților naturale care ne-au pus la grea încercare în pragul verii acesteia, și pentru înlăturarea consecințelor lor.

Acționînd cu hotărîre pentru rezolvarea grelelor probleme ridicate de inundații, Conducerea de Stat a reușit să asigure un ritm normal de desfășurare întregii noastre vieți economice și sociale. Pe de altă parte, ea a desfășurat simultan o vastă activitate pe plan internațional.

Pe plan intern, realizarea de competenție este înfăptuirea în condiții satisfăcătoare a sarcinilor planului de Stat pe anul 1970.

În primul semestru, producția globală industrială a fost realizată în proporție de peste 101 la sută. S-au obținut peste plan produse în valoare de un miliard și jumătate lei. Aceasta înseamnă că față de semestrul I al anului 1969, volumul producției industriale a crescut cu 12,4 la sută, depășindu-se ritmul prevăzut pentru anul în curs. Investițiile, planul de export și, în general, celelalte sectoare ale planului de Stat au înregistrat realizări care asigură deplina înfăptuire a prevederilor Cincinalului în curs.

Munca ce se desfășoară în agricultură pentru obținerea de recolte bogate, este susținută și intensă. Lucrările agricole sînt executate în condiții bune. S-a asigurat o cantitate mai mare de îngrășăminte chimice decît în anii premergători; se întrevedea posibilitatea dobîndirii unor recolte mari. Cu toate dificultățile ivite, datorită măsurilor luate pentru reînsămînțarea terenurilor calamitate și pentru îngrijirea cît mai atentă a culturilor, recolta la cerealele de vară va asigura aprovizionarea populației. Culturile de toamnă făgăduiesc, de asemenea, rod îmbelșugat.

Concomitent, înaintează pregătirile pentru noul nostru plan cincinal de Stat pe anii 1971—1975, ale cărui perspective de ansamblu au fost supuse dezbaterii forurilor competente.

Pe plan internațional, Republica Socialistă România continuă să ducă o politică de pace și colaborare cu toate statele, indiferent de așezarea lor politică și socială, în primul rînd cu țările socialiste. Politica aceasta ne-a cîștigat stima și încrederea tuturor popoarelor lumii. Această politică este întemeiată pe principiile respectării suveranității și independenței naționale, a neamestecului în treburile interne ale altor țări. Ea este afirmată atît în cadrele Organizației Națiunilor Unite cît și în cursul frecventelor schimburi de vizite pe care le practicăm pînă la nivelul întîlnirilor între șefii de state și de guverne. Astfel, recent, cu deosebit interes a fost întîmpinată înscrierea — la cererea Guvernului român — pe ordinea de zi provizorie a celei de-a XXV-a sesiuni a Adunării generale a O.N.U. a următoarelor două puncte: 1. „Consecințele economice și sociale ale cursei înarmărilor și efectele sale profund dăunătoare asupra păcii și securității în lume” și 2. „Rolul științei și tehnologiei

moderne în dezvoltarea națiunilor și necesitatea întăririi cooperării economice și tehnico-științifice între state“.

Datele valorificate mai sus, spicuite din repertoriul bogat al realizărilor țării noastre, arată că mersul înainte al României socialiste — ilustrat amănunțit mai ales prin recapitulările și evocările prilejuite de aniversarea unui pătrar de veac de la eliberarea României de sub jugul fascist, — continuă cu nestăvilit elan, chezășuindu-ne noi victorii în munca de propășire a întregului nostru popor.

*

Biserica noastră dreptmăritoare — mereu alături de popor, se bucură de toate izbînzile care îngroașe constant repertoriul realizărilor Patriei socialiste și sprijină cu mijloacele ce-i sînt specifice, obștescul progres material și spiritual. Preoții și credincioșii ei, participanți direcți și sîrguincioși la munca de zidire nouă pe care o desfășoară întregul nostru popor, au salutat cu nemăsurată satisfacție, între alte, măsurile luate de Ocîrmuirea de Stat pentru statornicirea unor norme de conviețuire socială bazate pe respect reciproc, atitudine umanitară față de semenii, corectitudine și hărnicie în activitatea productivă, creatoare a fiecăruia dintre noi, cinste și omenie în viața particulară și obștească — și în atitudinea față de bunurile obștești. Măsurile acestea sînt menite să ne agonisească și chezășuiască climatul cel mai propice pentru îndeplinirea cu succes a îndatoririlor ce le avem ca cetățeni ai României socialiste.

Recent, Biserica noastră și-a adus cu inimă deschisă ofranda ei de participare efectivă la măsurile luate de Ocîrmuirea țării în scopul stăvilirii inundațiilor și a înlăturării consecințelor lor, dovedind încă o dată, practic, că ea se identifică întru totul cu năzuințele obștești în spre o viață din ce în ce mai bună. Programul social al Guvernului, ea îl consideră a fi — cum și este — programul nostru al tuturor. În ce privește armonia socială — suport trainic al unității noastre naționale — Biserica este în chip deosebit interesată nu numai să se mențină, ci să se și adîncească, socotind că în materie de înfrățire a tuturor fiilor țării, nu există limite, care o dată atinse, să-ți creeze iluzia că ai făcut destul pentru înflorirea ei.

Încredințată fiind că **progresul este viață nouă**, prielnică celor ce și-o făuresc și au parte de beneficiile ei — iar viața cea nouă o făuresc oamenii noi și înnoiți, Biserica noastră des-

fășoară — pe căile și cu mijloacele ei duhovnicești — o susținută acțiune de educație socială a clerului și credincioșilor ei, înlesnindu-le astfel înțelegerea superioară a vremurilor mari ce le trăim și stimulînd participarea lor efectivă la cucerirea izbinzilor care fac faima României socialiste.

Încrezătoare în ajutorul lui Dumnezeu și în capacitatea creatoare de valori pe care „unirea duhului în legătura păcii” (Efeseni 4, 3) o augmentează și o susține în orice tărîm de viață, nu numai în cel religios, Biserica noastră nu va conțeni să contribuie, mai presus de toate, la cimentarea unității noastre obștești în jurul Ocîrmuirii țării.

E poziția — dreaptă — care cheazășuiește țaria noastră de astăzi și înfăptuirile de mîine ale României socialiste.

REDACTIA

Biblioteca Mitropolitană Sibiu

LA 23 AUGUST 1970

Cu prilejul împlinirii a 26 de ani de la eliberarea României de sub jugul fascist (23 August 1944—23 August 1970), salariații Centrului Arhiepiscopesc și ai Institutului Teologic Universitar din Sibiu s-au întrunit în ședință festivă, prezidată de Înalt Prea Sfințitul nostru Mitropolit Nicolae al Ardealului.

Deschizînd ședința, Arhipăstorul nostru a spus, în rezumat, următoarele:

Întregul nostru popor întâmpină cea de-a XXVI-a aniversare a eliberării României de sub jugul fascist, cu noi realizări și împliniri în toate domeniile de activitate. În anii vieții celei noi, ritmul de dezvoltare al întregii activități economice și culturale a atins un asemenea procent încît a așezat țara noastră între primele din lume.

În continuare I. P. S. Sa s-a reținut asupra sectorului vieții spirituale, arătînd că toate creațiile poporului nostru au înregistrat un progres evident, ducînd peste hotare faima poporului român. În literatură, arte plastice, teatru, operă, muzică etc., viața poporului nostru se manifestă cu vigoare și talent atît pe plan intern cît și în competițiile internaționale, așa cum rezultă din aprecierile, premiile și medaliile cucerite de oamenii de literatură și artă din țara noastră.

Toate aceste mărețe realizări în diferitele sectoare de activitate le sărbătorim în fiecare an la 23 August și sîntem bucuroși că și noi — ca o parte a acestui popor, angajat în muncă creatoare — am putut să aducem o contribuție neprecupețită la înfăptuirea lor, izvorîtă dintr-un cald patriotism.

Această sărbătorire — a încheiat I. P. S. Sa — înseamnă în același timp și un angajament din partea noastră pentru a sprijini și în continuare lucrarea întregului nostru popor, în așa fel ca viața să se dezvolte în același ritm accelerat spre țintele superioare ale unei societăți de tot mai multă bogăție materială și spirituală.

În continuare, dl Dr. Ioan Floca, din partea secției culturale a Centrului Arhiepiscopesc, a prezentat conferința festivă închinată acestei sărbătoriri. Conferința a înfățișat o sinteză a realizărilor mai de seamă ale României socialiste în acest răstimp de 26 ani de la ziua istorică de 23 August 1944,

devenită piatră de hotar între două orînduiri sociale și punct de plecare spre noi trepte de propășire a întregului nostru popor.

Conferențiarul a subliniat faptul că 23 August 1944 a constituit un început de eră nouă și pentru Biserica noastră. Prin îndrumarea Sf. Sinod în frunte cu Prea Fericitul Patriarh Justinian, clerul și credincioșii s-au regăsit într-un climat nou de „apostolat social” și de ecumenism constructiv cu toate cultele din Patria noastră.

După ce a prezentat cîteva înfăptuiri mai de seamă ale Bisericii noastre în acest răstimp, conferențiarul a încheiat exprimînd simțămintele care ne stăpînesc pe toți fiii Bisericii și poporului nostru cu prilejul acestei mărețe sărbători. Cu sentimente de nemărginită dragoste față de Patrie și adînc devotament față de înțeleapta Ocîrmuire de Stat, în același timp încrezători în viitorul luminos al țării noastre — slujitorii Centrului Arhiepiscopesc și ai Institutului Teologic Universitar din Sibiu, împreună cu întreg clerul și credincioșii Arhiepiscopiei noastre, își unesc și pe mai departe eforturile ca împreună cu cele ale întregului popor român, să contribuie la împlinirea perspectivelor mărețe ale Patriei noastre, patria moșilor și strămoșilor noștri.

În continuare, dintre cei prezenți au mai luat cuvîntul: P. C. vicar arhiepiscopesc, Tr. Belascu, P. C. prof. Dr. Milan Șesan, P. C. prot. Ioan Stoica, inspector eparhial și dna Magda Berariu, salariată a Institutului Teologic din Sibiu.

P. C. vicar arhiepiscopesc, Tr. Belascu subliniază importanța actului de Reîntregire a Bisericii Ortodoxe Române din 1948, devenit posibil prin noile condiții sociale care s-au statornicit în țara noastră după 23 August 1944. Reîntregirea bisericească din 1948 a însemnat o îmbogățire a vieții noastre bisericești sub toate manifestările ei și totodată o sporire a unității de gîndire și simțire în legea strămoșească și românească.

P. C. prof. M. Șesan arată că Institutul Teologic prin cadrele sale didactice și-a adus aportul la viața cea nouă a Patriei noastre, prin întregul proces de învățămînt și educație. Dacă înainte fiecare catedră de învățămînt teologic părea că este un patrimoniu al fiecărui profesor, astăzi toți profesorii de teologie sînt într-o comunitate unitară, în ambianța unei atmosfere familiare, proprie educației pentru formarea de preoți buni, trăitori în duhul dragostei lui Iisus Hristos, prin aplicarea Evangheliei la noile realități sociale în care trăiesc credincioșii.

P. C. prot. I. Stoica subliniază faptul că în tot trecutul istoriei noastre și al oricărui popor, nici o zi mare nu s-a sărbătorit decît în urma unor tot așa de mari jertfe ale fiilor poporului nostru. Roadele zilei de 23 August sînt rezultatul jertfelor eroilor care și-au dat viața pe cîmpurile de luptă pentru eliberarea Patriei de sub jugul fascist. Tot astfel înfăptuirile mărețe

de după 1944 sînt și ele rezultatul muncii eroice plină de abnegație și sacrificiu a tuturor fiilor buni ai Patriei, care în orice loc de muncă și-au desfășurat activitatea, au știut să pună interesele generale, ale obștei, ale colectivității deasupra măruntelor preocupări individuale și egoiste. Pentru formarea profilului spiritual al unui asemenea om nou al vieții celei noi din țara noastră, preoții au un cîmp întins de activitate, în calitatea lor de factori de educație moral-socială.

Dna Magda Berariu a accentuat îndatorirea tuturor salariaților de a fi împlinatori ai datoriei, nu numai de obligație și de frica legii, ci din conștiință și cu zelul apostolatului pe care îl cere orice profesiune mare sau mică.

Î. P. S. nostru Mitropolit Nicolae a încheiat, aducînd mulțumiri conferențiarului și tuturor care au luat cuvîntul, scoțînd fiecare în evidență aspecte diferite ale dezvoltării multilaterale și impetuoase a României socialiste și ale contribuției adusă de preoții și credincioșii Bisericii noastre la viața cea nouă a poporului nostru.

Plecînd de la cuvintele cîntecului vechi: „Eroi au fost, eroi sînt încă și-or fi...“, Î. P. S. Sa remarcă faptul real și actual al eroismului, care nu se limitează numai la cei ce și-au dat viața pe cîmpurile de luptă, ci el continuă și în vreme de pace, oriunde și oricînd se găsesc oameni care din dragostea de slujire a intereselor Patriei și poporului, își sacrifică clipă de clipă și zi de zi interesele lor personale sau familiare. Conștienți de ceea ce ne cere duhul de slujire al Evangheliei lui Iisus Hristos și la ce spirit de dăruire ne solicită viața cea nouă a Patriei noastre, ierarhii, preoții și credincioșii Bisericii noastre vom fi în permanență alături de mărețele idealuri de unitate, înfrățire, colaborare, pace și propășire materială și spirituală ale întregului nostru popor.

S-a dat citire apoi textului telegramei omagiale trimisă Domnului Prof. *Dumitru Dogaru*, Președintele Departamentului Cultelor. Telegrama are următorul cuprins:

Domniei Sale

Domnului Profesor DUMITRU DOGARU

Președinte al Departamentului Cultelor

București

Str. Snagov nr. 40

Angajații Centrului Arhiepiscopesc și ai Institutului Teologic de grad Universitar din Sibiu, întruniți în ședință festivă sub președinția Noastră — cu prilejul marii sărbători naționale a poporului român, 23 August — dau expresie sentimentelor de prețuire și admirație pentru mărețele realizări pe care poporul nostru sub îndrumarea conducătorilor iubiți le-a împlinit în cei 26 de ani de la eliberarea Patriei noastre scumpe.

Aducînd Domniei Voastre și tuturor salariaților Departamentului Cultelor — urări de sănătate, pace, bucurie și noi realizări în activitatea ce-o depuneți pentru îndrumarea cultelor din țara noastră, pentru propășirea Patriei, Vă asigurăm de întregul nostru devotament și de deplina noastră colaborare prin sprijinirea muncii poporului nostru pentru consolidarea vieții celei noi și strădaniilor lui, pentru pace și înfrățire între popoare.

ss. † NICOLAE

Mitropolitul Ardealului

Ședința festivă închinată celei de-a XXVI-a aniversări a eliberării României de sub jugul fascist, a dat prilej participanților la momente de trăire a unor sentimente de cald patriotism, întărindu-i în hotărîrea și angajamentul de a fi și de acum înainte la înălțimea chemărilor care au menirea să ridice prestigiul Patriei noastre și împlinirile mărețe ale poporului nostru român.

PARTICIPANT

*

Cu prilejul mării sărbători naționale a poporului român de la 23 August — ziua eliberării Patriei de sub jugul fascist — Înalt Prea Sfințitul Mitropolit al Ardealului, Dr. Dr. h.c. Nicolae Mladin a trimis Domnului Nicolae Ceaușescu, Președintele Consiliului de Stat al Republicii Socialiste România, următoarea telegramă:

Domniei Sale

Domnului NICOLAE CEAUȘESCU

Președintele Consiliului de Stat

al Republicii Socialiste România

București

La marea sărbătoare a poporului nostru Vă rog respectuos să primiți din partea mea și a Mitropoliei Ardealului cele mai calde urări de sănătate, pace și bucurie și asigurarea că sîntem cu întreaga noastră ființă alături de Domnia-Voastră, conducătorul înțelept și iubit al țării noastre, identificat deplin cu destinul de neasemuite împliniri ale poporului nostru pe calea istorică a dezvoltării patriei noastre într-un ritm accelerat spre țintele luminoase ce ne stau în față.

Vă asigurăm totodată că vom sprijini și în viitor mersul înainte al poporului spre noi culmi de cultură și civilizație și lupta lui pentru pace și înfrățire între popoare.

Trăiască și înflorească scumpa noastră patrie Republica Socialistă România.

ss. † NICOLAE

Mitropolitul Ardealului

Cu același prilej, Înalt Prea Sfinția Sa a trimis Domnului Ion Gheorghe Maurer, Președintele Consiliului de Miniștri al Republicii Socialiste România, telegrama următoare:

Domniei Sale
Domnului ION GHEORGHE MAURER
Președintele Consiliului de Miniștri
al Republicii Socialiste România

București

Cu prilejul zilei de 23 August, ziua eliberării Patriei noastre de sub jugul fascist, Vă rog să primiți din partea mea și a întregii Mitropolii a Ardealului, călduroase felicitări și cele mai bune urări de mulți ani cu sănătate, pace, bucurie și noi realizări în activitatea nobilă pe care o depuneți pentru propășirea Patriei și poporului spre tot mai luminoase culmi de cultură și civilizație.

Vă asigurăm totodată că Biserica strămoșească din Transilvania este alături de Guvernul țării, de întregul popor în munca de înălțare a Patriei noastre scumpe și în lupta pentru pace și colaborare între popoare.

ss. † NICOLAE

Mitropolitul Ardealului

Tot cu acest prilej, Înalt Prea Sfinția Sa a trimis Domnului Emil Bodnaraș, Vicepreședinte al Consiliului de Stat al Republicii Socialiste România, următoarea telegramă:

Domniei Sale
Domnului EMIL BODNARAȘ
Vicepreședinte al Consiliului de Stat
al Republicii Socialiste România

București

Cu prilejul marii sărbători naționale a poporului român — 23 August, Vă rog să primiți din partea mea, a Prea Sfințitului episcop-vicar Visarion, a preoțimii și credincioșilor ortodocși din Mitropolia Ardealului, cele mai alese felicitări și urări de sănătate, pace și spor în munca nobilă ce o depuneți pentru propășirea Patriei noastre scumpe, Republica Socialistă România.

Vă asigurăm totodată de întregul devotament al Bisericii transilvănene față de marile inițiative și realizări ale poporului român, sub îndrumarea înțelepților lui ocîrmuitori, pentru înălțarea Patriei noastre scumpe, una, liberă și independentă, pe noi trepte de cultură și civilizație, pentru pacea și înfrățirea dintre popoare.

ss. † NICOLAE

Mitropolitul Ardealului

Telegramă asemănătoare a trimis Înalt Prea Sfinția Sa cu acest prilej și Domnului Prof. *Dumitru Dogaru*, Președinte al Departamentului Cultelor:

Domniei Sale

Domnului Profesor DUMITRU DOGARU

Președinte al Departamentului Cultelor

București

Str. Snagov nr. 40

Cu prilejul marelui sărbători naționale a poporului român de la 23 August, Vă rog, Domnule Președinte, să primiți din partea mea, a Prea Sfințitului episcop-vicar Visarion, a clerului și credincioșilor Mitropoliei Ardealului cele mai calde felicitări și urări de pace, sănătate și muncă spornică întru propășirea scumpei noastre Patrii, Republica Socialistă România.

Totodată Vă asigur că însuflețiți de un cald patriotism sprijinim cu întreaga noastră ființă munca poporului nostru angajat în toate sectoarele de activitate, pentru înflorirea Patriei, una, liberă și prosperă, pentru pace și înfrățire între popoare.

ss. † NICOLAE

Mitropolitul Ardealului

— La toate aceste telegrame s-a primit răspuns.

Înalt Prea Sfințitul nostru Mitropolit Nicolae a trimis Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian telegrama următoare:

Prea Fericirii Sale

J U S T I N I A N

Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române

București

Cu prilejul zilei de 23 August, marea sărbătoare națională a poporului român, Vă rugăm să primiți Prea Fericite Părinte Patriarh, din partea Noastră, a Prea Sfințitului episcop-vicar Visarion, a preoțimii și credincioșilor, cele mai sincere și calde urări de sănătate, pace și îndelungată și rodnică arhipăstorire întru povățuirea duhovnicească și patriotică a clerului și credincioșilor Bisericii Ortodoxe Române și întru slujirea scumpei noastre Patrii, Republica Socialistă România și a vrednicului popor român.

Vă asigurăm că Mitropolia Ardealului mergînd — cu întreaga Biserică — pe calea apostolatului social, inițiat și realizat de Prea Fericirea Voastră, este alături de poporul român în eforturile lui pentru înflorirea Patriei, una, liberă și în neconținut progres, și pentru pacea a toată lumea.

ss. † NICOLAE

Mitropolitul Ardealului

Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian a răspuns astfel:

Înalt Prea Sfințitului Părinte,
NICOLAE MLADIN, Mitropolitul Ardealului,

Sibiu

Mișcat deosebit de alesele urări adresate cu prilejul sărbătorii naționale de la 23 August, mulțumim din inimă Înalt Prea Sfinției Voastre, Prea Sfințitului Episcop-vicar Visarion, clerului și credincioșilor din cuprinsul Mitropoliei Ardealului. Ne unim în pioase rugăciuni simțămintele pentru continua înflorire a Patriei noastre Republica Socialistă România, pentru fericirea poporului român și pentru biruința frățească întru dragostea Mântuitorului Hristos.

ss. † JUSTINIAN

Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române

Iată câteva acte din care reiese împreună lucrarea Bisericii noastre pentru promovarea intereselor superioare ale poporului nostru, angajat cu toate forțele sale în consolidarea vieții celei noi și în sprijinirea păcii și înfrățirii dintre popoare.

F. C.

Biblioteca Mitropolitană Sibiu

TEOLOGIA ORTODOXĂ ÎN SECOLUL XVIII (—1760)

Între Apusul și Răsăritul european nu au existat bariere ermetice, ci era susținut un contact viu permanent, dar Ortodoxia opunea neconținut Europei apusene catolice și protestante principiile ei teologice (Vezi M. Șesan, Ortodoxia în fața Protestantismului și a Uniației, în Mitropolia Ardealului nr. 3—6/1962; apoi în serialele Șesan M., Biserica Ortodoxă din veacul XVII până azi, în Mitropolia Ardealului nr. 1—2/1964; Șesan M., Sino-dalitatea ortodoxă în sec. XVII—XVIII, în Mitropolia Ardealului nr. 9—10/1965; Șesan M., Teologia ortodoxă în sec. XVII, în Mitropolia Moldovei nr. 11—12/1969; Patriarhia Română, Istoria Bisericească Universală, vol. 2, București 1956, p. 333 ss; Schneemann Al., The historical road of Eastern Orthod., N. York 1963; Waddams H., Meeting the orthod. Churches, Londra 1964; Șesan M., Die orthodoxe Kirche (1054—1968), Le Monde Religieux 30, Lausanne 1969).

Secolul XVIII este o epocă în care iluminismul apusean raționalist a provocat distanțarea dintre empiric și metafizică, pentru a da răspuns mai explicit la întrebările chiar chinuitoare: de unde sîntem? ce sîntem? și încotro ne îndreptăm? Cu aceste probleme s-au ocupat: deistul H. Cherbury și raționalistul Descartes în sec. XVII, idealistul Leibniz, empiricul Chr. Wolff, senzualistul Condillac, legat de J. Locke și Berkeley, ca și materialistii enciclopediști francezi Holbach, D'Alembert, Diderot, Helvetius și alții, dînd ocazie lui Voltaire să nu aibă încredere în nimic și să ironizeze totul.

Această atmosferă a găsit ecou în reforma țarului Petru cel Mare al Rusiei, care se inspira din ideea celei „a treia Rome” la Moscova, pentru a arbitra între Apus și Orientul mahomedan, ocrotindu-i pe ortodocși.

Pentru a rămîne autocrat, țarul a înlocuit funcția de patriarh cu un Sinod dirigent, în care Oberprocurorul reprezenta voința țarului (Vezi Ustria-

lov N., *Istoria Petra Velikago*, 6 vol. 1851—71; Stupperich R., *Staatsgedanke und Religionspolitik Peter des Grossen*, 1936; Tolstoi A., *Peter the Great*, Londra 1936; Popov N., *Petru cel Mare*, București 1940; Koch H., *Die russische Orthodoxie im Petrinischen Zeitalter*, 1929; Mitrop. Serafim Cetvernikov, I., *Die Ostkirche*, Stuttgart 1950; Blagoi D., *Istoria russk. literatură XVIII vieka*, Moscova 1951; Pestici S., *Russkaia istoriografia XVIII v.*, Leningrad 1961; Tatiscev V., *Istoria Rossiiskaia (—1750)*, Moscova 1962; Smolitsch J., *Geschichte der russ. Kirche (1700—1917)*, 1962; Hammerschmidt E.-Ouspensky L., *Symbolik des orthod. Christentums*, Stuttgart 1962; Lo Gatto E., *Histoire de la litterature russe (sec. X—XX)*, Paris 1965; Glazik I., *Die russ. onthod. Heidenmission seit Peter d. Grossen*, Münster 1954).

Partizan al străduințelor țarului a fost românul Teodor Corbea și Teofan Procopovici (—1736), raționalist moderat, opus latinismului și grecismului. În acest scop a susținut reorganizarea Academiiilor de la Kiev și Moscova, cu accent pe filozofie, dar în spirit antiscolastic. Noua Academie de la Petrograd a fost înzestrată cu 30.000 volume, și de cultură apuseană. Apoi vreo 60 tineri au fost trimiși la studii la Oxford, Göttingen și Leiden, ca să învețe filozofia după Baumeister, Bacon, Descartes, Leibniz și Chr. Wolff. Ajungând mitropolit la Novgorod, Teofan a susținut reforma țarului prin lucrarea: „Reglement” eclesiastic și noua direcție teologică a precizat-o în dogmatica sa, intitulată latinește: *Christiana orthodoxa dogmatica*, în 3 vol. editată de Mitropolitul Samuil Mislovski la Lipsca în 1782, în care dogmatica era separată de morală. Apoi a mai scris: *De processione Spiritus Sancti, contra lui Filioque*, tipărită în urmă la Gotha în 1772, urmînd apoi un Catehism școlar, publicat în altă ediție de Gh. Konisski la Moghilev în 1761; cu această ocazie Teofan a definit și o serie de termeni teologici în limba rusă, pregătind astfel terenul pentru publicarea Sf. Scripturi întregi în limba populară. Între ucenicii lui au fost arhim. Teofilact Lopatinski, Teod. Policarp și Nic. Semeinov, care au publicat *Evangelhiiarul rus* din 1726 și *Gramatica lui Smotrițki* din 1648, în 1721; apoi Ghedeon Vișnievski, Kiril Florinski, Inoch. Popovski și alții (Samarin I., T. Prokopovici, L. St. Javorski, Moscova 1847; Cystovici J., T. Prokopovici i ego vremia, Moscova 1868; *Patriarhia Română, Teologia Dogmatică* vol. 1, 1958, p. 33; Cardaș Gh., T. Corbea, *Mitropolia Olteniei* nr. 1—2/1967, p. 28 s).

De Teofan s-a apropiat cu prudență și Dimitrie Cantemir, membru al Academiei de la Berlin din 1714 (vezi Șesan M., în *Mitropolia Moldovei* nr. 5—6/1962 și în *Studia Leibnitiana* II-2, 1970), apreciat în Rusia, precum și fiul său Antioh Cantemir (—1744). Activ în diplomatie și cunoscînd personal pe filozofii francezi Montesquieu și Fontenelle, Antioh a realizat sinteză între clasicism și iluminism, spre a impune moralitatea ca ideal în viață; de aceea este considerat ca unul dintre primii ilumiști ruși; el a grijit ca lucrările tatălui său să fie publicate și între ele s-au bucurat de apreciere deosebită:

Cartea sistemului sau a situației religiei mahomedane, în 1735 (Pospelov N., Istoria literaturii ruse, 1, trad. rom. 1950, p. 100 ss; Apostol P., Locul lui Antioh C. în istoria filozofiei ruse, Cercetări filozofice 1, 1956; Grasshoff H., Antioh Kantemir, Berlin 1966, p. 340).

Poziția tradiționalistă era susținută de Ștefan Iavorski (—1722), episcop la Reazan, fiind sprijinit de mitropolitul Ioan de Tobolsk, care a publicat: Oglinda moralității și Alfabetul Sfinților și alte lucrări (Revista Patriarhiei Ruse 6, 1965, p. 73 ss), și a promovat „petrinismul” în misiunea din Siberia; apoi frații greci Ioanichie și Sofronie Leichudis (—1717 și 1730) și alții. Acest punct de vedere a fost expus în: Tratatul despre Biserică — Tractatus de ecclesia, apoi în 3 volume de Predici și în lucrarea: Despre cele 12 dogme. Împotriva lui Teofan, acuzat de protestantism, Iavorski a compus lucrarea: Piatra credinței — Kamen viary. Dar Teofan a răspuns prin luteranul Buddeus de la Jena și prin Kochlaeus, care l-au numit pe Iavorski agent al iezuiților. Dar pe acesta l-a apărut dominicanul Ribeira în: Responsum antapologeticum ecclesiae catholicae contra calumnias... J. Buddei nomine evulgatas in orthodoxos latinos et grecos, Viena 1732, precum și Teof. Lopatinski, rectorul Academiei din Moscova, care s-a îndepărtat de Teofan și a împreunat iar dogmatica și morala, apoi și prof. Silvestru Kuliavski din Kiev, cu lucrarea: Compendium orthodoxae theologiae doctrinae, din 1741, tipărit în 1786. Totuși lucrarea lui Iavorski: Piatra credinței a fost oprită din circulație pentru că de frământare doreau să profite atât luteranii, cât și iezuiții, căci mitropolitul Lev Kișko a crezut de bine să promoveze de la mînăstirea Suprasl uniația papală.

În numele neoelenismului, opoziția era susținută de arhiepiscopul Simeon Todorski de la Pskov (—1754), care a publicat împreună cu ucenicii săi Iacov Bolnițki, Varlaam Liascevski și Ghed. Slonimski: Biblia slavonă în 1751, numită „Elisabetiană”, și republicată în 1756, 1757 și 1759. Reformele lui Petru au mai fost combătute și de Grig. Tatițki și de M. Avramov (—1752), pentru acuza că țarul Petru ar fi Antihristul vizat de Apocalipsă; dar au fost respinși de istoricul V. Tatischev (—1750).

Pe linia isihast-palămită a continuat spiritualitatea monahală, în forma neo-isihastă rusă, pentru că ea exercita un dublu rol, religios și umanitar. Din cadrul ei va răsa mai târziu activitatea deosebită a monahului Paisie Velicovskii (1722—94), care va lansa din mediul mînăstirilor moldovenești renașterea nu numai a duhovniciei ortodoxe, dar și a conștiinței demnității omenești, legată de activitate creatoare (Uspenski L., Isichasm, în Messenger al Patriarhiei ruse, nr. 57 și 58, Paris 1967; Losskij V., Bogoslovie sveta, Revista Patriarhiei din Moscova 3 și 4/1968; Tachinos A., To Paisios Velicikovskii, Tesalonic 1964).

Epoca „petrină” s-a oglindit și în lucrarea populară despre „Marinarul rus Ivan Karioțki”, care cutreierînd Olanda, Austria și Italia, a promovat în spirit armonic idei umanitare împotriva silniciei și a minciunii.

Poziția de progres a susținut-o savantul multilateral M. V. Lomonosov (—1764). Pornind de la Gramatica lui Smotrițki, de la Aritmetica lui Magnițki și Psaltirea lui S. Poloțki, și fiind atent la teologia lui Teofan Procopovici, el a fost atras spre filozofie, fizică și matematică. După absolvirea Academiei de științe de la Marburg, a ascultat prelegerile lui Chr. Wolff despre logică și metafizică. Trebuind să se retragă în particular, a cerut ca teologia să nu se amestece în științe; totuși a recunoscut folosul cărților bisericești, pentru limba populară ce o promovează. În acest sens pornind de la constatarea că limba rusă cuprinde splendoarea limbii spaniole, vioiciunea celei franceze, duritatea celei germane, gingășia limbii italiene precum și bogăția și preciziunea limbilor clasice: greacă și latină, a publicat „Gramatica rusă”, în 1755, care în curînd a ajuns la 14 ediții; cu această ocazie a precizat că există o întreită stilizare lingvistică: una cultă, alta burgheză și în fine cea populară. Deși concepția sa despre lume era atomistă, cu legi înăscute, totuși el a păstrat respectul pentru religie, exprimat în lucrarea: Gînduri despre Dumnezeu, căci una e legea naturii și alta e legea Evangheliei (Lomonosov, Opera, ed. Moscova 1950; Morozov A., Lomonosov, trad. germ. Berlin 1955, pp. 628; Vezi Krestanska Revue 4, Praga 1965, p. 75; Longevin L., Lomonosov, Paris 1968).

Pentru popor, pe lângă literatura duhovnicească veche și muzica bisericească, s-a continuat instrucția religioasă și prin iconografie. A fost continuat stilul isihast al lui A. Rubliev prin înviorarea oferită de școala lui Stroganov din sec. XVII, continuată de Simon și Tibor Filatov. Pictura a devenit „de salon” față de cea „de meserie” și inspirîndu-se din neoelenismul lui Teofan din Furna, a acceptat și elementele manierismului apusean. Dar acum icoana nu mai era o rugăciune ci un portret. De aceea Sinodul rus din 1761 a dispus ca Alexei Antonov să fie „cenzor” spre a păzi tradițiile ortodoxe ale iconografiei ruse. A fost urmat de pictorii Vaznețov, Nestorov, Brube și alții (Șesan M., Iconografia ortodoxă națională, Mitropolia Moldovei 5—6/1965, p. 281).

În această vreme, la Istanbulul turcesc, Patriarhia ecumenică își continua tradiția neoelenistă. Astfel Maxim Kallipolitul a editat: Biblia grecească, în redacția lui Serafim de la Mitilene, în 1703, cu ediții la Londra și la Halle, în 1710. Alții și-au tipărit lucrările pe pămînt românesc, în timpul domniei fanarioților. Astfel patriarhul Atanasie IV Dabbas al Antiohiei a publicat în limba arabă, la Snagov, pînă în 1705: Liturghierul, Ceaslovul, Evangheliarul și mutînd tipografia la Aleppo, prin ajutorul lui Antim Ivireanul și al lui Constantin Brîncoveanu, a tipărit încă Psaltirea, Octoihul, Mărgărintul cu predicile Sf. Ioan Gură de Aur, Explicarea Evangheliilor, Stîncă îndoielii, Istoria Patriarhiilor Antiohiei și altele, pînă în 1724 (Dan Simonescu, Cărți

arabe, B.O.R. 5—6/1964, p. 524 ss). Apoi patriarhul Hrisant Notara al Ierusalimului a compus la București: Enciclica către ortodocșii din Orient împotriva prozelitismului latin, indicînd toate inovațiile — abaterile catolicismului, și în 1729 a compus: Mănturisiră de credință ortodoxă contra latinilor, avînd aprobarea sinoadelor de la Constantinopol (Karmiris I., *Dogmatiká mneméia*, Atena 1952, p. 820 ss).

În Moldova, Hristu Embarocomitis a publicat la Iași, în 1728, lucrarea: Despre purcederea Sfîntului Duh; mai activ a fost patriarhul Silvestru al Antiohiei, pictor și predicator, care a publicat la Iași mai multe lucrări precum: Contra primatului papal, în 1740, după ediția patriarhului Nectariu din 1682; apoi în arabă a tipărit la Iași, între 1747—57: Condac-Liturghier, Arbitrul adevărului și dreptății, după patriarhul Nectariu, cu critica latinilor, apoi Colecția scrisorilor contra inovațiilor latine și Cina cea divină, contra azimelor, după Eustratie Argentis, care la rîndul lui a tipărit cartea: Manual contra infailibilității papei; apoi a publicat Cartea dreptății, antilatină și Psaltirea (Gheorghită I., *Tipografia arabă, în Mitropolia Moldovei* 5—6/1958, p. 418). În acea vreme, patriarhul Calinic IV, ca mitropolit al Proilavei, a adunat o bogată bibliotecă.

În Patriarhia Alexandriei s-a continuat copierea de manuscrise, cam 230 la număr, în sec. XVIII și patriarhul Samuil (—1723) a folosit: Capitole silogistice ale lui Marcu Efesinul, contra latinilor, apoi Istoria bisericească a lui Meletie al Atenei, Piatra scandelei de Ilie Miniatul și Panoplia lui Eutimie Zigabenu, retipărită la Tîrgoviște în 1710; în circulație a ajuns și noua ediție din 1745 a lucrării: Prolegomena la cartea despre suflet a lui Teofil Korydaleu. În plus, Christodulos K., a tipărit la Veneția, vechi centru tipografic grecesc, Cateheze la Sfînta Liturghie, în 1750 pe 248 pagini.

La Muntele Athos, care se bucura de relativă autonomie, s-a înființat o școală teologică, în 1743, pe care patriarhul ecumenic Ciril V a ridicat-o apoi la rang de Academie, în frunte cu arhim. Neofit; bogăția ei în manuscrise era imensă, căci numai la mînăstirea Pantocrator se păstrau la 30.000 de manuscrise, multe aduse și din Țările Române.

Ce privește muzica bisericească greacă, se păstra caracterul ei tradițional bizantin și cel stilizat de Ieremia Cacavela și de aceea se vor exprima rezerve față de stilul dascălului Petru

Lampadarie, care părea unora cîntare de pe minaret. Erau apreciați Manuil Hrisaf și Ioan Trapezuntinul.

Referitor la iconografia greacă, deciziile sinoadelor patriarhale din 1667 și 1672 despre cinstirea sf. icoane, s-au oglindit în pictura neoelenistului Emanoil Tsanes (1699) și în Erminia lui Dionisie din Furna din 1728, după care s-au orientat pictorii greci, îndeosebi patriarhul Silvan al Antiohiei, al cărui tip a devenit cunoscut în întreaga Biserică ortodoxă (vezi Șesan M., în Mitropolia Moldovei 5—6/1965, p. 285; Velea M., Evoluția semeiografiei bis. Studii Teologice 9—10/1965, p. 593 s; v. și Delikanis, Patriarchika engrafa, 3 vol. Constantinopol 1884; Papadopoulos Th. Studies to the history of the Greek Church (—1800), Bruxella 1952; Hellenisme contemporain, Atena 1953; Theodoru K., Die Lehre der Vergottung, Kerygma und Dogma 7, 1961, p. 283 ss; Clement O., Byzance et le Christianisme Paris 1964; Tomadakis N., Clé de la littérature byzantine, ed. III, Atena 1965, cap. IV și sec. XVIII; Clarke M., Greek studies in England (1700—1830), Londra 1945; Weitzmann K., Aus der Bibliotheken des Athos, Hamburg 1963; Camariano-Cioran A., E. Cacavela, Revista Sud-est europeană III 1—2/1965).

În Țara Românească și în Mitropolia Ungrovlahiei cultura ortodoxă a primit un sprijin deosebit prin publicarea mării Biblîi a lui Șerban, din 1688, ca produs al unei străduințe colective de teologi români, la care au contribuit și luminile teologice din Moldova și Transilvania, ca un Spătarul Milescu, Noul Testament de la Bălgrad al mitropolitului Ștefan Simion și al localnicilor Frații Greceanu. Nu străin de operă și de pregătirea ei a fost cărturarul Stolnicul Constantin Cantacuzino, apoi însuși voievodul de mai târziu Constantin Brîncoveanu (—1714), susținut în cele bisericești de marele mitropolit Antim Ivireanul (—1716). (Dima-Drăgan C., Biblioteca lui Constantin Cantacuzino, București 1968; Ionescu St.-Panait P., Constantin Vodă Brîncoveanu, București 1969; Despre Antim, în Mitropolia Banatului 7—9/1966, B.O.R. 9—10/1966; Mitropolia Olteniei 9—10/1966; Mitropolia Ardealului 9—10/1966; V. Cîndea în Scînteia nr. 7100 din 13 sept. 1966; Mitropolia Ardealului 1—3/1967 și Mitropolia Moldovei 3—4/1967).

În Țările Române s-a dat mai întîi o luptă între „stilul nou brîncovenesc” românesc și stilul fanariot grecizant, adus de la Fanar-Istanbul de voievozii numiți de sultan în „epoca fanariotă”. Astfel s-au întărit relațiile cu Patriarhiile din Alexandria, Ieru-

salim și Antiohia, prin vizite și prin mînăstiri închinat (vezi Georgescu I., cu Ierusalim, Studii Teologice 5—6/1965, p. 349 ss; Păcurariu M., cu Antiohia, Studii Teologice 9—10/1964, p. 593 ss; și Mitropolia Ardealului 1—3/1968; D. Ionescu, cu Alexandria, București 1935; Năsturel, în Ortodoxia 1, 1955, p. 113 ss). Dar au sporit și relațiile cu Rusia și Sîrbia, și prin circulația cărților bisericești (în Mitropolia Banatului 11—12/1954, p. 17 ss; Bogdan D., în Mitropolia Olteniei 3—4/1960, p. 153 ss; Șerbănescu N., în Mitropolia Olteniei 5—6/1963, p. 307 ss; Bradea C., Cronicile grecești și Biserica română, B.O.R. 5—6/1966 p. 574 ss).

Cifric, situația s-a prezentat astfel: în cursul sec. XVIII au fost tipărite 617 cărți în românește, 59 în grecește, 25 în slavo-română, 22 în româno-germană, 15 în slavonă și 11 în latinește (Teodorescu B., Cartea veche românească, Mitropolia Olteniei 9—12/1959, p. 589 ss și B.O.R. 3—4/1960, p. 359 ss). Această „poliglotia” necesită în primul rînd și alcătuirea de dicționare. Astfel au fost: *Lexicon Marsilianum* de pe la 1701, cu trei coloane: latină, română și maghiară, alcătuit de Luigi F. Marsighi din Bologna, care a venit de la Constantinopol la curtea lui C. Brîncoveanu și apoi la cea a principelui Transilvaniei. Apoi a fost *Dicționarul latino-român* al lui Tudor Corbea, prin grija episcopului Mitrofan de Huși și Buzău, și a episcopului Damaschin de Rîmnic, avînd 34.000 cuvinte pe 377 foi, din 1713, a urmat *Dicționarul Vlaho-latin* alcătuit de un Anonim din Lugoj sau Caransebeș pe la 1742; în fine s-a adăugat *Lexiconul slavo-român* pentru monahii de la Neamț (Vezi Tagliavini C., *Il Lexicone Marsilianum*, Academia Română, Etudes V, 1930; I. Ivan, în Mitropolia Moldovei 3—4/1957, p. 269 ss).

Era epoca despre care scria cronicarul Ion Neculce „că precum s-au întîmplat, cu adevăr s-au scris, doar niscaiva veleaturi a anilor de s-ar fi greșit, iară celelalte întru adevăr s-au scris... căci tot mai bine știu cei de loc, decît cei streîni” (Cf. *Clasicii Români*, Neculce, Letopiseș, București 1955).

În acest cadru Nicolae Al. Mavrocordat a redeschis Academia Domnească de la Iași, în 1714, cu binecuvîntarea patriarhului Hrisant Notara, cu profesori de elină, slavonă și română, și a organizat cursuri de îndrumare pentru preoți, spre ridicarea nivelului lor pastoral, duhovnicesc și disciplinar. Dar nu s-a putut bucura de concursul vlădicului Pahomie de la Roman, care a fugit la Kiev, de frica turcilor. Ajungînd apoi domn al

Țării Românești, N. Mavrocordat a reactivat Academia lui Matei Basarab de la Țîrgoviște și a patronat studiul filozofiei aristotelice; biblioteca sa particulară a fost renumită, încît însuși regele Angliei și papa au oferit pînă la 100.000 de plăștri ca să o cumpere, dar ea s-a risipit odată cu mazilirea lui Constantin Mavrocordat în 1758.

Printre ele erau: Toma de Aquino, ed. Veneția 1490; Arhiep. Antoniu din Florența, Suma teologică, ed. 1479; Kedrenos, Istoria, ed. Basilea 1566; Eustațiu al Tesalonicului, Comentariu la Homer, ed. Basilea, 1560; Lucian de Samosata, ed. Basilea 1602; Oecumeniu, Comentariu la Apocalipsă, ed. Paris 1660; Irineu din Lugdun, ed. Paris 1675; Socrate, Istoria ed. Mainz 1677; Sf. Ioan Hrisostom, ed. Frankfurt 1698; Meletie al Atenei, Geografia ed. Veneția 1728; apoi Pravila de la Govora 1640, Basilicalele și Exabiblu lui Constantin Armenopol, din sec. XIV, folosite de clerici (Vezi Bîrsănescu St., Academia Domnească din Iași (—1821), București 1962; Bulat T. G., Din istoricul bibliotecii de la Sf. Sava, Glasul Bisericii 3—4/1966; Potra G., Contribuții la școala domnească de la Sf. Gheorghe Vechi, Glasul Bisericii 3—4/1966; Braniște E., Din înțelepciunea și experiențele duhovnicilor, B.O.R. 1—2/1960, p. 141 ss; și Idem în Mitropolia Olteniei 10—12/1956, p. 616 ss; Chiru V., Cărțile de învățătură pentru preoți, Studii Teologice 9—10/1961, p. 586 ss; Cronț Gh., Pravila de la Govora, Studii rev. de istorie 5, 1961, p. 121 ss; Idem, Reception des Basilicales, Nouvelles études d'hist. III, 1965, p. 171 ss; Idem, Exabiblu lui Armenopol, Studii rev. de ist. 4, 1963, p. 829 s; Fecioru D., Catalogul manuscriselor din Biblioteca Patriarhiei Române, Studii Teologice din 1959, cu continuare; Teodorescu B., Contribuții la un catalog cumulativ, B.O.R. 1—2/1961, p. 169).

Între cărțile cu cea mai mare circulație se numără: **Cazania lui Varlaam**, din 1643, totuși pe baze românești mai vechi (Popa At., Există o cazanie moldovenească? Cercetări de lingvistică X-1, 1965, p. 73 s), și apoi Molitvelnicul, care se ține în ediția română fie după ediția grecească a lui Glykas de la Veneția din 1691, fie după un text care conținea și completări după tipic slavon, fie în fine, și după tipic curat românesc (Buzatu D., Din ist. Molitv., Mitropolia Olteniei 1—2/1966).

În fruntea cărturarilor români s-a impus episcopul Damaschin de la Rîmnic (—1725), ucenicul lui Antim Ivireanul. El a pregătit traduceri românești pentru toate cărțile de cult, pentru Tîlcul Evangheliei după Teofilact Bulgarul și a început traducerea Mineelor după redacția grecească a lui Simeon Metafrastul, el constituia un specific românesc. Din tiparnița de la Rîmnic (un timp stăpînit de Habsburgi), au apărut între 1723—32, cu

ajutorul tipografului Stoica: Evanghelia românească, cea mai răspândită; Catavasierul, Învățătura despre 7 Sfinte Taine, cu ediții la Iași în 1732 și 1745; Psaltirea, Despre Sfântul Botez, Octoihul, Învățătura pentru tineri după Teofan Procopovici, Triodul, Slujba Sf. Andrei, Liturghierul, Penticostarul. Pentru tipar mai erau pregătite: Tîlcul lui Andrei din Cezareea la Apocalipsă, după Laurentie Zizania, Catehismul de ortodoxie verificată; apoi a patronat publicarea Molitvelnicului, a Apostolului, Ceaslovului (singura carte cu text slavon), a Cazaniilor după Varlaam, Chiriadromionul, Triodul, Catavasierul și la București a tipărit Învățătura bisericească a lui Antim, în 1732 (Vezi Sacerdoțeanu A., Tipografia Episcopiei Rîmnicului, Mitropolia Olteniei 5—6/1960, p. 291 ss; indicînd 137 cărți; Molin Virgil, Tiparnița de la Rîmnic mijloc de luptă ortodoxă împotriva catolicismului din Transilvania, Mitropolia Olteniei 7—8/1960, p. 458 ss; Teodorescu B., Episcopul Damaschin, Mitropolia Olteniei 9—12/1960, p. 627 ss; Patriarhia Română, Istoria Bisericii române vol. 2, 1958, p. 346 ss; Molin Virgil, Tiparnița de la Rîmnic, Mitropolia Olteniei 3—4/1963, p. 186 s; Beju I., Tipărituri vechi necunoscute, Mitropolia Ardealului 1—2/1964, p. 56 s; Tepelea G., Mineile de la Rîmnic, B.O.R. 3—4/1966, p. 369 s; cu bibliografie; Molin Virgil, Aria de răspîndire a cărților de la Rîmnic în Banat, Mitropolia Olteniei 11—12/1964, p. 859 s; Coravu D., Tipografia de la Rîmnic, Mitropolia Olteniei 1—2/1967, p. 45).

Deși mitropolii Nichifor Peloponesianul din Moldova (—1750) și Neofit I al Ungrovlahiei (—1753) erau greci, ei totuși au sprijinit pe lîngă tipări-turile grecești și pe cele românești în număr de 23, precum: Cazania lui Ilie Miniatul, Antologhionul, pe 1308 pag.; Despre preoție, Întrebările Sf. Atanasie al Alexandriei asupra dreptei credințe, în tîlcuirea lui Ianache Postelnicul; Scara paradisiului — Lestvița după mitropolitul Varlaam, Penticostarul, după texte latine, grecești și slavone; Octoihul, Liturghierul, Mărgăritarul lui Zla-taust, de frații Greceanu; Evanghelia românească din 1746, Psaltirea, Învăță-tura lui Antim, ediția nouă a Mărturisirii de credință ortodoxă a mitropoli-tului Petru Movilă, la Buzău în 1745; Apostolul, Catavasierul cu cîntece de stea; Liturghierul, Molitvelnicul și altele, avînd sprijinul episcopului Climent de la Rîmnic și al ierom. tipograf Lavrentie de la Hurezu, ucenicul episcopului Damaschin (Vezi Păcurariu M., Ep. Climent, Mitropolia Olteniei 1—2/1965, p. 22 s; Turcu N., Activitatea Mitropolitului Neofit, B.O.R. 5—6/1966, p. 533 s).

Apoi logofătul Mihalcea a tradus pentru Constantin Mavrocordat, Co-moara lui Damaschin Studitul, în 1747, împreună cu Șapte cuvinte de suflet

folositoare, apoi un Tîlc la Tatăl nostru, Cuvintele Sf. Efrem Sirul după ed. de la Veneția din 1720 și Mănunchi de flori — Chita florilor, o culegere filozofică și duhovnicească după texte grecești și arăpești. În continuare apar Cazaniile și Bucoavna la Rîmnic, după text sîrbesc publicat în 1726 la Rîmnic, apoi Octoihul din 1750 în forma cea mai deplină și altele; această activitate mai era susținută și de tiparnițele de la Buzău și București (Cocora G., Tipografia de la Buzău, B.O.R. 3—4/1960; Mitropolitul Tit, Tiparul Bucureștean 1740—50, B.O.R. 9—10/1965, p. 109).

Pentru ortodocșii slavi din sudul Dunării s-au publicat pe pămînt românesc după texte ruse ieșite din tipografiile de la Kiev, Liov și Moscova din sec. XVII, Calea împărătească a crucii, Comentariul lui Andrei din Cezareea la Apocalipsă, Ifica ieropolitica sau filozofie învățătoare (traduse și în românește) și Sinopsa lui St. Iavorski despre originea slavo-rușilor, apoi Tetraevangelul, Leastvița, Triodul și Molitvelnicul (Bogdan D., Răspîndirea cărții ruse în Oltenia, Mitropolia Olteniei 3—4/1960). În Moldova s-au publicat în slavonă: Antologhionul alcătuit de Ieremia Simion, cu părți din Octoih, Catavasier și Acatistul Maicii Domnului, din 1726; apoi Psaltirea din 1731 cu contribuția lui Paisie din Gledin, ucenicul Sf. Dimitrie din Sostov, care a adus la Neamț elemente moscovite în Octoih și Molitvelnic.

Mitropolitul Nichifor al Moldovei a patronat publicarea cărților românești ca: Psaltirea, Catavasierul, Ceaslovul, Liturghia și Sinopsa canonică a lui Duca pentru Taina duhovniciei, între 1744 și 1747 și mitropolitul Iacov Putneanul (—1778) a continuat activitatea tipărind, între 1750—57: Triodul, Canonul Sf. Spiridon, Sinopsa nouă și Cele 7 Taine, Bucvarul din 1755, Ceaslovul, Cereasca floare și Adunare de multe învățături, lucrare originală pentru folosul preoților. Activitatea era sprijinită de școlile de la Rădăuți (1747) și Putna (1759), precum și de școlile „pentru prostime” de la Sfîntul Nicolae Domnesc, de la Sf. Vineri și Sf. Sava de la Iași (Grigoraș N., în Mitropolia Moldovei 9—10/1958, p. 791 ss; Turcu C., Cărți în Moldova în sec. XVIII, Mitropolia Moldovei 1—2/1960; Popa At., Texte vechi în Cazania lui Varlaam, Mitropolia Ardealului 1—3/1965, p. 73 ss; Lăudat I., Vartolomeu Măzăreanu, Mitropolia Moldovei 7—8/1966, p. 543 ss; Zugrav I., La Rădăuți, de învățau carte, în Mitropolia Moldovei 3—4/1967, p. 307 s).

Prozelitismul unit papal din Transilvania a fost combătut prin cărțile tipărite la Rîmnic și prin cele slavone aduse de la Moscova, Vilna și Cernigov. Publicație românească locală a fost: Calendarul inițiat din 1733, publicat la Brașov de Petru Soanul de la Biserica Sf. Nicolae, orientată după Sbornice sîrbești și kievene (Tomescu M., Calendarele românești (1733—1830), București 1957). S-a asociat și activitatea cărturărească din Banat și apar numeroși scriitori de manuscrise (Molin Virgil,

Copiști moldoveni în Banat, Mitropolia Banatului 4—6/1964; Rusu Al., Date din istoricul tipografiei în Banat (—1848), Mitropolia Banatului 4—6/1966; Predescu L., în B.O.R. 1—2/1965 p. 101 ss; Protopopescu L., Contribuții la istoria învățămîntului din Transilvania, București 1966).

Pe linia copierii textelor bisericești s-au impus Logofătul Matei Voileanu, care a copiat între 1740—1768 la mînăstirile Drăguș și Șoimu din Făgăraș numeroase Vieți de Sfinți, după colecția mitropolitului Dosoftei, apoi Sfaturi morale, Pilde filozoficești, Istoria Troadei, Prorocia Sibilei din Eritreia, Iertăciuni la mort și altele. S-au asociat activității copiștii Ioan Zoba din Vinț (—1758) și mai ales Sturza Vasile Moldoveanul din Bihor (—1790) cu Octoih, cele 7 Taine, Molitvelnic, Liturghier și Apostol, ca dovadă că necesitățile credincioșilor sporeau neconținut (Voileanu M., Codicele Matei Voileanu, Sibiu 1891; Popa At., Cărturar bihorean, Mitropolia Moldovei nr. 1—2/1966, p. 53 ss și nr. 5—6/1968, p. 298).

În această vreme, Constantin Duca, a compus sub pseudonimul Cezar Daponte (—1760) scrieri literare și istorice pentru popor, pe care le-a răspîndit apoi de la Athos.

Pentru credincioși au mai apărut alte ediții din romanul Varlaam și Ioasaf, s-a dat atenție cîntării bisericești (Meteș St., Școlile de muzică bis. . . . Mitropolia Ardealului nr. 7—8/1965), și în pictura bisericească română s-a impus stilul lui Teofan din Creta și al lui Manuil Panselin de la Athos, în care sens au lucrat apoi pictorii din sec. XVIII, G. Dima cu fiii Teofil și Ioniță, în Moldova; Școlile lui Stoica de la Tîrgoviște și a lui Constantin Zugravul de la Hurezu și Pîrvu Mutul de la București, avînd numeroși ucenici și urmași. În Transilvania a apărut pictura pe sticlă, din centrele de la Nacula, Schei, Făgăraș, Sibiu și Sebeș (Șesan M., în Mitropolia Moldovei nr. 5—6/1965, p. 28 sq; Irimie C.,-Focșă M., Icoana pe sticlă, Ed. Meridiane, București 1969).

În Sudul Dunării, viața ortodocșilor bulgari și sîrbi decurgea greu din cauza stăpînirii turcești musulmane, precum și a dominației fanariote, care urmărea grecizarea cultului slavon. Ripostînd acestui filetism, ortodocșii bulgari și sîrbi și-au îndreptat nădejile spre Țările Române și spre Rusia, pentru a aduce de acolo cărțile de cult necesare. Dar războiul turco-austriac din 1718—1739, apoi emigrarea sîrbilor în spre Ungaria de sud, în frunte chiar cu vlădici și patriarhi, ca și silințele unioniste iezuite față de ortodocșii balcanici, spre a profita de aceste necazuri, au determinat neîncrederea Patriarhiei ecumenice

în ierarhia slavă sud-dunăreană, așa că pînă la urmă Patriarhul ecumenic Samuil I a suprimat patriarhiile de Ohrida și Ipek, în 1766/7 și pentru motivul canonic că într-un stat unitar, cum era imperiul turcesc, nu puteau exista mai multe patriarhii autocefale.

În Bulgaria însă a început o înviorare, datorită patriarhului bulgar Ioasaf al Ohridei (—1718—45), care a retipărit Slujba Sf. Climent al Ohridei și astfel a reactivat cinstirea marelui ucenic al Sf. Metodie, ca patron al bulgarilor, alături de marele Sfînt popular Ioan Rilski și patriarhul Tîrnovei Sf. Eftimie; pe linia picturii, Christu Jefarovici a precizat stilul picturii bisericești în renumita lucrare: Stematografie, din 1741, carte de erminie (Kiselkov V., Prouki po starobălg. literatura, Sofia 1956; Goșev I., Testamentul Sf. Ioan Rilski, Anuarul Academiei teologice IV, Sofia 1955, p. 429 ss; Norocel E., Sf. Eftimie și legăturile lui cu Biserica Română, B.O.R. 5—6/1966).

Sîrbilor ortodocși le-au fost aduse cărți de cult din Rusia, ca Triodul din 1717, copiat la mînăstirea Rascia prin grija renumitului copist Ciprian Rascianin și a ucenicului său Gavriil St. Ventlovici, în pregătirea unei Biblii sîrbe, după ce la Viena a fost publicată în 1709 o Psaltire sîrbă. Apoi mitropolitul Moise Petrovici de la Belgrad (—1730), profitînd de faptul că Oltenia ajunsese vremelnice în cadrul jurisdicției sale, prin aceeași stăpînire habsburgică, a tipărit, cu îngrijirea episcopului Damaschin, la Rîmnic, Bucoavna, în 1726, necesară școlii medii organizate de el. Din Rusia a mai primit, prin dascălul Maxim Suvorov Terentievi, 400 bucvare, 70 gramatici slavone și altele, fapt prin care s-a introdus cultura slavo-rusă la sîrbi, așa că Sf. Liturghie se săvîrșea mai departe în paleoslavă.

Pe vremea mitropolitului Vichentie Iovanovici de la Belgrad a venit de la Kiev, ca dascăl, Emanoil Kozacinski, dar pentru că Belgradul a fost din nou inclus Turciei, a fost creată acolo o școală grecească. Apoi situația s-a mai agravat odată cu fuga sîrbilor în Nordul Dunării, împreună cu Patriarhul Arsenie IV de Ipek, în 1737. Singurul element pozitiv a putut fi reformarea cîntării bisericești sîrbești pe motive populare, de către Anatolie de la Vatoped (—1747), căci și cărturarul sîrb Efrem Georgevici a emigrat în Rusia; numai egumenul Constantin de la Deciani a putut copia: Cronica slavo-sîrbă, în 1748, care aducea informațiile pînă în 1705.

În Muntenegru situația era mai bună, pe vremea mitropolitului Vasile de Cetinie, nepotul vlădicului Sava Petrovici, fiind numit în 1750 exarh patriarhal pentru Sîrbia; el a compus prima Istorie a Muntenegrului, glorificînd trecutul eroic și creștinesc al poporului (Vezi Kulakovski P., Nacalo russk. školă u serbov, Petrograd 1903; Veselinovici R., Istoria srpske pravosl. tserkve, vol. 1 (—1766), Belgrad 1966; Manoilovici, Stara tserkvena muzicka, Glasnik 9, 1946 și 4, 1966 p. 167 ss; Bogoiavlenski S., Sviasi mejdu russkimi i serbami, Moscova 1947; Sabatin I., Russko-serbskie tserkovnie otnoșenia,

Revista Patriarhiei din Moscova 4, 1949; Șerbănescu N., Legături bisericești culturale și politice între români și sârbi, Mitropolia Olteniei 5—6/1963, p. 307; S. Durković, Naistaria biblioteka u Belgradu, în Glasnik 1, 1970, p. 9).

În ce privește pictura bisericească, la bulgari a continuat renașterea prin Erminia lui Christu Jefarovici, cu simbolism, aplicat și în școlile de la Razlog și Samokov. La sârbi a continuat școala lui Ioan din Kratovo și școala de la Kataro a familiei Dimitrievici-Rafailovici. Se resimte și influența stilului iconografic rus (Pandurski, Terkovna jivopis u Bălgaria, Godišnik 5, Sofia 1955, p. 377 s; Mijovici P., Bokokotorska slikarska škola, Titograd 1960; Šesan M., în Mitropolia Moldovei 5—6/1955, p. 272 s).

La Gruzinii ortodocși se continuau tradițiile umaniste ale episcopului Sota Rustaveli pe linie de creștinism ortodox realist. Expresie publicațiilor le-a dat în sec. XVIII colaborarea dintre mitropolitul Antim Ivireanul și Constantin Brîncoveanu, care le-au trimis, la Tbilisi, un tipograf român, din neamul cunoscut al Istfanovici-lor de la tipografia renumită a Rîmnicului, ca să dea la lumina tiparului gruzin Cuvîntul creștinismului ortodox și cărțile de ritual trebuitoare (Vezi în revista Stimme der Orthodoxie 1, Berlin 1967, p. 43 s. despre Sota; despre tipar românesc la bibliografia mitropolitului Antim).

La albanezii ortodocși au apărut texte proprii din sec. XV și în sec. XVIII s-au înmulțit manuscrisele, datorită ierom. albanez Kosta, apoi italo-albanezilor T. Belurci din Calabria, lui A. Santori, V. Dorza, A. Argondizza, B. Bilotta din Sicilia, lui N. Keta, A. și G. Dara și P. Kupitari din Grecia. Deosebit de activ a fost poetul religios Iuliu din Variboba (—1762), care a compus: Viața Fecioarei Maria cu 351 stihuri, după albanezul Jacopon da Todi din sec. XII și apoi teologul Todhër Haxhifilipi (—1810). Albanezii latinizați, cunoscuți ca scriitori au fost J. Buzuku, P. Budi, F. Bardhi-Blanchus și alții (Demirai S., Jul Variboba, Buletinul Universității din Tirana 1, 1958, p. 125 ss; Eqrem Cabej, Les anciens textes albanais, Buletinul Universității din Tirana 2, 1959, p. 116 s).

*

Contribuția tiparniței de la Rîmnic la ansamblul teologiei ortodoxe a fost esențială în sec. XVIII, pentru că datorită cărturarilor eminenți ucenici ai lui Antim Ivireanul, episcopii Damaschin și Climent, a reușit să se impună ca centru de încrucișare a curentelor teologice ortodoxe ale vremii; ea mijlocea, prin circulația cărților și prin tipărirea lor, legătura între teologia rusă a unui Teofan Procopovici, cu cea bizantino-neoelenă-grecească și între cele sud-slave, și să culeagă din ele ce era mai cu folos pentru sufletul ortodox român. La Rîmnic a apărut tot ce trebuia, de la dicționarul care confirma latinitatea limbii române, pînă

la dogmatica ortodoxă, lansînd pentru cultul divin toate cărțile necesare în românește, în limba poporului.

Tiparnița de la Rîmnic a întărit sufletul ortodox românesc în lupta împotriva uniației papale din Transilvania și și-a revărsat publicațiile pînă în Banat; ea a alimentat cu texte slavone și Bucoavnă nevoia religioasă a sîrbilor ortodocși și a mijlocit cartea rusă spre ortodocșii sud-dunăreni. Iar pictura lui Constantin Zugravul de la Hurezu se ținea la nivel cu cea a iscusi-tului Manuil Panselin, și acesta a fost numai începutul.

Pr. Dr. MILAN ȘESAN

Profesor la Institutul Teologic Universitar, Sibiu

Biblioteca Mitropolitană Sibiu

UN DOCUMENT ECUMENIST ASUPRA SF. EUHARISTII

Activitatea Consiliului Ecumenic al Bisericilor — prin diferitele sale organe — s-a manifestat în ultima vreme nu numai pe linia adâncirii relațiilor dintre Bisericile membre ale lui, prin dezbaterile unor probleme teologice și sociale de interes comun în cadrul unor conferințe sau adunări, prin vizite reciproce de delegații, ori prin stabilirea de contacte cu unele Biserici care nu-i sînt membre, ci și în domeniul elaborării unei teologii ecumeniste, prin publicarea unor studii și documente, rod al muncii unui mare număr de teologi aparținători unor Biserici cu învățături dogmatice și cu tradiții diferite, de asemenea din țări și regiuni cu totul diferite. Rezultatul unei astfel de munci este și volumul publicat de Comisia „Credință și Constituție” prin secretarul acesteia pastorul Dr. Lukas Vischer, sub titlul: „Nouveauté dans l'oecumenisme”, Taizé 1968, volum ce însumează patru documente și anume: 1. Dumnezeu în natură și istorie. 2. Scriptură și Tradiție. 3. Euharistia și 4. Biserica și poporul evreu.

Eforturile făcute de teologii care au luat parte la elaborarea acestor studii și documente ce exprimă un punct de vedere comun, sînt laudabile, iar textul acestora înfățișează numai problemele asupra cărora s-a putut ajunge la un consens. Din acest motiv, pentru concepția doctinară a unora dintre Bisericile membre ale Consiliului Ecumenic și îndeosebi a Bisericii Ortodoxe, unele dintre ele apar incomplete și fragmentare, lipsindu-le tocmai precizarea unor chestiuni de o importanță fundamentală. Acesta e cazul mai ales cu referatul asupra Euharistiei, de care ne vom ocupa în cele ce urmează. Dar pentru ca cititorul să nu rămână surprins încă de la început de conținutul acestuia — căruia în bună parte îi rămîne străină concepția ortodoxă asupra Euharistiei — precizez că din cei 20 de ostenitori: profesori, teologi, episcopi și pastori care au colaborat la întocmirea lui, unul singur aparține Bisericii ortodoxe. Din acest motiv, ținînd seama mai ales de ceea ce s-a accentuat și s-a subliniat în el, cuprinsul acestui document exprimă o poziție protestantă asupra Euharistiei. Cu toate acestea, prezentul referat prezintă o importanță deosebită, deoarece el exprimă rodul eforturilor pe care le-au făcut reprezentanți ai diferitelor ramuri și curente din Bisericile reformate, spre a ajunge la o concepție

cît mai unitară asupra Euharistiei, chiar dacă aceasta pînă în prezent rămîne străină de spiritul Ortodoxiei. Referatul a fost elaborat în speranța că concepția pe care o exprimă va putea fi acceptată de cît mai multe Biserici membre ale Consiliului Ecumenic drept bază pentru discuțiile teologice viitoare asupra Euharistiei.

Înainte de a expune cuprinsul lui, găsesc necesar să dau cîteva lămuriri în legătură cu originile, modul de întocmire, ca și cu redactarea lui.

În timpul reuniunii de la Aarhus (1964), Comisia „Credință și Constituție” din Consiliul Ecumenic al Bisericilor a autorizat Secretariatul să întreprindă un studiu asupra Euharistiei, deoarece această problemă ocupă un loc preponderent în preocupările acestei Comisii, dat fiind faptul că unitatea Bisericii se manifestă într-un mod cu totul special în celebrarea Euharistiei. Din acest motiv, Comisia „Credință și Constituție” consideră că Bisericile separate trebuie să reexamineze în mod constant mijlocul de a descoperi calea care conduce — pentru credincioșii lor — la masa Domnului. Totuși, Comisia opinează că dacă se va ajunge la rezolvarea acestei probleme, aceasta nu se va datora faptului de a se fi atras atenția în mod direct și exclusiv asupra intercomuniunii și a chestiunilor teologice și practice direct legate de ea. Aceasta pentru faptul că orînduirile diferitelor Biserici în legătură cu Euharistia au rădăcini adînci, care nu vor putea fi modificate decît clarificînd bazele teologice mai profunde care se ascund aici.

Din acest motiv, Comisia a cerut Secretariatului să întreprindă un studiu aprofundat al teologiei euharistice îndeosebi în lumina dezvoltărilor recente ale eclesiologiei. Ea a rezumat, într-un scurt memorandum, problemele ce trebuiau tratate în acest studiu. Ca punct de plecare, Secretariatul a cerut profesorului J. J. von Allmen din Neuchâtel (Elveția) să redacteze un studiu asupra Euharistiei, îndeosebi în raport cu mișcarea ecumenică, care după ce a fost întocmit, a fost publicat sub titlul: *E s e u a s u p r a m e s e i D o m n u l u i*, în 1967, în limbile franceză, engleză și germană. Un colocviu convocat, a întrunit circa 20 participanți pentru a discuta acest document în mod amănunțit. Spre plăcută surprindere, discuția a relevat că s-a putut cădea de acord asupra unui mare număr de puncte. În același timp, colocviul a enumerat într-un scurt raport cîteva puncte asupra cărora un studiu mai aprofundat s-ar dovedi fructuos.

După ce raportul a fost trimis unui număr de grupări regionale (Japonia, Camerun, Brazilia, Africa de Sud, Germania etc.), s-a creat apoi — conform recomandărilor de la Aarhus — o Comisie teologică. Aceasta, în prima ei reuniune de la Crêt-Berard (Elveția) din aprilie 1967 ținînd seamă de comentariile primite de la Bisericile cărora li s-a trimis raportul, a ajuns la concluzia că discuția ecumenică ar putea progresa asupra următoarelor trei puncte: a) Anamneză și epicleză. b) Catolicitatea euharistiei. c) Euharistia și agapa. În consecință, Comisia teologică a supus Comisiei „Credință și Constituție” un raport asupra acestei chestiuni. Apendicele asupra intercomuniunii arată că scopul celor trei teme de reflexie a fost totdeauna celebrarea comună a Euharistiei. Acest referat, ușor amendat, îl prezentăm în cele ce urmează.

După aceste lămuriri, trecem la expunerea cuprinsului acestui referat, urmărind în ordine cele trei puncte.

I. ANAMNEZA ȘI EPICLEZA ÎN EUHARISTIE¹

Înainte de a se trece la tratarea acestora, se reproduce textul raportului de la Montreal, cu privire la consensul realizat asupra Euharistiei; acest text este următorul:

„Sfânta Cină, darul lui Dumnezeu (făcut) Bisericii sale, este un sacrament al prezenței lui Hristos cel răstignit și preamărit pînă cînd va veni, și un mijloc prin care jertfa crucii pe care noi o vestim, lucrează în Biserică. În Sfânta Cină, membrii trupului lui Hristos sînt întăriți în unitatea lor cu Capul și Mîntuitorul lor care s-a oferit pe cruce; prin el, cu el și în marele preot (arhiereul) și mijlocitorul nostru, noi oferim Tatălui, în puterea Duhului Sfînt, lauda noastră, mulțumirea noastră și mijlocirea noastră. Noi ne oferim pe noi înșine, cu inimile întristate, ca jertfă vie și sfîntă, o jertfă care trebuie să se exprime în întreaga noastră viață zilnică. Astfel, uniți cu Domnul și cu Biserica triumfătoare și în comuniune cu Biserica universală pe pămînt, noi sîntem reînnoiți în Alianța pecetluită prin sîngele lui Hristos.

1 Spre o mai bună înțelegere, e necesar să precizăm sensul acordat acestor termeni în cadrul studiului de față.

Se știe că din punct de vedere ortodox, prin anamneză se înțelege o parte din rugăciunea sfintei jertfe (anatora), ce urmează imediat după cuvintele de instituire: „Luați mîncări...” și „Beți dintru acesta toți...” În liturghia Sf. Ioan Gură de Aur, această rugăciune are următorul cuprins: „Aducîndu-ne dar aminte de această poruncă mîntuitoare și de toate cele ce s-au făcut pentru noi: de cruce, de groapă, de învierea cea de a treia zi, de suirea la ceruri și de șederea de-a dreapta Tatălui, de a doua și mărita iarăși venire”. La liturghia Sfîntului Vasile cel Mare deși această rugăciune e mai lungă și e formulată astfel, conținutul ei este asemănător cu cel din anamneza liturghiei Sfîntului Ioan Gură de Aur, amintindu-se exact același evenimente din istoria mîntuirii, care sînt cuprinse în anamneza din liturghia Sf. Ioan Gură de Aur.

Așadar în sens propriu, anamneza este rugăciunea de aducere aminte pe care preotul o rostește după cuvintele de instituire și înaintea epiclezei, prin ea evocîndu-se sau amintindu-se toate cele pe care Mîntuitorul Hristos le-a făcut pentru mîntuirea noastră: patimile de pe cruce, îngroparea, învierea din morți, înălțarea, șederea de-a dreapta Tatălui și mărita venire a doua.

Epicleza este tot o parte din rugăciunea sfintei jertfe (anafora) ce urmează anamnezei și cuvintelor: „Ale tale dintru ale tale...”, ea fiind rugăciunea prin care preotul cheamă sau invocă de la Tatăl trimiterea Duhului Sfînt peste liturghisitori și peste darurile ce sînt puse înainte, în scopul de a le prefăce în însuși trupul și sîngele Mîntuitorului Iisus Hristos. După învățătura ortodoxă, momentul cel mai important din Sfînta Liturghie este acel al rostirii epiclezei de către preot, prin această rugăciune prefăcîndu-se darurile și aducîndu-se în același timp jertfa euharistică. Deci momentul aducerii jertfei coincide cu cel al sfințirii sau prefacerii darurilor.

În documentul de față, cele două noțiuni sînt folosite într-un înțeles mai larg. Anamneza e în același timp atât evocarea sau reprezentarea a tot ceea ce Mîntuitorul Iisus Hristos a făcut pentru noi, cît și vestirea parusiei Sale, ca și a realizării împărăției cerurilor. Așadar anamneza nu se reduce numai la evocarea sau reprezentarea unor evenimente din trecut, sau a semnificației acestora, ci ea înseamnă proclamarea din partea Bisericii a măreței opere a lui Dumnezeu pentru mîntuirea lumii, pînă la împlinirea împărăției Sale.

Cît privește epicleza, ea e concepută numai ca o rugăciune a Bisericii în scopul ca ea să fie sfințită și reînnoită prin Duhul Sfînt, spre a-și împlini misiunea ei în lume. Epicleza nu e deci considerată nici ca o rugăciune de aducere a jertfei, nici de prefăcere a darurilor. În prezentul document, anamneza și epicleza sînt considerate ca acte ce nu pot fi concepute independent de comuniunea (împărtășirea) credincioșilor.

În Cină,, noi participăm ca printr-o anticipare, la ospățul nunții Mielului în Împărăția lui Dumnezeu“.

Pe baza acestui consens, vor fi luate în considerare numai două aspecte recunoscute din ce în ce mai mult ca fiind esențiale euharistiei, dar cărora pînă în prezent nu li s-a acordat atenția necesară: anamneza și epicleza.

1. Iisus Hristos a instituit Euharistia, jertfa trupului și a sîngelui Său, centrată pe cruce și înviere, ca anamneza întregii opere de împăcare a lui Dumnezeu în El. Hristos însuși e prezent în această anamneză, cu tot ceea ce a săvîrșit pentru noi și pentru întreaga creatură; ea este de asemenea arvuna parusiei și a împlinirii împărăției Sale. Anamneza implică deci această reprezentare și anticipare. În ea nu e vorba numai de evocarea unui eveniment al trecutului, ori a semnificației lui, ci de proclamarea efectivă din partea Bisericii a mării opere a lui Dumnezeu.

2. Ca reprezentare și anticipare, anamneza se realizează în mulțumire și mijlocire. Proclamînd înaintea lui Dumnezeu în mulțumire marea operă de răscumpărare, Biserica îi cere să împărtășească pe fiecare om de binefacerile acestei opere. Prin mulțumire și mijlocire, Biserica se unește cu Fiul, marele ei preot (arhiereul) și mijlocitorul ei.

3. Anamneza lui Hristos este fundamentul și izvorul oricărei rugăciuni creștine. Rugăciunea noastră se sprijină deci pe mijlocirea continuă a Domnului celui înviat și se unește cu ea. În euharistie, Hristos ne dă puterea să trăim și să ne rugăm cu El, ca păcătoși îndreptați, împlinind cu bucurie și în mod liber voința sa.

4. Anamneza conduce la epicleză, căci Hristos, în mijlocirea Sa cerească, cere Tatălui să trimită fiilor Săi pe Duhul Sfînt. Din acest motiv, Biserica trăind în noua Alianță (noul Legământ), se roagă cu încredere ca să primească pe Duhul Sfînt, cu scopul de a fi sfințită și reînnoită, condusă în tot adevărul și întărită, spre a-și împlini misiunea sa în lume. Acte unificatoare, anamneza și epicleza nu pot fi concepute independent de comuniune. Mai mult, Duhul Sfînt e cel ce face prezent în mod real pe Hristos în euharistia noastră și ni-l dă în pâine și vin, conform cuvintelor de instituire.

5. Liturgia ar trebui să exprime în mod adecvat caracterul anamnetic și epicletic al euharistiei:

a) Anamneza lui Hristos este însăși esența cuvîntului propovăduit, ca și a euharistiei, una adîncind pe cealaltă.

b) Caracterul anamnetic al întregii euharistii ar trebui să se exprime adecvat în rugăciunea de mulțumire și într-o veritabilă „anamneză“.

c) Din cauza caracterului epicletic al întregii euharistii, epicleza ar trebui să fie exprimată cu claritate în toate liturgiile, ca invocarea Duhului sfânt asupra poporului lui Dumnezeu și asupra întregii acțiuni euharistice, incluzând elementele.² Consacrarea nu poate fi limitată la un moment particular al liturghiei,³ iar locul epiclezei în raport cu cuvintele de instituire nu mai este de o importanță capitală.⁴ În liturgiile primitive, orice „acțiune a rugăciunii euharistice“ era concepută ca aducând realitatea promisă de Hristos. Regăsind această interpretare, noi am putea depăși în mod cert divergențele cu privire la momentul particular al consacrării.

II. CATOLICITATEA EUHARISTIEI

Concepția creștină cu privire la catolicitatea Bisericii și la manifestările sale își are rădăcinile în iudaism. Deși cuvântul *qahal*, *ecclesia* (LXX) la origine privește totalitatea poporului lui Dumnezeu, în epoca post-exilică *ecclesia*, *sinagoga* se aplică și la comunitățile locale de credincioși. Uzul neotestamentar perpetuează această dublă semnificație: cuvântul *Biserică* (*ecclesia*) dă totdeauna mărturie despre totalitatea poporului lui Dumnezeu, dar se folosește și pentru a numi „casa lui Dumnezeu“, „așezămîntul celui Veșnic“, „mireasa lui Hristos“, „trupul lui Hristos“ etc. Aceste expresii care privesc *Biserica*, nu pierd niciodată sensul totalității, chiar dacă se referă la comunități locale.

1. Euharistia instituită de Iisus Hristos, Fiul lui Dumnezeu, e deplin catolică, cît timp ea se săvîrșește de o adunare locală de creștini, indiferent de loc și timp. Împărtășirea credincioșilor din aceeași pîine și din același potir într-un loc dat, demonstrează unitatea celor ce se împărtășesc cu Hristos întreg și cu toți ceilalți creștini care se împărtășesc în toate locurile și în toate timpurile. Biserica catolică e mai mult decît suma Bisericilor locale și ea se manifestă în mod deplin în fiecare Biserică locală.⁵

2 E de remarcat că aici se face o concesie în sens ortodox, de altfel fără importanță: necesitatea prezenței epiclezei în toate liturgiile, ca și completarea că invocarea Duhului Sfînt include și elementele, (darurile). Dar cu ce scop se face aceasta, nu se precizează. Subliniem totuși faptul că în ultima vreme, au apărut mai multe studii privitoare la epicleză, scrise de teologi protestanți, în care se pledează pentru necesitatea ei. Vezi studiul nostru: *Opinii protestante cu privire la epicleza euharistică*... în *Mitropolia Banatului*, nr. 10—12, 1965.

3 Această afirmație lipsește de la început epicleza de orice caracter consacrat, reducînd-o la rolul unei simple rugăciuni de invocare a Duhului Sfînt, în scopul sfințirii și întăririi credincioșilor.

4 Aceasta e concluzia firească ce rezultă din faptul negării caracterului consacrat al epiclezei. Cu aceasta însă, importanța epiclezei se reduce și mai mult.

5 Acest punct de vedere îl susține mai recent și cunoscutul teolog ortodox din America, Jean Meyendorff, în lucrarea sa: *Orthodoxie et Catholicité*, Paris 1965. Vezi și studiul nostru: *Poziții ecumeniste în teologia ortodoxă din Apus*, în *„Mitropolia Ardealului“* nr. 6—7, 1967.

2. Catolicitatea euharistiei se recunoaște din faptul că în orice loc, ea e în același timp asigurarea răscumpărării și semnul nădejdi pentru toți. Căci lumea pe care Dumnezeu o împacă cu El însuși, e prezentă la fiecare euharistie în pâinea și în vinul oferit, în persoana credincioșilor și în rugăciunile pe care ei le aduc. Deoarece credincioșii și rugăciunile lor sînt uniți în persoana Domnului nostru și în mijlocirea Sa, ei sînt transfigurați și asumați (primiți ca jertfă duhovnicească). Prin aceasta euharistia descoperă Bisericii ceea ce ea trebuie să devină.

3. Cîtă vreme Bisericile locale participă la euharistie, ele fac experiența totalității Bisericii și o descoperă în plenitudinea sa: în membrii ei, credința ei, istoria ei și darurile ei particulare. Pentru aceasta celebrarea euharistică trebuie să se preocupe totdeauna de Biserica întreagă și fiecare celebrare euharistică privește Biserica întreagă.

4. Din cauza catolicității sale, euharistia condamnă tendințele „demoniace”: alienarea, separarea și fragmentarea, care se află în Biserică. Lipsa unității în Biserică, constituie un obstacol pe care creștinii trebuie să-l depășească, căci păstrarea zidului despărțitor dintre rase, limbi, comunități și confesiuni pe care Hristos l-a desființat, înseamnă o batjocorire a euharistiei.

5. Biserica, trupul lui Hristos, destinată tuturor oamenilor, se descoperă totdeauna în situații culturale și sociale foarte diferite, care o influențează incontestabil. Adeseori se ridică tensiuni între Bisericile locale și naționale, între comunități și confesiuni. Dar catolicitatea euharistiei pretinde ca Biserica să fie în același timp indigenă și contemporană, rămînînd cu brațele deschise „particularității” ce renunță la realizarea ei în dauna altora. Dimensiunile spațiale și temporale ale Bisericii o fac pe aceasta mai conștientă de catolicitatea sa.

6. Dacă Biserica dintr-un loc, timp și situație culturală deosebită cere Bisericii din alte locuri și situații să poată celebra euharistia în felul său propriu, dragostea creștină nu va conchide din aceasta că Biserica respectivă vrea să-și întărească poziția, sau să se impună catolicității. Dimpotrivă, acestei Biserici i se va recunoaște buna ei intenție de a servi și de a cinsti catolicitatea Bisericii. Toate Bisericile vor trebui să scoată în relief de aici înainte catolicitatea vieții lor euharistice în Hristos, evitînd tot ceea ce ar putea da naștere la neînțelegeri, la înmulțirea diviziunilor, sau a provoca alienație în Biserică. Cu aceasta, ele vor oferi lumii o mărturie eficace despre catolicitatea pe care fiecare o reclamă și care e cuprinsă în euharistia lor.

III. EUHARISTIE ȘI AGAPĂ

1. În creștinismul primar, cuvîntul agapă înseamnă o masă comunitară, celebrată în numele și în prezența lui Iisus Hristos. Acest termen reflectă dragostea între Dumnezeu în Hristos și Biserica Sa, dragostea dintre creștini și dragostea ce emană de la Dumnezeu, adresîndu-se prin poporul credincioșilor lumii, de care el se preocupă în mod activ.

2. Deși nu se cunosc precis relațiile dintre agapă și euharistie, în practica creștină primară, toate mesele comunitare

menționate în Noul Testament, chiar dacă n-au fost euharistice, au fost negreșit agape.

3. Euharistia, în timpul instituirii Sfintei Cine și în celebrările ei ulterioare, implică întocmai ca agapa, a mânca și a bea în comun.

4. Pe măsura dezvoltării liturghiei și a structurilor Bisericii, noțiunile implicate în agapă s-au exprimat în acte în raport cu euharistia: iertarea reciprocă, sărutarea păcii, ofranda darurilor destinate mesei comunitare și ajutorării traților, rugăciunea privată pentru cei ce sînt în lipsuri și suferă, euharistia dusă bolnavilor și celor din închisoare. Această realizare a plenitudinii euharistice după datina agapei, forma sarcina specială a diaconilor și a diaconeselor. Toate urmele agapei în euharistie sînt strîns legate de mărturia proprie a lui Hristos, care a voit să servească, la care servire participă creștinii înșiși, fiind uniți în el. Acest aspect esențial al euharistiei, ce rezumă toate intențiile agapelor, trebuie să fie scos în relief în mod deosebit în zilele noastre.

5. Cînd a apărut pericolul ca agapa să-și piardă semnificația ei de manifestare a unității fundamentale a creștinilor și a dragostei în Hristos, ea a dispărut ca masă comunitară regulată în Biserică.

6. În condițiile vieții de astăzi, se manifestă un interes crescînd față de mesele fraternală asemănătoare agapelor. În multe locuri se simte nevoia de a avea o comunitate fraternală și o viață socială mai reală înăuntrul Bisericii. Deși aceste mese n-ar fi euharistice, ele ar putea fi reintroduse și celebrate în funcție de circumstanțe particulare.

7. Ținînd cont de cele precedente, se pot face următoarele observații:

a) Trebuie să se acorde cea mai mare grijă, pentru ca Sfînta Cină să poată fi înțeleasă ca „agapa” cea mai vrednică de dorit. În acest sens, Bisericile ar trebui să-și reexamineze concepțiile și practicile lor euharistice, studiind posibilitatea unor noi forme de celebrare. Aici funcțiunea diaconiei merită o atenție deosebită.

b) În anumite cazuri, agapele parohiale asemănătoare riturilor euharistice, pot ajuta la exprimarea sentimentelor de bucurie și responsabilitate comunitară ce se află în euharistia însăși.

c) Agapele parohiale fără legătură cu riturile euharistice uneori pot stimula creștinii la o participare mai vie la viața bise-

ricească și la întărirea legăturilor frățești, dar prezintă și un pericol, atunci cînd își pierde sensul lor, încercînd să înlocuiască Cina, sau creînd confuzii între ele și ea.

d) Agapele interconfesionale legate de rituri euharistice diferite, pot favoriza fraternitatea și mărturia creștină, dacă sînt făcute după celebrarea euharistiei de către fiecare confesiune aparte.

e) Posibilitatea unor astfel de agape ar trebui studiată cu grijă, ținînd seama de principiile directe ale Comitetului central al Consiliului Ecumenic, privitoare la „serviciile euharistice la întîlnirile ecumenice”. Potrivit acestora, s-ar putea organiza cel puțin două servicii euharistice în programul unei reuniuni, unul, la care să fie invitați să participe și să se împărtășească și membrii altor Biserici, iar altul, după ritualul liturgic al unei Biserici care nu poate invita membrii celorlalte Biserici să primească împărtășirea, iar participanții la reuniune (adunare) să fie invitați să asiste la aceste două servicii. Se va proceda astfel, încît toți participanții să aibă ocazia să se împărtășească după tradiția lor.

La sfîrșitul adunării ar putea avea loc o agapă, organizată temeinic de comitet, bineînțeles după ce toți participanții la adunare s-au împărtășit. O astfel de masă ar putea sublinia comuniunea frățească ce ne unește, în ciuda divizării în care ne găsim.

Referatul asupra Euharistiei e urmat de un adaos în care se tratează problema atît de dificilă a intercomuniunii.

Ca bază pentru dezbaterea acestei probleme, se reproduce raportul de la Montreal, care rezumă situația în următorii termeni:

„Unii creștini cred că gradul de comuniune bisericească pe care noi îl trăim în trupul lui Hristos prin botez și prin credința noastră, de temelie, ne mîină imperios să celebrăm împreună Sfînta Cină și să favorizăm intercomuniunea între Biserici, chiar dacă noi sîntem încă despărțiți asupra anumitor puncte. Hristos prezent în Euharistie e cel ce invită pe toți creștinii la masa Sa: această invitație directă a lui Hristos nu poate fi stînjinită de disciplina bisericească. În comuniunea la aceeași masă sfîntă, creștinii divizați sînt angajați într-un mod decisiv să-și manifeste unitatea lor totală, vizibilă și organică.

Unii creștini cred că comuniunea euharistică fiind expresia unei acceptări totale a lui Hristos, ea implică unitatea deplină în plenitudinea adevărului; în consecință nu poate avea loc „intercomuniune” între creștini de altminteri separați; că comuniunea prin sacrameinte implică din acest fapt o formă de

doctrină și de minister inseparabile și că „intercomuniunea” nu poate prevala asupra unirii în credința pe care noi încă sîntem în curs de a o căuta.⁶

Referatul constată că de cînd s-a ajuns la aceste concluzii (1963), au intervenit un mare număr de schimbări, care influențează discuția acestei probleme. În această privință se pot menționa următoarele:

a) Datorită contactelor ecumenice lărgite, creștinii fac din ce în ce mai mult experiența divizării lor la masa Domnului, încît această problemă astăzi dobîndește tot mai multă importanță.

b) Un mare număr de Biserici trec printr-o reînnoire liturgică și euharistică, în parte ca urmare a Conciliului II Vatican. Acum se discută chestiuni care mai înainte nici măcar nu puteau fi atinse, multe Biserici căutînd să desprindă mai bine locul exact al Euharistiei în Biserică, atît în teorie, cît și în practică.

c) În unele locuri s-au luat hotărîri îndrăznețe în privința intercomuniunii dintre anumite Biserici care urmăreau unirea (de ex. în Africa occidentală). Eforturile Bisericilor de a se angaja în alianță au creat un nou cadru pentru discuțiile asupra intercomuniunii.

d) Presiuni sociologice continuă să-și exercite puterea, ceea ce face ca necesitatea intercomuniunii să se resimtă mai puternic atît din punct de vedere practic, cît și teoretic. Chiar și cei ce se opun intercomuniunii, vor trebui să considere euharistia celebrată de alte Biserici ca o mărturie dată dorinței lor de a asculta de comandamentele Domnului și a manifesta în același timp prezența sa și împăcarea pe care el o oferă lumii. Celebrările euharistice separate tind toate spre comuniunea pe care noi o căutăm, iar speranța noastră de a distruge zidurile despărțitoare se cristalizează în comuniune, o comuniune care există în interiorul Bisericilor separate și între ele. Deoarece Bisericile în experiențele lor euharistice se apropie de plenitudinea care este în Hristos, problema intercomuniunii se apropie de asemenea de soluția sa. În acest sens, cîteva remarce sînt utile:

1. Dacă voim să lămurim problemele unității și intercomuniunii, e necesar să se întreprindă un studiu teologic și sociologic asupra dezbinării. În acest studiu, cercetătorii vor reconsidera factorii de eclezialitate și plenitudine tradițională, precum și importanța sau insuficiența acestora în raport cu simpla mărturisire de credință și cu fidelitatea în Hristos. Studiul va trebui să arate importanța unei recunoașteri mutuale, canonică sau formală a intercomuniunii sacramentale și să se pronunțe dacă o astfel de recunoaștere e suficientă în sine pentru a ajunge la realitatea teologică a unității și în consecință la posibilitatea unei participări sacramentale. De asemenea, studiul va trebui să examineze dacă divizările sînt în mod real în interiorul Bisericii, sau sînt exterioare acesteia. Aceasta va impune în schimb studiul limitelor sau frontierelor Bisericii și al statutului de membru al Bisericii.

⁶ Acesta e și punctul de vedere al Bisericilor ortodoxe. În această privință, vezi studiul pîr: prof. D. Stăniloae: Coordonatele ecumenismului din punct de vedere ortodox, în „Ortodoxia”, nr. 4, 1967, pag. 508 și urm.

2. Problema intercomuniunii reclamă înaintea de toate o cercetare asupra naturii, cât și asupra necesității ministeriului în general și a episcopatului în special. Ar trebui ca Bisericele să reevalueze în mod pozitiv ministeriul așa după cum există în propria lor constituție, ca și în cea a altor Biserici. Ele ar trebui să acorde o atenție specială următoarelor chestiuni:

Bisericele „catolice“ vor cerceta dacă Bisericele non-episcopale nu conțin în fapt unele elemente valabile (ca de ex.: ministeriul harismatic sau extraordinar) și în acest caz ce valoare pot avea acestea, iar bisericile „protestante“, pe de altă parte, ar trebui să reconsidere în lumina mișcării ecumenice valoarea ministeriului acceptat de obște în Biserica veche și în epoca pre-reformată. Ambele categorii de Biserici vor căuta să afle dacă, cu tot aspectul deosebit al ministeriului prereformat și reformat, nu cumva poate fi sesizată o oarecare identitate ascunsă în ele. Dacă reformatorii au respins numele sau titlul unei stări eclesiastice, oare aceasta înseamnă că ei au respins deopotrivă și realitățile care se ascund sub aceste nume sau titluri, iar dacă au păstrat cutare nume sau titlu, oare aceasta dovedește că au păstrat și ceea ce el semnifică?

3. Noi trebuie să continuăm aprofundarea următoarei întrebări: De ce Bisericele recunosc unele altora mai ușor botezul decât euharistia?

Comisia „Credință și Constituție“ a acceptat acest referat asupra Sfintei Euharistii, cu mici amendamente, autorizând Secretariatul de a-l face cunoscut Bisericii membre. Mai mult, Comisia a recomandat întocmirea unui rezumat al consensului ecumenic asupra euharistiei, spre a fi publicat sub forma unei broșuri.

Propunerea cuprinsă în raport, de a se organiza o agapă la sfârșitul Adunării de la Uppsala n-a aflat aprobare generală. Comitetul central al Consiliului Ecumenic a reacționat la fel, deși el încurajează noi experiențe în grupări mai mici și în ocazii mai puțin solemne.

Am înfățișat în cele mai dinainte în mod amănunțit cuprinsul acestui referat ecumenic asupra euharistiei, care urmează să servească drept bază pentru discuțiile teologice viitoare asupra acestei atât de importante probleme. Cât privește punctele de care se ocupă, considerăm că primele două dintre acestea prezintă cea mai mare importanță. Totodată avem convingerea că prezentul referat va trezi un interes deosebit în toate cercurile teologilor aparținători Bisericii membre ale Consiliului Ecumenic.

Privit în ansamblul său, studiul înfățișează câteva teze fundamentale asupra Euharistiei, dintre care unele indică o apropiere reală de tradiția euharistică a primelor veacuri și cu aceasta de pozițiile ortodoxe și romano-catolice în privința unor aspecte ale Euharistiei. Dintre acestea menționăm: legătura indisolubilă dintre Euharistie și Biserică, sensul și importanța Euharistiei în viața Bisericii și a credincioșilor, catolicitatea Euharistiei în raport cu catolici-

tatea Bisericii, unitatea Bisericii prin Euharistie, realismul sacramental al Euharistiei, caracterul anamnetic și epicletic al Euharistiei, influența și roadele ei în viața duhovnicească a creștinilor, necesitatea împărtășirii mai dese a credincioșilor.

Dacă îl analizăm în amănunțime, constatăm însă că în unele aspecte — și nu dintre cele mai puțin importante — Euharistia e considerată de pe vechile poziții protestante,⁷ iar unele teze în formulare și exprimare condensată, deși par apropiate de pozițiile ortodoxe, în realitate în ele se ascund tot vechile poziții ale protestantismului. De asemenea, utilizarea unor termeni fără înțeles precis, precum și formulările vagi și cu totul generale sînt parcă anume căutate, spre a evita responsabilitatea precizărilor atît de necesare într-o problemă de importanța acesteia. Vom semnală unele dintre aceste poziții.

În referatul propriu-zis, peste tot problema ministeriului Euharistiei e omisă cu totul, căci nicaieri nu se precizează cine e săvîrșitorul acestei taine, ceea ce înseamnă că în această privință nu s-au depășit cunoscutele poziții protestante cu privire la ministeriu. Abia în apendicele privitor la intercomuniune, unde se recunosc dificultățile reale ce stau în calea acesteia — între care și concepția asupra ministeriului și episcopatului — se amintește despre ministeriul și episcopatul Bisericilor „catolice”, spre deosebire de ministeriul în Bisericile „protestante” (pag. 112, p. 2. a. b. c.). dîndu-se indicații asupra modalității prin care cele două categorii de Biserici ar putea ajunge la o poziție mai apropiată cu privire la ministeriu.

Pe de altă parte, Euharistiei îi rămîne cu totul străin caracterul de a fi jertfă (sacrificiu),⁸ iar epiclezei nu i se recunoaște decît caracterul de rugăciune de invocare a Duhului Sfînt pentru sfințirea credincioșilor și nicidecum a elementelor, în Euharistie neputînd fi vorba de prefacere (metabole sau transsubstantiatie). Prezența reală a Domnului în Euharistie, deși puternic afirmată, explicarea acestei prezențe totuși nu poate depăși vechea formulă a lui Luther: „in pane, cum pane et sub pane”, căci studiul precizează: „... Duhul Sfînt e cel ce face prezent în mod real pe Hristos în Euharistia noastră și ni-l dă în pîine și vin, conform cuvintelor de instituire (pag. 102). Iar prin afirmația că sfințirea (consacrarea) nu poate fi limitată la un moment determinat al liturghiei, locul epiclezei în raport cu cuvintele de instituire nu mai prezintă importanță după cum însăși epicleza nu mai păstrează importanța pe care referatul se părea că i-o acordase mai înainte. Cît privește recomandarea că „Bisericile ar trebui să-și reexamineze concepția și practica lor asupra Euharistiei și să studieze eventualitatea unor noi forme de celebrare” (pag. 108), credem că poate viza numai Bisericile protestante, a căror tradiție liturgică are o vechime redusă și e fără legătură cu tradiția liturgică a Bisericii primare.

7 Remarcăm faptul că studiul profesorului J. J. von Allmen: Eșeu asupra mesei Domnului, Neuchâtel 1967, care a servit ca bază de discuție comisiei teologice care a întocmit acest referat, cuprinde poziții mult mai apropiate de cele ortodoxe și romano-catolice (ca de ex. importanța, valoarea și locul epiclezei în liturghie, raportul dintre euharistie și agapă, imposibilitatea intercomuniunii în condițiile actuale, ș.a.), dar acestea n-au fost însușite aici. De asemenea se poate constata că prezentul referat omite o serie de probleme care fuseseră tratate în studiul lui J. J. von Allmen.

8 În studiul amintit, profesorul J. J. von Allmen deși se menține pe vechea poziție protestantă, afirmînd că pe cît de familiară este ortodocșilor și romano-catolicilor legătura dintre Cină și Jertfă, tot pe atît de îndoielnică este ea protestanților, totuși recunoaște că tradiția patristică anteniceiană în întregimea ei este în favoarea caracterului sacrificial al Euharistiei (pag. 91 urm.).

În privința raportului dintre Euharistie și agapă, deși se afirmă că „nu se știe exact ce raporturi au fost între agapă și Euharistie” (pag. 106, p. 2), în realitate e acceptată vechea concepție protestantă, potrivit căreia, sub raport genetic, Euharistia derivă din agapă, de vreme ce se afirmă că în liturghie, „noțiunile implicate în agapă sînt exprimate în mod special în acte în raport cu Euharistia” (pag. 106, p. 4; comp. și p. 2, 3 și pag. 108 p. 7 a). Cu aceasta, referatul se situează pe o poziție contrară celei ortodoxe, după care agapa nefiind instituită de Mîntuitorul Iisus Hristos, între ea și Euharistie nu poate fi nici raport de identitate și nici genetic.

Cît privește intercomuniunea, de care se ocupă appendicele referatului, a vorbi despre realizarea acesteia în condițiile actuale e cu totul prematur, căci Biserica Ortodoxă nu poate renunța la poziția ei de a considera intercomuniunea ca expresia unei acceptări totale a lui Hristos, acceptare ce presupune în primul rînd unitatea Bisericilor în credința comună mărturisită de ele, credință bazată pe Evanghelie și pe tradiția Bisericii primare. De altfel, profesorul J. J. von Allmën, în studiul amintit e de părere că intercomuniunea nu se poate realiza în condițiile actuale, atît din motive doctrinare, cît și istorice, de aceea ea nu trebuie urmărită nici ca scop în sine, nici ca mijloc pentru înfăptuirea unității creștine, așadar ea nu e soluția înlăturării diviziunilor din Biserică. Din acest motiv, cele cuprinse în appendice asupra apropiatei ei realizări, apar ca nădejdi prea optimiste, atîta vreme cît obstacolele principale care stau în realizarea acesteia — de altfel recunoscute și în raportul de la Conferința de la Montreal — rămîn în picioare.

Dar cu toate deficiențele inerente unui astfel de document, el constituie o dovadă concretă a eforturilor pe care teologia protestantă le-a făcut în ultima vreme, spre a se apropia de o înțelegere cît mai corectă a Euharistiei și a noțiunilor ce stau în cea mai strînsă legătură cu ea. Fără a-l considera ca o platformă definitivă și rigidă pentru discuțiile teologice viitoare, avem convingerea că el va stimula și promova eforturile și munca teologică ecumenistă în scopul înțelegerii cît mai exacte a unuia dintre cele mai însemnate mistere ale vieții creștine: misterul euharistic.

CULTUL MORȚILOR (ROSTUL PARASTASELOR)

În Ardeal, îndeosebi la țară, cimitirele sînt în jurul bisericii. Nu este ceva împlător: Cei morți cu cei vii formează o comunitate, o familie, o împărăție. Toți creștinii formăm un trup, al cărui cap este Hristos. Precum membrele corpului nu pot sta despărțite unele de altele, tot așa cei vii trebuie să stea în neînteruptă legătură cu cei morți și să ceară de la Dumnezeu iertarea păcatelor, învrednicindu-i de fericirea veșnică. „Căci precum într-un trup avem multe mădulare și mădularele nu au toate aceeași lucrare, așa și noi cei mulți un trup sîntem în Hristos și fiecare mădulare unii altora” (Romani 12, 4—5). Și dacă un mădular suferă, toate mădularele suferă împreună și dacă un mădular este cinstit, toate mădularele se bucură împreună. Iar voi sînteți trupul lui Hristos și mădulare (fiecare) în parte” (I Cor. 12, 26). Deci, moare un creștin, fără să fie îndreptat în păcatele sale, cei vii se întristează și au datoria să se roage pentru iertarea păcatelor lui...

Avem numeroase dovezi scripturistice în sprijinul mijlocirii celor vii — prin rugăciuni — pentru iertarea păcatelor celor adormiți. În Cartea Facerii, aflăm că patriarhul Iacob face pe Iosif să jure, că nu-l va îngropa în Egipt. „Cînd voi adormi ca părinții mei, mă vei scoate din Egipt și mă vei îngropa în mormîntul lor. Iar Iosif a zis: Voi face după cuvîntul tău. Iacob însă a zis: Jură-mi. Și s-a jurat Iosif”. (47, 30—31).

După ce a murit Iacob, Iosif l-a dus cu mare pompă și l-a îngropat în Canaan și au făcut pentru el plîngere mare de șapte zile (Facere 50, 10).

„Auzind locuitorii Iabeșului Galaadului cele ce făcuseră filistenii cu Saul, s-au ridicat toți oamenii puternici, au mers toată noaptea și au luat trupul lui Saul și trupurile fiilor lui de pe zidurile cetății Bet-San și le-au adus în Iabeș și le-au ars acolo; iar oasele lor le-au luat și le-au îngropat sub un stejar. Apoi au postit șapte zile” (I Regi 31, 12—13).

Auzind David de moartea lui Saul „apucînd hainele sale le-a rupt, asemenea și oamenii cei ce erau cu el și-au rupt hainele lor și au plîns. Și s-au tînguit și au postit pînă seara pentru Saul și pentru Ionatan fiul său, pentru poporul Domnului și pentru casa lui Israel, care căzuseră de sabie” (II Regi 1, 11—12).

Din textele menționate reiese, că la Evrei — din timpurile cele mai vechi — erau servicii la înmormîntări, ce constau în plîngeri și postiri pînă la șapte zile. La ei postul era socotit în numărul faptelor de binefacere, în folosul celor decedați.

Pe lîngă plîngeri și postiri însă, se mai făceau și rugăciuni speciale pentru ușurarea păcatelor celor decedați. Legea veche poruncea să se cinstească memoria

celor decedați și să se roage pentru ei. „Și s-a făcut obicei în Israel, ca în fiecare an fiicele lui Israel să meargă să plîngă pe fata lui Ieftae Galaaditeanul patru zile pe an” (Judecători 11, 40).

Vechiul Testament vorbește și de jertfe — daruri — ce se aduceau pentru cei decedați. Astfel, în *Cartea II a Macabeilor* se face mențiune de jertfele rînduite să fie aduse pentru unii dintre iudei, înfrînți în luptă, care căzuseră în idolatrie. „Și făcînd adunare de bani după numărul bărbaților, care erau cu el, două mii de drahme de argint a trimis în Ierusalim, să aducă jertfă pentru păcat. Foarte bun și cuvios lucru pentru socotința învierii morților! Că de n-ar fi nădejde că vor învia cei ce mai înainte au căzut, desert și de rîs lucru ar fi a se ruga pentru cei morți. Și a văzut că celor ce cu bună cucernicie au adormit, foarte bun dar le este pus. Drept aceea, sfînt și cucernic gînd a fost, că a adus jertfă de curăție pentru morți, ca să se slobozească de păcat” (12, 43—46).

Noul Testament este mai explicit în privința obligației de a ne ruga pentru semenii noștri, îndeosebi pentru păcătoși, cît sînt în viață, dar și după moarte. *Dacă vede cineva pe fratele său păcătuiind — păcat nu de moarte — să se roage și Dumnezeu va da viață acelui frate, anume celor ce nu păcătuiesc de moarte. Este și păcat de moarte; nu zic să se roage pentru așa păcat*” (I Ioan 5, 16).

După moarte, păcătosul nu va mai putea face căință; cel decedat simte întristare și nefericire pentru faptele rele săvîrșite în viață, conștiința îl muștră pentru nesocotințele lui, dar nu mai poate repara nimic. Iertarea de păcate se face de Domnul, în urma rugăciunilor celor vii și ale Bisericii, îndeosebi prin puterea jertfei liturgice adusă pentru cei morți.

Iisus — adeseori — a făcut minuni rugat de alte persoane. Credința acestor persoane a mîntuit pe alții (Ex. vindecarea slugii sutașului, a fiicei Cananeencii, a slăbănogului din Capernaum...).

Pentru credința celor vii, Iisus a făcut minuni asupra celor morți. (Ex.: învierea fiului văduvei din Nain, a fiicei lui Iair, a lui Lazăr...). Sf. Apostol Petru a înviat pe Tavita. Tîlharul de pe cruce se ruga de Iisus să-i ierte păcatele, nu în viața aceasta, ci „cînd va veni întru împărăția Sa”, deci după moartea sa.

Potrivit învățăturii noastre creștine, după moarte, sufletul are o stare provizorie, deci e posibilă o schimbare în starea sa, dar n-o poate determina subiectul, timpul faptelor fiind aici pe pămînt. Sf. Apostol Iacob ne arată că oamenii în viață se ajută unii pe alții, în nevoile trupești și sufletești. Tot așa și după moartea cuiva, cei rămași în viață pot și sînt datori a ajuta celor decedați, rugîndu-se pentru iertarea păcatelor și ușurarea stării lor. De aceea, zice Sf. Apostol Pavel: „să facem rugăciuni, cereri, mijlociri, mulțumiri, pentru toți oamenii” (I Tim. 2, 1).

Unora li se pare că rugăciunile pentru morți ar fi în contrazicere cu anumite texte ale Sf. Scripturi, ca spre ex.: „In locașurile morții nimeni nu te pomeneste și în iad cine te va lăuda?” (Ps. 6, 6). ... „Dumnezeu va răsplăti fiecăruia după faptele sale” (Rom. 2, 6). „Ceea ce va semăna omul, aceea va secera” (Gal. 6, 7).

Din textele invocate de cei ce susțin inutilitatea rugăciunilor pentru morți, rezultă altceva decît ce li se pare și anume după moarte, personal, nimeni nu mai poate lucra pentru mîntuire. (Ex. parabola bogatului nemilostiv și a săracului Lazăr). Dar, pînă la judecata definitivă, cînd situația va fi pecetluită

pe vecii vecilor, se mai poate aduce o schimbare, prin milostivirea lui Dumnezeu și prin faptele caritabile ale celor vii săvârșite în memoria celor morți.

Pomenirea morților se face în anumite zile, numite *zile ale morților*. Astfel: la trei zile după moarte, simbolizînd învierea din morți a Mîntuitorului a treia zi; la nouă zile, simbolizînd ceasul al nouălea, cînd Mîntuitorul și-a dat duhul; la patruzeci de zile, simbolizînd înălțarea Mîntuitorului; la un an, întrucît la un an se duceau Apostolii la mormîntul vreunui martir și slujeau Sf. Liturghie; la șapte ani, numărul șapte fiind considerat număr sfînt; la ziua adormirii creștinului. Există apoi zile ale morților: sîmbăta lăsatului de carne, sîmbetele 2, 3 și 4 a Postului mare, sîmbăta Floriilor (a lui Lazăr), sîmbăta Rusaliilor (numită și Moșii de vară, ziua de pomenire a moșilor și strămoșilor). În unele părți se mai face pomenirea morților și în ziua Învierii sau Luni după duminica Tomii. În Biserica noastră se mai obișnuiesc așa numitele: „Sărindare”, constînd din pomenirea unui mort la 40 de Liturghii în șir, mai ales în primele 40 de zile de la moartea cuiva.

Felul cum se face pomenirea celor morți este următorul: pomenirea numelui la Sf. Liturghie, milostenie, dar îndeosebi aducerea și slujirea *parastaselor*. Cuvîntul parastas derivă de la grecescul *παριστημι*, care însemnează a veni în ajutor. Parastasul este o rugăciune de mijlocire a celor vii pentru cei morți. În rînduiala parastasului se unesc cererile rudelor decedatului cu ale preoților Bisericii pentru iertarea păcatelor lui. Iertarea de păcate se face numai datorită iubirii nemărginite a lui Dumnezeu, care a dat pe Fiul Său spre jertfă, pe Iisus-Mijlocitorul... (I Tim. 2, 5). Prin El adresăm și noi rugăciunile pentru cei decedați, fiincă prin El ne-a venit mîntuirea... De aceea, Biserica a rînduit ca totdeauna parastasele să fie unite cu Sfînta Liturghie.

Elementele materiale ce se aduc la parastas își au rostul lor, fiecare avînd o semnificație precisă. Parastasul sau coliva, care sînt făcute din grîu, simbolizează pe cel decedat. Acesta se dă firii, așezîndu-se în pămînt, asemenea bobului de grîu. „*Grăuntele de grîu căzînd în pămînt, dacă nu va muri, rămîne singur; iar dacă va muri, aduce multă roadă*” (Ioan 12, 24). Trupul omului se dă pămîntului; aici putrezește, pentru ca la obșteasca înviere să se scoale întru *nestricăciune* (I Cor. 15, 42). Lumînările simbolizează lumina cerească, pe Iisus lumina lumii, lumina credinței dreptmăritoare care ne luminează cărările vieții. Vinul este element de jertfă la Sf. Liturghie, se preface în sîngele Domnului; el este rîria vieții noastre întru cele ce zidesc pe om spre mîntuire, bineînțeles luat în semnificația lui euharistică. Clătinarea parastasului sau colivei simbolizează părăsirea rudelor cu mortul, ele nu se despart de el, trăiesc cu credința într-o revedere în altă viață.

Întrebarea care spune: dacă cei vii fac rugăciuni pentru iertarea păcatelor celor morți, nu mai ajunge nimeni în iad? Bine ar fi să fie așa, dar Mîntuitorul spune: „*În casa Tatălui Meu multe locașuri sînt...*” (Ioan 14, 2).

Rugăciunile pentru morți — inclusiv cele de la parastase — ușurează starea celor morți în păcate, afară de cele de moarte, care, după spusele Mîntuitorului, nu se iartă „*nici în veacul de acum, nici în cel ce va să fie*” (Matei 12, 32). E vorba aici de cei răzvrățiți sufletește, care toată viața lor n-au voit să știe nici de oameni, nici de Biserică, nici de Dumnezeu. Cele sfinte nu se aruncă cîinilor și mărgăritarele porcilor, ne spune tot Mîntuitorul (Matei 7, 6). Mai precis e vorba de cei căzuți în păcate.

Rugăciunile de pomenire a morților ajută numai celor adormiți întru credință, „*întru nădejdea învierii și a vieții de veci*”. Ele ajută celor morți de

moarte grabnică, dar care au avut credință în Dumnezeu, însă din cauza scurtimii vieții și a valurilor vieții ce i-au prins în vîltoarea lor, nu s-au putut îndrepta, n-au putut lua nici măcar Sf. Împărtășanie, ca merinde pentru drumul vieții de veci. Rugăciunile ajută celor ce nu s-au ruinat slujind numai patimilor, ci au avut și o oarecare obișnuință a binelui, cu care s-au dus de aici. Ele folosesc celor ce n-au o viață de credință și fapte bune, dar la sfîrșitul vieții au găsit puterea să se căiască, însă nu așa de cutremurător ca să li se prefacă ființa dintr-o dată și în întregime, ca a tîlharului de pe cruce, în care caz s-ar fi dus în cer.

Dacă acesta-i adevărul în privința pomenirii morților noștri, de o parte, se cade ca cei vii să pună stavilă cu deosebire „păcatelor spre moarte“, iar de altă parte, să facă rugăciuni și milostenii pentru sufletul celor ce au adormit „întru dreapta credință și întru nădejdea învierii și a vieții de veci“; aceasta mai stăruitor în zilele stabilite, simbetele morților, ce culminează cu sîmbăta lui Lazăr. În felul acesta, întăresc legătura dintre ei și cei morți ai lor, făcînd dovada că iubirea, care au nutrit-o față de ei, îi însoțește și dincolo de pragul mormîntului. Noi, în Sf. Liturghie aducem jertfă și pentru cei decedați fără să se fi îndreptat, rugîndu-ne în mod special după prefacere astfel: „Încă aducem ție această slujbă duhovnicească, pentru cei adormiți întru buna credință: strămoși, părinți, patriarhi, proroci, apostoli, propovăduitori, evangheliști, mucenici, mărturisitori, pustnici și pentru tot sufletul drept, care s-a săvîrșit întru buna credință“.

Pr. IOAN BUNEA

Cluj

Biblioteca Mitropolitană Sion

DEMNITATEA PREOTULUI ÎN PAROHIE

În cărțile de învățătură creștinească găsim și unele explicații despre rolul și misiunea preotului între credincioșii parohiei pe care o conduce.

Sf. Scriptură, dovedește că preotul — urmaș direct al Sf. Apostoli — are împuternicire duhovnicească primită cu „harul dat prin punerea mâinilor preoției” (cf. I Tim. 4, 14) de a împăca pe om cu Dumnezeu. Acest adevăr îl spune Mântuitorul Iisus Hristos: „Precum M-a trimis pe mine Tatăl, vă trimit și Eu pe voi. Și zicînd acestea, a suflat asupra lor și le-a zis: Luați Duh Sfînt: Căroră veți ierta păcatele, le vor fi iertate și căroră le veți ține vor fi ținute” (Ioan 20, 21—23). De asemenea, preotul are împuternicire de a predica învățătura de credință, a îndemna spre trăirea morală și a împărtăși credincioșilor sfințenia vieții prin săvîrșirea Sf. Taine: „Mergînd învățați toate neamurile, botezîndu-le în numele Tatălui și al Fiului și al Sfîntului Duh” (Matei 28, 19) — zice Domnul.

Aceste și alte temeuri scripturistice susțin teologic toată puterea sacerdotală a preotului, putere ce se manifestează prin slujire în folosul credincioșilor aflați în parohii.

Preotul conștient de marea sa lucrare în mîntuirea sufletelor, se prezintă ca un înainte-mergător pe calea binelui. El conduce turma cea cuvîntătoare pe culmi pline de pășune duhovnicească, învățînd-o să trăiască cu hărnicie, în dragoste și în pace. Din împlinirea tuturor datoriilor sale, preotul simte în sufletul său o stare de superioritate spirituală, intelectuală și morală. Starea aceasta — copleșită de smerenie — se poate numi demnitate preoțească.

Pe baza acestor principii introductive, se poate trata pe scurt în cele ce urmează despre necesitatea demnității preotului în parohie și despre unele păcate ce pot paraliza această demnitate.

Ce este demnitatea?

În sens larg, prin acest cuvînt se înțelege calitatea omului de a deține o autoritate morală, a avea un prestigiu personal izvorît din vrednicia sa. În sens restrîns, demnitatea preoțească poate fi însușirea preotului conștient de misiunea lui, care prin devotament și trăire morală corespunde integral în

funcția sa de împuternicit al lui Dumnezeu cu lucrarea sfințeniei pe pământ. Preotul demn în slujirea sa impune respect, se face vrednic de aprecierea credincioșilor.

Ca persoană morală, prin predicarea binelui, a păcii, a îndreptării relelor obiceiuri dintr-oameni și mai ales printr-o aleasă trăire în exemplul binelui, slujitorul lui Dumnezeu dobândește demnitate. Această însușire este pentru el esența justificării vieții sale, care-i umple inima de calzi și intime mulțumiri de conștiință. Fără ea, preotul chemat să răspândească binele în lume, trebuie să se simtă fără aer, fără pîine, fără apă... Demnitatea preotului este un bun moral atît de necesar ca și cele mai importante elemente materiale de viață.

Necesitatea acestei demnități e cuprinsă și în Sf. Scriptură, ca poruncă a Mîntuitorului Hristos: „Voi sînteți sarea pămîntului; dacă sarea se va strica, cu ce se va săra? De nimic nu mai e bună decît să fie aruncată afară și călcată cu picioarele de oameni” (Matei 5, 13). „Voi sînteți lumina lumii... Așa să lumineze lumina voastră înaintea oamenilor, încît să vadă faptele voastre cele bune și să slăvească pe Tatăl vostru cel din ceruri” (Matei 5, 14. 16). Sf. Apostol Pavel scrie despre respectul ce se cuvine unei asemenea demnități, în care și el s-a inclus: „Așa să ne socotească pe noi fiecare om: ca slujitori ai lui Hristos și ca iconomi ai tainelor lui Dumnezeu” (I Cor. 4, 1).

Dar, în acest caz, se poate pune întrebarea: Nu cumva însușirea acestei demnități este cauză de mîndrie? Mîntea omului cu dreaptă socoteală analizează calitatea virtuții, cernînd cu grijă binele din rău, ferindu-se prin acest procedeu de păcat. El caută calea de mijloc prin care înaintează spre săvîrșirea binelui. Cursul acestei calități morale se poate asemana cu unda cristalină a pîrîului de munte, care se strecoară săltăreț, trecînd și pe lîngă stîncă rece și tare a mîndriei ca și pe lîngă malul rădăcinos al compromiterilor de tot felul. Demnitatea preoțească își duce cristalinul ei înmlădiat după fiecare obstacol, ce-i stă în cale, lăsînd într-o pante și în alta atît mîndria cît și compromiterea.

E drept, că, în general, clerul prin rodnicia sa activitate se menține la înalta lui chemare, are un rost bine definit în lumea credincioșilor. Dar, în același timp și persoane din cler pot fi ispitite și supuse unor căderi în păcate. Demnitatea preotului ca însușire morală este atacată la tot pasul de ispitele ce-i stau în cale. În acest caz este folositor sfatul Sf. Apostol Petru: „Fiți trezi, privegheați. Potrivnicul vostru, diavolul, umblă, răcnind ca un leu, căutînd pe cine să înghită” (I Petru 5, 8). Preotul poate fi ispitit de diavolul ca să cadă în mai multe păcate, prin care se atacă demnitatea sa. Dintre acestea se pot aminti cîteva, între care pot fi:

1. *Sminteala*. „Vai lumii, din pricina smintelilor! ...dar mai vai de omul acela prin care vine sminteala!” (Matei 18, 7). Prin sminteală, omul

credincios este influențat de exemplul rău, văzut sau auzit, ca să păcătuiască. Orice păcat și mai ales orice viciu împrăstie prin făptuitorul său sminteală în sufletele celor din jur. Cu atât mai mult, păcatul preotului săvârșit din neatenție sau din cauza slăbiciunii firii sale, aduce cu sine multă sminteală în sufletele credincioșilor. În acest caz se paralizează încrederea parohienilor în preot și scade respectul lor pentru păstorul duhovnicesc. Prin ferirea de ocaziile care aduc sminteală, se înăbușește încolțirea păcatelor în suflete și se întreține demnitatea preotului, căci: „Cel ce iubește pe fratele său, acela petrece în lumină și sminteală nu e într-însul“ (I Ioan 2, 10).

2. *Fățarnicia*. Aceasta este altă ispită care poate strica vredniciei preotului. Ea este lipsa cinstei în rostirea adevărului, e ducere în eroare prin înșelăciune și viclenie. Omul fățarnic laudă în față persoana de care are nevoie, ca să-i fie satisfăcute interese de profit moral sau material; zîmbește, oferind servicii de care nu știe sigur că le poate îndeplini, numai ca să ajungă unde vrea el. Uneori — pe lîngă lauda altora de care are nevoie — își reclamă falsele calități, ascunzînd cu prudență defectele sale despre care nu spune nimic; alteori intervine prin cunoscuți, cerșind de la superiorii săi favoare numai pentru sine. Dacă interesele de suprapunere ale fățarnicului nu sînt satisfăcute, după dorință, atunci fățarnicul dezlănțuie o furtună de hule și în ascuns caută răzbunarea pe orice cale. De multe ori cel obișnuit cu fățarnicia, chiar și fără profit își manifestează falsa lui atitudine, prin care vrea să se arate mai mult decît este, mai vrednic, mai bun...

În fața acestei necinstite atitudini și dejosiri morale, preotul conștient nu poate să accepte fățarnicia, ca nu cumva prin ea să ajungă la știrbirea demnității sale. El se ferește de această perversitate, ca să împlinească pe deplin sfatul Mîntuitorului: „Deci, cînd faci milostenie, nu trîmbița înaintea ta, cum fac fățarnicii... cînd te rogi, nu fii ca fățarnicii, ... cînd postești, nu fiți triști ca fățarnicii...“ (Matei 6, 2, 5, 16).

3. *Lăcomia*. Iată alt păcat ce poate ataca demnitatea preotului în parohie, prin pofta nestăpînită de acumulare a bunurilor materiale și prin strîngerea acestora peste măsura trebuințelor.

Omul lacom aleargă din noapte în noapte, ca și bogatul din Sf. Evanghelie; vrea să strîngă cît mai multă materie cu care să-și împovăreze viața, zicînd; „Voi strica jînițele mele și mai mari le voi zidi...“ (Luca 12, 18). Dumnezeu, Tatăl Ceresc, ca un iubitor al tuturor fiilor Săi, a dăruit elementele necesare vieții pentru toți oamenii din toată lumea, ca ei să le folosească cu toții, împreună și să le împărțească în mod egal, întocmai ca niște frați ce se iubesc.

Preotul este un bun cunoscător al Sf. Scripturi. El știe porunca prediciei de pe munte, rostită de Predicatorul Evangheliei: „Nu vă adunați comori pe pămînt, unde molia și rugina le strică și unde furii le sapă și le fură. Ci vă

adunați comori în cer... Căci unde este comoara ta, acolo va fi și inima ta" (Matei 6, 19—21). Așadar, preotul e dator să împlinească porunca Mântuitorului, fugind de lăcomie, prin lepădarea de plusul material, care-i întrece trebuința și contribuind cu acesta la opere sociale de binefacere. Lepădarea lăcomiei păstrează demnitatea slujitorului bisericesc în fața parohienilor săi, care-l urmăresc pe calea vieții sale, ca să-i culeagă exemplele cele bune.

În afară de aceste abateri de ordin general, mai pot fi și altele de ordin strict profesional, abateri, ce nu se pot încadra în disciplina unui preot. Dintre acestea pot fi amintite, în continuarea celor de mai sus, următoarele:

4. *Concurența preotului vecin.* Fiecare preot are pregătire profesională suficientă ca să-și îndeplinească rostul său duhovnicesc și să poată fi un bun predicator al binelui susținut de morala creștină. În slujba sa, preotul își dă silința să corespundă cerințelor ivite în cadrul parohiei. Nu este preot care să aibă numirea în postul său, pînă cînd nu are mai înainte calificarea necesară. Cu toată această pregătire profesională se poate ivi și cazul — de altfel nedorit de nimeni — cînd un preot din anumite motive, să caute a se ridica în fața credincioșilor din același protopopiat, mai pe sus decît preoții din parohiile vecine. Modalități pentru astfel de concurență se ivesc cu diferite ocazii, ca înmormîntări și alte servicii religioase săvîrșite de mai mulți preoți, de întîlniri cu parohienii străini și altele. În nici un caz, această suprapunere a preotului peste calitățile și parohiile preoților vecini, nu are nici un scop edificator. Această întrecere, dacă poate exista undeva, e un procedeu pornit din mîndrie, o manifestare a egoismului, o lipsă de dragoste față de colegi, o alungare a sfintei păci care trebuie să dăinuiască între slujitorii lui Dumnezeu. Dacă undeva poate să existe această tendință de concurență a preotului vecin, atunci ea este pe bună dreptate o lipsă vădită de demnitate preotească.

5. *Introducerea de inovații în rînduiele de cult.* Toată zestrea duhovnicească a rugăciunilor își are vechea sa origine, predată de înaintașii în credință ca tezaur al Sf. Tradiții. În cultul creștin ortodox, rînduiele de cult își au formă definitivă, prescrisă de Tipic. Cărțile de cult ca și manualele de Tipic dau explicațiile necesare pentru desfășurarea fiecărui serviciu religios. Plecînd din aceeași origine, Ortodoxia are aceleași rînduiele de slujbă bisericească pe întregul ei cuprins, indiferent de țara, neamul sau limba credincioșilor. Această însușire de uniformitate a cultului ortodox trebuie să fie respectată de către toți slujitorii bisericești de pretutindenea. În acest caz, ecumenic ortodox, nu se poate admite nici un fel de modificare a vreunei rînduiele de serviciu divin.

Nu ne putem gîndi, în nici un caz nu putem admite, ca un preot să scoată creionul și să completeze însemnările scrise cu litere roșii ca indicații în cărțile de cult. Despre texte de rugăciuni — ca modificare — nu poate fi

vorba; la fel despre acte de ritual săvârșite cu scop de paradă bisericească, de asemenea, nici un preot nu se poate face vinovat.

Dacă totuși pot exista asemenea abateri, atunci ele lovesc în uniformitatea cultului ortodox, dau credincioșilor motive de discuții împotriva preotului care nu săvârșește corect serviciile religioase și degradează demnitatea preotului care le execută.

În afară de eventuale modificări de slujbe bisericești se poate vorbi și de alte practici interzise, care la rîndul lor nu au bază în cărțile de ritual. Acestea, practic, se pot condamna, dacă din cauză de ignoranță teologică ar putea exista pe undeva.

*

Prin petrecerea și rămînerea pînă la sfîrșitul vieții sale în calitatea morală a demnității, preotul parcă urmează calea arătată de Veșnicul Arhiereu, Iisus Hristos, asemănîndu-se cu El. Se mai aseamănă și cu Sf. Apostoli și cu Sf. Ierarhi — dascăli ai lumii — care au întocmit cu sfințenie și demnitate zestrea liturgică a cultului ortodox, predicînd trăirea în viață creștinească, spre a fi luați ca sfinte exemple de urmașii lor.

În parohie, demnitatea preotului este absolut necesară. Ea e una dintre cele mai importante condiții de succes pastoral.

Pr. I. BUTA

Biblioteca Mitropolitană Sibiu

COORDONATELE VIEȚII CREȘTINE DUPĂ „EPISTOLA CĂTRE DIOGNET“

La „plinirea vremii“ (Gal. 6, 4) însuși Fiul lui Dumnezeu ia trup omenească ca celui căzut în robia păcatului să-i descopere adevărul. Teologia Bisericii creștine a arătat care este sensul acestei „πλήρωμα τοῦ χρόνου“, timp necesar ca fiecare să ajungă la conștiința căderii sale și să dorească mântuirea de la Dumnezeu.

Deja la sfârșitul secolului întâi, când murea în Asia Mică ultimul și cel mai iubit apostol al lui Hristos, Sfântul Ioan Evanghelistul, Biserica creștină număra mulți fii, grupați în comunități ce se dezvoltau în cetățile imperiului roman. Sfântul Apostol Pavel, neobositul convertit de pe drumul Damascului, cutreierase teritoriul supus Cezarului din Creta în Iliria și din Pustiul Arabiei până la Coloanele lui Hercule, predicând cu zelul lui binecunoscut Evanghelia lui Hristos și înființând comunități ale dragostei.

Membrii acestor comunități creștine rămâneau pe mai departe cetățeni ai imperiului roman, față de care își îndeplineau toate îndatoririle.

Astfel timp de trei secole creștinii au dus o viață neînțeleasă de închinătorii la idoli și de autoritățile romane, fiind considerați ca o sectă iudaică, învăluită într-un „aer misterios pe care marea majoritate a oamenilor nu-l înțelegea și-l condamna cu brutalitate pentru că misterul care le era ascuns îi orbea“.¹ Mai mult, creștinii erau acuzați de „orgii, incesturi, omorârea copiilor, serbări canibale“.²

În această situație s-au ridicat dintre creștini voci, care, conștiente poate de ineficacitatea intervenției lor, căutau măcar să arate cât de lipsite de adevăr sînt acuzele aduse acestor apostoli ai păcii și ai dragostei. Aceste scrieri, numite apologetice, care au străbătut veacurile pînă la noi, rămîn dovezi grăitoare, mărturii ale vieții ireproșabile și exemplare, dusă de majoritatea creștinilor primelor trei secole.

Între aceste opere se numără și lucrarea cunoscută sub numele de „Epistola către Diognet“, din care vom extrage, în cele ce urmează, mărturiile despre viața creștină din epoca în care a fost scrisă.

„Prima capodoperă a vechii literaturi creștine“,³ necitată nicăieri în antichitatea creștină și în evul mediu, „Epistola către Diognet“, „a fost și este

1 H. Leclercq, *Accusations contre les chrétiens*, în *Dictionnaire d'archéologie chrétienne et de Liturgie*, tome premier, première partie, Paris 1907, col. 274.

2 Idem, *Droit persécuteur*, în *Dictionnaire d'archéologie...*, tome quatrième, deuxième partie, Paris 1921, col. 1584.

3 F. Cayré A. A., *Précis de Patrologie*, tome premier, Paris-Tournai-Rome, 1927, p. 108.

obiectul unei adevărate epopei din partea criticii. Unicul manuscris care a ars la asediul Strاسبourgului, în 1870, era din secolul XIII. Edițiile actuale se bazează pe două copii: una păstrată în biblioteca din Leyda în Olanda, cealaltă în biblioteca Universității din Tübingen".⁴

Primul editor al acestui text este Henri Estienne (Paris 1592), care o atribuie Sfântului Justin Martirul și Filozoful, conform manuscrisului pierdut. Un secol mai târziu, Tillemont în ale sale „Mémoires” (1691) arăta că „Epistola către Diognet diferă de scrierile Sfântului Justin și că nu aparține acestuia”.⁵ Criticii s-au întrecut apoi în a o atribui unor autori diferiți începînd cu Sfîntul Clement Romanul și sfîrșind prin a fi socotită o operă a „imigranților greci în Italia Renașterii”.⁶

Ipoteze mai consistente s-au dovedit acelea care atribuiau această operă unor apologeti ca: Aristide, cu a cărui „Apologie” „Epistola către Diognet” dovedește afinități de fond; sau Tațian Asirianul. Dar eventualele asemănări dintre aceste opere se datorează fie tematicii comune, impusă oarecum de necesitățile timpului în care sînt scrise, fie datorită unor „izvoare comune de inspirație, sau asemănare de elemente psihologice în subiect”.⁷

Critica mai nouă a stabilit că „Epistola către Diognet” este o scriere independentă de alte scrieri ale stilului apologetic. Autorul ei, necunoscut pînă astăzi, este poate „discipol al Sf. Justin Martirul și Filozoful”.⁸ Prin aceasta am delimitat și data scrierii acestei opere, care, în cazul în care ipoteza de mai sus este justă, nu poate fi fixată decît în a doua jumătate a secolului doi.⁹

Tot de această ipoteză putem lega problema destinatarului, Diognet. „Evident, ipotezele n-au lipsit nici aici. E posibil ca Diognet să fie un personaj fictiv, cum s-a zis, dar e posibil ca el să fie un personaj real, un păgîn cu situație înaltă care se interesa într-un fel sau altul de creștinism”.¹⁰ Acest Diognet pare a fi profesorul lui Marc Aureliu, „filozof și moralist stoic eclectic, personaj degajat, deschis și cu o solidă cultură”¹¹ și care trăiește în a doua jumătate a secolului II, amănunt ce se leagă de ipoteza mai sus citată privitoare la data scrierii lucrării noastre.

Dintre criticii mai noi, amintim ipoteza unuia dintre ultimii cercetători ai acestei probleme: Henri Irénée Marrou.¹² Acesta, bazîndu-se pe remarcă lui J. Geffcken care tipărește textul la Heidelberg în 1928 și care spune că Epistola către Diognet poartă un accent „autentic alexandrin”,¹³ afirmă că numai Alexandria putea fi mediul în care să apară această capodoperă. Un alt motiv ce ar sprijini această ipoteză este asemănarea — pretinde autorul citat — dintre acest scurt tratat și cunoscuta disertație „Qui dives salvetur”

4 Ioan G. Coman, *Probleme de filozofie și literatură patristică*, ed. „Casa Școalelor”, București 1944, p. 138.

5 P. Godet, *Epître à Diognète*, în *Dictionnaire de Théologie Catholique*, tom. IV, II-ième partie, Paris 1924, col. 1368.

6 Ioan G. Coman, *op. cit.*, p. 139.

7 Ibidem.

8 Idem, p. 142.

9 Idem, p. 145.

10 Ibidem.

11 Ibidem.

12 A. Diognète, Introduction, édition critique, traduction et commentaire de Henri Irénée Marrou; 2-e édition revue et augmentée: „Sources chrétiennes”, nr. 33 bis, Edition du Cerf, Paris 1965.

13 Idem, p. 265.

a lui Clement Alexandrinul, iar cum se pare că acesta din urmă s-a inspirat din Epistola către Diognet, data redactării acesteia trebuie fixată înainte de autorul „Pedagogului”, adică sfârșitul sec. II (190—200).¹⁴

De aici cercetătorului apusean îi vine ușor să extindă probabilitatea ipotezei sale și asupra problemei autorului, propunând pe Panten¹⁵ și identificând pe destinatarul Diognet cu Claudios Diognetos, procurator al Alexandriei în jurul acelei date.¹⁶

Confruntând cele două ipoteze citate, ale unora dintre ultimii cercetători ai problemei ce ne interesează, putem observa că, dacă ele nu concordă întru totul, se completează totuși una pe alta. Ca punct comun rămâne stabilirea jumătății a doua a sec. II, ca timp probabil al redactării operei noastre. Dar pe când ipoteza părintelui profesor Ioan Gh. Coman, care așează Epistola către Diognet în cercul de influență al Sf. Justin Martirul și Filozoful, atît pe baza criticii de fond cît și sprijinit pe tradiția ce o atribuia chiar autorului „Dialogului cu iudeul Trifon”, are un mai solid suport științific, ne apare îndrăzneță ipoteza lui H. I. Marrou, care nu numai că stabilește ca loc al redacției „atmosfera alexandrină”, ci propune ca autor pe Panten, primul conducător cunoscut al școlii catehetice din Alexandria; ori pînă acum nimeni n-a atribuit vreo lucrare acestui atît de laudat magistru al lui Clement Alexandrinul.

O ultimă problemă legată de critica Epistolei către Diognet este aceea a integrității. Criticii mai vechi au socotit autentice numai primele zece capitole, ajungînd să scoată ediții în această formulă. Capitolele XI și XII par că „s-au detașat la început din altă operă și s-au rătăcit, ajungînd să ia locul pe care noi li-l cunoaștem astăzi”,¹⁷ aducîndu-se diferite argumente în acest sens.¹⁸

Astăzi această problemă nu mai constituie o controversă; atît critici mai vechi ca: Freppel (1894); Aimé Puech (1912, 1928) cît și critici mai noi: preot profesor Ioan Gh. Coman (1944, 1956) și H. I. Marrou (1965), sînt de acord asupra autenticității capitolelor XI și XII ale lucrării noastre. „Epistola către Diognet — spune P. C. prof. Ioan Gh. Coman — se prezintă ca o operă perfect unitară în cuprinsul celor 12 capitole atît ca limbă cît și ca fond, și aparțin unui singur autor”.¹⁹

Această perlă a vechii literaturi creștine, care cunoaște, pînă în 1965, 67 de ediții, fiind tradusă în cel puțin opt limbi, în mai multe variante, ceea ce denotă importanța și trecerea de care se bucură această „mărturie remarcabilă a credinței și a mentalității creștinismului antic” și în care teologul de astăzi descopere „formulate cu o claritate și o fericită expunere, incomparabilă, cîteva teze capitale asupra rolului creștinilor în iconomia cosmică și în istorie”.²⁰

În cele 12 capitole ale sale Epistola către Diognet caută să răspundă la cele 3 întrebări puse de Diognet: 1. „Care e Dumnezeuul creștinilor și care e secretul acestei religii, în care nu se ține seama de lume și în care dispre-

14 Ibidem.

15 Idem, p. 266.

16 Idem, p. 267—268.

17 O. Bardenhewer, *Les Pères de l'Église*, tome I-er; Paris 1905, p. 154.

18 Vezi P. Godet, *articol cit.*, col. 1367.

19 *Op. cit.*, p. 150.

20 H. I. Marrou, *op. cit.*, p. 90.

țuiește moartea? 2. Care e sensul iubirii creștine? și 3. De ce această religie a apărut acum și nu mai devreme?"²¹

Răspunzînd la întrebarea a doua în capitolele V și VI, în care arată sensul iubirii creștine, autorul nu face altceva decît să descrie viața creștinilor contemporani lui. Privind cu atenție acest text putem observa că autorul este condus de o idee centrală închegînd într-o expunere sistematică fondul, în aparență răvășit.

Surprinzînd aspectele principale ale vieții creștine din primele două secole ale erei noastre, autorul Epistolei către Diognet schițează un mod de existență superior, într-o viziune ce numai un creștin ar fi putut-o avea în aceste secole de apus al antichității.

*

Încă înainte de venirea Sa, Mîntuitorul a fost conceput ca un conducător de tipul acelor care au dus popoarele antice pe culmi de glorie. Iudeii, în sînul cărora se pregătea de veacuri întruparea Celui Prea Înalt, îl așteptau ca pe un conducător lumesc, care să-i scoată din robia străină, lipsită de orizontul spiritual suficient pentru a înțelege această înaltă misiune a lui Mesia.

Pînă și apostolii, înainte de luminarea lor prin Duhul Sfînt, cer Mîntuitorului demnități de ordin lumesc ca aceea a fiilor lui Zevedeu (Matei 20, 20—28). Mîntuitorul însă a specificat totdeauna că împărăția Sa nu este din lumea aceasta (Ioan 18, 36), iar cînd, după Pogorîrea Duhului Sfînt, se instituie Biserica creștină, aceasta nu prezenta o perturbare în locurile respective.

Autorul Epistolei către Diognet arată că „creștinii nu se deosebesc de ceilalți oameni nici prin patrie, nici prin limbă, nici prin obiceiuri; căci ei nu locuiesc în anumite cetăți, nici n-au limba lor proprie, nici nu duc viața deosebită”²²

Ideea că creștinii sînt un „popor”, o „rasă” specială de oameni, cum sînt iudeii care își defineau individualitatea tocmai prin religia lor, se va fi născut din acea confuzie potrivit căreia creștinii erau socotiți doar ca o sectă iudaică.

Întîlnim chiar în literatura creștină împărțirea omenirii în trei „popoare” sau „neamuri”, ῥέτνη: alături de cele două vechi popoare: grecii, respectiv păgînii, și iudeii. Iau loc creștinii, „obiectul noii alianțe, constituind o a „treia rasă”, τριτόν ῥέτος”²³ și că ei „formează o veritabilă rasă de oameni, a cărei linie genealogică pornește de la Hristos, tot așa cum iudeii pornesc de la Avraam, grecii de la Helen”²⁴

Autorul nostru este conștient că, dacă ar accepta ideea de „rasă”, de „neam” aparte al creștinilor, aceasta ar implica definirea unei etnografii cu „limbă, costume, suprafață locuită și obiceiuri specifice”²⁵ și că dacă „s-ar recunoaște creștinilor calitatea de „popor”, ei și-ar putea revendica dreptul

21 Pr. Ioan G. Coman, *Patrologie*, București 1956, p. 60.

22 F. Funk, *Patres apostolici*, vol. I, Tübingen 1901, p. 396, și traducerea românească: „Scrierile Părinților Apostolici”, traducere de pr. Ioan Mihălcescu, 1927, p. 317; și la pr. Ioan G. Coman: „Probleme...” *op. cit.*, p. 170.

23 H. I. Marrou, *op. cit.*, p. 131, citează „Predica lui Petru”, fragmente la Clement Alexandrinul: „Stromata”, VI, 5, 41; Aristide: „Apologia”, 2, la Geffcken p. 43 sqq.). Versiunile syriacă și armeană ale „Apologiei” lui Aristide notează chiar patru rase: barbari, greci, iudei și creștini” (Pr. Ioan G. Coman, *op. cit.*, p. 169).

24 H. I. Marrou, *op. cit.*, p. 132.

25 Idem, p. 131.

de a trăi ca fiecare popor, conform legilor sale proprii, *τὰ πάτρια* „²⁶ ceea ce ar însemna punerea în practică a falsei idei mesianice care circula printre iudei.

Epistola către Diognet „prezintă pe creștini drept o rasă nouă. Dar nu o rasă nouă sub raport somatic, biologic sau etnic, ci sub raport spiritual“.²⁷ Când autorul nostru afirmă că viața creștinilor nu se deosebește de ceilalți oameni, are în vedere numai aspectul politic al existenței creștine și nu cel social sau moral.

Folosind antiteza autorul citat expune în fraza de mai sus, prin negație, fundalul problemei, peste care apoi schițează cu o pană de maestru, prin afirmație, conturul vieții creștine. Între cele două trepte ale antitezei autorul intervine cu specificarea că ceea ce creștinii învață, privitor la modul lor de viață „nu este născocirea oamenilor iubitori de noutăți, și nu se sprijină pe păreri omenești, ca la alții?“²⁸

Acest pasaj pare tributar concepției despre genealogia hristică a creștinilor, deși, nedecupat din context, vrea numai să arate că viața creștinilor are ca fundament cu totul alte principii decât cea a „celorlalți oameni“, religia lor nu e o „invenție a gândirii sau a preocupărilor oamenilor curioși, iar creștinii nu se așează sub tutela *dogmei omenești*, așa cum fac unii. Dumnezeu însuși a adus adevărul și l-a așezat între oameni“.²⁹

Ca braț pozitiv al antitezei, autorul arată că creștinii „locuiesc în cetăți grecești și barbare, după cum li s-a rînduit de soartă, conformîndu-se obiceiurilor locului cu privire la îmbrăcăminte, la mîncare și la întreg felul lor de viațuire“.³⁰

Din punct de vedere politic, creștinii nu numai că „nu duc o viață deosebită de ceilalți oameni, ci se conformează „obiceiurilor locului“, ceea ce denotă un act de voință din partea lor, iar în limbaj modern s-ar traduce cu aceea că creștinii sînt cetățeni loiali ai stăpînirii de care sînt legați juridic.

Dar dacă prin aceasta ei nu se deosebesc de ceilalți oameni autorul Epistolei către Diognet arată că ei se disting totuși prin „minunata și uimitoarea rînduială a vieții lor publice“,³¹ ceea ce pentru un autor creștin din secolul II însemna:

ASPECTUL SOCIAL AL VIEȚII CREȘTINE

Am văzut că printre acuzele aduse creștinilor era și aceea că ei ar duce o viață imorală, acuză pe cît de nedreaptă, pe atît de jignitoare. Literatura apologetică creștină a căutat să divulge această infamie, descriind într-un fel sau altul puritatea vieții creștine. În acest sens autorul Epistolei către Diognet închină un adevărat imn vieții creștinilor de la sfîrșitul secolului II.

Creștinii „se căsătoresc ca toți ceilalți și fac copii, dar nu-i aruncă; au masă obștească dar nu ordinară; sînt în trup, dar nu trăiesc după trup; își duc viața pe pămînt, dar trăiesc în ceruri“.³²

În aceste propoziții, de o frumusețe paulină, este schițată viața de familie a creștinilor. Aceștia respectă legile căsătoriei căci „nu săvîrșesc adulterul, nu

26 M. Simon, *Verus Israel*, p. 136, citat la Marrou, p. 132.

27 Pr. Ioan G. Coman, *op. cit.*, p. 169.

28 Ioan Mihălcescu, *op. cit.*, p. 318; Funk, *op. cit.*, p. 398.

29 Pr. Ioan G. Coman, *Idem*, p. 160.

30 Ioan Mihălcescu, *op. cit.*, p. 318; Funk, *Ibidem*.

31 *Ibidem*.

32 *Ibidem*.

trăiesc în prostituție... nu doresc nimic din cele ce sînt ale altuia, cinstesc pe tată și pe mamă”,³³ cum completează „Apologia” lui Aristide. Curătenia căsătoriei creștine, poruncă în Biserica lui Hristos (vezi, Efes. 5, 22—33), este justificată prin aceea că deși sînt în trup, creștinii nu trăiesc după trup, că deși își duc viața pe pămînt ei trăiesc în ceruri, ceea ce autentifică sensul spiritual al vieții creștine.

Aristide este mai explicit în acest sens arătînd că soțiile creștinilor „sînt curate ca fecioarele și fiicele lor blînde, bărbații lor se stăpînesc de la toate relațiile nelegiuite și de la toată necurăția, din cauza nădejzii în răsplata viitoare, care este iminentă în lumea cealaltă”.³⁴

În această atmosferă de familie se nasc copiii lor, pe care nu numai că nu-i aruncă, așa cum vor fi fost acuzați de păgîni, dar îi educă în spiritul dragostei creștine. În secolul II al erei creștine, cînd scrie autorul nostru, ca totdeauna de altfel, grija deosebită față de copiii ce trebuiesc educați spre facerea de bine, era socotită nu numai o datorie de părinte, ci chiar o poruncă din partea lui Dumnezeu, căci iată ce ne spune în acest sens „Păstorul lui Herma”: „Dar nu pentru aceasta este supărat Dumnezeu pe tine, ci pentru ca să întorci spre pocăință pe copiii tăi, care au păcătuit către Domnul și către voi, părinții lor, căci în iubire oarbă către copiii tăi n-ai povăuit casa ta, ci ai lăsat-o să se strice îngrozitor. Pentru aceasta este supărat Domnul pe tine... Numai să nu fii ușuratic, ci cu inimă bună și îți întărește casa ta, căci precum fierarul ciocănind lucrul său face dintr-însul ce voiește, tot așa și sfatul cel drept repetat zilnic stăpînește toată răutatea. Nu înceta deci de a sfătui pe copiii tăi! Căci știu, că, dacă se vor pocăi din toată inima, vor fi înscrși împreună cu sfinții în cărțile vieții”.³⁵

Iar Aristide ne spune că nu numai pe copii, dacă unii dintre ei au, ci chiar pe sclavii și servitoarele lor îi învață „să devină creștini, din cauza dragostei pe care o au în ei. Și cînd aceștia devin creștini îi numesc frați fără deosebire”.³⁶

În afirmația că creștinii „au masă obștească dar nu ordinară”, unii critici au crezut că este vorba de Euharistie,³⁷ dar pe drept cuvînt se întreabă Marrou³⁸ dacă Diognet „ar fi putut sesiza el o aluzie atît de ascunsă și o expresie atît de evident paradoxală”. Pusă în paralelă cu afirmația lui Aristide,³⁹ care spune că creștinii „nu mănîncă din cele jertfite idolilor, pentru că sînt curați”, afirmația de mai sus poate să aibă în vedere tocmai această justificare a creștinilor de a se sustrage de la consumarea idolotitelor, consumare ce sfîrșea adesea în „ordinar”, în desfrîu.

Cît privește datoriile lor față de stat, creștinii „se supun legilor în vigoare, dar trăiesc mai presus de legi”.⁴⁰ Am văzut mai sus că, în concepția autorului nostru, deși viața creștină nu se realizează în ordinea politică a lumii de aici, totuși creștinii trăind în trup sînt supuși unor anumite legi. Sfîntul Apostol Pavel arată că tot sufletul să se supună stăpînirilor lumesti, căci

33 La Geffcken, *Zwei griechische Apologeten*, Leipzig und Berlin 1907, p. 24.

34 Ibidem.

35 „Păstorul lui Herma” în „Scrierile Părinților Apostolici”, vol. I, *op. cit.*, p. 211.

36 I. Geffcken, Ibidem, p. 24.

37 Aimé Puech: „Histoire... *op. cit.*”, p. 220.

38 *Op. cit.*, p. 133.

39 I. Geffcken, Ibidem, p. 24.

40 I. Mihălcescu, Ibidem; Funk, Ibidem.

acestea sînt de la Dumnezeu rînduite, iar „cel ce se împotrivește stăpînirii se împotrivește rînduiei lui Dumnezeu” (Rom. 13, 2). Epistola către Diognet subliniază că și sub acest aspect viața creștină este ireproșabilă.

La învinuirea că creștinii sînt mizantropi, se răspunde că ei „iubesc pe toți oamenii și de toți sînt prigonîți. Nimeni nu-i cunoaște și toți oamenii îi osîndesc. Sînt omorîți și înviază. Sînt săraci și îmbogățesc pe mulți”.⁴¹ În această ultimă frază credem că este sugerată milostenia creștină, care nu este altceva decît o formă de realizare a iubirii creștine.

În fraze de o frumusețe ce onorează literatura creștină a primelor două secole, autorul arată greutatea realizării vieții creștine, căci creștinii „sînt disprețuiți și totuși sînt slăviți. Huliți sînt și li se recunoaște dreptatea. Ocărîți și binecuvîntează. Sînt batjocoriți și răspund cu respect. Fac bine și sînt răsplătiți ca răufăcători. Pedepsiți fiind se bucură ca de o reînviere. Iudeii îi dușmănesc ca pe niște străini iar străinii îi persecută și totuși cei ce-i urăsc nu pot spune care-i pricina dușmăniei lor”.⁴² Ducînd această viață creștinii nu făceau altceva decît să îndeplinească porunca Mîntuitorului, care spune în predica de pe munte: „Iubiți pe vrăjmașii voștri, binecuvîntați pe cei ce vă blestemă, faceți bine celor ce vă urăsc și rugați-vă pentru cei ce vă vatămă și vă prigonesc” (Matei 5, 44). În această descriere autorul nostru este vădit influențat nu numai de fondul, ci chiar de forma epistolelor pauline: „ca niște săraci, dar pe mulți îmbogățind” (II Cor. 6, 8—10); „ocărîți fiind, binecuvîntăm. Prigonîți fiind, răbdăm” (I Cor. 4, 12).

Iubirea față de dușman, proprie creștinismului, este expresia cea mai înaltă a unui altruism ce avea să topească relațiile rigide ale societății antice și să pună bazele unei lumi noi, imensă realizare de care creștinii descriși de Epistola către Diognet nu sînt străini.

Viața creștină se realizează în ordinea spirituală, în perspectivă cerească, pe care autorul nostru încearcă să o scoată în evidență.⁴³

ASPECTUL MORAL AL VIEȚII CREȘTINE

În capitolul 5 al Epistolei către Diognet este descrisă viața creștinilor, privită în raport cu viața năgînă, față de care se evidențiază prin „minunata și uimitoarea rînduială a vieții lor publice”. Creștinii⁴⁴ îndeplinesc un anumit rol în relația lor cu „ceilalți oameni”, rol ce se realizează deplin pe planul moral al vieții lor. Această idee „este exprimată cu o limpezime și o vigoare, incomparabile, sub vălul unei comparații, în frumoasa și solemna formulă care deschide capitolul VI”,⁴⁵ unde autorul are meritul de a fi reușit să cuprindă într-o singură formulă o teză cu multiple aspecte: „Într-un cuvînt, ceea ce este sufletul în trup, același lucru sînt creștinii în lume”.⁴⁶

Bogăția de fond a acestei idei este evidențiată mai ales atunci cînd avem în vedere ceea ce putea ea evoca în mintea unui cititor antic. Raportul dintre suflet și trup, folosit drept comparație pentru raportul creștin-lume, avea o cu totul altă perspectivă în secolul II, decît cea pe care o are în gîndirea modernă.

41 Ibidem

42 Ibidem

43 Ibidem

44 Pr. Ioan G. Coman, *op. cit.*, p. 171.

45 H. I. Marrou, *op. cit.*, p. 138.

46 I. Mihălcescu, *Ibidem*; Funk, *Ibidem*.

Dacă unele curente în filozofia și psihologia modernă consideră sufletul și trupul ca o indestructibilă unitate, în cadrul căreia sufletul este considerat doar ca o emanație a materiei superior organizate, dându-se deci prioritate trupului, materiei, pentru gândirea secolului II al erei noastre, pe linia filozofiei lui Platon, se dădea prioritate sufletului ce era superior trupului, conducându-l. Importanța sufletului în raport cu trupul este accentuată în stoicism, care desconsideră trupul pînă la a ajunge să-l distrugă prin sinucidere pentru eliberarea sufletului, „disprețuirea trupului este asigurarea libertății”,⁴⁷ spune Seneca.

Autorul nostru, care ne apare ca un om de o înaltă ținută intelectuală, se folosește de această atmosferă ideologică a epocii, într-un mod magistral, pentru a sublinia rolul creștinilor în lume. De aici s-a ajuns la afirmația că „această comparație a creștinilor cu sufletul e o transpunere stoică pe note creștine”.⁴⁸ Lucrarea citată însă folosește aceste idei, care aparțineau epocii sale, doar ca metafore pe care le încarcă cu un sens pur creștin. Învățătura creștină are în sistemul său ideea de suflet și relația acestuia cu trupul, ca adevăr revelat și individualizat față de sistemele filozofice ce tratează această problemă. Dar pentru unul ca Diognet, care tocmai dorea să se inițieze în tainele religiei lui Hristos, această idee era cu totul străină. Mai mult chiar, cel puțin în contextul nostru, autorul n-avea altceva de gând decît să arate rolul și influența creștinilor asupra „celorlalți oameni”, context în care ideea despre relația dintre trup și suflet, chiar dacă ar fi de origine stoică, nu aduce nici un prejudiciu autorului care o folosește doar ca metaforă.

Mai întîlnim această comparație în literatura patristică din „epoca de aur”, cînd Fer. Augustin o folosește însă tot ca metaforă pentru a ilustra activitatea Sfîntului Duh în Biserică: „Ceea ce este sufletul pentru trupul omului, același este Duhul Sfînt pentru trupul lui Hristos. adică. Biserica: Duhul Sfînt conduce întreagă Biserica după cum sufletul conduce toate membrele aceluiași trup”.⁴⁹

În tot capitolul VI autorul dezvoltă această comparație cu ajutorul căreia reușește să deschidă perspective inedite pentru activitatea tonifiantă a creștinilor într-o lume ca aceea în care imperiul roman își trăia propria-i decadență.

Afirmînd că creștinii sînt răspîndiți în toate orașele lumii, așa cum sufletul este răspîndit în toate membrele trupului, autorul nostru poate fi citat ca un document al răspîndirii creștinismului în sec. II, deși nu trebuie să uităm că face această afirmație mînat de un zel apologetic.

O idee pe care am întîlnit-o și în cap. V că creștinii „sînt în trup, dar nu trăiesc după trup”, revine acum amplificată: „sufletul locuiește în trup, dar nu este din trup, și creștinii locuiesc în lume dar nu sînt din lume”,⁵⁰ ceea ce arată că existența creștină se realizează pe plan natural, dar nu lumesc, ci tinzînd spre supranatural, spre divin.

Imaginea de contrast a raporturilor dintre suflet și trup, acesta urînd sufletul și ținîndu-l închis ca într-o închisoare, antiteza pusă cu atîta violență între unul și celălalt, caracterul ireductibil al opoziției lor, exprimă foarte clar relația dintre creștini și lume. Așa cum „trupul urăște sufletul și-l prigonește, deși nu-i face nici un rău, ci numai pentru că-l împiedică de a-și împlini

47 „*Scrisori către Luciliu*”, trad. și note de Gh. Guțu, București 1967, p. 165.

48 J. Geffcken și E. Molland, la Pr. Ioan G. Coman, *op. cit.*, p. 172.

49 Fer. Augustin, Sermo 267, capit. IV, P. L. tom. XXXVIII, col. 1231.

50 I. Mihălcescu, *Ibidem*; Funk, *Ibidem*.

poftele, tot așa lumea urăște pe creștini, deși ei nu-i fac nici un rău, ci numai pentru că-l împiedică de a-și împlini poftele ei”.⁵¹ Este evident subliniat rolul creștinilor de a promova înfăptuirea binelui moral, de a opri lumea de la împlinirea pofteilor rele, egoiste, distrugătoare.

Dar creștinii nu numai că „opresc” lumea de la împlinirea pofteilor ei rele, ci și iubesc pe cei ce-i urăsc pe ei, așa cum „sufletul iubește trupul și membrele lui care-l urăsc”.⁵² Creștinii nu sînt niște nihiliști care să distrugă și să nu construiască nimic în loc, căci ei distrugînd pofta cea rea, egoismul sub toate formele lui odioase, zidesc cu iubirea lor, chiar și față de dușmani, pacea în lume, înțelegerea între toți oamenii, conviețuirea lor, nu constrînși de vreo lege omenească, ci scâlțați de lumina harică a iubirii creștine.

Ceea ce trebuic să remarcăm este faptul că autorul folosește pentru „lume” termenul de „κόσμος”, ceea ce înseamnă nu atît „lume” în sens de „omenire”, ci lumea în general, universul. Este aceea idee paulină potrivit căreia odată cu omul s-a pervertit și lumea înconjurătoare, tot așa cum odată cu omul toate vor fi restaurate în Hristos.

Așa după cum Dumnezeu, pentru rugăciunea lui Avraam, n-ar fi pierdut Sodoma de s-ar fi găsit măcar zece drepti în ea (Facere 19, 32), tot așa pentru rugăciunea creștinilor și vrednicia lor, Mîntuitorul însuși se adresa cu aceste cuvinte celor ce aveau să-I urmeze dumnezeiasca învățătură: „Voi sînteți sarea pămîntului” și „Voi sînteți lumina lumii” (Matei 5, 13, 14).

Creștinii îndeplinesc acest rol așteptînd nestrîcătura căci așa cum sufletul nemuritor locuiește în cort muritor, tot așa și creștinii viețuiesc în cele trecătoare pentru a dobîndi nemurirea.⁵³ Ideea aceasta o întîlnim la Sf. Apostol Pavel (II Cor. 5, 1) care spune că „dacă acest cort, locuința noastră pămîntească se va strica, avem zidire de la Dumnezeu, casă nefăcută de mîna, veșnică, în ceruri”. Iubirea creștină nu înseamnă pasivitate stoică, ci activitate, faptă bună în perspectiva răsplătii viitoare. Prin aceasta justifică autorul nealipirea creștinilor de cele lumești.

Așa după cum sufletul se ușurează, cînd trupul consumă puțină băutură și mîncare, nefiind atras spre cele trupesti, tot așa creștinii sînt încercați, desăvîrșindu-i și dîndu-le posibilitatea de a se lega tot mai mult de Hristos.⁵⁴ Să nu uităm că sîntem în secolul II. Creștinii primelor două veacuri și următoarele trăiau din plin sub puterea și vraja harului divin, adică din și în iubirea absolută a lui Iisus Hristos. Această iubire ca lucrare a adevărului și a nemuririi transforma pe creștini în ființe supranaturale”.⁵⁵

Autorul încheie minunatul tablou al vieții creștine arătînd ca și în cap. V, că „Dumnezeu a rînduit astfel cu creștinii și ei n-au dreptul să se împotrivească”. Nu omul, ci Dumnezeu e autorul modului existențial creștin,⁵⁶ care se realizează în domeniul religios moral.

C O N C L U Z I I

Dacă literatura Părinților Apostolici se îndrepta înspre comunitatea creștină, avînd un pronunțat caracter pastoral, literatura apologetică creștină din sec. II și III ale erei noastre se îndrepta în spre obiective extra-creștine,

51 Ibidem

52 Ibidem

53 I. Mihălcescu, Ibidem; Funk, Ibidem.

54 Ibidem.

55 Pr. Ioan G. Coman, *op. cit.*, p. 171.

56 Idem, p. 175.

de regulă persoane oficiale, sau chiar împărați ai Romei antice. Dacă primul grup de scrieri avea un caracter pur creștin, străbătute fiind de dragostea și irezistibilă prezență harică a Duhului Sfânt, specifică primilor creștini, cel de al doilea grup de scrieri nu este mai prejos, dată fiind credința și curajul autorilor ce transpune din aceste opere.

Epistola către Diognet ne apare ca o verigă, dacă nu cronologic cel puțin pentru forma și unele probleme de fond ale sale, între literatura Părinților Apostolici, de care se leagă prin stilul ei apropiat de scrierile Sf. Apostol Pavel, prin căldura și forța cu care descrie viața creștină și literatura apologetică a sec. II și III, de care se leagă prin tematica și obiectivele sale.

Lucrarea ne prezintă pe autor nu numai instruit în cultura profană a vremii sale, remarcându-se prin fondul de idei și prin stilul său de o eleganță ce-i face cinste, ci și ca pe un creștin autentic, bun cunoscător al învățăturii Mântuitorului și trăitor al preceptelor morale creștine, fiind poate chiar cleric.⁵⁷

Viața creștină descrisă de Epistola către Diognet nu este reflexul unui intelect rigid și interesat, ci expresia unei inimi încălzite de dragostea lui Hristos. Din acest tablou putem extrage următoarele coordonate ale vieții creștine:

1. Creștinii se acomodau obiceiurilor locului unde erau sortiți să trăiască, supunându-se legilor statului respectiv ca niște cetățeni loiali fiind pilde vii pentru ceilalți oameni.

2. Duceau o exemplară viață de familie, ca și în relațiile lor cu ceilalți oameni, avînd ca suport al comportamentului lor dragostea.

3. Erau promotorii vieții morale, provocînd și dirijînd binele moral în societatea în care trăiau, așa după cum sufletul conduce toate membrele trupului.

Acest creștinism primar, conștient de rolul lui imens într-o lume ce numai de la Dumnezeu mai putea obține mîntuirea, și-a îndeplinit misiunea cel mai adesea cu prețul suprem al martiriului. Sîngele martirilor avea să dizolve amarul rătăcirilor lumii vechi, punînd bazele unei lumi noi: lumea modernă, căci „religia lui Hristos este sursa primară și cadrul principal al civilizației noastre europene”.⁵⁸

Dacă mai tîrziu, după edictul de la Milan din 313, puritatea caracteristică a creștinilor primelor secole va fi rămas apanajul unei părți a Bisericii lui Hristos reprezentată de monahism, creștinismul nu și-a pierdut pînă astăzi din vigoarea lui, cu atît mai mult cu cît viața creștină este patronată de Mîntuitorul Iisus Hristos și insuflată de Duhul Sfînt. Astăzi, ca și în timpul cînd scria autorul Epistolei către Diognet, creștinii sînt chemați să promoveze dragostea lui Hristos, singura ce ar putea dizolva toate pornirile egoiste și distrugătoare, și așa după cum un suflet instruit duce trupul spre îndeplinirea adevăratei sale chemări, tot așa creștinii ar putea conduce lumea spre adevărata ei menire: desăvîrșirea morală. Că creștinii au avut această conștiință dintotdeauna, Epistola către Diognet este un document grăitor.

VIOREL IONIȚĂ

doctorand anul I

⁵⁷ Pr. prof. Ioan G. Coman, *Patrologia*, p. 61.

⁵⁸ Jean Coman: *Essai sur les rapports de l'orphisme et du christianisme d'après Vittorio Macehioro*, Bucarest 1934, p. 4.

CONSIDERAȚII ASUPRA PROBLEMEI MUNCII ȘI A EXPLOATĂRII ÎN PERSPECTIVA CREȘTINĂ

Problema muncii, a lenei, a exploatării muncii altora și a înșelării bunei credințe a celui ce muncește, poate fi privită din unghi economic, juridic, social etc. Raportul dintre ființa umană și muncă a constituit obiect de preocupare din cele mai vechi timpuri. Fiecare veac, însă, cu condițiunile sale sociale a interpretat și interpretează raportul dintre om și muncă în vederile care convin clasei dominante și idealului politic urmărit, ținând prea puțin seama de aspectul umanitar al problemei. Oricât s-ar vorbi sau scrie în această latură a vieții umane, ea rămîne totuși o problemă deschisă pentru lumea capitalistă și motiv de serioasă reflecție, de mai multă cinstire a ființei umane.

Omul și munca privită în perspectivă creștină, arată că mai-binele individului nu se poate realiza în izolare, ci numai în relații umanitare cu aproapele.

Istoria omenirii începe, după referatul biblic, cu porunca muncii dată de Creatorul, ca un program permanent al vieții omenesti. Prin însăși istoria sa, toată omenirea a dovedit că începînd cu apariția omului pe pămînt, viața acestuia este o viață de activitate creatoare, căci munca este o necesitate pentru ființa omenească, în toate compartimentele sale de viață. Omul își poate legitima ființa sa de om întreg numai prin muncă creatoare; căci pentru ca omul să-și poată întreține viața are o mulțime de trebuințe (ca: hrană, îmbrăcăminte, căldură, locuință etc.) și mai are lipsă de o serie de bunuri spirituale, de cultură psiho-fizică. În această muncă a sa, omul depune nu numai efort fizic, ci și un efort psihic, spiritual ceea ce deosebește munca omului de a animalului, care acționează pe baza instinctului. De aceea s-ar putea spune că munca este un specific al omului, care-i angajează toată făptura psiho-fizică și deci capabilă de progres, care împinge omenirea tot înainte. În scopul producerii unei inovații tehnice — de pildă — gîndirea omului premerg munca fizică. Cel ce muncește cu brațele trece mai întîi prin anumite stadii de reflexe, adică de adîncă cugetare, care-i angajează toată ființa sa și din aceste reflexe, din preaplinul ființei sale, se revarsă originalitatea, inovația, pe care — după ce a conceput-o în minte — o făurește prin muncă fizică. Această cugetare are un substrat psihologic și poartă o întipărire marcat personală. Iată deci cum iese la expresie corelația dintre munca intelectuală și brachială care se îmbină și se întregesc una pe alta.

Vechiul Testament, în problema muncii, are la temelie însăși activitatea creatoare a lui Dumnezeu. Cartea Facerii, antropomorfizînd zilele creațiunii,

ne arată în chip amănunțit toată activitatea Creatorului, toată munca Lui în cele șase zile. Dar și după aceea, Dumnezeu a rămas într-o permanentă activitate, într-o muncă de fiecare clipă, conducând și menținând tot ceea ce a făcut, fapt pe care-l afirmă Mîntuitorul, cînd zice: „Tatăl meu lucrează și Eu lucrez” și Psalmistul care prin Psalmul 103 preamărește activitatea creatoare și de guvernare continuă a lumii.

Omul a fost făcut după chipul și asemănarea lui Dumnezeu „ca să stăpînească peste peștii mării, pasările cerului, animalele domestice, toate vietățile ce se tîrăsc pe pămînt și tot pămîntul” (Facere 1, 26). Omul tinde să ajungă la asemănarea cu Dumnezeu. Întrucît Dumnezeu e activitate creatoare, omul, chip al lui Dumnezeu trebuie să fie tot activitate; întrucît Dumnezeu este activitate permanentă, omul spre a se asemana cu Dumnezeu, trebuie să devină tot activitate permanentă. Munca devine astfel inherentă omului, care e chipul lui Dumnezeu și un imperativ spre a ajunge prin muncă la asemănarea cu Dumnezeu. În perspectivă creștină omul muncește pentru că e chip al lui Dumnezeu și pentru ca tinde spre asemănarea cu El. Muncitorul e imaginea lui Dumnezeu pe pămînt, e imaginea activității creatoare în lume. De aceea omul nu poate produce nimic decît prin muncă; de aceea s-a zis pe drept cuvînt că orice muncă adevărată e sfîntă, în orice muncă adevărată, fie numai muncă cu brațele e ceva dumnezeiesc.¹

Dumnezeu, în activitatea Sa de guvernare a lumii, cere colaborarea omului. La crearea lumii n-a fost lipsă de această colaborare și nici nu putea fi, dar Dumnezeu o pretinde omului la guvernarea și mai ales la perfecționarea lumii. Omul, prin munca sa cîstită, este colaboratorul lui Dumnezeu. Desigur, omul nu creează ceva din nimic, ci poate transforma și perfecționa ceva existent. „Muncitorul, fie manual, fie intelectual, apare astfel în adevărata lui măreție: imagine a lui Dumnezeu și colaborator al lui Dumnezeu”.²

După pilda aceasta de muncă și împreună colaborare teandrică a omului cu Dumnezeu în conservarea, guvernarea și perfecționarea lumii, a instituit Creatorul *munca*, ca o obligație plăcută primului om: „Și a luat Domnul Dumnezeu pe omul pe care-l făcuse, și l-a pus în raiul cel din Eden ca să-l lucreze și să-l păzească” (Facere 2, 15). În această poruncă divină vedem tocmai geneza muncii, din care izvorăște o concepție optimistă despre muncă și destinul major al omului. Opiniile unor filozofi despre originea pesimistă a muncii (Facere 3, 17—20)³ nu pot fi împărtășite, pentru că în starea paradisiacă munca nu era legată de trudă. Numai după cădere, omul singur și-a făcut viața nefericită. Omul întîlnește înafară de Eden relele naturii și astfel găsește în muncă o trudă și un chin. Prin păcatul strămoșesc, munca a primit caracterul de necaz și trudă. „Nu munca este un regim de pedeapsă pentru omul căzut în păcat, ci natura omenească stricată e pusă sub regim de pedeapsă. Munca a rămas aceeași: o necesitate existențială încadrată în ordinea naturală, o orînduire divină, deci e bună”.⁴

1. Carlyle Thomas, *Muncă, sinceritate, tăcere*, trad. de C. Antoniadă, București 1919, p. 36—37.

2. Prof. Diacon Dr. Nicolae Mladin, *Problema muncii în creștinism*, (în) revista „Studii Teologice”, București, an. 1949, p. 190.

3. Cf. N. Berdiaeff, *De la destination de l'Homme*, trad. I. P. et H. M., Paris 1935, p. 275; Andrusos, *Sistem de morală*, trad., Sibiu 1947, p. 214.

4. L. G. Munteanu, *Sf. Apostol Pavel muncitor cu brațele*, în revista „Studii Teologice”, București, an 1951, p. 430.

Pornind omul pe această cale a ordinii naturale, munca sa — din rudimentară, cum era la început — a luat avânt treptat de la Adam, primul lucrător de pământ din istoria omenirii, de la Abel, primul păstor, Iabal, primul crescător de vite, Iabal, primul muzician, de la Tubalcain, primul fierar, de la Enos, primul preot (Facere, cap. 4), până la impresionanta dezvoltare a tehnicii moderne, toate se datorează unuia și aceluiasi ostenitor: muncitorului. Marile personaje biblice care au determinat epoci întregi ale istoriei omenirii, au fost găsite de Dumnezeu la lucru în clipa chemării lor la cîrma destinului popoarelor lor. Astfel: Eliseu a fost găsit arînd (III Regi 19, 19); David păștea oile (I Regi 16, 11); tot la oile socrului său Iotor a fost găsit și Moise (Eșire 3, 1); iar Ghedeon treiera grîul la arie (Judec. 6, 11). Întreg Vechiul Testament este străbătut de o seamă de legiuri și porunci cu caracter social care ocrotesc munca și pe muncitor. *Se găsesc o mulțime de amenințări la adresa celor ce își însușesc ceva din plata muncii altora sau nu plătesc la timp pe cei ce le-au lucrat:* „Să nu nedreptățești pe aproapele — citim în cărțile lui Moise și să-l jefuiești. Plata nămitului să nu rămînă la tine pînă a doua zi” (Levitic 19, 13). Tovit povățuiește, la moarte, pe fiul său astfel: „Plata celor care lucrează pentru tine, nu o amîna pe mîine, ci dă-le-o îndată...” (Tovit 4, 14). Unul dintre locurile clasice în care Legea Veche arată că exploatarea e o exterminare lentă a omului, îl găsim în Sirah unde citim: „Pîinea celor lipsiți este viața săracilor și cel ce o ia pe aceasta *omul vîrsării de sînge este*. Cel ce ia hrana trebuitoare este ca și cel ce *omoară pe aproapele său* și cel ce oprește simbria slugii, *ca acel ce varsă sînge*” (Sirah 34, 23—24). Ieremia, prorocul marilor catastrofe, deplînge pe ucigașii care trăiesc fără să muncească din sîngele lucrătorilor și zice: „Vai de cel care își zidește casa din nedreptate ... care silește pe aproapele său să-i lucreze degeaba și nu-i dă plata lui” (Ieremia 22, 13).

Leneșii n-au loc între oameni, căci aceștia trăiesc numai din jaf, pradă, înșelătorii, acaparări de bunuri pe cale nedreaptă și din exploatarea muncii altora. Aceștia sînt trimiși să ia pildă de hărnicie de la animale. „Du-te, leneșule, la furnică și vezi munca ei și prinde minte! Sau mergi la albină și vezi cît e de harnică... Pînă cînd, leneșule, vei sta culcat...” (Pilde 6, 6—11). Hărnicia este socotită ca o înțelepciune, ca un dar de sus (Pilde, cap. 31).

Vechiul Testament pomeniște multe dintre meseriile oamenilor, care-și agonisesc existența în mod cinstit.⁵ Toate aceste glasuri ale Legii Vechi sînt expresia voii lui Dumnezeu, care n-a zidit pe om ca unul să fie sătul și îm-

5. Plugăria: Facere, 3, 17—19; 4, 2; 9, 20; Sir. 38, 28—29.

Meseriași-fierari: Facere 4, 12; I Regi 7, 13.

Treerători: Jud. 6, 11.

Logofeți: Facere 39, 5 (Iosif).

Tîmplari: Sirah 38, 30.

Fierari: Sirah 38, 33—36..

Olari: Sirah 38, 37.

Brutari: I Regi 8, 13.

Vopsitorii: Ieșire 35, 25.

Păstori-oieri: Fac. 4, 20; 4, 2 (Abel); 29, 6 (Rahela); Ieșire 3, 1 (Moise), I Regi 16, 11 (David).

Zidăria: Neemia 3, 2.

Tăietori de lemne: I Regi 5, 6.

Cioplitori de pietre: I Regi 4, 1—19.

Muzicanți: Facere 4, 21.

Scriitori: III Regi 4, 3.

brăcat fără să muncească, iar altul să fie flămînd și gol dar cu palmele bătute de corn de plug și sapă.

*

Se naște acum întrebarea dacă creștinismul a adus ceva în problema muncii, dacă Iisus Hristos, Sfinții Apostoli, ca și Sfinții Părinți, precum și creștinii, au practicat munca în lumina legilor ei firești, date de Creator și aplicate de milioane de oameni de peste veacuri ca exponenți ai efortului creator care împinge omenirea spre mai bine.

În *Creștinism*, munca a fost sfințită prin venirea Mîntuitorului. Este adevărat că Mîntuitorul n-a venit să aducă reforme sociale, dar El înalță valoarea muncii și a celui ce muncește prin însăși activitatea Sa. El a venit să așeze împărăția lui Dumnezeu pe pămînt, adică mai binele. N-a venit să strice rînduielile existente. A venit să făurească tiparul, forma, în care aceste rînduieli aveau să fie turnate spre mai binele-omului, al omenirii. În parabolele Sale, Mîntuitorul a vorbit despre agricultori, despre păstori, despre negustori, despre meseriași etc. De aici cunoaștem dorința Fiului lui Dumnezeu de a turna concepția antică despre muncă în tipare divine. Dacă Mîntuitorul venea cu un program social, învățătura Sa ar fi avut aceeași soartă cu a reformatorilor. El nu este un reformator. El este un revelator. Principiile reformatorilor pier deodată cu aceștia, însă descoperirea unui revelator rămîne valabilă pentru totdeauna. De aceea descoperirile moral-religioase aduse de Mîntuitorul au constituit și constituie izvor nesecat de inspirație și de temelie pentru toate reformele sociale din toate veacurile. Hristos a ridicat ochii oamenilor spre cer: „Căutați mai întîi împărăția lui Dumnezeu și *dreptatea Lui*“, punîndu-i în contact intim cu Dumnezeu, contact din care izvorăște apoi puterea de muncă și altruismul în folosul oamenilor, semenilor; astfel, „toate cele de pe pămînt se vor adăuga“ (Matei 6, 33). Aici, obligativitatea muncii se impune, pentru a se putea adăuga toate cele de pe pămînt; însă rugăciunea și legătura cu Dumnezeu trebuie să aibă prioritate: „căutați mai întîi împărăția lui Dumnezeu și *dreptatea Lui*“ și apoi veți avea sporul și veți da randamentul scontat.

În doctrina Mîntuitorului nu vom găsi niciunde o teorie despre muncă sau vreun cod al muncii. El nu face teorii. El vine și *muncește însuși*, vine și își alege Apostoli dintre muncitori. Creștinismul este muncă, viața Mîntuitorului este muncă manuală și intelectuală: „Acele mîini, care i-au blagoslovit pe cei săraci, care i-au vindecat pe cei leproși, care au dat lumină orbilor, care au înviat morții, acele mîini străpunse la urmă de piroane pe cruce... erau mîini scaldate de sudoarea muncii. Mîini care au simțit amorțeala muncii, mîini bătătorite de muncă, mîini care bătuseră cuie în lemn, mîini de meșteșugar“.⁶ Mîntuitorul sfințește munca manuală și intelectuală atît prin exemplul vieții Sale, cît și prin ceea ce spune El în parabola talanților, unde stăpînul laudă pe slujitorii credincioși și harnici, osîndind pe cei vicleni și leneși. El face din muncă un principiu de viață și condamnă lenea atît prin ceea ce ne spune despre cel ce și-a îngropat talantul, cît și prin pilda smochinului neroditor.⁷

6 Giovanni Papini, *Vieța lui Iisus*, trad. de Al. Marcu, ed. II, București, 1941, p. 53. — Vezi și: I. Müllendorf, *Heiligung der Handarbeit*, Innsbruck, 1899, p. 1.

7 Iată cîteva exemple din N. T. de muncă manuală și intelectuală:

Tăbăcari: Simion Tăbăcarul, Fapte 10, 6.

Teșători de corturi: Pavel, Acvila și Priscila, Fapte 18, 3.

Agricultori: Simion Cîrîneul, Marcu 15, 21.

Sfinții Apostoli sînt lucrători harnici. Nici un leneș n-a fost chemat de Domnul în slujba Sa. Date mai depline avem în viața Sfîntului Apostol Pavel care singur ne mărturisește că a muncit mai mult decît ceilalți Apostoli (II Cor. 11, 23).⁸ Apostolia a fost trudă și osteneală (II Cor. 11, 23—27), caci deși Evanghelia îi dă dreptul să se hrănească din osteneala sa, el n-a voit să primească răsplata muncii duhovnicești, ci a lucrat împletind corturi ca sa-și cîștige pînea prin munca brațelor sale (I Cor. 9, 11—17). Sfîntul Apostol Pavel ține foarte mult să nu fie spre greutatea nimănui (Fapte 20, 33—35); II Tes. 3, 7—10; I Tes. 2, 9) și precizează: „...n-am mîncat de la cineva pîine în dar, ci cu muncă și cu trudă, am lucrat noaptea și ziua, ca să nu împovărăm pe nimeni dintre voi... Vă aduceți aminte fraților, de osteneala și de truda noastră; lucrînd zi și noapte, ca să nu fie povară nici unuia dintre voi, așa v-am propovăduit Evanghelia lui Dumnezeu”. Regula stabilită de Sfîntul Apostol Pavel este: „...cine nu vrea să lucreze, acela să nu mănînce” (II Tes. 3, 10); și „...fiecare să muncească în liniște și să-și mănînce pîine de el agonisită” (II Tes. 3, 12). De aceea dă povață ucenicilor săi să muncească (Fapte 18, 3; 20, 34; II Tes. 3, 8; I Cor. 4, 12; I Tes. 4, 11; I Tim. 5, 18).⁹ Sfîntul Apostol Pavel vede în muncă o necesitate vitală, o colaborare cu Dumnezeu, un mijloc de luptă împotriva patimilor, un mijloc de ajutorare a aproapelui, de înfrățire între oameni și progres.

Într-un timp cînd împărăția romană își construia orașe întregi prin brațele robilor, cînd bogații înjugau pe sclavi și își lucrau pămîntul cu ei, creștinismul vine și ridică plata muncii la rang de obligativitate. Creștinismul arată cîtă înțelegere trebuie să dovedească stăpînii față de cei ce le lucrează,¹⁰ cărora să le dea nu numai plata muncii lor, dar să fie și lăudați și avansați.

Mîntuitorul nostru Iisus Hristos și Sfinții Apostoli au lucrat într-o lume cu accentuate deosebiri sociale. Au găsit îmbogății pe spinarea altora care trăiau în ospete și desfătări, au găsit săraci ca Lazăr cel plin de bube. Au găsit pe tînărul bogat pe care Mîntuitorul l-a îndrumat să dea din averile sale și celor ce n-au. A găsit bogați care se pregăteau să-și mărească hambarele și care de bunăseamă au avut slugi multe cu plată puțină.

În asemenea condiții, Mîntuitorul se vede silit a stabili raportul între muncă și plată, a stăvili exploatarea omului. „Este vrednic lucrătorul de plata sa” și „de hrana sa” (Luca 10, 7; I Tim. 5, 18; Matei 10, 10). Sfîntul Apostol Pavel, cel mai mare doctrinar al învățaturii lui Hristos, condamnă la înfometare pe cei leneși (II Tes. 3, 10). Celor ce exploatează pe muncitori le poruncește: „dați slugilor voastre ce este drept și potrivit, știind că și voi

Argintari: Dimitrie, Fapte 19, 24.

Timplari: Iisus și Iosif, Matei 13, 55.

Medici: Luca „doctorul prea iubit”, Col. 4, 4.

Pescari: Petru, Andrei și frații Zevedei, Matei 4, 48.

Croitori: Căprioara care cosea ii, Fapte 9, 39.

Vameși și funcționari: Levi, Luca, Zahau, Mat. 9, 9; Lc. 19, 2.

Pietrari: Iacob al lui Alfeu.

Ostaș: Sutașul din Capernaum, Matei 8.

⁸ Vezi și: Andrée Ribard, *Minunata istorie a omenirii*, în românește de E. Schileru și O. Mărgărit, București 1946, p. 131..

⁹ Cf. Friedrich Hauck, *Die Stellung des Urchristentums zu Arbeit und Geld*, Gütersloh, C. Bertelsmann Vlg. 1921, p. 102—111, despre punctul de vedere paulin.

¹⁰ Vezi: H. Beecher Stowe, *Coliba unchiului Tom*, roman, trad. de Mihnea Gheorghiu. Editura pentru literatură, București 1967 passim.

aveți stăpîn în ceruri" (Coloseni 4, 1); „cine a furat să nu mai fure ci mai vîrtos să se ostenească lucrînd cu mîinile sale lucru cînstit, ca să aibă să dea și celui ce nu are" (Efeseni 4, 22—28). Aici condamnă Apostolul nu numai exploatarea, ci vizează și o viață de comunitarism creștin. Sfinții Apostoli organizează pe creștinii din Ierusalim în colectiv liber consimțit, adică cei bogați depuneau totul, fără să aibă pretenție de mai mult, ci numai de cît aveau nevoie (Fapte 2, 4, 5). Astfel dăm aici de un socialism apostolic, de un comunitarism creștin,¹¹ care pentru creștinii veacului II și III constituie un fenomen voit de Dumnezeu. Clement Alexandrinul zice în *Pedagogul* său că „Dumnezeu însuși... dînd cel dintîi din cele ale sale și dăruind Logosul Lui tuturor oamenilor, a făcut toate pentru toți... Dumnezeu a hotărît ca folosirea să fie aceeași pentru toți: nu se cade ca unul să huzurească pe cînd cei mai mulți sînt în lipsă”.¹²

Doctrina creștină s-a străduit totdeauna pentru o egală distribuire a bunurilor, pentru că Dumnezeu iubindu-ne pe toți la fel vrea ca toți să se bucure în chip egal de bunurile pămîntești. Principiul fundamental creștin este că fiecare are dreptul numai la cît îi este necesar.

Creștinismul a adus și aduce ameliorare ridicării traiului, vieții umane, însă formele de exploatare sînt multiple și complexe, mai dăinuiesc și azi. Cea mai clasică formă de exploatare a muncii omenești, dar și cea mai rezistentă, este sclavajul. Azi mai există pe lume aproximativ două milioane de sclavi răspîndiți într-o regiune vastă care se întinde din America de Sud pînă în Filipine.

Creștinismul n-a putut acorda sclavilor libertatea, căci sclavia a fost și este o problemă economică.

Principiile creștinismului, care sînt de ordin religios-moral, n-au putut realiza mai mult decît să schimbe raporturile dintre indivizi, dintre stăpîn și sclav. Din punct de vedere moral, Biserica a șters raporturile rigide dintre stăpîni și sclavi, i-a privit și îi privește pe aceștia ca frați, potrivit învățăturii Sfîntului Apostol Pavel și a îndrumărilor date discipolului său Filimon, care a eliberat pe cel dintîi sclav în persoana lui Onisim — pe care îl exploatasese destul și, care, revoltat i-a aplicat stăpînului său cel dintîi semn de nemulțumire proletară.¹³

*

Pentru creștinism, deci, munca este o obligație creaturală experimentată de viața milioanele de creștini al căror efort constituie o piatră de mare importanță la temelia culturii și a civilizației.

Există însă opinii care afirmă că membrii comunităților creștine au muncit numai mînați de necesitățile curente ale vieții și îndată ce obțineau strictul necesar, considerau că nu mai e nevoie să muncească. Aceleași opinii mai susțin că creștinismul fiind o religie transcendentă, îndreaptă atenția omului mai mult spre cele transcendentale, în paguba vieții reale, prezente. Ar îndepărta oarecum pe om de la muncă, îndrumîndu-l să lase toate în grija lui Dum-

11 I. G. Coman, *Creștinismul și bunurile materiale, după Sfinții Părinți*, (în) revista „*Studii Teologice*”, București 1949, p. 157.

12 Clement Alexandrinul, *Pedagogul*, trad. de Dr. N. Ștefănescu, Izvoarele Ortodoxiei 3, București 1939, cartea II, cap. 12, p. 247.

13 Prof. Nicolae Colan, *Sf. Pavel către Filimon. Creștinismul și sclăvia*, Sibiu 1925, p. 31—33.

nezeu, în temeiul spuselor Mîntuitorului Hristos (Matei 6, 33) „căutați mai întîi împărăția lui Dumnezeu și dreptatea Lui”.¹⁴ La astfel de concluzii și premise greșite ducе numai lipsa de privire în ansamblu a doctrinei creștine. Întreagă Evanghelia lui Hristos se ridică împotriva celor care dau o astfel de interpretare locului de la Matei 6, 33. Pentru ca Mîntuitorul să poată fi înțeles, trebuie privit în toată viața Lui, în toată învățătura Lui. Mai întîi, creștinismul n-a favorizat niciodată starea de lenevie și inactivitate, ci a socotit totdeauna aceste stări ca ceva anormal în viața omului. Numai după ce privești la „dreptatea” lui Dumnezeu și lucrînd în conformitate cu ea, ți se vor adăuga cele de pe pămînt. Dreptatea lui Dumnezeu exclude cu desăvîrșire egoismul și limitarea activității la strictul necesar. În al doilea rînd, creștinismul a înfierat inactivitatea, lenea. Cînd credincioșii comunității din Tesalonic erau în panică de frica sfîrșitului lumii, au socotit că nu mai e nevoie să muncească decît foarte limitat. Sfîntul Apostol Pavel i-a muștrat foarte aspru: „... cine nu vrea să lucreze, acela să nu mănînce. Pentru că auzim că unii de la voi umblă fără rînduială, nelucrînd nimic, ci iscodind” (II Tes. 3, 10—11).

*

În concluzie putem spune cele ce urmează:

1. Munca are un rost dumnezeiesc, pentru că ea e de la Dumnezeu. Și întrucît Dumnezeu este într-o continuă activitate, omul încă trebuie să fie într-o continuă activitate în scopul ajungerii țintei sale finale: cucerirea împărăției lui Dumnezeu. Credinciosul nu cucerește viața viitoare prin contemplație pură, ci prin muncă, pe care o plinește permanent și cinstit. Credinciosul nu lucrează ca pentru oameni, ci ca pentru Dumnezeu (Efeseni 6, 6—7).

2. Din punct de vedere social munca unește pe oameni, căci omul nu apare singur în muncă, ci depinde de o colectivitate. Omenirea este o imensă comunitate de oameni, în care fiecare ins își are funcția lui în procesul muncii, proces care îl împinge tot înainte și nu se poate opri numai la strictul necesar sau la contemplație, căci îi împing alții înainte. E tocmai ceea ce afirmă creștinismul, care constituie un singur trup al cărui cap este Hristos (Colos. 1, 18; I Cor. 12, 17—27).

3. Individul, deși lucrează în comunitate cu alții, nu își pierde personalitatea avînd și răspunderea locului pe care-l ocupă în muncă. Deci munca are și un aspect personal. Colectivitatea și individul sînt realități care se condiționează una pe alta. Munca oțelește pe individ, îl face mai disciplinat, îi alungă lenea.

4. „Creștinismul n-a slăbit elanul popoarelor spre muncă, ci l-a intensificat și a dat muncii sensuri pozitive înalte”, din care izvorăsc unele consecințe practice ca: combaterea opiniilor că munca manuală ar fi înjositoare prin sine; armonizarea muncii intelectuale cu munca manuală și în fine creștinismul condamnă exploatarea muncii sub toate formele ei.¹⁵ O condamnă pentru că exploatarea se așează alături de omor, e o condamnare lentă la moarte, e un păcat ce strigă către cer.

¹⁴ Cf. Mihai Moldovan, *Dinamica muncii*, București 1930, p. 16—17.

¹⁵ La prof. Diacon Dr. Nicolae Mladin, *studiul citat*, în revista „Studii Teologice”, București 1949, *passim*.

5. Creștinismul a luptat și luptă pentru răsplătirea integrală a muncii, pentru luminarea celor ce muncesc, pentru că munca înseamnă cultură, inactivitatea înseamnă barbarie. „Multe popoare au pierit, pentru că au disprețuit munca”.¹⁶

De aproape două mii de ani, creștinismul îndeamnă pe oameni să nu-și strângă comori pe pământ și tot de atâta vreme arată consecințele funeste ale celor ce sug vîlaga poporului. Însă această chemare a rămas surdă în fața orînduirilor omenești, care ignorînd învățătura creștină au lăsat pe mulți să se îmbogățească și au lăsat pe mulți să sărăcească. Creștinismul n-a avut și nu are mijloace de a desființa exploatarea, nici nu-i este în țintă acest lucru și nioi în atribuții. Dezideratul creștinismului a trebuit să aștepte pînă la ivirea posibilităților sociale cînd omenirea din toate colțurile lumii, merge cu pași siguri spre progres și zile mai bune.

Prot. NICODIM BELEA

B I B L I O G R A F I E

1. Andrutsos Hristu: *Sistem de morală*, trad. Sibiu 1947.
2. Beecher Stowe H.: *Coliba unchiului Tom*, trad. de Mihnea Gheorghiu. Ediura pentru literatură. BPT. București 1967
3. Berdiaeff N.: *De la destination de l'Homme*, trad. par. I. P. et H. M., Paris 1935.
4. Brînduș Gh.: *De ce trebuie să muncim*, Astra, Sibiu 1936.
5. Carlyle Thomas: *Muncă, sinceritate, tăcere*, trad. București 1919.
6. Clement Alexandrinul: *Pedagogul*, trad. de N. Ștefănescu. Izvoarele Ortodoxiei nr. 3. București 1939.
7. Colan Nicolae, Prof.: *Sf. Pavel către Timon, Creștinismul și sclăvia*, Sibiu 1925.
8. Coman I. G., Prof.: *Creștinismul și bunurile materiale după Sfinții Părinți*, (în) revista „Studii Teologice”, București, an. 1949.
9. Geyer Christian: *Religion und Arbeit*, Ulm, 1914.
10. Hauck Friedrich: *Die Stellung des Urchristentums zu Arbeit und Geld*, Gütersloh 1921.
11. Mladin Nicolae, Dr. Prof.: *Problema muncii în creștinism*, (în) revista „Studii Teologice”, an. 1949, București.
12. Moldovan Mihai: *Dinamica muncii*, București 1930.
13. Munteanu L., Pr. Prof.: *Sf. Apostol Pavel, muncitor cu brațele*, (în) revista „Studii Teologice”, an. 1951, București.
14. Müllendorf I.: *Heiligung der Handarbeit*, Innsbruck 1899.
15. Papini Giovanni: *Viața lui Iisus*, trad. de Al. Marcu, ed. II, București 1941.
16. Ribard Andrée: *Minunata istorie a omenirii*, în românește de E. Schileru și O. Mărgărit, București 1946.

¹⁶ Christian Geyer, *Religion und Arbeit*, Ulm, 1914, p. 2; și Gh. Brînduș, *De ce trebuie să muncim*, Sibiu 1936, p. 29.

PUTEREA ÎNCREDERII*

În Sfînta Evanghelie de astăzi (Mat. 9, 27—35) vedem cum — datorită credinței lor — Iisus Hristos a deschis ochii a doi orbi și a săvîrșit multe alte vindecări în popor. Toți cei care au fost de față au rămas cutremurați adînc de aceste lucruri.

Astfel mulțimile credincioșilor se adunau în jurul lui Iisus Hristos, simțind și avînd credința nestrămutată că Iisus Hristos este însuși Dumnezeu întrupat, care își arată puterea Sa cea dumnezeiască asupra naturii, asupra vieții omenești, asupra a tot ceea ce există — dar care folosește această putere cu dragoste, cu bunătate, cu milă, pentru ca prin ea să ridice viața omului, să-l elibereze din nevoile ce-l apăsau, din limitări și greșeli, din neînțelegeri și ignoranță, de toate aceste elemente negative, și să-l ridice, să-l îndrumeze spre o viață din ce în ce mai luminoasă, din ce în ce mai înțeleaptă, din ce în ce mai plină de dragoste și de bunătate.

Condiția pe care Iisus Hristos a pus-o și celor doi orbi și celor ce voiau să-I urmeze, a fost una singură: să creadă într-Însul. „Credeti voi că pot să fac aceasta?“, a întrebat Hristos pe cei ce cereau să le dea lumina ochilor. Și ei au răspuns din întreaga lor ființă, din toată puterea sufletului lor, cu toată dăruirea inimii lor: „Da, Doamne!“. Iar Iisus a răspuns: „Fie vouă după credința voastră!“ . Și ei și-au recăpătat vederea.

Această condiție a credinței, a încrederii, nu este numai în domeniul religios, în credința pe care noi o îndreptăm către Dumnezeu, către Iisus Hristos, ci ea este valabilă și în relațiile dintre oameni în toate domeniile de activitate, ea e în firea omului, în firea poporului, a omenirii. Căci orice lucrare împreună se bazează pe încrederea oamenilor unul în altul, pe încrederea poporului, a omenirii în forțele sale, în destinul său, în posibilitatea de realizare a idealului ce-i stă în față.

Desigur noi credincioșii în Iisus Hristos și fii ai Bisericii Ortodoxe, punem la temelia tuturor credințelor, a încrederii în general, credința în Dumnezeu, credința în Iisus Hristos.

Căci după credința noastră la temelia vieții omenești, a întregii existențe se găsește puterea, înțelepciunea și bunătatea lui Dumnezeu. Credința — am

* Predică ținută de Î. P. S. Mitropolit Nicolae al Ardealului în catedrala cu lună din Oradea (Duminică, 2 august 1970).

putea spune — este un fel de „simț” spiritual, simț al sufletului, prin care vedem mai adânc decît pot să vadă ochii trupești! E un simț prin care vedem dincolo de tot ceea ce ne înconjoară, de tot ceea ce ne asaltează simțurile, dincolo de toate acestea, vedem realitatea divină, realitatea nevăzută de ochi, nepipăită de mîini, neauzită de urechi, realitatea divină din care au izvorit toate, în care își găsesc sensul toate și prin care toate sînt îndrumate spre ținta unei desăvîșiri finale.

De aceea, prin credință, oriunde ne-am îndrepta privirea, fie spre cerul înstelat în nopțile senine de vară, fie spre munții semeți care se avîntă spre înălțimi ameteitoare, fie spre cîmpiile atît de roditoare, fie spre cosmos, fie mai ales spre oin, spre popor, ori încotro ne-am îndrepta privirea, dincolo de toate acestea, în toate acestea și prin toate acestea, noi vedem, simțim, recunoaștem prezența lui Dumnezeu.

De aceea pentru noi, toate lucrurile acestea au o valoare deosebită, pentru că ele nu sînt numai lucruri materiale care au valoarea lor, ele nu sînt numai realități spirituale, numai creații ale omului, care au o valoare deosebită, ci ele sînt temeinicite în și izvorite din Dumnezeu, realitate veșnică și infinită și astfel ele participă la veșnicie, participă la nemărginire.

Dacă, însă noi simțim lucrarea lui Dumnezeu pretutindeni, în mod deosebit prezența și lucrarea lui Dumnezeu, a Domnului nostru Iisus Hristos o simțim în sfînta biserică, la Sfînta Liturghie. Într-adevăr ne adunăm la Sf. Liturghie pentru ca să fim împreună cu Iisus Hristos, pentru ca să stăm de vorbă cu Dumnezeu, pentru ca eliberați de toate grijile mărunte ale vieții de fiecare zi, să ne înălțăm sufletul și inima către Iisus Hristos și să ne concentrăm întreaga noastră ființă numai asupra Lui, căci El este aici, El este centrul din care și prin care se revarsă iubirea cea dumnezeiască, puterea harului divin. Aceasta ne face să ne simțim aici la Sf. Liturghie, înălțați sufletește, înălțați pe un plan superior de trăire spirituală, așa cum cîntăm: „În biserica mării Tale stînd — în cer a sta ni se pare”. „În cer”, adică nu în cerul văzut, ci în Dumnezeu, în care ne simțim fericiți. Așadar, ne simțim „în cer” oriunde îl simțim pe Dumnezeu prin credință, și mai ales la Sf. Liturghie, și simțindu-l pe El, de pretutindeni se revarsă în sufletul nostru o bucurie pură, o fericire negrăită, mai presus de toate bucuriile și de toate fericirile, o fericire răsărită cu adevărat din înaltul „cerului” dar sălășluită în inima noastră, în sufletul nostru. Ea ne face să plecăm de aici, de la Sf. altar acasă cu o lumină nouă în inimi.

Ea ne insuflă o încredere nezdruccinată că viața noastră poate să devină din ce în ce mai frumoasă, din ce în ce mai plină de dragoste, de bună înțelegere, de ajutorare reciprocă, mai desăvîșită.

Dar, — după cum spuneam — credința în Dumnezeu, credința în Iisus Hristos ne învață că noi trebuie să avem încredere în totul și în toate pentru că în totul și în toate vedem pe Dumnezeu, vedem „chipul lui Dumnezeu”.

Astfel credința ne face să avem încredere în noi înșine, căci în noi înșine e Dumnezeu, în fiecare lucrează puterea lui Dumnezeu și înțelepciunea lui Dumnezeu. Dacă în fiecare zi, măcar dimineața și seara ne oprim din alergarea vieții și ne concentrăm în fața lui Iisus Hristos în rugăciune, în meditație și ne facem un examen de conștiință, atunci simțim coborîrea lui Dumnezeu în inima noastră și ne înnoim iarăși sufletește, iarăși sîntem mîngiați,

pentru ceea ce n-am reușit, mulțumim lui Dumnezeu pentru binele care l-am făcut și așa devenim mereu o făptură nouă, avem încrederea necesară că, cu ajutorul lui Dumnezeu vom putea face mâine și poimîine numai și numai bine, și vom progresa neconținut în tot ceea ce facem, în tot ceea ce muncim pentru semenii noștri, pentru obștea întreagă. Dar încrederea în Dumnezeu ne dă totodată încredere în semenii noștri, încredere în om.

Unii filozofi pesimiști, văzînd lupta ce se dă în om între două tendințe: tendința spre rău, care coboară pe om și tendința spre bine, care îl înalță, socotind ca dominantă tendința spre rău, afirmă că omul este mai mult o ființă egoistă — care urmărește numai interesul lui personal, care caută să se ridice peste semenii lui pe căi necinstite. Adevărul însă este că tendința spre bine e mai puternică în om, în viața omenească. Acest adevăr îl afirmă și credința noastră. Această credință ne întărește în suflet încrederea că omul în ființa lui e bun, că tendințele superioare ale Binelui, Adevărului, ale dreptății și libertății, ale dragostei, ale comunității, ale conviețuirii cu semenii sînt dominante, sînt esențiale. De aici încrederea în om. Prin această încredere în om, îl ajutăm pe semenul nostru ca în lupta ce se duce în el, în viața lui, între bine și rău, să biruiască mereu binele.

Nu poți să ajuți pe cineva mai bine decît dacă ai încredere în el. Oricît ar fi de decăzut cineva, oricît ar fi stăpînit de anumite patimi, din punct de vedere al credinței noastre nu există om pierdut definitiv, căci orice om poate fi îndreptat prin încredere, prin dragoste. Încrederea pe care i-o acordăm îl ajută să se ridice din decădere, din destrămarea lui spirituală, din destrămarea fizică, îl ajută să-și recîștige demnitatea, să-și redobîndească încrederea în forțele sale.

O astfel de încredere ne-a arătat Iisus Hristos, care s-a jertfit pentru mîntuirea noastră și pe cruce fiind s-a rugat pentru cei ce-L răstigneau ca Dumnezeu să-i ierte. Încrederea noastră în om își are izvorul în credința în Dumnezeu, în credința că în fiecare om există o „scînteie” din „flacăra” dumnezeiască, că omul e imaginea lui Dumnezeu, chip al lui Dumnezeu.

Așa cum soarele își trimite razele sale și cristalul, concentrînd în sine aceste raze devine ca un nou „soare”, așa și fiecare suflet omenesc, dacă se purifică este ca un cristal, în care se concentrează lumina lui Dumnezeu, bunătatea lui Dumnezeu, dragostea lui Dumnezeu și iradiază pretutindeni și arată cît de frumos, cît de măreț, cît de înalt este sufletul nostru, cîtă lumină, cîtă dragoste poate să fie în ființa omului, care este adevărata măreție și adevărata frumusețe a lui.

Încrederea în Dumnezeu ne dă însă și încredere în destinul poporului nostru, căci Dumnezeu este acela care călăuzește popoarele, Dumnezeu este acela care călăuzește întreaga lume. Dumnezeu este acela care călăuzește și poporul nostru de-a lungul veacurilor în așa fel încît și istoricii străini au mărturisit că desfășurarea istoriei poporului român, existența acestui popor este un miracol. Un miracol? Da, un miracol, pentru că așezați la răscrucea drumurilor, veacuri peste veacuri a trebuit să rezistăm, a trebuit să luptăm, a trebuit să sîngerăm, a trebuit să muncim în robie, a trebuit să suportăm toate. Cu toate acestea, am răzbit. Și am ajuns aceste zile în care țările celelalte vorbesc despre un alt „miracol românesc”, despre miracolul unui popor, al unei țări care în 25 de ani, prin munca și vrednicia poporului întreg — sub îndrumarea conducătorilor înțelepți — a reușit să facă un progres extra-

ordinar și să se apropie din ce în ce mai mult de popoarele avansate, care au avut la dispoziție nu 25 de ani, ci două sau trei secole ca să poată realiza ce au realizat. Acest miracol românesc al veacurilor și vremii noastre pentru noi credincioșii reprezintă desigur vrednicia acestui popor de-a lungul veacurilor și vrednicia lui de astăzi, dar el reprezintă totodată încrederea nezdruccinată că în istoria poporului nostru a lucrat și lucrează puterea și dragostea lui Dumnezeu care ne-a călăuzit și ne călăuzește pe calea progresului, spre o viață din ce în ce mai deplină în care geniul românesc să-și manifesteze toate puterile, toate capacitățile și să strălucească cu putere între celelalte popoare ale lumii, pentru ca împreună cu toate popoarele să aducem contribuția noastră la idealul de pace, de progres spiritual și material, de înfrățire, pentru ca întreaga omenire să se bucure de o viață luminoasă, și de o viață din ce în ce mai bogată, material și spiritual.

Iată dar ce însemnează cuvîntul pe care l-au spus cei din Evanghelia de azi: „Da, Doamne“, noi credem! Acest cuvînt însemnează o dăruire totală a ființei și a vieții noastre lui Iisus Hristos, așa cum ne cheamă Biserica la Sfînta Liturghie: „toată viața noastră lui Hristos-Dumnezeu să o dăm“. Acest cuvînt însemnează încredere nu numai în Dumnezeu, ci încredere în noi înșine, în forțele bune care există în noi; încredere în semenii noștri, în bunătatea care există în fiecare, bunătate pe care trebuie s-o scoatem la lumină, pe care s-o ajutăm să se dezvolte; încredere în poporul nostru, în destinul lui istoric; încredere în omenire, în tot ceea ce există, pentru că în tot și în toate este Dumnezeu și prin toate lucrează Dumnezeu, care așa cum a eliberat pe orbi din orbire și le-a dat lumina, așa poate să ne elibereze din toate slăbiciunile și să ne ajute să pășim mereu spre o viață din ce în ce mai luminoasă, din ce în ce mai desăvîrșită.

Facă Dumnezeu ca în inima noastră să fie această credință tare și neschimbată în puterea și bunătatea Lui cea nemărginită. Iar această credință neclintită să ne ajute ca în viața noastră de fiecare zi să ne străduim din ce în ce mai mult să trăim în deplină armonie cu semenii noștri, să înlăturăm cearta, ura, vrăjmășia, răutatea și să facem să stăpînească în relațiile noastre, fie relații de la om la om, fie relații în familie, fie relații ale individului cu obștea în care muncește, fie relațiile cu Patria, în toate acestea să stăpînească dragostea, dorința și strădania de a face mai mult bine, ca împreună să realizăm binele pe care singuri nu-l putem face.

Dumnezeu să ne ajute să ne îndeplinim datoria față de Patrie, față de omenirea întreagă în lupta pentru pace, pentru înlăturarea spectrului războiului nimicitor, să fim mereu mobilizați, să fim mereu luptători pentru ca binele să biruiască, pentru ca dragostea să se întărească pretutindeni.

În felul acesta mărturisim dragostea, mărturisim bunătatea, tot ceea ce este bun și folositor. În felul acesta se va vedea că în sufletele noastre, în viața noastră este prezent Iisus Hristos, se va arăta că credem cu adevărat în El și că această credință nu este un simplu cuvînt, ci este o forță înrădăcinată în ființa noastră, manifestată prin toată acțiunea noastră.

Dumnezeu să ne ajute și să ne binecuvînteze ca această credință să rodească în toată viața noastră, acum și pururea și în vecii vecilor. Amin.

POMENIREA MITROPOLITULUI NICOLAE BĂLAN *

Se împlinesc la praznicul acesta cincisprezece ani de la adormirea în Domnul a vrednicului și neuitatului Arhiepiscop și Mitropolit Nicolae Bălan. De aceea am ținut să aducem rugăciuni către Dumnezeu pentru odihna sufletului lui și să facem pomenire despre viața și personalitatea acestui mare Mitropolit al Ardealului.

Căci, este o tradiție sănătoasă, o tradiție și a poporului, a țării noastre, o tradiție și a Bisericii, de a nu lăsa în uitare pe aceia care înaintea noastră au luptat și și-au dăruit întreaga capacitate, întreaga ființă pentru propășirea poporului, pentru propășirea Bisericii. Dimpotrivă, privind spre trecut, sorbim puteri înnoitoare ca să pășim cu mai multă încredere în lucrarea prezentului și să privim cu mai multă stăruință către viitor. Trecutul este un învățător care ne arată prin marile personalități, prin lupta maselor populare, cum trebuie să ne trăim în prezent viața, după pilda lor, și cum trebuie să ne înțelegem sensul vieții ca o tendință și străduință neconținută către un ideal, către ceea ce se proiectează în zarea viitorului.

De aceea astăzi amintindu-ne de împlinirea a 15 ani de la adormirea în Domnul a marelui mitropolit Nicolae Bălan, vrem să relevăm câteva elemente esențiale ale luptei lui, ale activității lui, pentru ca pe baza aceasta să iasă în evidență și măreția personalității lui, dar să tragem și concluzii pentru noi cei de astăzi.

*

În întreaga sa viață mitropolitul Nicolae Bălan a urmărit îndeosebi două ținte superioare: cea dintâi — pe care a afirmat-o încă de pe vremea când era profesor la Institutul Teologic din Sibiu — a fost idealul refacerii unității noastre bisericești, idealul adunării din nou a tuturor credincioșilor și slujitorilor altarelor românești de pretutindenea în aceeași Biserică strămoșească, în aceeași Biserică românească și astfel prin această deplină unitate bisericească, viața însăși a Bisericii noastre strămoșești să primească noi energii și noi puteri de realizare. A doua țintă pe care a urmărit-o cu perseverență a fost străduința lui ca Biserica strămoșească — Biserică identificată în trecut cu năzuințele, luptele, suferințele și biruințele poporului — să nu rămână în urmă față de mersul înainte al vremilor, față de dezvoltarea societății, față de propășirea poporului nostru, ci dimpotrivă, Biserica aceasta care în trecut a fost izvor de viață nouă, izvor de progres pentru popor, pentru societatea de pe plaiurile noastre, să fie și astăzi și mâine un factor între ceilalți factori de probășire a vieții omenesti, a vieții sociale, a vieții poporului nostru.

Cea dintâi țintă — ținta unității bisericești a afirmat-o încă de când era profesor de teologie într-un studiu pe care l-a publicat în Revista Teologică redactată și condusă de el, în care arăta în mod clar că unitatea noastră bisericească este o necesitate izvorâtă din rugăciunea lui Iisus Hristos „ca toți să fie una” și din imperativele de viață ale poporului nostru, care cere ca să fie o singură Biserică românească așa cum este un singur popor român. Pentru că numai într-o singură Biserică credincioșii români de pretutindeni pot să-și adune toate forțele pentru ca viața lor religios-morală să se desfășoare pe făgașul adevăratei credințe și tradițiilor strămoșești, pentru ca în

* Cuvînt la parastasul ce s-a slujit în Catedrala mitropolitană la 15 ani de la trecerea la cele veșnice a mitropolitului Nicolae Bălan (6 august 1955—6 august 1970).

unitate deplină cu poporul să aducă o contribuție însemnată la unitatea țării noastre, libertatea și propășirea ei.

După ce a fost ales mitropolit, chiar la instalarea lui a făcut chemare în această catedrală către frații din „strana” cealaltă ca să-și dea mîna cu frații Bisericii Ortodoxe Române, — care cuprîndea pe toți credincioșii ortodocși români din toate provinciile adunați acum într-un stat românesc, unitar și liber, pentru ca unitatea noastră politică, unitatea noastră de stat să fie împlinită, să fie întărită prin unitatea noastră bisericească.

Și mai departe — ori de cîte ori s-a ivit prilejul, în discursurile pe care le-a ținut în legătură cu legea cultelor în senat și cu alte ocazii, pînă la adunarea de la Blaj din mai 1948, glasul mitropolitului Bălan a răsunit pretutindeni — chemînd pe frații despărțiți prin silnicia stăpînirilor străine (care nu serveau interesele poporului român ci voiau să ne dezbină, și prin dezbinare să ne slăbească, ca să ne poată stăpîni mai ușor, să ne poată exploata mai ușor) să se întoarcă „acasă”, căci dezbinarea adusă de stăpîniri străine și impusă cu forța împotriva voinței poporului român, a preoților și credincioșilor, — odată cu prăbușirea acelor stăpîniri străine și cu unitatea tuturor românilor într-un singur stat, trebuie să dispară, pentru ca să facă locul unității noastre bisericești celei dintru început, bazată pe legea românească una și aceeași în toate veacurile. Și iată că mitropolitul Nicolae Bălan, după atîția ani de luptă de la 1905 pînă la 1948 — a avut bucuria negrăită să vadă marele val de întoarcere a fraților din strana cealaltă la sînul Bisericii strămoșești, și a putut nu numai să participe la realizarea acestui măreț act de refacere a unității noastre bisericești, de reîntregire a Bisericii Ortodoxe Române, dar și să lucreze vreme de 7 ani cît a mai trăit la consolidarea acestei unități bisericești.

Fericit este omul care în tinerețele sale proiectează în fața lui un ideal superior și după ani de luptă și de zbucium ajunge către capătul vieții lui să-și vadă idealul realizat. Sînt idealuri pentru care luptă generații după generații și se realizează abia după veacuri, cum a fost idealul unității și libertății poporului român și idealul refacerii unității bisericești celei dinainte de 1700, care a fost visul și ținta tuturor generațiilor de preoți și credincioși români vreme de 220 de ani — cît au durat stăpînirile străine. Idealul acesta l-a preluat mitropolitul Bălan și s-a pus în fruntea luptătorilor pentru unitate bisericească, pentru unitate politică, dăruindu-și întreaga energie, întreaga capacitate de muncă și luptă și a avut fericirea să-l vadă împlinit și să poată contribui și la realizarea și la întărirea lui.

*

A doua țintă a vieții marelui mitropolit a fost dinamizarea vieții bisericești, punerea acestei vieți în acord cu marile idealuri ale epocii, cu marile evenimente, cu marile progrese care s-au realizat mereu în viața poporului nostru.

Încă de la început, cînd era profesor, mitropolitul Bălan a afirmat în mod clar că Biserica noastră este o Biserică a poporului, că ea stă lîngă popor, merge împreună cu poporul. De la început încă, mitropolitul Bălan a înțeles că cu toată vrednicia generațiilor anterioare de slujitori ai altarului, preoțimea nu mai poate rămîne la forma preotului din sec. XVIII sau XIX, ci odată cu deschiderea unei noi epoci în istoria poporului nostru, în istoria omenirii, și preoțimea trebuie să se adapteze la noua situație și să pășească înainte pe

calea cea nouă. De aceea, spunea mitropolitul Bălan, nu este suficient să crezi, nu este suficient să avem o credință tare, ci este nevoie ca preoțimea și credincioșii să îndeplinească credința cu cultura. Marile progrese culturale ale poporului nostru cereau o preoțime care să fie în contact neconținut cu aceste progrese multilaterale, să poată tălmăci prin Evanghelia lui Hristos progresele și înnoirile vremii și să poată aduce mărturia Evangheliei și contribuția lor la realizarea acestor înnoiri. Erau și pe atunci unii care susțineau ca preotul să rămână la Sf. Liturghie și la Molitfelnic, să fie numai un slujbelnic, dar profesorul și mitropolitul Bălan i-a combătut, arătând că preotul care își îndeplinește misiunea lui la altar, nu trebuie să rămână numai acolo, ci din energiile divine pe care le revărsă Iisus Hristos la Sfânta Liturghie și în rugăciunea noastră, din aceste energii divine să-și transforme ființa sa și a credincioșilor săi ca să devină toți lucrători și pe planul acțiunii practice pentru sprijinirea tuturor năzuințelor superioare ale vieții celei noi, ale poporului nostru, într-o țară românească — una și nedespărțită, liberă și independentă în care Biserica Ortodoxă Română nu mai era împărțită într-o Biserică de peste munți (din vechiul Regat cum se zicea) și într-o Biserică din Transilvania, ci era o singură Biserică, Biserica Ortodoxă Română, așa cum era o singură țară și un singur popor. În aceste condiții ale unității noastre într-un singur popor și ale unității noastre într-o singură Biserică, în strădania poporului de a se realiza cât mai deplin și de a se ridica cât mai sus între popoarele lumii, mitropolitul Bălan a înțeles să cheme preoțimea și pe credincioși să fie lucrători activi la propășirea Patriei noastre, să fie făclii de lumină și să îndeplinească cultura cu credința pentru ca astfel credința să fie roditoare și să se împărtășească Evanghelia Domnului în limbajul vremii.

De aceea, mitropolitul Bălan a ridicat Institutul Teologic la grad universitar, a trimis pe cei mai buni licențiați ai Institutului la studii în străinătate, ca astfel să pregătească un corp profesoral select, teologi de valoare care să împreune imperatiile Evangheliei lui Iisus Hristos cu chemările vremii noastre.

De aceea, el a dezvoltat tipografia arhiepiscopală și a tipărit aici cărți de teologie, cărți pentru îndrumarea credincioșilor, încât Sibiul a devenit un centru teologic însemnat și un centru de viață religios-morală și de activitate patriotică în cadrul întregii Biserici Ortodoxe Române. De aceea mitropolitul Bălan a fost mereu prezent la toate evenimentele epocale ale poporului nostru și a chemat mereu preoțimea și pe credincioși să fie prezenți la aceste evenimente și să aducă sprijinul și contribuția lor neprecupețită la împlinirea lor.

Dacă cu inimă îndoliată s-a plecat rugându-se lui Dumnezeu în fața iconostasului rupt în două al Ardealului, el nu s-a îndoit nici o clipă că acest iconostas va fi refăcut și că unitatea Transilvaniei va deveni o realitate, unitate în cadrul unui stat român liber și independent și a trăit să vadă și această renaștere a unității noastre — și a trăit să vadă și epoca nouă care s-a deschis prin această renaștere, epocă de un avânt extraordinar, epocă în care poporul nostru printr-o muncă neprecupețită, prin scoaterea la iveală a tuturor capacităților, a tuturor talentelor lui, printr-o unitate indestructibilă în jurul conducătorilor iubiți — reușește să-și dezvolte viața sub toate aspectele într-un ritm așa de extraordinar încât în 25 de ani să ajungă aproape din urmă acele țări care au avut răgazul necesar de sute de ani, ca să poată realiza progrese, răgaz pe care noi nu l-am avut niciodată.

Și în această epocă de transformări așa de profunde, în această vreme de progrese așa de mari, (dacă facem bilanțul, din zece în zece ani, ne dăm seama cât de mari pași înainte am făcut și ce mari transformări s-au realizat nu numai sub aspectul exterior — în ceea ce vedem în construcțiile care ne înconjoară, ci și în viața spirituală a poporului nostru, în viața lui sufletească), mitropolitul Bălan a pășit cu toată încrederea și a înțeles că Evanghelia lui Iisus Hristos trebuie să găsească prin reprezentanții ei — cuvîntul potrivit, atitudinea justă, pentru ca învățătura Evangheliei lui Iisus Hristos, pentru ca viața lui Iisus Hristos să fie tălmăcită, să fie întrupată în credincioșii vremii celei noi, care să știe împleti credința noastră strămoșească cu viața de astăzi a poporului nostru.

Acest lucru l-a realizat mitropolitul Bălan pentru că a fost mereu deschis față de desfășurarea vieții, El nu a fost fixat în trecut, el n-a rămas cu privirea înapoi, ci el a fost mereu ancorat în zbuciumul vieții poporului nostru, a fost mereu în pas cu realitatea și cu privirea îndreptată spre viitor. De aceea s-a încadrat în dinamismul vieții celei noi și a fost una cu Sfîntul Sinod, sub îndrumarea Prea Fericitului Patriarh Justinian, în strădania de a turna în sînul Bisericii noastre — Biserica de astă dată reîntregită — Biserica una și nedespărțită, Biserica autocefală, liberă și independentă (ca și poporul nostru, ca și țara noastră), o viață nouă, declanșînd energiile ei, ca prin aceste energii ea să meargă în ritmul trepidant al vremii celei noi.

*

E destul să ne gîndim numai la aceste două ținte, pentru ca să ne dăm seama cât de mare a fost mitropolitul Bălan, mai ales că a reușit să lupte și să biruiască (nu singur, ci cu clerul și credincioșii, cu poporul), și să vadă realizarea acestor ținte, să contribuie și el la viața cea nouă a Bisericii una și nedespărțită într-o țară nouă în plin progres.

Noi cei de astăzi, care ne plecăm cu cînstire deosebită în fața marelui mitropolit, am preluat ceea ce a realizat el și ducem mai departe făclia pe care a dus-o el, căutînd ca asemenea lui să nu rămînem în urmă, ci să fim mereu în pas cu vremea, să fie mereu în ritmul accelerat al dezvoltării Patriei noastre, al dezvoltării omenirii întregi, pentru ca și astăzi credința noastră să fie o putere de viață nouă pentru credincioșii români de pretutindeni și să ajute și la munca poporului pentru viața cea nouă, la lupta lui pentru pace.

Intr-adevăr, noi ne simțim bine că sîntem cuprinși într-o singură Biserică românească. Misiunea noastră este astăzi ca unitatea ce s-a realizat în 1948, și ceea ce au consolidat mitropolitul Nicolae Bălan, Mitropolitul Iustin, mitropolitul Nicolae Colan, preoții și credincioșii, să o ducem mai departe și să o întărim — pentru că și astăzi sînt glasuri străine de poporul nostru care ar vrea să ne vadă pe noi români iarăși împărțiți în două tabere care se ceartă și își împart forțele — încît prin împărțirea acestor forțe, puterea poporului nostru să slăbească. Noi trebuie să ascultăm numai de glasul lui Iisus Hristos care ne cheamă la unitate; noi trebuie să ascultăm numai de glasul poporului nostru care ne cheamă la unitate pentru că în unitate este putere, în dezbinare este slăbiciune.

Acolo unde este dezbinare, acolo o familie se destramă, acolo unde este dezbinare, un popor se prăbușește, acolo unde este dezbinare se poate declanșa un război mondial care să distrugă întreaga omenire. Nu există decît o singură cale — calea unității, a unității bisericești, a unității poporului, a unității tuturor popoarelor pentru ca pe suprafața pămîntului să fie pace și

pentru ca poporul nostru să poată propăși, pentru ca Biserica noastră să poată fructifica toate comorile pe care le-a primit de la Iisus Hristos și de la strămoșii noștri și pentru ca omenirea întreagă să poată păși în liniște către zări de fericire și de belșug.

De aceea chemăm mereu pe preoți și pe credincioși — și-ți vom chema mereu ca să întărească unitatea noastră bisericească, să nu-și plece urechea spre șoaptele străine, care nu ne vor binele — ci vor să ne slăbească și să ne ducă pe o cale greșită. Îți chemăm mereu să întărească unitatea noastră și să privească numai la binefacerile care rezultă în prezent din această unitate, la binefacerile care vor rezulta în viitor din unitatea noastră, căci într-o Biserică liberă și independentă putem să realizăm lucruri frumoase, putem să realizăm lucruri din ce în ce mai bune și pentru Biserică și pentru popor. De aceea trebuie să fim cu băgare de seamă și la aceia care — cum se zice — „pescuiesc în apă tulbură”, care caută să sperie pe oameni, că aceste calamități care au venit peste țara noastră ar anunța — vezi Doamne! — că în noiembrie sau altcândva va veni sfârșitul lumii, sau mai știu eu ce alte aiureli, care n-au nici un temei în Sf. Scriptură pentru că este clar scris: „nimeni nu știe, nici Fiul, nici îngerii, nici oamenii ziua și ceasul în care va veni Fiul Omului” (Matei 25, 13). Aceasta e o taină a lui Dumnezeu, care nu ni s-a dat s-o cunoaștem. Noi trebuie să ne facem datoria ca credincioși buni și ca fii ai Patriei noastre, cu încrederea că Dumnezeu va binecuvînta și va răsplăti osteneala noastră.

Însăși faptul că în contra cuvîntului lui Iisus Hristos, care spune clar că nimeni, nici Fiul nu știe cînd va fi sfârșitul lumii, unii vin și au îndrăzneala ca în numele lui Iisus Hristos să stabilească sfârșitul lumii, arată clar că ei se găsesc pe o cale greșită.

Puterea poporului nostru de-a lungul secolelor a stat între altele și în faptul că el deși trăia în țări decesebite a fost cuprins într-o singură Biserică românească, mamă ocrotitoare a tuturor credincioșilor români de pretutindeni. De aceea — mărturisind pe Iisus Hristos cel Unul și pe Biserica Lui cea Una — noi mărturisim totodată și unitatea poporului nostru și puterea acestui popor prin unitatea lui.

De asemenea noi continuăm lucrarea mitropolitului Bălan prin faptul că în ritmul actual al dezvoltării Patriei noastre, sîntem alături de popor și sprijinim toate acțiunile, toate năzuințele acestui popor.

De aceea lucrarea noastră merge în neconținută legătură cu lucrarea poporului nostru. Sîntem mereu alături de poporul nostru și în realizările lui care ne aduc atîtea bucurii, care aduc atîta prestigiu Țării noastre, dar și în grelele încercări prin care a trecut în primăvara aceasta, ca asemenea înaintașilor noștri să aducem contribuția noastră la viața cea nouă a poporului.

Din această pricină noi pășim astăzi în relație cu celelalte Biserici pe calea ecumenismului, pe calea înfrățirii — cale, pe care și mitropolitul Bălan a pășit, pe care a început-o el, pe care a continuat-o el, și pe care o dezvoltăm și noi astăzi.

Această înfrățire cu celelalte Biserici de peste granițele țării noastre este o mărturie a unității tuturor Bisericilor în Iisus Hristos și în slujirea din dragoste de om a popoarelor și a omenirii pe calea păcii și a înfrățirii tuturor. Iar ecumenismul care leagă Bisericile din țara noastră, este pe de o parte mărturia apropierii sufletești în Iisus Hristos a tuturor credincioșilor de diferite Biserici, pe de altă parte o contribuție la întărirea prieteniei și înfrățirii dintre poporul român și naționalitățile conlocuitoare.

Iată dar, iubiți credincioși, la ce trebuie să ne gândim acum când se împlinesc 15 ani de la adormirea în Domnul a marelui mitropolit Nicolae Bălan. Cinstindu-i amintirea, prețuind marile idealuri pe care le-a avut în față și pe care a avut bucuria să le vadă realizate, prin strădania lui și prin lupta credincioșilor și a clericilor, noi totodată trebuie să ne luăm angajamentul că vom continua lucrarea lui în conformitate cu noile împrejurări de viață și vom răspunde dinamismului vieții celei noi din țara noastră, progreselor extraordinare din întreaga lume, cu un dinamism al credinței noastre, împletită cu viața și progresele vremii de astăzi.

Noi nu sîntem o Biserică a trecutului, noi nu sîntem o Biserică pierdută în secolele trecute, noi sîntem o Biserică vie, mereu în actualitate, mereu în contact cu dezvoltarea vieții și mereu izvor de viață nouă pentru credincioșii noștri și prin credincioșii noștri, pentru viața de pretutindeni.

De aceea să ne strîngem în jurul sfintelor noastre altare, să ne strîngem în jurul Bisericii noastre strămoșești, să definitivăm și să punem pecete veșnică asupra unității noastre indestructibile, în Biserica românească, în Biserica strămoșească, și toate forțele spirituale pe care le primim de la Iisus Hristos — de la Biserica Lui cea Sfîntă, să le dăruim pentru binele omului, pentru binele poporului, pentru propășirea Patriei, pentru înfrățirea tuturor popoarelor, pentru pacea a toată lumea.

Dumnezeu să ne ajute ca să ne putem împlini acest angajament, iar pe cel adormit în Domnul să-l odihnească și numele lui să strălucească încă peste veacuri ca un far călăuzitor al vieții Bisericii noastre și poporului nostru. Amin.

Biblioteca Mitropolitană

† NICOLAE

Mitropolitul Ardealului

PREDICĂ LA DUMINICA A VIII-a DUPĂ RUSALII

Sf. Evanghelie de astăzi ne pune în față minunea „înmulțirii pîinilor“, pe care a făcut-o în pustie Mîntuitorul Iisus Hristos, spre a sătura mulțimile care flămînziseră, în dorirea lor după ascultarea cuvîntului lui Dumnezeu. Cinci pîini și doi pești prin binecuvîntarea lor de către Domnul Hristos se înmulțesc în așa fel că din ele se satură cinci mii de bărbați afară de femei și de copii, strîngîndu-se în urmă douăsprezece coșuri pline de fărîmituri. Minunea este evidentă, dar și înțeleasă de noi cei ce privim cu ochii credinței spre Cel ce a binecuvîntat pîinile și peștii și mărturisindu-l ca Fiul al lui Dumnezeu, îi recunoaștem atotputernicia și mărturisim că „la Dumnezeu toate sînt cu puțință“ (Luca 18, 2).

Care este, iubiți credincioși, semnificația și importanța actuală a acestei minuni a „înmulțirii pîinilor“ pentru viața creștină de azi și de totdeauna?

Mai întîi, însăși așezarea acestei Evanghelii într-o duminică din miezul verii, în timpul când ochii tuturor pămîntenilor sînt îndreptați spre pîinea zilei, element principal al vieții noastre, care se recoltează din belșugul hol-delor care se pîrguiesc pe ogoare, îndeamnă sufletul nostru credincios în primul rînd spre repetarea acestei minuni în alt sens și în alt cuprins în fiecare an, în fiecare vară. Prin binecuvîntarea Cerului și prin truda și munca celor ce ostenesc pe ogoare, asistăm neconștient la minunea cea naturală a înmulțirii și belșugului pe care îl aduce bobul cel de grîu, care se înzecește și însutește în spicul care rodește.

În Sf. Evanghelie de azi ni se arată că Iisus Hristos la înmulțirea celor cinci pâini a privit spre cer de unde vine tot darul cel bun care îmbogățește osteneala muncii omenești. Asemenea Domnului, mulți fii credincioși ai ogoarelor au privit spre cer cu credință și nădejde că bobul aruncat în glia brazdelor va primi roua și căldura soarelui care-l crește și rodește în spicul cel îmbelșugat.

„Se cuvine ca privind pâinea rumenă care ne poștește zilnic la masa îmbelșugată a vieții, să recunoaștem că ea a ajuns acolo și prin mîna darnică a Cerului. Acest lucru să ni-l aducem aminte și să-i mulțumim lui Dumnezeu ori de cîte ori ne apropiem de această masă ca să ne înfruptăm din bunătățile ei“.

Minunea Evangheliei de azi însă ne face să medităm și asupra altei hrane, decît cea a trupului, și asupra altei pâini, decît cea rezultată din boabele de grâu, și anume: spre hrana și pâinea sufletului.

Mulțimea cea mare a popoarelor ce-L înconjurau pe Mîntuitorul Hristos, mai înainte de a-și potoli foamea trupului, și-a potolit foamea sufletului. Această foame după cîte observăm a fost destul de mare, de vreme ce locul era pustiu și ziua se trecuse iar ei tot mai sorbeau cu nesat cuvintele adevărilor veșnice, care ieșeau din gura Domnului. Abia Apostolii au dat semnalul, îndrăznind și spunînd Mîntuitorului îngrijorarea lor: „Locul este pustiu și iată este tîrziu; slobozește gloatele ca să se ducă prin sate să-și cumpere de mîncare“ (Matei 14, 15).

În fața acestei doriri a sufletelor de atunci și de totdeauna după săturarea lor nu numai cu hrana trupului, ci și cu a sufletului, ne întrebăm în continuare: ce sens și ce cuprins dăm noi pâinii sufletești?

În sens mai larg și cuprinzător prin pâinea sufletului se cuvine să înțelegem tot cuprinsul și produsul culturii umane, toate creațiile spirituale ale geniului omenesc. Astfel, tot ceea ce hrănește mintea în năzuințele ei după adevăr, inima în dorurile ei după frumusețe și voința în tensiunea ei după bine, dreptate, libertate și valori care le voiește realizate în persoană, societate sau istoric, toate acestea formează hrana spiritului uman prin care se împlinește și îmbogățește. Orice realizare umană pozitivă, în orice domeniu al culturii, fie ea în știință sau tehnică, fie în arte, literatură și gîndire — înseamnă descoperirea unui nou cîmp și orizont de desfătări spirituale care hrănește mintea, desfată inima și îmboldește voința spre a pași mai departe spre zările nelimitate de adevăruri, frumuseți și realizări care se regăsesc în chip deplin și absolut în Dumnezeu.

Răspunzînd năzuințelor adînci ale sufletului omenesc după o hrană și îmbogățire cît mai deplină, Iisus Hristos, Logosul și Înțelepciunea lui Dumnezeu, s-a pogorît între oameni spre a descoperi prin cuvîntul Evangheliei Sale, prin persoana și viața Sa, universul spiritual al Tainelor dumnezeiești, pe care mintea numai prin puterile ei proprii nu le putea descoperi.

Cu aceste adevăruri ale împărăției lui Dumnezeu s-au hrănit sufletește mulțimile din pustie, ascultîndu-l pe Mîntuitorul, uitînd de foamea trupului, și întărind adevărul care adesea se va repeta în viața creștină, în prezența lui Iisus Hristos și a Evangheliei Sale: duhul adesea biruie trupul; foamea duhului adesea supune sieși foamea trupului.

Ce a atras odinioară mulțimile în preajma Mîntuitorului Iisus Hristos și ce ne atrage și azi în Sf. Biserică spre a zăbovi în ascultarea cuvîntului dumnezeiesc, în rugăciune, în clipe de reculegere și pace dumnezeiască?

Este năzuința sufletului credincios după Dumnezeu, este foamea inimii după hrana și odihna ei cea întru Dumnezeu, este dorul chipului dumnezeiesc din noi spre a-și căpăta sieși asemănare cu Cel de la care își are începutul său.

„Cum dorește cerbul izvoarele de apă așa dorește sufletul meu după Tine Dumnezeule” — zice Psalmistul, iar unul din fericii Părinți ai Bisericii: „M-ai făcut pentru Tine Doamne și neodihnit este sufletul meu pînă ce nu se va odihni întru Tine”.

Cercetătorii și tîlcuitorii vieții creștine găsesc și temelii raționale ale dorului și însetoșării omului credincios după Dumnezeu. Tot sufletul năzuiește și tînjește după viață și după o tot mai bogată viață. Toată cultura și civilizația umană, cu toate manifestările din domeniile artei, ale științei, îndeosebi ale științei medicale, au adus o îmbogățire a vieții omenești, așa încît generațiile de azi, față de cele de ieri, trăiesc mai îmbelșugat viața omenească. Dar mai ales sufletul credincios, cînd este umbrat de suferință și moarte, rîvnește și năzuiește după nemurire, după viață nebiruită de moarte.

Credința în nemurire, într-o viață nepieritoare și veșnică este vie la toate popoarele în decursul istoriei omenirii. Răspunzînd acestei adînci năzuințe după viață, Iisus Hristos Mîntuitorul ca Fiu al lui Dumnezeu și început și izvorul vieții veșnice a pășit pragul istoriei cu cuvintele: „Eu am venit ca oile mele viață să aibă și mai multă să aibă” (Ioan 10, 10) sau în altă parte: „Eu sînt învierea și viața, cel ce crede în Mine de va și muri, viu va fi” (Ioan 11, 25).

Fiind între oameni, atunci și acum, văzîndu-i orbecăind adesea pe cărări care împuținează și sărăcesc viața, mai ales cînd zăbovesc și se închid în carapacea egoismului și se lasă robi ai abuzurilor feroce după lăcomie, bani, plăceri, ambiții și îngîmfări — a rostit și a îmbiat atunci și astăzi, numindu-se pe sine ca apă vie, ca lumină a vieții, ca pîine a vieții sau ca „ușă” și „păstor” care îndeamnă la pășunile cele neveștejite ale bunurilor dumnezeiești.

La fîntîna lui Iacob unde samarinenii veneau ca la o apă străveche și sfîntă, El zice către o femeie samarineancă, care pînă atunci își potolise dorul și după fericire și viață prin plăceri pătimașe: „Eu sînt apa cea vie, cel ce va lua din apa aceasta, nu va înseta în veac...” (Ioan 4, 14).

În fața priveliștii marilor sfeșnice luminoase care se aprindeau la sărbătorile iudeilor la templu, simboluri ale luminii spirituale și divine, Domnul zice poporului: „Eu sînt lumina lumii, cel ce urmează Mie nu va umbla în întuneric, ci va avea lumina vieții” (Ioan 8, 12).

A doua zi după minunea înmulțirii pîinilor, mulțimile îl caută spre a-L proclama împărat. Domnul le strigă: „Lucrați nu pentru mîncarea pieritoare, ci pentru mîncarea care rămîne pentru viața veșnică (Ioan 6, 27). Și cînd ei cerură Pîinea lui Dumnezeu, Mîntuitorul se descoperi zicînd: „Eu sînt pîinea vieții, cine vine la Mine nu va flămînzii și cine crede în Mine nu va înseta niciodată. Dacă mîncîncă cineva din pîinea aceasta va trăi în veci” (Ioan 6, 35, 51).

Pentru a face să se perpetueze peste veacuri pentru cei credincioși hrana Sa cea dumnezeiască, în preajma morții Sale pe cruce, joi seara stînd la Cina cea de Taină împreună cu ucenicii Săi, „Iisus a luat pîinea și mulțumind a frînt și a dat ucenicilor Săi zicînd: „Luați, mîncăți acesta este trupul Meu. Și luînd paharul și mulțumind, le-a dat zicînd: Beți dintru acesta toți, acesta este sîngele Meu, al Legii celei noi, care pentru mulți se varsă spre iertarea

păcatelor“ (Matei 26, 26—28). „Aceasta să o faceți întru pomenirea Mea“ (Luca 22, 19).

Biserica de atunci și cât vor exista veacurile cheamă la masa cea duhovnicească a Mielului lui Dumnezeu, cel înjunghiat, ori de câte ori se săvârșește pe Sf. Altare Taina Sf. Împărtășanii.

Sf. Ioan Hrisostom spune că mare iubire ne-a arătat Mîntuitorul cînd s-a întrupat, cînd s-a răstignit pentru păcatele noastre, cînd după Înviere a zis Apostolilor: „Cîte veți dezlega pe pămînt vor fi dezlegate și în cer“; dar cea mai mare iubire ne-a arătat-o cînd a zis: „Luați mîncăți acesta este trupul Meu“ și „Beți dintru acesta toți...“

Și cu adevărat, în lumina Bisericii noastre ortodoxe și strămoșești, hrana cea mai deplină a sufletelor credincioase este Sf. Împărtășanie. Și prin rugăciune, care este o convorbire a credinciosului cu Dumnezeu, sufletul primește hrană și întărire zilnică și-i este necesară, fără de care nici nu e cu putință viața creștină; și prin citirea și meditația cuvîntului lui Dumnezeu din Sfînta Scriptură, cei credincioși se hrănesc și se îmbogățesc cu înțelepciunea cea dumnezeiască; însă Sf. Liturghie cu miezul ei concentrat în Taina Sf. Euharistiei, care reactualizează în chip tainic dar real marea dramă a jertfei de pe Golgota, dă sufletelor care participă și se împărtășesc cu vrednicie, o hrană, o simțire și gustare deplină a prezenței lui Iisus Hristos cel răstignit, cel înviat și preamărit pentru noi toți și pentru fiecare în parte.

Iubiților credincioși,

Răspunzînd acestei îmbieri dumnezeiești la care ne cheamă glasul Bisericii în fiecare duminică și sărbătoare, dar răspunzînd și chemării dintru adînc a sufletului nostru, după o hrană care satură dorul după viață și nemurire, credincioșii ne împărtășim neîncetat cu Păstorul și Mielul cel veșnic înjunghiat, dar veșnic viu și izvor al vieții celei adevărate și veșnice.

Recunoscînd bunurilor materiale și spirituale ale vieții acesteia valoarea lor reală și adevărată atît pentru hrana trupului cît și a sufletului, noi toți ne rugăm cu glasul Bisericii, mergînd spre ținta finală a descoperirii bunurilor viitoare: „O, Paștile cele mari și sfințite, o, Paștile Hristos Mîntuitorul nostru, dă-ne nouă să ne împărtășim cu Tine mai cu adevărat în ziua cea neînserată a Împărăției Tale. Amin.“

Pr. FILARET COSTEA

SFÎNTUL IOAN BOTEZĂTORUL — PROPOVĂDUITORUL POCĂINȚEI

*„Și tu pruncule, prooroc al Celui Preaînalt
te vei chema, că vei merge înaintea Domnului,
ca să pregătești căile Lui“.*

(Luca 1, 76)

Biserica noastră prăznuiește astăzi nașterea Sf. Ioan Botezătorul, proorocul și Înainte-mergătorul Domnului Hristos. Pe bolta de lumină și sfințenie a Bisericii noastre dreptmăritoare și strămoșești, Sf. Ioan Botezătorul stă la un loc de mare cinstire, în imediata apropiere a Mîntuitorului Iisus Hristos, după Sfînta Maică de Dumnezeu Născătoarea și pururea Fecioară Maria, așa cum îl arată multe picturi, stînd de-a stînga Dreptului Judecător, iar de-a dreapta fiind Maica Domnului, amîndoi cu mîinile întinse, mijlocind mîntuirea și iertarea pentru noi toți. Acest lucru îl exprimă și sărbătoarea de azi, căci

Biserica noastră prăznuiește în chip deosebit numai trei nașteri: a Mântuitorului Hristos, a Maicii Domnului și a Sf. Ioan Botezătorul, încolo toți sfinții calendarului nostru sînt pomeniți la ieșirea lor din lume, socotindu-se moment de bucurie și sărbătoare ziua în care ei, dezbrăcîndu-se de „contul” trupului pămîntesc, s-au îmbrăcat în nestrîcaciunea vieții celei veșnice, a luminii și bucuriei Împărăției lui Dumnezeu.

Așezarea la loc deosebit de prăznuire a nașterii Sf. Ioan Botezătorul în cadrul vieții creștine și a cultului nostru strămoșesc, își are o semnificație și importanță legată de persoana sa, de viața sa și de misiunea sa, descrise încă de proroci, și întărite de însuși Fiul lui Dumnezeu întrupat, al cărui înaintemergător a fost. Unele din acestea s-au împlinit și pecetluit chiar în evenimentele dumnezeiești legate de minunata sa naștere.

Cu opt sute de ani înainte de nașterea Sf. Ioan, Prorocul Isaia, vorbind despre el, zice: „Glasul celui ce strigă în pustie, gătiți calea Domnului, drepte faceți căile Lui”. (Isaia 40, 3).

Mîntuitorul însuși, vorbind noroadelor despre Sf. Ioan, zice din profeția lui Miheia, care trăise în urmă cu 400 de ani: „El este acela despre care s-a scris: Iată, eu trimit înaintea feței Tale pe îngerul Meu, care îți va pregăti calea înaintea Ta” (Ev. Matei 11, 10).

Așadar, adevărata misiune a Sf. Ioan Botezătorul în planul mîntuirii noastre, a fost de Înainte-mergător și de „sfeșnic” al Domnului Hristos, prin care Vechiul Așezămînt se sfîrșește și încep împlinirea celor prorocite și dorite de aleșii lui Dumnezeu din veacurile de demult.

Acest fapt reiese și din evenimentul minunat petrecut la nașterea Sf. Ioan, cînd dezlegîndu-se limba tatălui său Zaharia, fiind insuflat de Duhul Sfînt, acesta proroceste: Și tu, pruncule, te vei chema proroc al Celui Prea Înalt. Căci vei merge înaintea Domnului ca să pregătești căile Lui; ca să dai poporului Său cunoștința mîntuirii, întru iertarea păcatelor”. (Luca 1, 76—77).

Iubiți credincioși,

Despre acest aspect principal al misiunii Sf. Ioan Botezătorul, de Înainte-mergător și pregătitor al căii Domnului, aș dori să vă vorbesc și să întăresc faptul actualității și al importanței misiunii sale pentru viața creștină de azi și de totdeauna.

„Pocăiți-vă că s-a apropiat Împărăția Cerurilor” — era mesajul predicii și al „glasului celui ce strigă în pustie”, nu numai în pustiul Iordanului, ci mai ales în „pustiul” sufletului omenesc cel adesea răvășit de valurile pustiitoare ale păcatului. Acesta este tîlcul Sfinților Părinți, mai ales al Sf. Maxim Mărturisitorul, asupra numirii care i s-a făcut de proroci Sf. Ioan, și anume: „glas ce strigă în pustiul pentru pregătirea căii Domnului”. Căci fără îndoială, dacă aceste cuvinte s-au împlinit istoric în zilele și locurile unde Sf. Ioan prin botezul pocăinței pregătea pe fiii lui Israil pentru primirea Mîntuitorului Hristos, ele se împlinesc în toate vremurile și locurile, unde sufletele credincioșilor se pregătesc prin pocăință pentru primirea Împărăției lui Dumnezeu și a „Mirelui” și Domnului acestei Împărății — Iisus Hristos Mîntuitorul nostru. Astfel Sf. Ioan prin botezul și predica sa, a devenit simbolul și chipul adevăratei pocăinți, care premerge în mod general oricărei vieți creștine care dorește și se silește să se întîlnească și să viețuiască în chip tainic, dar real cu Domnul cel înviat și preamărit.

Într-un sens mai general și cuprinzător, glasul celui ce strigă în pustie este glasul de mustrare al conștiinței, care în momente de reculegere și regăsire a noastră, ne ceartă și ne mustă pentru neînfrînările și abuzurile noastre, pentru prejudecățile și înălțările mândriei noastre, pentru nedreptăți și silnicii — strigându-ne împreună cu Sf. Ioan Botezătorul: „Pocățiți-vă că s-a apropiat împărăția lui Dumnezeu“. Durere însă, că foarte adesea glasul acesta strigă-n pustiu și noi nu pregătim în continuare prin roadele și faptele pocăinții cale Domnului și a iertării Sale.

„Pregătirea căii Domnului — zice Sf. Maxim Mărturisitorul — e limpede și vădit că se face prin schimbarea și îndreptarea spre bine a modurilor (de viață), a gândurilor și prin curățirea întinăciunilor de mai înainte. Iar calea frumoasă și slăvită e viața virtuoasă a fiecăruia, de-a lungul căreia Cuvîntul (și Domnul Hristos) își face drumul mîntuirii, sălășluindu-se în noi prin credință și umblînd însoțit de diferitele precepte ale virtuții și cunoștinței“.

După același Sfînt Părinte, cărările drepte de care vorbește prorocul sînt „diferitele moduri ale virtuților și diferitele comportări sau îndeletniciri după voia lui Dumnezeu. Pe acestea le fac drepte cei care nu cultivă virtutea (fapta cea bună) și cercetarea cuvintelor dumnezeiești nici pentru slavă (ome-nească), nici din zgîrcenie, nici ca să fie lingușiți de oameni sau ca să le placă lor, sau ca să se mîndrească în fața lor, ci toate le fac și le spun și le cugetă pentru Dumnezeu... Deci calea Domnului este virtutea (fapta cea bună) iar cărarea dreaptă e modul (chipul) drept și neviclean al (făptuirii) virtuții“ (Filocalia, trad. rom. Sibiu 1948, vol. III, p. 161).

Să ne reținem pentru exemplificarea celor de mai sus, asupra cuprinsului predicii Sf. Ioan Botezătorul, care răsuna odinioară pe malurile rîului Iordan. Cuvîntul său prorocesc, ca „tunetul pustiului“ a trezit puternic conștiința poporului, care zăcea în adormirea trecutului sub înfrîurirea formalismului și a ritualului sec și gol de orice conținut. „Împotriva acestora Sf. Ioan propunea o transformare morală lăuntrică, dar cu un vădit accent social. El cerea ascultătorilor săi să se pocăiască, dar nu să se lepede de lume, de familie, bunuri, ocupații și să se retragă în pustie ca el. Dimpotrivă, fiecare acolo unde este pus în munca și ocupația sa, să fie cu dreptate, cu dragoste de om“. Cuvîntul său cere transformarea lăuntrică a omului, care se arată însă în afară prin fapte bune, așa cum pomul cel bun se arată prin roade bune. El propovăduiește dreptatea prin ideea că răul va fi pedepsit, în imaginea pomului neroditor care se taie; el propovăduiește răsplătirea celor buni, în mîna lui Dumnezeu fiind lopata care vîntură aria, alegînd grîul de pleavă. Proorocul mustră cu asprime mîndria fariseilor care disprețuiau pe alții socotindu-se fii ai lui Avraam și cere să se umilească înaintea lui Dumnezeu care din pietre poate face fii ai lui Avraam; proorocul mustră silniciile și abuzurile soldaților, precum și nedreptățile și lăcomia vameșilor care se vădea în strîngerea dărilor. Cu o înfricoșătoare osîndă ce-i cuprinde pe toți, mulțimea poporului întreabă: „Dar ce vom face?“ Și proorocul îi povățuia la ajutorare și dragoste frățească: „Cel ce are două haine, să dea celui ce nu are, și cel ce are bucate, asemenea să facă“ (Luca 2, 11).

Minunat și dumnezeiesc este pentru noi — iubiți credincioși — și chipul viețuirii Sf. Ioan, care ne dă pildă și icoană de viețuire și consacrare cu totul lui Dumnezeu și slujirii poporului întru deplină modestie și smerenie. În fața cuvintelor de foc și răsunetelor lor, precum și în fața acestei vieți de înger

în trup, poporul stă înmărmurit și-l socotește că fiind însuși „Mesia“ cel așteptat. Cu toată această mare reputație și glorie, pe care el n-a căutat-o niciodată, Sf. Ioan rămîne totdeauna ceea ce este, totdeauna smerit, totdeauna modest. El nu este nici prorocul, nici Ilie, cu atît mai puțin nu poate fi „Mesia“, căruia „nu sînt vrednic — zice el — să-i dezleg cureaua încălțămintelor Lui“. Ce minunat grăiește Sf. Ioan Gură de Aur despre această smerenie a lui: „O venerabilă mînă de care Fiul lui Dumnezeu a voit să fie botezat! Această mînă pe care el a ridicat-o pînă la înălțimea capului Domnului, nu îndrăznește să-i atingă picioarele, zicînd: „Eu nu sînt vrednic a dezlega cureaua încălțămintelor Sale“ (Luca 3, 16).

Iată cîteva aspecte din viața, activitatea și propovăduirea Sf. Ioan Botezătorul, pentru care noi înțelegem cuvintele dumnezeiescului Mîntuitor, care a spus că dintre cei născuți din femei, nu este altul mai mare ca el (Luca 7, 26—28). Într-adevăr, Sf. Ioan este ultimul și în același timp cel mai mare proroc al Vechiului Testament: ultimul pentru că cu el se încheie șirul profeților și cel mai mare pentru că nu vestește, ci-l arată pe Mîntuitorul făgăduit zicînd: „Iată Mielul lui Dumnezeu care ridică păcatele lumii“, și botezîndu-l în apele Iordanului, asistă la arătarea Prea Sfintei Treimi. „Prin curăția vieții și tăria cuvîntului său prorocesc, se aseamănă cu Ilie, iar prin moartea sa cu prorocul Moisi, căci precum acesta moare la hotarele pămîntului făgăduinții, la care privește, fără a intra în acesta, el moare în zorile creștinismului, pe care-l vede răsărind, dar nu se împărtășește de harul lui.

Iubiți credincioși,

Cuprinși de aceste sentimente și gînduri creștinești, noi cei prezenți în sfînta biserică cu ocazia înălțătorului praznic al nașterii Sf. Ioan Botezătorul, rostim împreună cu cîntarea Bisericii, care proslăvește în cuvinte ca acestea sărbătoarea de azi: „Împodobește-se azi Biserica cu darul duhului și se luminează și înfrumusețează, ziua nașterii Mergătorului înainte cu veselie cîntînd și lăudînd“. „Cuvine-se lui Ioan bună mireasmă, cuvine-se Botezătorului podoaba cîntărilor că acesta a propovăduit începătura mîntuirii noastre; cel ce a săltat în pîntece și a strigat în pustie pocăiți-vă. Ostașul împăratului, Mergătorul înaintea Darului, care pe Mielul și Mîntuitorul mai înainte l-a vestit, roagă-se Domnului pentru sufletele noastre“. (Mineiul lunii iunie — „Mărire“ de la stihurile vecerniei mici).

Cea mai deplină cinstire pe care i-o putem aduce din partea noastră, însă, pe lîngă participarea cu gîndul și cu inima la slujba sfîntă a acestei sărbători, este să ne străduim să întrupăm în viața noastră virtuțile Sf. Ioan, care l-au făcut așa de ales: credința sa tare și neînfricată, înfrînarea și curăția lui cea îngerească, smerenia lui cea mare împreună cu dragostea cea dumnezeiască față de toți oamenii.

„Glasul celui ce strigă în pustie: pregătiți calea Domnului, drepte faceți cărările Lui“ — să-l auzim fiecare în adîncurile conștiinței care ne cheamă la pocăință: la îndreptarea egoismului nostru — în cărarea dreaptă a iubirii curate și întrajutorării frățești; prin îndreptarea mîndriei noastre în calea dreaptă a modestiei și smereniei, care ne apropie de Dumnezeu și de toți oamenii; prin îndreptarea luxului și abuzului în cărare de înfrînare și cumpătată viețuire; prin îndreptarea vicleniilor și lingușirilor în cărare dreaptă a sincerității și adevărului; prin îndreptarea nedreptății și răutăților în cărarea

dreaptă a omeniei, a răbdării, a iertării și păcii — prin care noi facem roade vrednice de pocăință în toate îndeletnicirile și ocupațiile noastre spre preamărirea lui Dumnezeu și a Bisericii, spre propășirea obștei în care trăim și spre folosul, mulțumirea și bucuria noastră vremelnică și veșnică — Amin.

Pr. FILARET COSTEA

PREDICĂ LA SĂRBĂTOAREA SF. PROOROC ILIE

Ne este cunoscut tuturor faptul adevărat că, atunci când obosiți fiind, în urma unei lungi călătorii pe care am întreprins-o în viață și când pe parcursul acesteia am întâmpinat diferite bucurii sau neajunsuri, necazuri, încercări, surprize, la un anumit timp căutăm să poposim și să ne odihnim fizicește. Iar dacă, spre exemplu, ne aflăm la marginea unei păduri cu aer purificat ori pe platoul unui munte, odihna noastră fizică e sporită de cea sufletească, cu adevărat întremătoare.

Dacă ne facem răgaz să poposim în Casa Domnului, simțim în sufletul nostru ceva cu totul deosebit, o stare nemaiîntâlnită, care întrece orice stare obișnuită din toate clipele vieții noastre: „Mai aproape de Tine, Doamne“, ori: „în Biserica mării Tale stînd, în cer ni se pare a sta“ ...; sau: „o zi în curțile Tale, Doamne, e mai bună decît mii în deșert“. Acestea sînt simțămîntele pe care le încercăm în sfîntul locaș de închinare, în popas duhovnicesc, pentru preamărirea lui Dumnezeu.

Interiorul acestui sfînt locaș impresionează profund, cucerește, înnobilează. În acest „Sion al mîntuirii noastre — Biserica“ atît de frumos împodobită cu minunata ei pictură care ne grăiește direct despre armonia creată de Atotputernicul Dumnezeu, dar podoabă fiind și credincioșii asistenți, aici unde toate privirile imaginilor sfinte ne urmăresc blajin, unde este vădită divinitatea lui Iisus Hristos zugrăvită în sfînta Lui misiune, grăitoare expresie a colaborării Păstorului cu turma cuvîntătoare, unde prin dumnezeiasca și sfînta Liturghie săvîrșită astăzi, însuși cerul s-a unit cu pămîntul, sufletele noastre au vibrat puternic, flacăra rugăciunii noastre comune s-a amplificat și transformat într-o punte de legătură a omului cu Dumnezeu, a creaturii cu Creatorul său. Iată ce minunat popas duhovnicesc și ce manifestare de preamărire a Domnului a înregistrat cu bucurie cerul în această sfîntă zi.

Căci, iubiți credincioși, azi nu este o zi oarecare, o zi obișnuită. Azi sîntem învăluiți de lumina unui mare praznic, de o sărbătoare care ne poartă mintea și sufletul în urmă cu peste 2000 de ani, și care ne îndeamnă să meditam asupra evenimentului care ne prezintă preacinstita pomenire a Sfîntului Prooroc Ilie Tesviteanul, pe care astăzi o săvîrșim. Acest minunat praznic al pomenirii Sfîntului Prooroc Ilie este pururea viu și mereu actual, avînd o adîncă semnificație. El grăiește peste veacuri și mereu ne îndeamnă a reprivi cu ochii sufletului nostru asupra înaltelor noastre îndatoriri creștinești în lumina cărora să ne străduim a cultiva virtuțile creștinești, după pilda celui prăznuit astăzi.

Iubiți credincioși,

În timpul acela — cu mii de ani în urmă — în lumea Vechiului Așezământ al timpului de dinainte de venirea pe pământ a Domnului nostru Iisus Hristos, Părintele ceresc a ales un organ al Duhului Sfânt, un vas de mare cinste prin viață îmbunătățită, în persoana Sfântului Ilie, căruia i-a poruncit să meargă să pună capăt fărădelegilor pe care un împărat al aceluia timp, anume Ahav, le făcea prin practicarea unui cult păgîn, prin aderarea la idolatrie și aducea sminteală în popor, sfărîmînd unitatea dorită de Dumnezeu. Neșovăind în îndeplinirea îndemnului dat lui de Dumnezeu, Sfântul Prooroc Ilie a purces la sfînta misiune, sub oblăduirea lui Dumnezeu care-l ocrotea și sprijinea în mod miraculos. Cadrul de propovăduire al Sfântului Prooroc Ilie au fost la început împrejurimile unui pîrîiaș (III Regi 17), care, apoi, din cauza nedreptăților comise de Ahav, atrăgînd mînia lui Dumnezeu, a secat, căci au fost trei ani și jumătate secetoși. La rugăciunile stăruitoare ale Sf. Ilie, cerul s-a deschis. Dumnezeu s-a milostivit și din nou a binecuvîntat pămîntul cu ploaie binefăcătoare. Corbii trimiși de Dumnezeu hrăneau pe Sfântul Ilie în mod minunat, ca astfel alesul Domnului să-și poată îndeplini nobila misiune pe care i-a încredințat-o Dumnezeu. Găzduit fiind în Sarepta Sidonului, la o femeie văduvă, cucernică, Sf. Ilie a înmulțit — cu puterea lui Dumnezeu — făina și untdelemnul acesteia, ca o prefigurare a înmulțirii pîinilor în pustie de către Domnul nostru Iisus Hristos. Mai mult, Sfântul Ilie a înviat cu puterea lui Dumnezeu pe fiul văduvei acesteia, care a murit. Mergînd sporit spre îndeplinirea comandamentului divin care i s-a încredințat de către Dumnezeu, spre combaterea falșilor închinători și adevărarea adevăratului Dumnezeu viu și făcător de minuni, Sfântul Prooroc Ilie a trecut la sfînta acțiune: A îndrumat pe aderenții lui Ahav să facă un altar de jentfă care să fie prevăzut împrejur cu un șanț cu apă, iar deasupra altarului să pregătească jertfa respectivă. La fel a pregătit și el un altar, alături — cu jertfa cuvenită. A îndrumat slujitorii idolești de sub ascultarea lui Ahav ca să se roage Dumnezeului lor, dacă poate, să sloboadă foc din cer pentru arderea jertfei. S-au rugat slujitorii lui Ahav Dumnezeului lor de dimineța pînă seara, dar în zadar. „Strigați mai tare, — le-a spus Sfântul Prooroc Ilie, adresîndu-se acestora — căci poate Dumnezeul vostru doarme“. Atunci, Sfântul Ilie, în fierbinte rugăciune, a ridicat mîinile la cer și s-a rugat, zicînd: „Auzi-ne Doamne, Dumnezeul nostru, astăzi, auzi-ne pe noi cu foc“. Și îndată, în mod minunat, Dumnezeul cel adevărat al lui Ilie a slobozit foc din cer care a mistuit întreaga jentfă pregătită în acest scop la îndrumarea proorocului. Alesul Domnului a rînduit — prin încredințarea darului de la Dumnezeu — ca urmaș al său în slujba săvîrșită de el, pe Elisei, căruia i-a încredințat jocul ca obiect mijlocitor al minunilor (IV Regi 2, 8 ș.u.). Iar pe Sfântul Prooroc Ilie Dumnezeu l-a ridicat la cer, în chip mai presus de fire. Această icoană a Sfântului Ilie se găsește la mulți dintre credincioșii noștri, spre cuvenită cinstire, în casele lor.

Sfântul Prooroc Ilie este mult prețuit și cinstit de evlavia poporului nostru dreptcredincios, de întreaga Ortodoxie. Ca dovadă, e faptul că multe biserici l-au ales ca patron.

Exemplul minunat al Sfântului de astăzi ne îndeamnă stăruitor ca atunci cînd dorim să primim îndeplinirea cererilor noastre adresate lui Dumnezeu, să ne pregătim mai întîi inimi curate, potrivit îndrumărilor date de Maica

noastră duhovnicească (Biserica), să ne împodobim viața cu florile alese ale virtuților creștinești fără de care nimeni nu poate fi bineplăcut înaintea Domnului. Rugăciunea noastră, mai ales cea împreună cu a semenilor noștri — care sînt frații noștri — va deveni o flacără puternică, precum jarul strîns la un loc încălzește mai puternic, și astfel va îndupleca Cerul milostivirilor spre tot folosul nostru sufletească. Ea va fi cu atît mai puternică cu cît sufletele noastre vor fi mai curate, mai purificate de zgura păcatelor. Singuri, am fi doar ca o scînteie pală; dar uniți — ca un focar al unei lentile — (Soarele fiind Iisus Hristos, Domnul nostru). — Căci într-adevăr, rugăciunea este hrana noastră sufletească cea de toate zilele. Ea este respirație spirituală, întremătoare din punct de vedere religios, și dovada legăturii noastre libere și conștiente cu Dumnezeu.

Iubiți credincioși,

Prăznuirea Sfîntului Ilie ne prezintă un întreg tezaur de învățături folositoare de suflet. Sfîntul Ilie a fost un exemplu minunat de slujire a lui Dumnezeu prin slujirea semenilor. El a fost acela care alături de alt ales al Domnului, Moise, cu prilejul minunii Schimbării la față a Domnului, au stat cu vrednicie — de-o parte și de alta — a Mîntuitorului Iisus Hristos transfigurată și învăluit de-o strălucitoare lumină, mai presus decît aceea a soarelui, pe muntele Taborului, ca mărturie a vredniciei cu care i-a încununat Domnul. Preuirea Sfîntului Ilie — socotit ca al doilea înaintemergător al Domnului — a mers pînă acolo încît, în evlavia multora, Sfîntul Ilie a fost aproape identificat cu însuși Domnul nostru Iisus Hristos în perioada așteptărilor mesianice.

Aflîndu-ne astăzi în Casa Domnului, în jurul Sfîntului Prestol care ne aduce aminte de jertfa sîngeroasă de pe Golgota — iar aici nesîngeroasă — a Domnului, se cuvine să ne pătrundem adînc de semnificația acestei sfinte sărbători. Se cuvine să înțelegem cum același adevărat Dumnezeu ieri, azi, mâine și în veci lucrează cu atotputernicia și înțelepciunea Sa. El stăpînește totul, dirijează totul, el ne încearcă precum a încercat și poporul nostru — în anul acesta — prin puhoaiile de apă nimicitoare de vieți omenești și bunuri materiale valoroase. Dumnezeu ne-a încercat, dar morții nu ne-a dat (Psalm 117, 18). Și iată că ne-a încercat tocmai pentru folosul nostru sufletească, spre a ne dovedi dragostea noastră mai puternică în solidaritate cu frații, cu semenii noștri greu încercați. Nu degeaba înțelepciunea poporului nostru spune că: „Cine pe sărac ajută, pe Dumnezeu împrumută”. Biserica noastră, de la începutul ei, a fost a poporului, pentru popor. Îndrumările ierarhiei noastre bisericești, întreprinse cu cele ale ocîrmuitorilor Statului nostru, au dus la sorjinierea efectivă a nobilei și sfinte acțiuni de ajutorare a fraților noștri încercați.

Retrăind marele eveniment ale acestei sfinte sărbători, se cuvine, iubiți credincioși, să ne strîngem puternic în jurul Maicii noastre duhovnicești, Sfînta Biserică, care ne ocrotește, care ne oferă apa cea vie a învățaturii mîntuitoare, care ne împărtășește din izvoarele Sfintelor Taine, care ne oferă darurile Duhului Sfînt. Unde este sminteală și împerechere, să semănăm pace și unitate. În toate ale noastre să lucrăm ca fii ai luminii, dovedindu-ne dragostea lucrătoare pentru semenii noștri — după exemplul celui prăznuit astăzi —, ascu-

ând și îndeplinind îndrumările mai-marilor noștri bisericești și de Stat. Numai așa ne putem dovedi adevărați închinători cu duhul și cu fapta, și cetățeni luminați de cele mai înalte idealuri umanitare.

Împărtășindu-ne din înalte învățături și simțăminte ale praznicului de astăzi, uniți într-un cuget sub oblăduirea așezămîntului nostru de mîntuire, să rugăm pe Dumnezeu cel Atotputernic ca: pentru rugăciunile Prea Curatei Maicii Sale, cu mijlocirea rugăciunilor Sfîntului Prooroc Ilie, a cărui prăznuire astăzi am săvîrșit-o, și pentru rugăciunile tuturor sfinților, să ne stea în ajutor spre tot lucrul bun, spre tot folosul duhovnicesc și să ne miluiască. Amin.

Pr. VART. CONSTANTINESCU

Biblioteca Mitropolitană Sibiu

UNIREA TRANSILVANIEI CU ROMÂNIA OGLINDITĂ ÎN PAGINILE ZIARULUI „TELEGRAFUL ROMÂN”¹ DIN 1918

Actul de la 1 Decembrie 1918 prezintă, pentru poporul român, o însemnatate cu totul excepțională. El este un act istoric prin excelență și se caracterizează printr-o dublă semnificație: întâi, prin aceea că întruchipează tot trecutul de zbucium, de lupte și de neînchipuite jertfe aduse de poporul român în scopul realizării sale ființiale într-o singură unitate de simțire, de gândire și de acțiune, în cadrele unui stat român independent, liber și unitar; în al doilea rînd, pentru că a însemnat punctul de sprijin întru desăvîrșirea acestei unități statale, unitate care s-a realizat sub ochii noștri, în orînduirea statală de astăzi, prin călăuzirea socialismului constructiv, în Republica Socialistă România, în România Socialistă.

Într-adevăr, actul istoric de la 1 Decembrie 1918, act care a consfințit pentru totdeauna unirea Transilvaniei cu România și pentru a cărui înfăptuire au visat, au luptat și s-au jertfit nenumărați fii din generațiile trecutului nostru, a trezit un răsunet nemaiîntîlnit în sufletele tuturor celor care au avut fericirea să-l vadă înfăptuindu-se sub ochii lor, ca și în paginile publicațiilor din anul respectiv, cum are și acum, la o jumătate de veac de la împlinire, în paginile publicațiilor curente.

Cei peste o sută de mii de participanți la marea adunare de la Alba-Iulia au manifestat întreg elanul curat al unui popor care își vedea realizat cel mai însemnat ideal al său — unitatea, într-un stat național propriu —, iar condeierii vremii au încrestat acest eveniment, de însemnatate epocală pentru întreg poporul român, cu toată priceperea, puterea și simțirea de care ei au putut fi în stare.

Ziarul „Telegraful Român” de la Sibiu, ctitorie a neuitatului mitropolit Andrei Șaguna, destinat să ducă luptă dîrză și neînteruptă pentru înfăptuirea celor mai legitime aspirații ale poporului român din Transilvania și din alte părți ale pămîntului românesc, a fost prezent în iureșul de însuflețire națională românească, trezit de realizarea marelui act de la 1 Decembrie 1918, unirea Transilvaniei cu România.

Ca un cronicar obiectiv și neobosit, acest ziar a încrestat în paginile sale toate faptele mai însemnate și chiar unele amănunte care indicau sosirea evenimentului în perspectivă. În numărul 1 din 1918 el notează: „Intrăm în anul nou cu nădejdi mai mari despre pace, decît în anii premergători...”

¹ Citatele sînt luate din „Telegraful Român” — 1918.

Fiecare nație așteaptă, ca lepădarea armelor din mână să se potrivească, cel puțin în parte, cu jertfele peste măsură de mari ce le-a dus...". „Dar pacea statornică nu se clădește decît pe dreptul de liberă dezvoltare culturală și economică, asigurată pe seama tuturor neamurilor ce alcătuiesc o țară". Mai notează cu fidelitate și pas de pas mersul primului război mondial ca și frământările inerente și premergătoare încheierii păcii, ca să sublinieze în nr. 111, că „vom ieși biruitori în limanul libertății, bucurîndu-ne de toate drepturile hărăzite nouă de Dumnezeu prin legile firii, bucurîndu-ne de ziua învierii".

În „Prima orientare" în legătură cu desfășurarea evenimentelor, se specifică limpede că „națiunea română, conștie de drepturile și datorințele sale, se simte îndreptățită a grai ea, prin ea însăși, fără de nici o mijlocire, către națiunile libere ale lumii".

Și așa s-a făcut, pînă la alcătuirea „Sfatului național român", cînd „Telegraful Român" avea să însereze, cu caractere mari și la locul cel mai de frunte, între altele: „Ne-am opintit din băierile inimii să înlăturăm minciuna, minciuna politică, care ne înăbușa răsufarea. Ne-am opintit veacuri de-a rîndul și ni se sfîșia suflotul de durere văzînd că nu sîntem în stare să o desființăm. A trebuit să vină viforîta singelui; să se dezlănțuie uraganul, pentru ca nimicind o lume cu toate nedreptățile ei, să ne putem descurca din lanțurile morții, din mrejele minciunii. Astăzi întocmirile minciunii și ale nedreptății s-au prăbușit. Soarele dreptății a răsărit și pentru noi" (nr. 113).

Dar ziarul nu uită să sublinieze în același loc și cu aceleași caractere, proverbiala bunătate și bunăcuviință a poporului român, adăugînd: „Noi, care atîta vreme am ostenit, am luptat pentru dreptate și libertate avem sfînta datorie astăzi să ne ferim a știrbi dreptul și avutul altuia, să ne ferim de a păcătui în felul în care s-a păcătuit față de noi. Să ne arătăm vrednici de soarele dreptății și libertății, să înăbușim orice îndemn de răutate, de ură și viclenie" (nr. 113).

Cu cît se apropia data de 1 Decembrie 1918, cu atît ziarul „Telegraful Român" îi vestea mai cu putere, mai cu entuziasm însemnătatea, cu o vervă de tunet, scriînd: „Copil al suferinței: visul mare și sfînt, de dorul căruia ni s-au pogorît în tainița mormîntului și moșii și părinții", e în pragul înfăptuirii. „Neamul românesc de pe toate olaturile se pregătește pentru praznicul cel luminat al *Duhului* ce ne însuflețește și ne înviorează" (nr. 114).

„Încinși cu răbdare de mucenic am așteptat ziua pe care a făcut-o Domnul ca să ne bucurăm și să ne veselim întrînsa. Ziua unirii. Ziua regăsirii fraților! Ziua cea mult dorită! Ziua în care va înceta plîngerea românului... Ziua în care Murășul și tustrele Crișurile nu vor mai duce jale, ci lacrimile de fericire, și stîncile Carpaților vor răsuna de chiotele bucuriei neferecate. Ziua învierii obștei române e aproape" (nr. 114).

Cu tot entuziasmul pe care îl mărturisește fiecare pagină și cu toată nerăbdarea cu care așteaptă sosirea zilei celei mari, ostenitorii de la ziar îndeamnă la „rînduială și liniște" (nr. 115), pentru ca năzuințele de veacuri ale poporului român să nu întîmpine vreo poticnire neașteptată și, fără îndoială, nedorită.

În sfîrșit, cu însuflețire de neînchipuit, ziarul anunță că „mult așteptata adunare națională se va ține la 30 noiembrie st. n. — s-a ținut la 1 Decembrie st. n. — în falnica cetate a viteazului mucenic al unității noastre politice, în capitala de veșnică glorie românească a lui Mihai Viteazul. Aici se va hotărî

în definitiv asupra sorții noastre ca națiune. Hotărîrea nu poate fi decît una... Unirea tuturor românilor într-un singur stat liber" (nr. 122).

Insemnătate deosebită, mai ales pe plan extern și internațional, prezintă apelul *Către popoarele lumii*, pe care ziarul îl publică în nr. 124, în limbile română și franceză. (Apelul, după cum se știe, arată documentat temeiurile care impuneau eliberarea poporului român din Transilvania de sub „robia trupească și sufletească” în care era ținut de veacuri).

Îndeosebi, apelul subliniază că „națiunea română din Ungaria și Transilvania... eliberată acum din sclavie prin strălucita învingere a armelor, care s-au luptat pentru drepturile civilizației umane, împotriva principiului barbar al opresiunii naționale și de clasă, înaintea guvernului opresorilor de pînă aci a declarat voința sa de a se constitui în stat liber și independent spre a-și putea valida nelimitat forțele sale în serviciul culturii și libertății omenești”.

Deși, adaugă apelul, „ar trebui să ne luăm dreptul nostru cu forța, ... oricît de hotărîți sîntem să jertfim viața pentru libertatea națională... națiunea română se abține de la mijloacele barbare la regularea drepturilor între popoare”. Și aceasta, deși pămîntul Transilvaniei, „de la descălecarea lui Traian și pînă astăzi a fost muncit cu brațele noastre și îngrășat cu sîngele nostru”.

Concluzia din apel invocă pe seama națiunii române din Transilvania „sprijinul lumii civilizate și geniul libertății omenești, declarînd sărbătorește, că din ceasul acesta, oricum ar decide puterile lumii, este hotărîită a pieri mai bine, decît a suferi mai departe sclavia și atîrnarea”.

*

„*Ne cheamă Bălgradul*”, scrie ziarul „Telegraful Român” în preajma lui 1 Decembrie 1918. Ne cheamă acolo „spada însîngerată încă” a voievodului Mihai Viteazul. Voievodul ne „îndeamnă la drum, la drumul de veșnică biruință, spre Bălgradul atît de drag, la înfăptuirea visului mare și sfînt, căruia, dîndu-i măreață înfățișare, s-a jertfit”.

Ne cheamă „buciumul craiului vestit al munților, al lui Avram Iancu”; ne cheamă „sîngele lui Horia, Cloșca și Crișan, rupți în fața Bălgradului pe înfiorătoarea roată a morții de păgînească chinuire”. Căci „Bălgradul e cetatea visurilor noastre de durere și de biruitoare mîngîiere”. De aceea acolo ne cheamă și „duhul dreptilor vlădici” (nr. 128).

Deci: „Să mergem, fraților!”, încheie chemarea. Și au mers. Aproape 200.000 de români de pe toate meleagurile pămîntului străbun s-au strîns, la 1 Decembrie 1918, în „*Sionul românesc*”, în freamătul unei „însuflețiri întrecînd marginile închipirii” (nr. 130).

Însăși prăznuirea de la 1 Decembrie 1918 este înfățișată pe larg și cu multă căldură în paginile ziarului „Telegraful Român” (nr. 131 și 132), subliniind că acum, în Alba-Iulia, „a intrat sufletul neamului. Și acesta-i faptul ce ne cheazăuiește că biruința noastră e veșnică... A intrat sfînta unitate națională, conștiința limpede și puternică, izvorîită din genuna vremii, sfîințită de sînge curat, întărită cu zidurile suferinței și răbdării lui Iisus” (nr. 141). Împreună cu cei aproape 200.000 de participanți, în cetatea lui Mihai a intrat marea voință a tuturor românilor, „de a fi uniți frații sub o singură stăpînire națională” (nr. 131).

Încă la 30 noiembrie, mulțimile curg potop, ca și când ar fi chemate de duhul voievodului întregitor de neam și țară. Orașul, „împodobit cu mii de steaguri românești“, răsună de cîntec. Toți cîntă „Deșteaptă-te Române“. Frunțașii adunării „se frămîntă să toarne în formă veșnică proiectul de rezoluțiune ce se va aduce mîine în *ceasul de împlinire a vremii*“.

După terminarea slujbei dumnezeiești, cete, cete de români, purtînd haine de sărbătoare, urcă spre cetățuie, unde avea să se desfășoare ședința istorică. Și acolo, în zîcnirea duhului martiric al neuitaților Horia, Cloșca și Crișan, mulțimile au primit cu emoție de necuprîns și au aprobat cu urale nesfîrșite unirea pe vecie a Transilvaniei cu România.

Cei veniți acolo au subliniat temeiurile istorice ale unirii tuturor românilor într-un singur stat național, temeiuri înfățișate de conducătorii adunării, accentuînd că „națiunea română speră și așteaptă, pentru libertatea întregului neam românesc, cu care una vom fi de aci înainte“ (nr. 131), să se desăvîrșească un vis de veacuri“.

Cu emoție au ascultat și glasul de vlădică rostit la încheierea istoricului act: „Înalță-Te peste ceruri, Doamne, Dumnezeu! părinților noștri, și binecuvîntat să fie numele Tău în veci, că ne-ai învrednicit să ajungem această mare sărbătoare“ (nr. 132).

Astăzi poporul român pășeste sigur și hotărît, în deplină libertate, pe drumul demnității naționale, al împlinirilor sociale, al dreptății și al umanismului socialist. Pentru aceea, ca și în 1918, ziarul „Telegraful Român“ își consacră misiunea atît în a sluji ortodoxiei, cît și năzuințelor înalte, constructive ale poporului român.

În duhul acesta a încrestat ziarul „Telegraful Român“ desfășurarea actului epocal de la 1 Decembrie 1918; și l-a interpretat ca împlinire a visului de veacuri al poporului nostru: *desăvîrșirea statului unitar român*.

El s-a bucurat, împreună cu toți condeierii lui, cu întreg poporul român, că previziunea marelui Bălcescu — de la mijlocul veacului trecut — a luat trup; „că s-a îndeplinit idealul pentru care au luptat generațiile trecute“, idealul în care marele vizionar „a crezut cu toată convingerea și pasiunea“. Căci spunea: „Cred că va veni ziua fericită, ziua izbîndirii, cînd omenirea întreagă se va scula. ... Atunci nu va mai fi nici răb, nici nație roabă, nici un stăpîn pe altul, ci domnia Dreptății și Frăției. ... Atunci toți românii vor fi una și liberi și frați“. Atunci se va institui „domnia democrației, domnirea poporului prin popor“.

*

Dar acel *atunci* al lui Nicolae Bălcescu întruchipa *potența* unui astăzi; el nu avea să se actualizeze, să se transforme din vis în realitate concretă, nici atît de curînd și nici chiar atît de ușor cum credeau unii din cei mai ridicați oameni ai generației sale, deși el clocotea în inima poporului român trăitor pe cele două versante ale Carpaților. În sensul major actualizarea *acelui atunci* nu se realizează nici chiar prin freamătul entuziast trăit de participanții la adunarea istorică de la 1 Decembrie 1918, de la Alba-Iulia. Căci era împlinit un ideal mult cuprinzător, prea cuprinzător atunci pentru viața poporului român. El cerea încă alte lupte și jefte și împlinirea altor evenimente premergătoare, de însemnătate excepțională. De altfel, însuși Bălcescu, intuind această epocă precumpănitoare din viața poporului român, mai arăta „că revoluția din 1848, odată îndeplinită, ne mai rămîneau de făcut alte două

revoluții; o revoluție pentru *unitatea națională*, și mai târziu, pentru *independența națională*, ca în felul acesta națiunea să reîntre în posesia deplină a drepturilor sale naționale”.² În această ordine istorică poporul român a trebuit să fie astfel martor la evenimentele de la 1859, 1877 și 1918, pînă cînd — la 1 Decembrie 1918 — „prin voința unanimă a poporului s-a înfăptuit unitatea statului nostru național”,³ s-a înfăptuit un act istoric care însă „nu a fost rezultatul niciunui tratat de pace, nu a fost voința unei puteri dinafară; unirea a fost rezultatul voinței poporului român, dornic de libertate și independență”. Pentru aceste pricini „1918, 1 Decembrie, se înscrie în istoria poporului român ca un moment crucial din multele momente pe care le-a trăit în lupta sa pentru păstrarea ființei naționale, pentru libertatea socială și națională”. Data aceasta încheagă o epocă în cadrul căreia poporul român „a trebuit să facă față multor greutăți; dar fiind ferm hotărît să se apere cu arma în mînă, să-și dea chiar viața pentru a-și asigura viitorul, niciodată nu a îngenuchiat”.

Deosebit de însemnat este faptul enunțat mai sus, fapt consemnat în istorie și anume că unirea de la 1 Decembrie 1918 este opera colectivă a întregului popor român, a poporului nostru considerat în ființa și voința sa pentru unitate și libertate națională. Această realitate răzbate cu puterea unei străfulgerări prin întreaga viață a poporului român; ea dăinuie ca un cheag, care strînge în sine și perpetuează esențialul din ceea ce este ființial în viața acestui popor: năzuința lui de neînfrînt spre unitate națională deplină. Această realitate fundamentală pentru existența oricărui popor conștient de menirea sa în lume, în mijlocul altor popoare, exprimă forța de realizare și a poporului român într-o unitate națională deplină, veșnică. Forța aceasta plină de nestăvilită vitalitate atestă în fața oricui că și „unirea Transilvaniei cu România nu a fost actul cîtorva persoane sau grupuri izolate, ci opera întregului popor, a întregii noastre națiuni”. Acesta este și motivul pentru care „nimeni, în afară de popor, nu poate pretinde că a înfăptuit unirea” de la 1 Decembrie 1918. Căci însăși „analiza desfășurării evenimentelor demonstrează elocvent că formarea statului național unitar român nu este rezultatul unor înțelegeri încheiate la masa tratatelor, ci rodul luptei întregului popor, însuflețit de năzuința seculară a unității, de hotărîrea de a împlini visul pentru care au luptat și s-au jertfit atîtea generații de înaintași”.

Nimeni nu poate contesta însemnătatea istorică a actului de la 1 Decembrie 1918, pentru viața poporului român. Dar acestui act de mare însemnătate trebuia să i se adauge încă și alte elemente de reală importanță social-politică. Căci așezarea statală următoare actului de la 1 Decembrie 1918, prin concepția pe care o reprezenta și prin legiurile sale, nu s-a găsit în situația să promoveze împlinirea totală a năzuințelor poporului român considerat în întregul lui, cu deosebire să asigure realizările de ordin social-politic ale națiunii române. Crizele care s-au succedat în desfășurarea vieții de după 1918, revoltele justificate ale unei mari părți a populației țării noastre și care au fost întâmpinate și „potolite” prin violențe administrative, luptele reven-

2 „Gîndirea social-politică despre unire”. Editura Politică, 1966, pag. 49.

3 Citatele care urmează — în bună parte — sînt luate din ziarul „Scînteia”, anul XXXVIII, luna noiembrie 1968, nr. 7901, 7902 etc. — cuvîntările Domnului Președinte Nicolae Ceaușescu la Alba-Iulia și la Marea Adunare Națională — acest ziar oglindind actualitatea în problema unirii Transilvaniei cu România.

dicative ale nenumăraților ostentori strădalnici și cu deosebire jertfele eroice dăruite spre înfăptuirea unui viitor din ce în ce mai luminos — toate trebuiau să culmineze, pînă în cele din urmă, în răsturnarea unei orînduiri necorespunzătoare, împlinirii în mod deplin a năzuințelor spre libertate, dreptate socială și independență pe seama întregului popor român, toate trebuiau să ducă la „memorabilul act de la 23 August 1944, care a deschis poporului nostru calea cuceririi libertății sociale, a realizării celor mai înalte aspirații ale celor ce muncesc, a victoriei revoluției socialiste și trecerii la consolidarea noii orînduiri“, adică a acelei orînduiri în care „poporul român, luîndu-și destinele în propriile mîini, își făurește liber și neatîrnat viața nouă, așa cum dorește — viața socialistă“, ... „care asigură înflorirea nestînjinită a întregii națiuni“.

Într-adevăr, desfășurarea vieții integrale a poporului român după actul, de asemenea istoric, de la 23 August 1944, atestă că poporul nostru abia prin acesta și-a aflat făgașul adevărat al deplinei sale împliniri pe plan național și istoric. Progresele realizate, ca o consecință firească izvorînd din acest act, în toate domeniile de activitate, au ridicat viața lui la un nivel de nerecunoscut pe plan intern și care seceră admirație justificată pe plan extern, mondial. Căci „astăzi, România socialistă, în care și-au găsit împlinirea cele mai înalte năzuințe și aspirații ale poporului, se numără printre statele cu cea mai avansată orînduire socială și politică, oferă imaginea unei țări în plin și intens proces de dezvoltare materială și spirituală, se manifestă ca forță activă în lupta contemporană pentru progres și civilizație“.

Dar, această nouă stare de lucruri își răsfîrînge binefacerile nu numai pe plan social general uman, ci chiar și pe plan de reconsiderare și dezvoltare a omului luat în ceea ce el are mai propriu, mai intim, mai omenesc: *pe planul omenescului din om*.

Căci „umanismul socialist — realizat în România socialistă ca urmare a actului istoric de la 23 August 1944, și care înseamnă „promovarea fermă a eticii și echității — creează condiții prielnice pentru afirmarea personalității umane“, deci pentru afirmarea nobleței morale și spirituale a tuturor celor ce alcătuiesc națiunea română, a fiecărui fiu al poporului român.

Iată deci împrejurările și motivele majore pentru care „aniversarea semi-centenarului unirii Transilvaniei cu România evocă una din cele mai pilduitoare pagini din istoria noastră națională, pune în evidență o victorie strălucită dobîndită de poporul român, în condiții grele, pe drumul afirmării sale ca națiune de sine stătătoare. Trecerea în revistă a acestei jumătăți de secol din existența Patriei — perioadă jalonată de numeroase bătălii și jertfe ale forțelor înaintate ale națiunii noastre — reliefează cu putere inepuizabila energie revoluționară a poporului român, capacitatea de a asigura progresul material și spiritual al țării“.

Toate acestea exteriorizează, fără putință de tăgadă, dinamismul națiunii române, sănătatea ei morală, putința ei de deplină dezvoltare în spirit de libertate și independență națională, puterea ei de actualizare a tuturor forțelor sale creatoare. Firește toate acestea postulează și obligația de a păstra cu sfințenie ceea ce s-a cucerit prin lupte și jertfe nenumărate.

DIN ISTORICUL BISERICII PAROHIALE CLUJ-SOMEȘENI

Suburbia *Someșeni* este situată la extremitatea sud-estică a orașului Cluj, fiind integrată în comunitatea de viață a acestei străvechi cetăți. În trecut, n-a fost așa. Cartierul Someșeni a fost comună de sinestătătoare, purtând diferite numiri, ca: Someșsat, Someșfalău, Sumușfalău, cu vestigii daco-romane, recent date la iveală. Din secolele V și VI s-au descoperit în cartierul Someșeni morminte, din inventarul cărora fac parte și obiecte de metal de tradiție romană.¹

Așezat pe malul drept al Someșului mic, cartierul Someșeni a fost și este populat — în majoritate covârșitoare — de români, gospodari harnici și întreprinzători, mărturisitori ai legii străbune. Ei au cultivat datinile străbune.

Astăzi, cartierul Someșeni a devenit punct de atracție, prin băile sale, tămăduitoare de reumatism.

Biserica parohială, cu hramul: „*Nașterea Maicii Domnului*“, a fost zidită în anul 1750, în locul unei biserici de lemn, adusă din hotarul comunei Gheorgheni, unde a servit ca locaș de rugăciune mînăstirii ce exista acolo. Mitropolitul Andrei Șaguna, plecînd de la mărturisirea unui țaran bătrîn, de 85 ani, cu numele Petru Monu, care a fost ostenitor cu brațele în această mînăstire, afirmă că în apropierea Someșfalăului, lîngă hotarul Ghiursalăului (Gheorgheni), în pădure, la locul ce se numește pînă azi „La mînăstire“, a existat această mînăstire, care avea un călugăr cu numele *Costin*, pe care numitul bătrîn l-a slujit de la etatea de 14 ani, ducînd apă și pascănd vitele. Despre călugărul Costin se spune că avea patul de nuielă și căpătîiul o scîndură goală. Cît privește strămutarea bisericii mînăstirii în sat o atestă același bătrîn, precum și parohul de atunci al Someșfalăului, George Prodan, care a slujit în ea pînă la zidirea celei noi din piatră, în care s-au păstrat din biserica mînăstirii, multă vreme, mesele pentru pomenirea morșilor și amîndouă stranele.²

Ctitorii bisericii parohiale din Someșeni sînt români macedoneni, stabiliți în Cluj, în secolele XVII și XVIII, în creștinească conlucrare cu localnicii. Un mare număr de macedo-români din compania grecească, precum și cîțiva greci, care după o scurtă trecere de timp, s-au românizat complet, au reușit să pătrundă între zidurile cetății, unde și-au cumpărat case și s-au îndeletnicit cu comerțul. Între aceștia sînt pomeniți: Ioan Zoltan și Cozma Buczi, primul fiind încetățenit la anul 1691, prin intervenția căpitanului Ladislau Sékely, primul soț al boieroaicei Stanca Buicescu, care a făcut donații pentru restaurarea bisericii reformate din str. M. Kogălniceanu. Alți negustori „greci“ așezați în Cluj sînt: Pavel Macedoneanu și ginerele său Gheorghe Cristofor Literatul, care zidesc o mînăstire în Cluj-Mănăstur, recunoscîndu-li-se dreptul de patronat asupra ctitoriei lor, în 17 iunie 1699, din partea Mitropolitului Teofil de la Alba-Iulia.³

Dintre negustorii macedoneni, așezați în Cluj, de numele cărora se leagă durarea bisericii parohiale din piatră, la 1750, a Someșfalăului, sînt: Gheorghe

1 Mihail Macrea: *Viața în Dacia romană*. Editura Științifică, București 1969, p. 471.

2 A. Șaguna: *Istoria bisericii ortodoxe răsăritene universale*, Tom. II. Sibiu 1860, pag. 116—117; vezi și Ștefan Meteș: *Mînăstirile românești din Transilvania și Ungaria*, Sibiu 1936, p. 72.

3 Ștefan Meteș: *Istoria bisericii românești din Transilvania*, vol. I. Ed. II Sibiu 1935, p. 416; Idem: *Mînăstirile românești*... p. 68.

Trandafir, Popa Juga Sigismund, dar mai ales *Ienache Mavrodin* și *Ioan Constantin*. (Erau și alte familii în oraș: în 1733, sînt trecute în statistică 10 familii românești cu 60 de suflete ortodoxe. Statistica din 1760—62 numără 6 familii unite și 17 neunite).⁴ Neîngăduindu-li-se să-și zidească o casă de rugăciune („oratorium“) în interiorul cetății, clădesc, în coîntelegere cu frații lor de aceeași credință și de aceeași limbă, biserica din Someșeni, în locul celei din lemn, acum pe cale de năruire. Nevoia, credința vie și inima i-a legat de această biserică, pe care o cinsteau și o cercetau cu regularitate, ca pe un odor scump ieșit din rîvna lor creștinească. Preotul ortodox al Someșfalăului le îndeplinea trebuințele duhovnicești înainte de zidirea „Bisericii din Deal-Cluj“ (1796). În cimitirul din jurul acestei biserici își îngropau și morții lor. Astfel, *Ienache Mavrodin*, în octombrie 1768, înmormîntează aici, lîngă biserică, pe fiica sa *Ușa*, prin *Popa Toma*, iar *Ioan Constantin* își îngroapă pe soția sa *Ecaterina*.⁵

Piatra funerară a *Ușei Mavrodin* se păstrează și astăzi tocită de dintele vremii. Abia mai pot fi descifrate, în rîndul întîii, literele A (probabil din numele Ana sau *Ușa*), M și O (litera cea mai bine păstrată). Între M și O este o distanță de trei litere, s-ar părea că este spațiul literelor AVR. După O apare un fragment de linie dreaptă care este partea de sus a literei I. Între această linie și O avem un alt spațiu de o literă. În temeiul acestor elemente se poate reconstitui numele M(AVR)O(D)I(N). În rîndul al doilea sub spațiul dintre M și O se poate vedea bine numărul 17. Urmează un spațiu de o cifră șters și apoi se observă două urme de scobituri pe aceeași linie verticală... Fără îndoială că sînt urmele numărului 8, deci poate fi stabilită data de 1768, cînd *Ienache Mavrodin* și-a îngropat pe fiica sa. După spusele unui nonagenar din parohie, în partea de miazăzi, lîngă biserică, a existat un mormînt pe care inscripția funerară era în limbile greacă și română (cu cirilice), precum și un frasin în care era atîrnată toaca.

Legăturile sufletești și bisericești ale românilor macedoneni și ale negustorilor greci din Cluj cu obștea creștinească a Someșfalăului au dăinuit multă vreme. Unii dintre citorii macedo-români și greci au fost curatori la biserica din Someșeni, încuscrindu-se cu familia Prodan, „nobilu de Chioaru — de Valea Nucului“. Astfel, într-o însemnare pe *Molitfelnicul*, tipărit la Bălgrad, în anul 1689, preotul Ștefan Prodan, în anul 1875, menționa următoarele: „Iamu capătatu în daru, adeca ni lau donatu marele proprietariu și fostu neguțiatoriu în cetatea liberă reg. Clusiu (Claudiopolea)... d. Georgiu Trandafir de origine grecu daru fiului lui Renegatu și ceilalți greci de pe aici, precum și Panaiotu, care greci altcum pe la anulu 1830—1840 și 1848—1850 au fost și curatori la biserica noastră românească de legea dreptcredințioasa romeneasca greco-orientala din Someșiu-sat și ca atari nănași de coronia tatălui meu Georgiu Prodan, nobilu de Chioaru de Valea Nucului care a fost preotu la aceasta biserică în Someșiusatu (Someșfalău) în timpu de 30 de ani, adormindulu în Domnulu la 1863, totu aici apoi noue fiiloru parohului Georgiu

4 Pr. Fl. *Mureșanu*: Biserica din Deal. Cluj 1942, p. 9.

5 St. *Metes*: Domni și boieri din Țările Române în orașul Cluj și Românii din Cluj. Cluj 1935, p. XXI; vezi și Clujul, Viața culturală românească. Cluj 1929, p. 10; Fl. *Mureșanu*, op. cit., p. 10; N. *Iorga*: Studii și documente, XII, p. 188. Procesul lui Vasile Moldovan și Popa Toma din Someșeni... în ianuarie 1787... Arhiva orașului Cluj, fasc. VIII, nr. 3, 11, 47, 50, 57, 123, 127.

Prodanu: fii Ioanu — parochu aici, fii lui orfani Lucreția și Iuliu în Albă-Iulia-Bălgrad, Elena și Gabor Ilie — Raveca m. Bartoșiu Ioachim, toți aici, și Ștefan Prodanu iarăși parochu român greco-oriental nouă acestora dăcu nănași de botez, precum și testamentul nou tipărit la Bălgrad la anul 1648 mi l-au donatu mie ca parochulu gr. or. din Someșiusatu — Ștefan Prodanu la anul 1875“.

Avem și mențiuni mai vechi despre păstrarea legăturilor dintre biserica din Someșeni și credincioși ortodocși din Cluj, și după zidirea „Bisericii din Deal“. Astfel, fratele preotului Ștefan Prodan, Ioan Prodan notează pe un Triod, la 6 aprilie 1867, că a fost donat bisericii, la 1823, martie 28, pe vremea păstoririi preotului Panteniu Todoran (bunicul acestora, socrul lui George Prodan), de către *Gafia Mureșianu*, „care locuia în Clusiu langa Puntea Nemților“. La 12 septembrie 1873, *Greco Sofronie* lasă prin Testament bisericii din Someșeni 100 florini, pentru repararea turnului, amenințat să se dărîme.⁶

Biserica este din piatră, pe vatra veche a parohiei, în centrul cartierului Someșeni, avînd parțial caracteristica stilului vechi creștin. Proiectanții și meșterii constructori nu se cunosc; se presupune că au fost localnici. Are fundația din zidărie din piatră brută, pereții tencuiți din zidărie de piatră cioplită, iar acoperișul turnului de lemn este din tablă, acoperișul bisericii din țiglă pe șarpantă de lemn.

Biserica a fost reparată în anul 1908, în vremea păstoririi preotului Ioan Demian și a epitropilor Demetriu Rusu și Gheorghe Dubău. În anii 1968-69 a fost restaurată, lungindu-se cu 4 m și zidindu-se un turn nou din cărămidă, direct de pe sol. Cu acest prilej a fost zugrăvită în interior și exterior, s-a turnat un clopot nou de 180 kg, prin osîrdia preotului Ion Bunea și a epitropilor: Ștefan Silași și Nicolae Darjan. În ziua de 6 iulie 1969 a fost sfințită de către Prea Sfinția Sa Episcopul Teofil Herineanu al Clujului.

Prin lucrările de restaurare, nu s-a schimbat planul original al bisericii.

Biserica nu are pictură și sculptură. S-a păstrat o singură icoană pe lemn de la biserica mînăstirii — adusă din pădurea Gheorgheni — reprezentînd pe Iisus și cu scrierea cirilică: „Veniți, blagosloviții Părintelui de moșteniți împărăția pururi“.

În biblioteca parohială se găsesc și cîteva cărți vechi tipărite, unele avînd și cîteva însemnări pe filele lor. Enumerăm pe cele mai importante:

Molitfelnic, tipărit la Bălgrad, în anul 1689, de Popa Ioan din Vinț, cu cheltuiala Mitropolitului Varlaam (cu cirilice).

Liturghier, tipărit la Tîrgoviște, în anul 1713, cu binecuvîntarea Mitropolitului Antim Ivireanu, în vremea domniei lui Constantin Brîncoveanu (cu cirilice).

Octoih Mare, tipărit la București, în anul 1731, cu sprijinul Mitropolitului Daniil (cu cirilice).

Kiriadodromion, tipărit la București în anul 1732, cu cheltuiala Mitropolitului Ștefan II (cu cirilice).

Antologhion, tipărit la București, în anul 1736, de către Mitropolitul Ștefan II (cu cirilice).

6 Fl. Mureșanu: op. cit., p. 152.

Apostol, tipărit la București, în anul 1743, de către Mitropolitul Neofit Cretanu, în vremea domniei lui Mihai Racoviță (cu cirilice).

Penticostar, tipărit la Sibiu, în anul 1805, în vremea împăratului Francisc I (cu cirilice).

Ceaslov, tipărit la Brașov, în anul 1806, cu cheltuiala fraților Constantin și Ion Boghici (cu cirilice).

Liturghier și *Triod*, tipărite la Blaj, în anul 1813, de către Episcopul Ioan Bob (cu cirilice).

Octoih, tipărit la Blaj, în anul 1825, de către Episcopul Ioan Bob (cu cirilice).

Evangelhelie, tipărită la Sibiu, în anul 1844, de către Episcopul Vasile Moga (cu cirilice).

Apostol, tipărit la Sibiu, în anul 1851, de către Episcopul Andrei Șaguna (cu cirilice).

Mineiul lunii ianuarie tip. la Sibiu, în anul 1853 (cu cirilice); *Liturghier*, tip. la Sibiu, în anul 1856 (cu cirilice); *Molitfelnic*, tip. la Sibiu, în anul 1874, de către Mitropolitul Procopie Ivacicovici (cu cirilice); *Strajnic*, tip. la Blaj, în anul 1887, de către Mitropolitul Ioan Vancea (cu cirilice)... Mai există apoi cărți de cult, cu litere latine, tipărite înainte de 1900 și anume: *Triodu*, tip. la Blaj (1890); *Mineiul* lunii septembrie, tip. la București (1891); *Mineiul* lunii august, tip. la București (1894); *Penticostar*, tip. la București (1895); *Orologiu*, tip. la București (1896); *Prohodul Domnului*, tip. la Sibiu (1896); *Prohodul Domnului*, tipărit la București (1896); *Triodul*, tipărit la București (1897); *Sfințirea bisericii*, tipărită la București (1897); *Panihida*, tipărită la București (1899).

Slujitorii cunoscuți ai bisericii actuale sînt următorii: Popa Toma, care a îngropat pe Uța Mavrodin la 1768; Parteniu Todoran, între anii 1821-1836; Georgie Prodan (ginerel lui Parteniu Todoran), între anii 1836—1862; Ariton Bojan „preot supleant“.... 1863—1864, George Teușan, între anii 1864—1865.

Cîteva luni a administrat Vasile Roșescu.

Ioan Prodan, între anii 1866—1872. A urmat doi ani și jumătate studii juridice și trei ani Teologia la Sibiu. Căsătorit cu Ecaterina Rotaru (Kerekes) din Alba-Iulia. A fost hirotonit de Mitropolitul Andrei Șaguna, la 3 noiembrie 1865. Prin adresa nr. 873/1865 protopopul Clujului este îndrumat să-l introducă în parohie și să-l îndatoreze a deprinde citirea Sf. Scripturi și a altor cărți ale Sf. Părinți, cu deosebire a Sf. Ioan Gură de Aur, despre Preoție, apoi Psaltirea, Ceaslovul și Viața Fericitei Maicii noastre Macrina.⁷

Ștefan Prodan, între anii 1872—1885. Înainte de a intra în preoție, a fost învățător și în această slujbă a folosit 8 tabele întocmite de el în legătură cu învățarea cu ușurință a literelor de către începători.

Iuliu Roșescu — 7.I.—21.XI.1885, adm. parohial (Paroh în Apahida, mai târziu administrator protopopesesc al Clujului).

Gavril Cîrlig, între anii 1885—1897. A fost hirotonit de Mitropolitul Miron Romanul. A funcționat în această parohie, pînă în primăvara anului 1897, cînd a plecat în parohia Văleni-Șomcuta-Maramureș, fiind originar din părțile acelea. Din însemnarea făcută pe un Triod rezultă că era văduv și suferind, semnînd „Gavril Cîrlig de Chioaru“.

⁷ Fl. Mureșanu: op. cit., p. 187.

Petru Checicheș, între anii 1897—1899, adm. parohial.

Ioan Demian, între anii 1899—1939, originar din Sînnicoară-Cluj, din părinți țărani. Și-a început cariera ca învățător în Apahida și Cojocna. A fost hirotonit de Mitropolitul Ioan Meșianu. În calitate sa de preot al parohiei Someșeni, s-a dovedit un bun chivernisitor al trebilor obștești din parohie și un înflăcărat luptător pentru unirea cea mare. A participat la Adunarea Națională de la Alba-Iulia, 1 decembrie 1918, în fruntea unei delegații de trei țărani.

Dumitru Rusu, între anii 1939—1963, originar din Someșeni. Hirotonit de Episcopul Nicolae Ivan pentru Parohia Cara, unde a slujit între anii 1933—1939. În Someșeni a zidit casele parohiale.

Ion Bunca, între anii 1964—1969, restauratorul bisericii parohiale.

De parohia Someșeni sînt legate și alte evenimente, unele avînd o profundă semnificație istorică. Astfel, lîngă șoseaua ce trece prin Someșeni este îngropat prefectul martir din revoluția de la 1848, Alexandru Bătrîneanu. El a participat la Adunarea de pe Cîmpia Libertății din Blaj și a făcut parte din Comitetul național, alături de Andrei Șaguna, Simion Bărnuțiu, Papiu Ilarian și alții, fiind omul de acțiune al lui Avram Iancu.⁸ Nu-i exclus ca pe parcurs să fie date la iveală și alte documente privitoare la trecutul acestei străvechi parohii ortodoxe, care este poarta de intrare — dinspre sud-est — în cetatea Clujului.

Preot ION BUNEA

UN DOCUMENT ÎN LEGĂTURĂ CU TRECEREA LUI ANDREI ȘAGUNA PRIN SCHELA CIINENI, ÎN 1848

Andrei Șaguna, ales episcop la 2 decembrie 1847, numit de împărat la 5 februarie (24 ianuarie) 1848, a fost sfințit la Carloviț în ziua de 18/30 aprilie, același an. După cum însuși mărturisește în „Memoriile” sale, „la Carloviț încă se adunau sîrbii în număr mare și făceau demonstrațiuni”. Trei ștafete („căci atunci nu era telegraf”) de la comandantul general, baron Puchner, îl anunțaseră că guvernul ardelean a încuviințat pentru 3/15 mai o adunare generală a națiunii române, fără deosebire de confesiune, la Blaj, și aceasta trebuia prezidată de Andrei Șaguna, episcopul ortodox, și Lemeny, episcopul greco-catolic. Adunarea a fost impresionantă. Au luat parte peste 40.000 de români. Erau zile grele. Se decidea în principiu libertatea și unitatea națională. Secretar al lui Șaguna a fost aci Iacob Bologa, autorul circulării ortodoxe către popor, semnată de episcopul Andrei, tipărită (4/16 mai) și difuzată între români.¹ Adunarea națională din Blaj a ales conducător al deputațiunii naționale pe poliglotul Șaguna. El era de partea poporului exploatat și desconsiderat. Interesante sînt cuvintele prin care el demască pe bogătași: „*Au doară a noastră este vina că sîntem săraci și înjosiți în toate? Au doară nu e vina celor bogați și înălțați pentru sărăcia noastră? Luat-am noi ca fii (ai) bisericii răsăritene ceva cu drept sau pe nedrept de la fiii altor biserici? Din rîvna ce am către adevăr, sînt silit a mărturisi că noi, de la*

⁸ Silviu Dragomir: Avram Iancu. București 1965, p. 48, 280.

¹ Vezi Arhiepiscopul și Mitropolitul Andrei Șaguna, *Memorii din anii 1846—1871*. Sibiu, Tip. Arhidiecezană (1923?), p. 15—16.

nimeni nimic nu am luat, nici pe drept, nici pe nedrept, însă de la noi multe s-au luat pe nedrept".²

În 1848, generalul Puchner, contînd pe intervenția armatelor țariste în Transilvania, a trimis la București o delegație, în frunte cu Șaguna, în timp ce Nicolae Bălcescu, din Belgrad, trimitea știri îngrijorătoare cu privire la realizarea panslavismului în Balcani, în timp ce Ion Ghica, chema pe toți emigranții români la Constantinopol, la invitația guvernului turc.³

Imperiul habsburgic și cel turc erau amenințate cu destrămarea. Șaguna se orientează spre o putere ortodoxă, spre Rusia, socotind în acest fel posibilă realizarea unirii tuturor românilor. Acesta este motivul trecerii lui Andrei Șaguna în Țara Românească. Unii cercetători spun că „Șaguna fu nevoit să părăsească Sibiul din fața oștilor ungurești”.⁴ Într-adevăr și acesta este un motiv care îl determină să treacă munții spre sud, cu miile de români.

În *Memoriile* sale va consemna că a plecat la „1 decembrie s. n. 1848, la majestatea sa, la Olmütz,⁵ prin România, Bucovina și Galiția, iar deputații prin Sîrbia și Croația și adunîndu-ne la Olmütz, am compus petițiunea națională, cu datul din 25 februarie 1849”.⁶

Într-adevăr, se crease o situație favorabilă. În fața frământărilor politice și a mișcărilor revoluționare din 1848, la 2 decembrie împăratul Ferdinand s-a retras și i-a urmat Francisc Iosif I. Acesta a promis tuturor popoarelor din imperiul său „egală îndreptățire”. În imperiul austro-ungar, românii nici nu erau recunoscuți ca națiune. În această situație, cu sprijinul noului împărat, s-a început lupta pentru drepturile românilor. Spune Șaguna că „înverșunarea spiritelor între națiuni a fost așa de înfricoșată”, încît comandantul general Puchner, „spre a le putea înfrîna”, a recurs la ajutorul bisericii, „îndreptînd către mine o provocare oficioasă din 9 decembrie 1848, nr. 4866, spre a concheta la o adunare pe onorații bărbați români din Sibiu”, adunare care a avut loc „pe 16/28 decembrie...” „Cu acest prilej am ținut — spune Șaguna — o cuvîntare”, în care a cerut drepturi pentru români, înarmarea „unei garde naționale” și dreptul ca națiunea română să-și aleagă un șef politic. După 2 zile comandantul oștirii împărătești în Ardeal, baronul Puchner, a hotărît trimiterea unei deputațiuni la Lueders, în Principatele Române, pentru a cere sprijin trupelor rusești. Din Sibiu „în această misiune periculoasă” a fost trimis Șaguna și un profesor sas Gottfried Müller”.⁷ Dr. Ioan Lupaș în legătură cu aceasta, spune că „în prima zi a anului 1849, înfruntînd gerul iernei cumplite, pleacă Șaguna la București, însoțit de secretarul său, Iacob Bologa, și de protosinghelul Dionisie Roman, originar din Săliște”. Acesta se refugiasse în Sibiu, după revoluția din Țara Românească.⁸

Privitor la data trecerii în Țara Românească, stăruie oarecare nepotriviri. Cercetînd la Arhivele Statului din Rîmnîcu-Vîlcea listele refugiaților, între

2 Dr. Ioan Lupaș, *Mitropolitul Andrei Șaguna*, Sibiu 1921, p. 31.

3 Cornelia Bodea, *Lupta românilor pentru unitatea națională, 1834—1849*. București 1967, p. 188.

4 *Istoria Bisericii Române*, II. Edit. Inst. Biblic și de Misiune ortodoxă. București 1958, p. 484.

5 Oraș în Republica Socialistă Cehoslovacă. Vezi *Dicționarul enciclopedic român*, III. Edit. Politică, București 1965, p. 577, col. 3. Vezi și Cornelia Bodea, l.c., indice p. 373.

6 Arhiepiscopul și Mitropolitul Andrei Șaguna, l.c. p. 25.

7 Dr. Ioan Lupaș, l.c., p. 67—70.

8 Vezi ibidem.

cele cîteva mii de români trecuți prin punctul Cîineni, am găsit și pe episcopul Andrei Șaguna. Dar să las loc documentului:

„Nr. 1. Punctul Cîineni. Listă de numărul pasagerilor intrați din Transilvania și Austria în Țara Românească la 25 dekmorie anul 1848“. Acesta este titlul dosarului. Pe verso se face o precizare: „Listă arătătoare de numărul pasagerilor intrați în Principatele Țării Românești, dela 18 pînă la 25, ale următoarei luni dekmorie, prin skela punctului Cîineni, din Transilvania și Austria. An. 1848, dekmorie 25). La nr 3419, ziua 20, tabelul menționează pe „Prea Sf(inția) Sa Arhiereul Andreiu Șaguna cu secretarul său Iacov Bologa și do(u)ă slugi: Mihai și Martei“. La rubrica „De la care puteri au avut pașapoartele“, tabelul completează cu „idem“ adică „Cez(aro) Cr(ăiască)“. La rubrica „Nr. pașaportului (pentru toți)“ este trecut nr. 4714, al pașaportului lui Șaguna. La rubrica „Numirea locului de unde sînt“, se indică „Sibiu“. „Numirea locurilor unde s-au dus“, indică. „București“. La rubrica „Pentru care pricină de trebuință“ se completează: „Ca deputat“.⁹

Acest document clarifică data și rostul trecerii lui Șaguna în Țara Românească. El era în misiune pentru soarta poporului român și trecea prin schela Cîineni la 20 decembrie.

În București, delegația nu a putut realiza nimic. Situația era destul de încordată. Turcii înfrînseseră revoluția. Mitropolitul Neofit, un grec străin de aspirațiile românilor, de abia îi găzduiește cîteva zile.

De aci, cu multă greutate trece — prin Moldova, Bucovina și Galiția — la Olmütz, în Moravia, unde se afla atunci curtea împăratului Francisc Iosif I. La 13/25 februarie 1849, delegația română se prezintă împăratului „prin memoriul citit de Andrei Șaguna — legitimitatea constituirii națiunii române într-un corp statal unitar în cadrul monarhiei, solicitînd împăratului să consfințească acest act și în titulatura sa monarhică, adăugîndu-și titlul de duce al românilor“.¹⁰

Pr. D. BALAȘA

MITROPOLITUL ANDREI ȘAGUNA

— ÎNSEMNĂRI INEDITE —

În secolul XIX, multe figuri de mitropoliți ai provinciilor românești au strălucit prin interesul pe care și l-au dat pentru Biserica Ortodoxă Română, vădind o dorință vie de îmbunătățire a organizării administrative, înființării de tipografii și publicarea cărților de cult, păstrarea și progresarea învățaturii creștine ortodoxe.

Între aceștia, o figură proeminentă apare în persoana mitropolitului Andrei Șaguna, care pe lîngă alte calități, a fost un mare organizator al Mitropoliei Ardealului. El vine în fruntea acestei Eparhii în anul 1848, după Vasile Moga (1810—1845).

⁹ Arh. St. R. Vilcea, 1848, dosar 6.

¹⁰ Cornelia Bodea, l.c., p. 193. Vezi și Dr. Ioan Lupaș, l.c., p. 70. În ceea ce privește cel de al doilea însoțitor al lui Șaguna, „protosinghelul Dionisie Roman“, se pare că se înapoia cu rangul de arhimandrit. În lista pasagerilor de care am amintit la nr. 3421, găsim pe „Părintele arhimandrit Dionisie cu un fecior, Nicolae, român“, care venea la București, „la urma sa“. Vezi Arhiv. Stat., R. Vilcea. Dosar nr. 6, Ocîrmuirea Jud. Vilcea, fila 181, nr. 4321.

Primind o moștenire grea — mai ales că Biserica Ortodoxă Română din Transilvania n-a avut mult timp ierarhi și cei pe care i-a avut erau de naționalitate sîrbă — mitropolitul Andrei Șaguna a început munca de organizare și redresare a Bisericii. Era o fire întreprinzătoare și fusese verificat de Ștefan Stratimirovici, mitropolitul Carlovițului, care îl avusese ca secretar, apoi notar consistorial și profesor de limba slavonă veche la școala clericală din Carloviț. După călugărire, fiind protosinghel și arhimandrit, s-a dovedit un bun administrator, curmînd abuzurile și făcînd ordine într-o mîinăstire sîrbească.

Ajuns episcop la Sibiu, și-a dat seama că preoțimea română ortodoxă — ținută pînă atunci în întunericul inculturii — are nevoie de cărți, cît mai multe cărți, pe care nu avea de unde să și le procure. Atunci s-a gîndit ca să înființeze o tipografie a episcopiei la Sibiu.

În legătură cu înființarea acestei tipografii, am găsit o însemnare inedită, făcută de primul ucenic al acestei tipografii într-un „Notes“ legat în piele cu scoarțe de lemn, datat fiindu-i începutul de la anul 1639, cu litere mari de tipar în aur și care este un fel de cronică a familiei și care se găsește în muzeul parohial al parohiei Gratia (jud. Teleorman), înființat de semnatul acestor rînduri în 1963, donat de o urmașă a sa, doamna Valeria Popp din București.

Iată însemnarea:

„La anul Domnului 1851, la 1 februarie am intrat ca elevu pe patru ani, în Tipografia Diecesană a Măriei Sale Andrei Șaguna, drept credinciosulu Episcopu alu Transilvaniei, cu următoarele condiții, adică:

Mîncarea și în Brăcămintea dela Măria sa, fiindu Directoru al Tipografiei Dumitru Lazarovici; și Tipăritoriu, dela care am și învățat Theodoru Vaida, prin urmare, eu am fost primul elevu la deschiderea Tipografiei Diecesane și la sfințirea ei, ceea ce sau(?) săvîrșitu de către părintele Protopopu Ion Nania și părintele capelanu și profesorul de cîntări în siminariu Neșulae Becnescu, deoarece pe acel timp măria sa se afla la Viena, în privința afacerilor bisericești.¹

Sibiu în 1 martie 1851

Toma Veștemeanu elevu

După a altă însemnare, tot din acest „Notes“, spune: „La anul Domnului 1857 la 22 septembrie la unul și un sfert noaptea, Sîmbăta spre Duminică, părintele meu Toma Veștemeanu în etate de 75 ani, după o boală îndelungată de un an și jumătate, pătîmîndu de piciorul dreptu și-au datu sfîrșitul vieții, împărțîșitu fiindu mai nainte cu sfintele Taine și marți în 24 la 2 ore după amiază l-am înmormîntatu la Chimitîrul sfintei biserici ortodoxe din suburbia Poarta Ocni. Fie-i țărîna ușoară și amintirea veșnică“.

Scrisă de mine Toma Veștemeanu

¹ Este vorba de participarea lui Șaguna la Conferința pentru organizarea ortodocșilor supuși Austriei, care s-a început în anul 1850 și a ținut și în anul 1851. Cf. N. Iorga: Istoria Bisericii Românești și a vieții religioase a românilor vol II, pag. 299 și Prof. Simion Reli: Istoria Bisericii Române vol. III, pag. 472—473. Curs litografiat 1932—1933.

Reiese, că Toma Veștemeanul, fiul, a fost primul elev al tipografiei lui Andrei Șaguna și, pentru a se fi putut distinge de tatăl său, trebuia să se semneze Toma T. Veștemeanu, care dintr-o altă însemnare se constată că el s-a născut „în șase noiembrie dimineața la 8 ore, la anul Domnului 1832, în cetatea Sibiu și Botezatu în sfânta Biserică ortodoxă din ulița Lungă cu hramul sfântului Apostol și Evanghelistu Luca”. Deci când a intrat ucenic avea 19 ani, iar la moartea tatălui său avea 25 ani.

După 11 ani de la moartea tatălui său se stabilește în București, după cum reiese dintr-o altă însemnare:

„La anul Domnului 1868 în 3 iulic am lăsatu locul nașterii mele și am trecut în România, unde mă aflu astăzi cu toată familia mea în București”.

Toma Veștemeanu

După ce am văzut că aici este vorba de Toma Veștemeanu fiul, să urmărim o altă însemnare, care arată cum a sfârșit anii de ucenicie și cum s-a comportat Episcopul Andrei Șaguna cu acest ucenic:

Insemnare: *„La anul Domnului 1854 în 25 Martie, Măria Sa Episcopul văzându-mi(!) bunele mele purtări și silința ce am arătat și lucrările ce au ieșit din mâinile mele, în decurgerea celor 3 ani și 2 luni sau milostivindu spre mine și au zis către Domnul Directoru Dumitru Ladarovici „de oarece băiatul Toma sau deosebitu mai mult decât ceilalți Băieți și au făcutu un spor însemnatu în Tipografia mea și eu săl cinstescu pe el și săi iertu unu Anu săl liberedu caldă. Și Domnul Ladarovici au zis bine Măria Ta, săl Liberedu la Paști, dar Măria Sa au zis, ba nu la Paști ci eu vreau acum de Buna Vestire, deoarece îngerul au adus din ceriu prea fecioarei veste de bucurie și prin trînsa și nouă ne-au împărțășitu începătura mîntuirii noastre și arătarea tainei din veac. Acest pradnicu este plinu de veselie pentru toți creștinii, prin urmare și tu Lazarovici să-i aduci această veste de bucurie dela mine ca acestu pradnicu săi fie în toate zilele vieții lui spre bucurie și spre veselie și spre aducerea aminte de a mea binefacere Părintească prin urmare eu după ce am primit această veste de bucurie, amu luat pre maica mea și cu mine și mam dusu la măria sa spre ai săruta Sfînta dreaptă și ai aduce fiasca mulțumire cuviincioasă pre Sfințitului meu părinte Episcopu și Măria sa mau sfătuitu ca unu Părinte bunu cum sămi petrec viața în lume, în liniște în ascultarea celor mai mari și în frica lui Dumnezeu, ferindumă de toată necurăția și în cele din urmă amu primitu din mîna Măriei sale 20 fiorini recompense sărutîndui Părinteasca Dreaptă, cu care mia și datu Arhiereasca Blagoslovenie, binecuvîntare”.*

Sibiu 1 aprilie 1854.

Toma Veștemeanu, tipograf

Din cele relatate reiese că Mitropolitul Andrei Șaguna atunci numai Episcop, deși era extrem de ocupat cu treburile Episcopiei și unirea tuturor bisericilor ortodoxe române din Ardeal într-o singură conducere — Mitropolia Ardealului — și din care cauză a avut de înfruntat multe greutăți, totuși se interesa de aproape de personalul și colaboratorii săi, știind să și-i apropie prin acest fel de comportare, dovedind prin aceasta că în adevăr a avut un suflet mare de ierarh din toate punctele de vedere.

UN CAPITOL DIN ISTORIA RELAȚIILOR CULTURALE SÎRBO-ROMÂNE

— ACTE INEDITE DIN CORESPONDENȚA LUI ȘAGUNA —

Acum un sfert de veac profesorul Silviu Dragomir publică o serie de scrisori,¹ pe care cunoscutul mitropolit de Carloviț Iosif Rajačić (1842—1861) le-a punctat cu tînărul arhimandrit și apoi vicar al eparhiei Ardealului, Andrei Șaguna. Din cele 14 scrisori, pe care știm că cei doi ierarhi și mari îndrumători ai credincioșilor ortodocși români și sîrbi și le-au scris unul altuia între anii 1843—1848, se desprinde, între altele, convingerea fermă că viitorul mitropolit al credincioșilor ortodocși români din Ardeal își avea în ierarhul sîrb cel mai apropiat confident și sprijinitor, fără ajutorul căruia cu greu ar fi putut ajunge în scaunul vlădicesc de la Sibiu. Cunoșcîndu-se îndeaproape, încă de cînd Rajačić era episcop de Vîrșeț (1834—42), iar Șaguna era profesor la seminarul teologic din Carloviț și apoi la cel din Vîrșeț, e firesc lucru că în tot ce-i scria, Șaguna aducea în discuție lucruri privitoare la viața bisericească și culturală a românilor. Astfel, încă în 13 martie 1843 îi comunică o corespondență trimisă din Lugoj „Gazetei de Transilvania“ din Brașov, în care se aprecia cu bucurie faptul, că din prilejul hirotonirii la Carloviț a 5 clerici români Rajačić a dispus ca slujba liturghiei și cîntările de la o strană să se facă în limba română, spre a arăta că recunoaște egale bisericile ortodoxe ale ambelor popoare, iar mai tîrziu, după numirea sa ca vicar în Ardeal, îi aduce continuu la cunoștință ca unui „părinte și binefăcător“ tot felul de probleme și de greutăți, pe care le-a întîlnit în noua sa slujbă și pentru care făgăduiește a-și închina toată puterea de muncă spre a le rezolva cu cît mai mult folos pentru credincioșii pe care-i păstorea. Dezorganizarea ce domnea în administrația bisericească, apoi situația dezastruoasă pe care o prezentau școalele populare cu o durată de 5—6 săptămîni pe an, în fine, lipsa unui episcop canonic român în Ardeal și a unui personal didactic bine pregătit — ca să pomenim numai cîteva din cele constatate de scrisorile vicarului Șaguna² din 1846—1847, — pot să ne facă să înțelegem de ce venirea lui Șaguna în Ardeal a fost o adevărată binefacere.

*

Documentele pe care le publicăm se află în arhiva bibliotecii mitropolitane din Sibiu (ABM fondul Șaguna). Ele sînt numai o parte din mulțimea mare a memoriilor și scrisorilor trimise sau primite de Șaguna de la patriarhul Rajačić sau de la alți episcopi sau oameni de cultură sîrbi din vremea sa. Din cele peste 150 de scrisori în limba sîrbă, respectiv slavo-rusă, păstrate în această arhivă de la Sibiu (cîte se vor mai afla oare la Carloviț?), noi tipărim acum în traducere românească doar pe cele privitoare la problemele de ordin cultural, lăsînd pe altădată pe cele legate de lupta de emancipare națională și bisericească, precum și alte scrisori de conținut variat, cum sînt scrisorile de ordin administrativ-bisericesc și de atitudine de luptă împotriva prozelitismului romano-catolic.

¹ Silviu Dragomir, André Șaguna et Joseph Rajačić, în „Balcania“ VI (București 1943), pp. 242—282.

² A se vedea textul lor în traducere românească la T. Bodogae: 100 de ani de la venirea lui Șaguna în Ardeal, „Revista Teologică“, Sibiu 1947.

În privința *textului*, scrisorile sînt redactate în slavona bisericească de coloratură rusească, așa cum se obișnuia încă din sec. XVIII la mitropolia din Carloviț. În această limbă, pe care Șaguna a învățat-o atît de bine încît a ajuns să o predea chiar ca profesor la școlile din Carloviț și Vîrșeț,³ se resimt frămîntările filologice ale timpului, începînd de la arhaismele slavone ale cărților de ritual și pînă la limba de toate zilele vorbită de sîrbi, în vremea în care cunoscutul folclorist Vuk Karadzic își publica baladele, poeziile și poveștile sale neîntrecute. De altfel, Șaguna mărturisește însuși, că nu era străin de frămîntările de ordin național-cultural prin care trecea intelectualitatea sîrbă a vremii aceleia,⁴ fapt care explică și prezența, în biblioteca mitropolitară din Sibiu a nu mai puțin de 9 volume din scrierile lui Vuk Karadzic, precum și o serie întreagă de alte cărți sîrbești tipărite în vremea aceea. Scrisorile trimise de Rajačić sînt redactate de caligrafi oficiali și semnate apoi de el ca acte autentice cu număr de înregistrare. Același caz e și cu scrisorile unora dintre ceilalți ierarhi mai bătrîni de ex. Ștefan Knedzevic al Dalmației ori Arsenie Stoikovic al Budei, dar altele sînt redactate în întregime de semnatarii lor, de pildă ale lui Samuil Maširevic de Timișoara sau ale lui Plato Atanaškovici din Novisad (mai ales a acestuia din urmă, vechi prieten al lui Șaguna) care e și redactată într-o sîrbească pură. *Pretutindeni, unde nu indicăm altfel, se subînțelege text slavon*, fie că e vorba de original, fie că e concept, cum e cazul cu toate scrisorile redactate de Șaguna însuși. Traducerea ne aparține.

În ce privește *conținutul* trebuie observat că nu toate scrisorile cuprind numai o singură problemă, ci unele din ele cuprind și știri de altă natură, pentru că — dincolo de conflictul destul de adînc și dureros ce a continuat între Rajačić și Șaguna din pricina încăpățînării oelui dinții — ierarhul român era oarecum îndatorat de canoane să ceară aprobare și sfat de la superiorul său ierarhic pentru multe din acțiunile ce întreprindea (pînă la 1864), de aceea îl informa regulat despre aproape toate planurile sale. În valoarea lor documentară constă importanța primă a scrisorilor ce publicăm. Ele continuă „Memorialul” marelui mitropolit, din care N. Popea⁵ și Il. Pușcariu⁶ au publicat numai o mică parte.

Cele mai numeroase scrisori se referă la *desfacerea lucrărilor ieșite din tiparnița de la Sibiu*: „Telegraful Român”, cărți de ritual și de teologie, antimise etc. „Numai Dumnezeu știe cu cîte greutate am apărut eu tipografia și am susținut-o față de dușmanii ei”, va zice mai tîrziu mitropolitul Șaguna.⁷ Lucrînd la început cu deficite, privită cu gelozie și chiar amenințată cu judecata de cercurile catolice și mai ales de îngustimea de vederi a unui episcop român de la Blaj, tipografia sibiană a ajuns în scurt timp să publice pentru întreg Ardealul și Banatul toate cărțile de cult și imprimările școlare și bisericești, tipărind gratuit orice calendar și șematism școlar nu numai pentru

3 Dragomir, o.c., p. 245

4 Idem, p. 276. Vezi și traducerea la T. Bodogae: 100 de ani de la venirea lui Șaguna în Ardeal, 1947, p. 21 (extras), iar mai nou același: „Aus dem Briefwechsel Șaguna's mit Vuk Karadzic, în „Revue des études sud-est europ.” IV (1966), p. 593—601.

5 Memorialul arhiepiscopului și mitropolitului Andrei Șaguna sau luptele naționale-politice ale Românilor 1846—1873, tomul I (numai anii 1846—1849!), Sibiu 1889, 408 pag.

6 Memoriile arhiepiscopului și mitropolitului Andrei Șaguna din anii 1846—1871 (la aniversarea a 50 de ani de la moarte), Sibiu 1923, 110 pag.

7 N. Popea: Arhiepiscopul Andrei Șaguna, p. 182.

școlile românești, ci și pentru cele germane din Sibiu, realizând, desigur, în același timp și un frumos venit material, deși multe din ele erau tipărite gratuit. Cîștigarea de „prenumeranți” sau de abonați la „Telegraful Român” sau la cărțile de ritual n-a fost lucru ușor, cînd ne gîndim la mentalitatea greoaie a vremii și la lipsa de sprijin a ierarhilor sîrbi în ale căror eparhii erau peste 500.000 de români. Totuși Șaguna a stăruit cu răbdare, cîștigîndu-și și în această operă de pionerat adevărați apostoli, cum a fost de pildă protopopul Meletie Drăghici din Timișoara⁸ și alții. Pînă la urmă a cîștigat și simpatia episcopilor de Vîrșeț și Timișoara, „obligîndu-i” să-i plaseze din publicații și storcîndu-le chiar aprecieri de admirație pentru activitatea lui prodigioasă.

Lupta pentru *organizarea și susținerea școlilor confesionale* a fost și ea tot atît de grea într-o vreme stăpînită încă de îngrădiri sociale și de asupririi feudale.⁹ Patronul școlilor ardeleni fusese pînă atunci (și pentru români) episcopul romano-catolic de Alba-Iulia. Pregătirea cadrelor didactice necesare, ridicarea de clădiri școlare prin contribuția materială a satelor care plăteau și salariul învățătorului, înzestrarea cu material didactic și introducerea unei discipline unitare, de care răspundea în ultimă instanță episcopul și ajutoarele lui: protopopii și preoții, — iată o lucrare măreață pentru care harnicul vlădică de la Sibiu va rămînea neuitat în viața satelor noastre. Jurisdicția asupra școlilor numai biserica o putea avea pe atunci, căci vor mai trebui să treacă aproape 100 de ani pînă să ajungem la obligativitatea și gratuitatea învățămîntului! De aceea Șaguna a folosit tot ce se putea (principiul egalei îndreptățiri, relații personale, cîștigarea de patroni și mecenai, redactare de manuale etc.), reușind să realizeze o lucrare de cel mai mare folos național.

Cîteva scrisori se referă la *trimiterea unor tineri români la studii în Carlovitz*, iar altele privesc cererile de *informații științifice* ale episcopului, atunci cînd publica „Istoria” sa bisericească sau cînd cerea episcopului de Buda să-i trimită acte din arhiva de la Sînt Andrei pentru vremea cînd ierarhii sîrbi administraseră Ardealul (1761—1783). Patru dintre scrisori ne vorbesc de atitudinea ce trebuie luată în *cauza traducerii Bibliei de către Eliade Rădulescu*, asupra căreia Șaguna avea cu totul alte planuri și alte vederi. Față de încercarea nereușită atît din punct de vedere literar, cît și bisericesc a învățatului român aflat în exil la Paris, lucrarea episcopului de la Sibiu apare ca o operă de o deosebită maturitate atît ca limbă, cît și ca operă de temeinică pregătire tehnică.

În unele scrisori, Șaguna afișează ploconire și servilism politic față de împăratul Frantz Ioseph, pe care-l caracterizează gratuit ca urmărind în Imperiul habsburgic o politică de „egală îndreptățire pentru toți”, dar care folosea de fapt politici de dezbinare a forțelor revoluționare ale popoarelor supuse.

Acestei politici de „*divide et impera*” utilizată de Curtea vieneză, Șaguna i se arată supus devotat. Este de fapt aceeași atitudine politică retrogradă pe care a avut-o și în vremea revoluției de la 1848—1849.

8 A se vedea studiul nostru: „Dintr-o corespondență timișoreană de acum 100 de ani”, în „Mitropolia Banatului”, 1959, pp. 27—40.

9 După monografia prof. I. Lupaș (în 2 ediții, 1909 și 1911), care dă cele mai largi informații asupra lui Șaguna, merită să fie consultată, mai ales pentru opera culturală și școlară, scrierea lui Gh. Tulbure: Mitropolitul Șaguna, Sibiu 1938.

Ordinea scrisorilor ce publicăm este cea cronologică. Din cele 150 de scrisori în limba sîrbă, primele care tratează probleme de ordin cultural încep abia din 1854, oele anterioare fiind legate mai ales de lupta pentru emanciparea Bisericii Ortodoxe Române de sub jurisdicția celei sîrbe.

Dar să lăsăm să vorbească textul.

I

(A.B.M. 2524)

Timișoara 24 iunie 1854. Episcopul Samuil Mașirevic anunța pe Șaguna că trimite o parte din banii cuveniți pentru Mineele trimise, iar pentru „Cuvîntări” încă nu face comanda (original).

La specificația anexată a prenumeranților din Eparhia mea (pentru 25 parohii) la Mineele tipărite în tipografia Excelenței Voastre și la 1/3 din costul lor, care face 60 fl. m.c. din suma fixată pe care îi trimit frățește Excelenței Voastre prin diligiență, Vă mai înșuinez că partea mai mare din costul acestor prețioase lucrări la care s-au abonat, nădăduiesc a-l trimite la timp, după cum sper să abonăm și toate nou tipăritele „Cuvîntări duminicale”, iar munca, strădania și jertfa pentru ortodoxie, pe care le arată Excelența Voastră, le voi prețui totdeauna.

prea precat serv,
Samuil Mașirevic”.

II

(A.B.M. 2525)

Sibiu, 3 iulie 1854. Șaguna se grăbește a trimite Mineele. Roagă pe Mașirevic a controla pachietul, el neavînd vreme. Cere a se face noi comenzi, căci tipografia luptă cu mari greutăți. Tipograful Lazarevici anexează (în românește) o listă a celor trimise (concept).

Mă grăbesc să vă anunț că azi am predat unui negustor un colet cu Minee. Nu știu greutatea lui, căci n-am avut vreme de cîntărit, dar o ghiciți după taxa plătită de 6 fl. W.W.¹⁰ deci după indicația asta se poate afla, rugînd pe Prea Sfinția Voastră să cereți prenumeranților să nu întîrzie cu plata, căci pentru tipografia noastră e mare cheltuială trimiterea cărților fără plată și mai ales nici nu sînt avizate.

(Andrei,
episcop)

III

(A.B.M. 2593)

Tipograful de la Sibiu D. Lazarevici trimite episcopului Timișorii o listă de cărți (orig. în l. română).

Pentru Illustritatea Sa Domnul Episcop al Timișorii:

26 minee din 4 luni

100 proscomidii¹¹

10 apostole nelegate a 2 fl. 30 kr.

1 dto legat.

10 molitvelnice nelegate 3 fl.

¹⁰ Wiener-Währnug, moneda oficială austriacă.

¹¹ rînduiala proscomidiei, pe foaie volantă.

- 1 dto legat
- 1 ceaslov fin legat
- 1 octoih mic legat
- 1 vocabulariu legat
- 1 catehism legat
- 1 istorie biblicească legată
- 1 datorințele supușilor legată
- 1 dreptul canonic nelegat (Pentru arhidiaconul Vostru)).¹²

Pentru P. S. Voastră²

Sibiu în 30-lea Iunie, calendarul vechi 854,

prin Dimitrie Lazarevici

IV

(A.B.M. 2556)

Timișoara 24 ianuarie 1855. Episcopul Samuil Mașirevič răspunde lui Șaguna comunicându-i greutățile în care se află biserica ortodoxă în fața presiunilor romano-catolice ale Ministerului Instrucțiunii. Biserica n-are autoritate nici în viața școlară. La fel îi trimite și el unele informații din viața bisericii (Original).

Excelența Voastră frate întru Hristos prea iubite!

Pe cât m-a bucurat mult stimatea și plină de sinceritate scrisoarea Voastră din 20 decembrie a anului trecut, aprobându-mi — prin ea — faptele și urindu-mi sănătate pentru sărbătorile trecute, pe atât m-a sguduit prima știre ce mi-ați anunțat-o, adică moartea bunului nostru Grigorie (Pantazi), pentru că în mod sincer simt pierderea Voastră ca pe o pierdere a Bisericii noastre ortodoxe în genere și eparhiei ardelene în special. Dumnezeu Atotmilostivul să mîngăie dreapta Voastră durere împreună cu înureaga turmă duhovnicească, iar după opinia mea sînteți rămas cu dragoste de părinte să mîngăiați și pe părinții lor trupești, cărora această moarte necruțătoare l-a răpit pe veci pe acest mădular mult promițător.

Vă mulțumesc pentru sincerele urări de praznicul trecut. Așijderea Vă dorim și noi de la Creatorul cerurilor deplină sănătate și mulțumire să alunge de la Voi orice dușmănie și să Vă întărească în nobilele voastre intenții pentru binele bisericii și al poporului.

Vă mulțumesc și pentru Catehismul trimis. Îmi trimiteți cărți care costă bani, dar nu-mi spuneți cât vă sînt dator. Acum au început și parohiile mele să trîmțită banii pentru Mineie.

Văd că upăriți cărți bisericești și școlare, aveți inspectia și conducerea peste școlile populare, instalați dascăli etc. iar noi aici nu facem nimic, într-adevăr nu avem nici unul din drepturile acestea. Ce-i mai mult, pînă acum nici n-am știut cum ajunge preotul local director, de fapt tocmai acolo unde-l cheamă datoria lui. Abia acum, la propunerea mea, Ministerul Instrucțiunii a decis, ca la fiecare numire a preotului local ca director școlar să fie anunțat și Consistorul. La ultimul apelatoriu s-a știut, după cum vedem din ceea ce scrie legea de administrare a averilor mînaștirești că la noi totul e în perfectă ordine și că salvarea bisericii ar depinde în cea mai mare măsură de cantitatea de oțet, de vin, de rachiu, de grîu și de varză care se consumă. Problema este, deci, dacă va fi tot așa? Vă rog s-o spuneți și D-voastră. Unitatea și stringența principiilor Bisericii romano-catolice devin tot mai simțite. Să privim numai ce s-a întîmplat recent la Roma. Și eu sînt de părere să ne convocăm la consfătuire la Carloviț; dar spuneți-mi putem noi spera că vom reuși atîta vreme pînă cînd patriarhul se află, după cum se știe, într-o situație atît de rea cu Ministrul Instrucțiunii? De dragul bisericii eu toate aș fi în stare să le uit. Dumneavoastră nu puteți simți cât e de nefericită constelația în măsura în care o simțim noi aici. În loc să se caute

¹² notificări în l. sîrbă.

părerea noastră comună asupra câte unei probleme în Carloviț, Guvernul ne întreabă pe unul fiecare în parte și atunci opinia pe cât e de individuală, pe atât e și de deosebită chiar în una și aceeași problemă. Ce noroc ar fi dacă în fiecare an odată ne-am aduna și am putea să ne sfătuim despre cerințele bisericii!

Regret că ați anunțat venirea patriarhului ca pe un fapt public și c-ați vîlcuit-o așa: el nici nu va veni pe la voi și nici n-are timp de așa ceva. Mi s-a lăudat că l-ați vizitat, iar în urma bunei impresii ce i-ați lăsat-o, a zis: dacă voi fi invitat, la anul merg la Karlsbad și mă voi întoarce peste Bucovina și peste Ardeal să vizitez pe domnii episcopi. Păstrez această vorbă, care și cred că a fost uitată, ca și ceea ce a mai spus cu acea ocazie: că va mai vizita încă odată Croația și Dalmatia.

Domnul episcop de Bacica a plecat de sărbătorile Crăciunului la Viena. Al Aradului a fost zilele acestea la mine și mi-a atras atenția asupra articolului respectiv trimis din Oravița „Gazetei Transilvaniei” și care discută faptele ierarhiei noastre. Eu am dat să traducă în nemțește acest articol și-l voi trimite la Guvernământ cu rugămintea ca pe calea sa să interzică redacției să mai tipărească corespondențe mincinoase și răutăcioase, care duc la stricarea păcii și a bunei înțelegeri cu pașnicul popor român.

Protopopul Drăghici a aflat de bine să combată ieșirea calomniatorului din Oravița. A scris și a trimis redacției răspunsul său, ca „Gazeta” să-l tipărească. Dacă ea va uita s-o facă, va trimite acest răspuns excelenței voastre să binevoiți să-l tipăriți în „Telegraful Român”. Drăghici spune că zilele acestea a trimis 5 prenumerați pentru „Telegraf”. Eu am recomandat tuturor protopopilor și prin ei am făcut și preoților noi apeluri pentru abonamente la „Telegraf” și mă mir că e atât de mic numărul abonaților. Nitimur in vetita. Video meliora proboque, deteriora tamen sequor. Dacă la acest răspuns al lui Drăghici mai trebuie îndreptat sau adăugat ceva, Vă rog faceți-o.

La mine, slavă Domnului, e pace deplină. Nu dau ocazie la neliniște și la nemulțumiri și mă încred în Dumnezeu că și în viitor va fi bine.

Venirea mea la voi o las pentru vremuri mai pașnice, mai norocoase. Despre Karlstadt nu se știe încă nimic. Tot despre *arhimandritul* de la Bezdin se vorbește.¹³ El a petrecut la mine sărbătorile trecute, iar zilele acestea a plecat. E sănătos, și el și episcopul Aradului. Am râs destul de colegul de la Arad, cînd ne-a istorisit câte ceva despre răposatul Hránislav.

Iarna se anunță mai mare, dar la voi trebuie să fie și mai mare. Aici e o scumpete strașnică.

La plîngerea domnilor episcopi, dotația ce trebuia s-o primim, s-a anulat. Există o decizie ministerială că fiecare dotație prescrisă episcopilor trebuie depusă între 1 noiembrie și 1 mai, altfel se sistează. Prilej pentru această plîngere ne-a dat domnul episcop de Bacica, tocmai el care timp de 2 ani n-a dat nimănui nici un ban. Ce vom face cu preoțimea și cu poporul cari ne datorează contribuția pentru sidoxie cu anii? Tulbură e, Doamne, situația noastră! Al Aradului a reușit în dorința lui de a cumpăra bilete de monedă convențională, iar ai mei și-au pus nădejdea să facem și noi la fel, dar eu nu vreau din motive serioase.

Voi trimiteți protocoale consistoriale tot la 3 luni? în ce limbă? Noi le-am dat în nemțește. Patriarhul nu vrea s-o facă, dar acum s-a ajuns la mari neplăceri în această privință. Cum se vor salva, Dumnezeu știe. Ar fi bine dacă-ar putea să se împacă cu episcopul de Bacica, pentru că e scandalos ceea ce scriu și fac unul contra celuilalt. Se mai pot simți bine biserica și ierarhia în astfel de împrejurări?

Poate că va veni și vremea să ne oprim de a ne mai certa. Eu sînt de părere să rugăm pe Dumnezeu să ne îndrepteze cîtă vreme noi înșine nu facem nimic pentru a ne îndrepta.

¹³ Sergiu Kadzanski; despre el vezi autobiografia lui Nikanor Gruici, ed. Zeremski, S. Karlovici 1907, p. 48.

Iar acum, cînd nu am ce să Vă mai scriu, închei cu sincera dorință ca Bunul Dumnezeu să Vă dăruiască sănătate și putere pentru ca să rămîneți întru dragoste frățească și încredințat despre nezdruincinata mea stimă, cu care rămîn

al Excelenței Voastre
cel mai sincer frate,
Samuil Mașirevic
episcop.

V

(A.B.M. 2558)

Sibiu 2 februarie 1855. Șaguna se plînge episcopului Mașirevic al Timișorii de lipsa unei atitudini principale a episcopatului ortodox din Austria față de ingerințele abuzive și catolicizante ale miniștrilor de culte și instrucție. Totodată denunță indiferența patriarhului Rajačić în această privință (concept).

Am primit iubita Voastră scrisoare din 24 a lunii trecute, care mărturisește despre rîvna Arhipăstoriei Voastre și despre înțelepciunea cu care lucrați. Eu nu pot decît să-mi exprim iarăși dorința, ca Domnul să Vă dea sănătate întru mulți ani. Refutația protoiereului Drăghici e dar exprimată și cred că dacă redactorul brașovean nu va vrea s-o tipărească, atunci să-i scrie Drăghici și a doua oară și să-i spună că el e dator conform legii presei să dea un răspuns la articolul pe care deja l-a primit, altfel îl vom pîrî la autoritatea de presă de pe lîngă tribunalul Brașov.

Regret că arhieriei noastre n-au nici un fel de drept și nici o influență în trebile școlare! Din pricina acestor neșanse nu s-a cunoscut situația pe care ne-a adus-o vremea de după revoluție; nu s-a ținut seama că nu avem de a face cu o ierarhie streină romano-catolică și apoi să nu supărăm pe dl Giurkovici, cu care s-au ținut consfătuiri pentru binele bisericii dar și al restrîngerii puterii fiecărui arhieru în parte. Așadar, nu-i de mirare, că ierarhia nu numai în privința școlii, ci și în sfera dreptului bisericesc nu se bucură de ceea ce debunăseamă s-ar fi bucurat dacă ar fi știut cum stau lucrurile și dacă ar fi știut să cîștige pentru ea, ceea ce formează un adevăr simplu atît pentru viața bisericii, cît și pentru a statului, anume că-i o mare nenorocire faptul că patriarhul se ciocnește cu Ministerul. Dar la acest punct eu țin să observ că avem un împărat bun și înțelept, judicios și leal, care nu îngăduie Ministerelor să poată trata cu un mitropolit în mod samavolnic și împotriva legilor statului (mit Verletzung des Staatsprinzips). Rog să nu se confunde problema cu persoanele; e drept că persoanele pot ajuta mult în aceste probleme, dar cînd cineva e pe calea legii, atunci dintr-o problemă dreaptă nu se poate în Austria să ne trezim că ajungem să justificăm o nedreptate. Eu nu mă feresc să mărturisesc că acest domn ministru nu-i nici prietenul meu,¹⁴ cu toate acestea treburile mele merg pe cale legală. Drept măturie Vă anexez remonstrația pe care am înaintat-o, cum se vede, acum sînt 3 luni,¹⁵ din care veți vedea cum stau lucrurile în eparhia mea, pe care o țin tot în situație animarțială, dar eu mă lupt și nu mă las. Mai am și alt necaz cu acest domn, care iarăși a dispus să fim numiți „neuniți”, iar într-un decret mă numește „episcop de Sibiu”, în care privință am scris după cum se vede alăturat.//

Trebuie să cunoaștem acea mare însușire fundamentală a bunului nostru împărat — die Gleichberechtigung — egala îndreptățire pentru toți. Ea ne dă totul, de aceea nu trebuie să ne mai rugăm pentru orice problemă bisericească să dea în mod special¹⁶ decizie preînaltă pentru fiecare, ci ar trebui să ne sesizăm pentru problemele generale de oricîte ori

¹⁴ Leo Thun. Despre el vezi ziarul lui Șaguna pe 1957, adaos la „Memoriile” ed. Pușcariu, ... p. 105—110.

¹⁵ Pușcariu: Mitropolia ... p. 61 și acte, p. 128.

¹⁶ În text „einzelweise”.

se pune problema, atunci să ne plîngem și să ne apărăm drepturile („ex possessori“). Vă spun frățește că totdeauna am fost pentru întărirea unui centru ierarhic și asta am dorit-o și vreau și acum să-l întărim, în schimb alți frați sînt mai puțin însuflețiți pentru binele bisericii și, necăuînd să sprijine zidirea ei, au nimicit orice lucrare și chiar au pus-o în primejdie. Aici mă refer întîi la atitudinea lui (a patriarhului) la Viena în 1850 ./: și la elaboratul său,¹⁷ care poartă pecetea duhului și tendinței sale cu totul nebiserecești. Ce-i mai mult, cînd am primit anul trecut de la Minister dispoziție să ne numim „greco-neuniți“, am scris patriarhului și l-am rugat să fie atît de bun și să rezolve această imperioasă doleanță pentru că toți sîntem episcopi și i-am dat și o plîngere în această privință, dar la care nici pînă azi n-am primit măcar un singur cuvînt de răspuns. I-am mai trimis și un „Catehism mare“ la dorința lui, căci el mi-a dat originalul să-l traduc și l-am rugat să-l recomande apoi fraților episcopi din Banat, dar nu mi-a răspuns nici aici nimic. I-am comunicat și programa tipăririi „Cuvîntărilor duminicale și la praznice“ exprimîndu-i necesitatea acestor cărți, dar, iată, de peste o jumătate de an încă n-am nici un răspuns. Cine subminează centrul? Cine nu-i pe linia bisericii? Noi dacă iubim biserica și vrem binele, ar fi trebuit să fim alți oameni. Mitropolitul trebuie să știe că reprezintă și îndrumă întreg corpul bisericesc, trebuie să se sbată pentru așa ceva, dar el nu se interesează decît de latura materială, pentru că la noi totul e fără socoteală. Bucătăria mitropolitană înghite vreo 10.000 fl. c.m. Cînd vom ști cît se cheltuiește pe cancelaria mitropolitană? Cîtă vreme mitropolitul nu-i pătruns de adevărul că de puzerea morală și financiară a mitropoliei depinde toată fericirea bisericii și viața ei și dacă nu s-ar da în fiecare an din surplusurile veniturilor sale peste 20—30.000 fl.c.m. de la eparhii pentru întreținerea fraților (episcopi), atunci am privi pe mitropolit ca pe o pacoste nenorocită în biserică! Dacă-i drept ca diecezele de Bacica, Timișoara și Virșeș să ajute pe surorile lor mai sărace, atunci de ce n-ar fi drept să dea și mitropolia partea ei? la tot ce-am spus te rog răspunde și combate-mă (dacă nu-i drept).

Încolo....

(Andrei,
episcop)

VI

(A.B.M. 2559)

Ad. No 417. Timișoara, 11 februarie 1855. Episcopul Mașirević comunică lui Șaguna trimiterea sumei de 1140 fl. m.c. costul mineiilor comandate.

Prea Excelente Domnule Episcop, în Hristos, prea iubite frate!

În legătură cu scrisoarea mea din 24 iunie 1854, am onoarea să trimit prin dilijanșă Excelenței Voastre specificația aci anexată a banilor strînși pentru Mineile pe toate lunile în sumă de 1140 fl.m.c.

În celelalte, încredinșîndu-mă iubirii frățești, rămîn cu asigurarea deosebitului respect, al Excelenței Voastre

prea plecat serv,
Samuil Mașirević

Verso

Sibiu 11 februar 1855 (în limba română):

Cu No. prez. 154 din 17 febr. 1854 i s-a reșcris episcopului timișorean pentru primirea banilor și (cu) că, cu căraușul cel dintîi se vor expedia cărțile.

(Parohul din Iankanida trebuie să-și plătească rata a II-a și a treia).

(Andrei)

¹⁷ E vorba, desigur, de panfletul tipărit în l. germană, prin care Rajacici combate „Promemoria“.

VII

(A.B.M. 2563)

*Nr. 387. Vîrșeș 20 mai 1855. Episcopul Emilian Kengelac trimite lui Șaguna 10 fl.c.m. în contul „Cuvîntărilor bisericești” abonate (original).
La 29 mai 1855 Șaguna confirmă primirea banilor (concept).*

Exceleța Voastră, Prea Iubite Frate întru Hristos !

Răspunzînd mult stimatei Voastre scrisori din 4 mai anul curent no. 230, mă grăbesc să Vă expediez anexat prin poștă restul de bani rămași pentru „Cuvîntările bisericești” abonate, în sumă de 100 fl.

Altfel, încredințîndu-mă sfintelor rugăciuni, rămîn cu cea mai distinsă stimă, al Exceleței Voastre

prea plecat serv
Emilian Kengelac
episcop

(D o v a d a)

Prin care recunosc că am primit restul de 100 fl. expediat pentru abonatele „Cuvîntări bisericești” și trimise prin mult stimata Voastră scrisoare din 20 mai 855 cu No. 387 și am cîntea, încredințîndu-mă frățeștilor Voastre rugăciuni, să rămîn cu neschimbată adîncă stimă,

Andrei baron de Șaguna
episcop

Sibiu, 29 mai 1855

Pentru conformitate,

S. Stefanoviči, notar consistorial

No prez. 273/855 din 29 mai: I-am scris pentru primirea celor 100 fl.c.m.

VIII

(A.B.M. 2564)

No. 508. Vîrșeș 22 iunie 1855. Episcopul Emilian Kengelac confirmă pentru a II-a oară trimîterea a 100 fl. pentru „Cuvîntările bisericești” ale lui Șaguna, anexînd copia recipisei (Original).

Exceleța Voastră, Prea Iubite Frate întru Hristos !

În urma cererii Voastre din 17 curent no. 286 ca relativ la scrisoarea mea din 25 aprilie No. 365 să Vă încasez și să Vă trimit restul de 100 fl. pentru „Cuvîntările bisericești”, am onoare a răspunde Exceleței Voastre că acest rest de 100 fl.c.m. încă de atunci din 20 mai a.c. cu no. 387 l-am trimis, după cum arată și mult' milostiva Voastră chitanță din 29 mai cu no. prez. 273 anexată aici în copie legalizată.

Cu cea mai distinsă stimă
Emilian Kengelac, episcop

Copia după no. prez. 273. 1855:

„Recunoscînd că am primit restul de 100 fl. pentru „Cuvîntările bisericești” abonate și trimise prin scrisoarea 387 a.c. din 20 mai, încredințîndu-mă sfintelor rugăciuni, am onoarea a rămînea al Prea Sfinției Voastre, cu cea mai distinsă stimă,

Andrei baron de Șaguna

Pentru conformitate,

S. Stefanovic, notar consistorial

IX

(A.B.M. 2566)

No. prez. 317 Sibiu 25 iulie 1855. Șaguna recomandă lui Rajacic pe tânărul brașovean Gheorghe Petrovici spre a studia la Carloviț (Concept).

Sanctitatea Voastră,

Înțelegînd, cu ocazia venirii și petrecerii mele la Carloviț anul trecut, părinteasca strădanie a Sanctității Voastre de a avea în Sionul nostru tineri din toate eparhiile noastre spre a fi instruiți acolo, pentru a putea promova mai tîrziu în serviciile noastre bisericești și în viața noastră spirituală elemente credincioase și vrednice, m-am socotit să anunț respectuos pe Sanctitatea Voastră că din dieceza mea am aflat un astfel de tînr care vrea să se dedice cu plăcere slujirii preoțești și care prin mine se încredințează cu cea mai deplină smerenie Înaltei și Părinteștii purtări de grijă a Sanctității Voastre. El poartă numele de Gheorghe Petrovici și e născut în Brașov din părinți evlavioși, dar săraci, a terminat cu nota „eminent“ clasa a VI-a a gimnaziului sășesc din Brașov și vorbește — în afară de limba maternă care e limba română — și latina, germana și greaca, fiind în acelaș timp un tînr cu purtări și deprinderi bune. La sfatul meu, el s-a hotărît să vină pînă la Sanctitatea Voastră și să Vă ceară respectuos îngăduința părintească de a continua acolo studiile gimnaziale și apoi să poată isprăvi și cursul teologic.

Recomandînd deci această modestă cerere a numitului tînr înaintei bunevoinții a Sanctității Voastre, cred că e de datoria mea să rog cinstit din partea mea pe Sanctitatea Voastră să fiți cu bunăvoință față de acest tînr, care promite mult primindu-l sub aripa bună și părintească a Voastră și să binevoiți a mă înștiința dacă și cînd să-l trimite în acest scop în Sionul nostru.

Incredințîndu-ne înaltei bunăvoinți și cu asigurarea celei mai distinse stime, rămîn...

(Andrei)

X

(A.B.M. 2567)

No. 816. St. Karlovici 2 august 1855. Patriarhul Rajačic răspunde lui Șaguna că primește ca bursier pe Gh. Petrovici dacă s-ar hotărî să se călugărească (original).

Excelența Voastră,

La prea stimata scrisoare a Excelenței Voastre No. prez. 317 din 25 iulie a.c., avem onoare a răspunde că pe tînrul recomandat de Excelența Voastră, Gheorghe Petrovici, vrem bucuros să-l primim sub protecția noastră dacă dorește să se dedice cu slujirea bisericească cinului monahal.

În acest caz i-am da la înscriere loc în „Alumneum“, care acum ține locul fostului „Convict“, iar ca să-și procure cărți de școală și să-și plătească locuința i-am rînduit de la noi pe an cîte 40 fl. monetă convențională. Nu vom uita să dăm acestui tînr și îmbrăcămintea necesară dacă nu va fi în stare să și-o procure.

Dacă, deci, dorința neclintită a Excelenței Voastre este ca tînrul acesta să-și continue aici educația lui, atunci binevoiți a-l trimite aici pînă cel mai tîrziu la finea lunii sept. a.c.

Încolo, sînt cu dragoste și respect, al Excelenței Voastre

prea devotat serv,

Iosif

XI

(A.B.M. 2568)

- No. prez. 355. Sibiu 27 august 1855. În locul lui Gheorghe Petrovici, care nu simte înclinare spre monahism, Șaguna trimite lui Rajacic alți 2 tineri români la studii. Totodată îi oferă și câteva tipărituri sibiene (concept).

Milostiva scrisoare a Sanctității Voastre din 2 august a.c. No. 816 a copleșit înima mea și a tuturor preoților și credincioșilor noștri de aici, cari au fost informați de mine despre conținutul ei și Vă spun un adevăr real când exprim respectuos Sanctității Voastre mulțumirea noastră a tuturor pentru o astfel de binefacere, anume că dorim cu toții sincer Sanctității Voastre viață lungă și prosperitate de la Atotputernicul Dumnezeu, văzînd și bucurîndu-Vă de roadele bunătății și binefacerii Voastre, nu mai puțin ca din pricină ca și alții să se bucure de o astfel de pumare de grijă părintească a Sanctității Voastre văzînd un astfel de bine hărăzit bisericii și împărtășindu-ne parcă dintr-un vis duhovnicesc și imitîndu-l. Iar văzînd în această binefacere a Voastră un astru preastrălucitor la orizontul bisericii, care alungă ceața din fața ochilor mei și care îmi dă curaj să întrezăresc un viitor mai bun pentru biserica noastră, — îmi deschide un cîmp mai favorabil pentru viitorul ortodoxiei noastre, pe scurt, prea lăudata scrisoare a Sanctității Voastre a fost pentru mine porumbelul lui Noe, iar conținutul ei ramura verde adusă de acel porumbel.

În privința celor amintite de mine la 25 iulie a.c., cu No. prezidial 317 către Sanctitatea Voastră, trebuie să mărturisesc că și obiectul cererii de atunci s-a schimbat în cîtva, întrucît tînărul pe care l-am recomandat *Gheorghe Petrovici* se abține de la cuvîntul dat arătînd că înclină mai mult spre științele medicale decît spre cele teologice și că nu află în sine chemare pentru cinul monahal. Eu atît din grija față de progresul și necesitatea bunului mers în biserică în general, cît și mai ales pentru marea milă și bunătate a Sanctității Voastre, care în felul ei este unică și rar întilnită, pentru ca de însemnătatea ei să nu se bucure un caracter nestatornic ca al acestui singur tînăr, am cugetat să aflu alți tineri vrednici de mila și binefacerea Sanctității Voastre și purtarea de grijă a lui Dumnezeu față de Biserica Sa, iată mi-a descoperit alți cîțiva tineri, pe care i-a îndrumat spre mine cu rugămintea să aleg pe unul sau mai mulți dintre ei și să văd dacă din plăcerea lor se hotărăsc a păși la cinul monahal. Din toți am ales pe doi și anume pe *Avram Păcurar* și *Nicolae Mibăltan*, dintre care primul a terminat gimnaziul luteran din Brașov, iar celălalt clasa a IV-a a gimnaziului din Sibiu, amîndoi cu nota „eminent”. Pe acești doi, pe amîndoi, îi încredințez, deci, marei milostiviri a Sanctității Voastre și ca tîlmaci mai sigur al meu și al mulțumirii noastre și pe mai departe în această privință, ca mulțumire și ca recunoștință trimit la Sanctitatea Voastră pe protopresbiterul sibian Ioan Hannia cu rugămintea ca să Vă milostiviți a scuza că îndrăznesc a Vă trimite doi tineri și privind cu ochi binevoitori la trebuințele bisericii, să-î primiți ca pe doi copii buni și cu purtări bune sub aripa Voastră protectoare și dacă în această privință am greșit, fixați-mi canon pe care-l voi împlini conștiincios.

Primiți, Vă rog cu toată supunerea, aceste mici daruri ale tipografiei noastre episcopale, pe care am cinstea de a le dedica Sanctității Voastre și anume „Calendarul pe anul 1856”, „Mărturisirea Ortodoxă”, a arhiepiscopului Petru Movilă și o carte de cuvîntări bisericesti, din care predicile duminicale sînt după Arhiepiscopul de Astrahan (Nichifor) Teotoki, iar cele de la praznice compuse de mine.

Din „Mineie” am tipărit pînă acum 8 luni și sper că pînă în aprilie anul viitor să fiu gata și cu restul de 4, neîmîrziind atunci a oferi Sanctității Voastre, un corp întreg de Mineie.

Mai departe, îmi lipsesc cuvintele de mulțumire pentru bunătatea părintească, cu care ați îngăduit cu sinceră bunăvoință arhimandritului Patrikie (Popescu) de la mînăstirea Ger-

gheteg să vină pînă la noi, căci astfel de vizite pentru noi ce depărtați de Sion sînt de mare folos pentru că reînnoiesc în inimile și în cugetele preoțimii și ale poporului de aici acea legătură duhovnicească, care ar trebui totdeauna să fie vie între noi.

(Andrei)

XII

No. 899. Zadar, 17 sept, 1855. Episcopul Dalmației trimite lui Șaguna șematismul eparhiei sale pe anul 1855.

Prea Sfințite, mult prea distinse Domnule Episcop, prea iubite frate întru Hristos!

Avînd onoarea a trimite Prea Sfinției Voastre de dragul unirii și a legăturilor reciproce acest alăturat „Șematism“ al de Dumnezeu păzitei eparhii dalmatine pe anul 1855, rămîn cu adîncă stimă

al Prea Sfinției Voastre
prea devotat serv
Stefan Knedzevic

XIII

No. prez. 428 — 16 octombrie 1855. Șaguna răspunde episcopului Dalmației.

Aducînd Frăției Voastre mulțumirea mea, pentru „Șematismul“ trimis al acelei de Dumnezeu păzite Eparhii pe anul curent, nu uit nici eu să Vă trimit un calendar tipărit în tipografia noastră eparhială în semn de frățească dragoste și de sinceră stimă și rămîn

(Cel mai devotat
Andrei).

XIV

(A.B.M. 1072)

E 707. Vîrșeț 8 octombrie 1855. Episcopul Kengelac scrie lui Șaguna că n-a primit întreg stocul de Mineie comandat pentru parohiile sale. Roagă precizări (Original).

Excelența Voastră întru Hristos frate prea iubite!

La prea stimata Voastră scrisoare din 5 septembrie curent No. prez, 374 ați binevoit a-mi comunica trimiterea a 74 exemplare legate din „Cuvîntările“ românești pentru această eparhie. În zilele acestea eu am primit un colet cuprinzînd nu 59 exemplare (cum sta pe adresa anexată), ci numai 55 exemplare și încă din cele nelegate; ar lipsi deci 19 bucăți.

Poate că Excelența Voastră veți fi trimis 15 exemplare direct prin Lugoj pentru acest protopopiat, care ar aparține deci de protoereul Marcu și dacă ați făcut așa bine ați lucrat.

Avînd onoarea a raporta Excelenței Voastre despre nepotrivirea amînțitei expediții, Vă rog dacă e vreo greșală să se îndrepte și cele 19 ex. care lipsesc să mi le trimiteți mie sau — ceea ce ar fi și mai comod — cele 15 directe prin Lugoj, prin protoereul Ion Marcu, iar restul de 4 exemplare în Caransebeș, la protoereul Gavriil Iancovici, care a primit deja 12 ex. din Cancelăria mea, deci în suplimentar dispuneți a se îndrepta (lucrurile) și a binevoi să mă înștiințați despre cele ce ați aranjat.

Altfel, încredințîndu-mă sfintelor rugăciuni, rămîn cu neschimbată adîncă stimă

Vîrșeț 8 oct. 1855.

al Excelenței Voastre
prea plecat serv,
Emilian Kengelac.

XV

(A.B.M. 1073)

Cu No. prez. 427—855 16 oct. i s-au rescris episcopului de Virșeț (concept).

Mă grăbesc să răspund la mult stîmăta scrisoare din 8 octombrie a.c. No. 707, că după afirmația directorului tipografiei Lazarevici s-a scris greșit pe colet 59 exemplare din „Cuvîntări” cîtă vreme erau numai 55, iar în alt pachet 4. De aici se vede că numărul exemplarelor s-a trimis corect, dar numitul pachet a rămas în Timișoara la negustorul Efta, căruia ăstăzi i-am scris ca să trimită pachetul — dacă mai este la el — protoereului Gavril Iancovici din Caransebeș. Tot odată am onoarea a anunța că 15 ex. trimit direct cu prima poștă protoereului de Lugoj.

(Andrei)

XVI

(A.B.M. 2575)

Virșeț 23 Ianuar 1857. Protopopul Filip Trandafir cere lui Șaguna cărți rituale și 15 Biblii pentru preoțimea din protopopiat (original).

Exceleța Voastră, Prea iubite Stăpîne,

Am lipsă de cîteva cărți bisericești în limba română pentru protopopiatul meu, astfel 1 Penticostar, 1 Triod, 1 Minei pe 12 luni și 15 exemplare din Biblie și neavînd în regiunea Sibiu nici un cunoscut, la care să mă fi putut adresa, îmi iau libertatea de a supăra pe Exceleța Voastră cu această modestă cerere a mea: să binevoiască Exceleța Voastră a mă înștiința dacă aceste cărți se pot primi prin Tipografia Voastră, în cîtă vreme și cu ce preț? și apoi mă voi strădui s-adun bani pentru aceste cărți prin epitropii respectivi și unde va urma să-i trimitem.

Astfel, încredințîndu-mă bunătații Voastre arhipăstorești, sînt, cu adîncă stimă

al Exceleței Voastre
 prea plecat serv
 Filip Trandafilovic
 protopop de Virșeț

XVII

(A.B.M. 2576)

No. prez. 54 Sibiu 28 Ian. 1857. Șaguna răspunde protopopului de Virșeț în legătură cu comanda de cărți bisericești pentru parohiile din protopopiatul său (concept).

Plăcut mi-a fost să primesc scrisoarea ta din 23 Ian. a. c. prin care ceri înștiințare despre unele cărți bisericești. În genere te încredințez că multe greșeli s-au strecurat în cărțile bisericești române pentrucă cenzorii nu și-au cunoscut datoria și n-au îndreptat nici o diferență între o ediție și alta, căci răul sau mai bine zis stricarea cărților noastre bisericești a plecat de la Blaj, dela uniți și fiindcă în Vlahia și în Moldova nu existau tipografii, au ieșit aceste cărți corupte de la Blaj trecînd și în principatele române, unde nimeni nu le-a îndreptat și tot așa cu nimic nu sînt mai bune nici cărțile de Buda.

Din cărțile amintite în scrisoare, Vă pot servi acum:

1. Triod cu 15 fl.c.m.
 2. Cele 12 Minee cu 72 fl.c.m.
- Penticostar încă nu am,
 fii cu puțină răbdare!

Biblia românească cu chipuri se tipărește acum. Prețul ei pentru abonați, după cum știți e de 20 fl.c.m. Din dragoste pentru mine voi mai primi abonament la Biblie, pentru că vreau ca și în protopopiatul Vostru s-ajungă această cante, căci va fi foarte frumoasă.

Aici mai adaog și aceea că ambele părți ale Bibliei românești, în ce privește Vechiul Testament au fost pînă acum traduse după „Vulgata“, dar acum le îndrept după textele grec și slav.

De ce nu vă siliți să țină parohiile voastre ziare românești? Căci puține comune aveți, care n-ar cheltui 8 fl.c.m. pe an pentru „Telegraful Român“. Vezi frate! Puneți oamenilor noștri în miini cărți bune și gazete și atunci îi puteți întoarce de la oameni periculoși spre dreapta noastră credință.

Cu bucurie am citit numirea a doi consilieri școlari pentru Voivodina și pentru Banat și că sînt de legea noastră. Mai dorim doar un lucru și anume ca școlile să ajungă sub îndrumarea bisericii, așa cum este cazul la noi, căci altfel e de temut ca nu cumva acei consilieri vrînd-nevrînd să acționeze împotriva intereselor Bisericii,

(Andrei,

episcop)

XVIII

(A.B.M. 2578)

Sibiu, 26 martie 1857. Șaguna scrie lui Rajačić c-a fost bolnav, dar acum simțindu-se mai bine răspunde celor două scrisori ale lui, mulțumind pentru abonarea „TELEGRAFULUI“ și pentru primirea a doi bursieri români. Insistă din nou să se țină sinod, căci altfel nu pot fi biruite asuprelile ministrului Thun. Li arată și noile memorii și recursul majestatic îndreptat contra ministrului (concept).

Vrerea lui Dumnezeu așa a rînduit să fiu bolnav cînd mi-am redactat răspunsul către Sanctitatea Voastră în privința cărților tipărite la noi, iar cînd am fost norocos să primesc două scrisori pîrintești de la Sanctitatea Voastră, una din 31 ianuarie, cealaltă din 2 februarie zăceam deja de cîtva timp pe pat. Începutul bolii a fost un catar strașnic, de care încă nici acum nu m-am vindecat, apoi am prins și un erizipel, iar acum e a V-a săptămînă și eu stau încă mai mult pe pat decît în afară de pat, dar, har Domnului înaintez cu însănătoșirea și astfel primul meu lucru după aceste grele boli îl închin Sanctității Voastre, dorind ca Domnul Dumnezeu să păzească pe Sanctitatea Voastră sănătos!

Din prea stimata scrisoare a Sanctității Voastre din 31 ianuarie a. c. am văzut cu durere că ați luat foarte serios problema celor doi tineri cari sînt fericiți a fi numiți bursierii voștri. După înalta dispozițiune a Sanctității Voastre, eu am primit prin arhim. Nicolaevici 102 fl.arg., din care 77 fl. 55 cr. cad în socoteala mea cu numiții tineri, iar ceilalți 24 fl.arg. e abonamentul pe 2 ani la „Telegraful“. Sărut sfînta dreaptă a Sanctității Voastre pentru această bunătate arătată față de gazeta noastră și mulțumesc din inimă că aveți dragoste a recomanda și fraților bănățeni și prin ei și protopopilor și preoților bănățeni acest ziar cu adevărat salvator pentru noi. Sanctitatea Voastră! Apatia față de interesele bisericești e aîut de mare chiar între protopopi, încît omul nici nu se poate destul mira. Credeți-mă, Sanctitatea Voastră că din 6 protopopi ai diecezei Vîrșeșului numai protopopii Lugojului și ai Mehadieșului sînt abonați la „Telegraf“, cel din Biserica Albă odată îl ține, altădată îl lasă, iar ceilalți 3: al Vîrșeșului, al Oraviței și al Caransebeșului nici nu vreau s-audă, încît în acea mare eparhie nu merg nici 10 exemplare. Tot așa stau lucrurile și în eparhiile Timișorii și Aradului. Uniții își au misionarii lor în Banat și denunță „Telegraful“ c-ar fi un ziar sîrbesc camuflat, care împiedică progresul naționalității române, recomandînd „Gazeta de Transilvania“, care susține interesele uniate. Dar, cum să nu reușească acești misionari dacă protopopii noștri nu vreau să jertfească nimic pentru binele bisericii și după cît se vede

nici nu sînt în stare să combată clevele uniute, căci nici măcar nu se gîndesc la mijloacele de combatere, ba nu țin pas nici măcar cu duhul vremii?

Îngăduiți-mi să cred Sanctitatea Voastră, că V-ați ridica veșnică recunoștință dacă V-ați sili să convocați un sinod al întregii noastre biserici din Austria. Ajunge aici să amintesc că biserica încă n-a prezentat nici pînă acum propunerile mele făcute Ministrului în 1850 și afară de aceasta nici măcar nu mi-a spus dacă am scris ceva rău împotriva Bisericii, împotriva împăratului sau a Patriei. Mărturisesc că acum îndrept alte propuneri pe baza unui decret imperial din 1841. I-am scris desul și prea desul Ministrului, i-am scris frumos și serios că nu pot renunța la propunerile mele pentru că sînt încredințat că ele sînt bune pentru Biserică, pentru împărat, pentru Patrie, iar pînă la urmă a trebuit să mă hotărîsc să mă prezint înaintea Împăratului cu o plîngere împotriva acestei năpăstui. Ministrul cere însă de la mine tot propuneri noi și astfel am fost nevoit acum cîteva săptămîni¹⁸ să predau de la mine memoriul anexat /./, despre care am nădejde că va avea urmarea cuvenită. A trăi în astfel de luptă continuă nu numai că nu mai e viață, ci se mai fură de la om și acea vreme de aur, care s-ar putea folosi în alte lucrări de folos obștească. Eu am comunicat Sanctității Voastre recursul, de care vorbesc aici, la începutul anului 1856.

Cu acest prilej mai am onoarea a anunța Sanctității Voastre că Mineiele pe care le-am tipărit în tipografia noastră le-am expediat Sanctității Voastre într-un colet, iar deasupra, peste Mineie, se află două exemplare din Memoriul pe care mă gîndesc să-l prezint Împăratului deodată cu predarea Mineiilor. M-aș bucura din suflet dacă acel memoriu ar dobîndi și pîrinteasca aprobare a Sanctității Voastre!

La sfatul Guvernatorului nostru¹⁹ care mie și nouă ne este mare prieten, pentru că i-e dragă dreptatea, mă voi duce și eu cu el pînă la Oradea, ca să facem acolo prezentare de supunere înaintea împăratului cu ocazia călătoriei lui prin Ungaria și cu acel prilej voi preda împăratului Mineiele și-l voi ruga pentru rezolvarea aceluiași recurs majestatic. De la Oradea intenționez să mă întorc acasă sau dacă poate starea sănătății mi-ar îngădui-o, să fac o vizitație canonică în regiunea Clujului.

În orice caz, aș dori ca în anul viitor, după 3 ani de nevedere, să-mi fac și înaintea Sanctității Voastre fiiască plecaciune și de aceea Vă rog să-mi dați de știre cînd aș putea veni mai potrivit.

(Andrei)

XIX

(A.B.M. 2579)

No. 405. St. Karlovci, 16 aprilie 1857. Rajačić răspunde lui Șaguna c-a fost îngrijorat de boala lui. Îi mulțumește pentru felicitările de Paști. E mirat cît de puțin sprijină românii „Telegraful”, poate și pentru că „Gazeta” e mai naționalistă. Intervenție la împărat contra ingerințelor ultramontane va face după întoarcerea suveranului din călătorie, cînd va insista și pentru ținerea sinodului. Mulțumește pentru „Mineiele” trimise și aprobă planul cu care Șaguna vrea să întîmpine pe împărat. Se bucură de sosirea lui Șaguna, dar nu poate preciza data cea mai sigură (Original).

Excelența Voastră,

La prea stimata scrisoare a Excelenței Voastre din 26 martie a.c. am onoare a răspunde următoarele:

În urma scrisorii protopopului de acolo și profesorului Ioan Hannia din 18 februarie a. c., prin care ne informează despre boala ce V-a ajuns, am fost cuprins nu de puțină frică,

¹⁸ Exact 9 februarie 1857. Vezi Pușcariu: Mitropolia... acte, p. 161-2.

¹⁹ Principele C. Schwarzenberg.

pentru sănătatea Excelenței Voastre; acum însă, slavă Domnului, vedem că primejdia a fost înconjurată și de aceea și liniștea s-a reîntors în sufletul nostru.

Mulțumim sincer Excelenței Voastre pentru simțitele felicitări de praznicul preamăritei învieri a lui Hristos, dorind și noi, la rîndul nostru, ca Domnul Dumnezeu să Vă țină sănătos și nevătămat, plin de rîvnă și de darurile Duhului Sfînt întru mulți ani!

Regretăm foarte că „Telegraful” a aflat pînă acum slab ecou între Românii băănăteni, iar despre preoțime nu ne putem destul mira că nu vrea să-și vadă situația sa în bunele intenții ale „Telegrafului”, arătîndu-se atît de indiferență față de acest organ de publicitate al poporului său.

O astfel de atitudine a credincioșilor noștri față de conducătorii lui spirituali și naționali nu poate fi ascunsă față de cei de alte credințe, cari în acest caz pot avea prilejul să scrie despre biserica noastră astfel de lucruri, cum apar scrise în cartea amintită de Excelența Voastră și numită Simbolică. Ei pot scrie mult și dușmănos, dar vai de noi dacă nu putem combate scrisul lor!

Reușita „Telegrafului” nu se poate să nu fie împiedicată dacă ni se reproșează de către dușmani c-ar fi un organ tănuuit al sîrbilor, iar față de poporul ale cărui interese le reprezintă, se exprimă ca un ziar opus dezvoltării sale naționale.

Am de gînd să fac Majestății Sale mai întîi un puternic protest în privința tuturor laturilor sub care se prezintă unașia și apoi, îndată ce Majestatea Sa se va întoarce din călătoria prin Ungaria și Viena să-i supun prea plecat și cererea pentru convocarea unui sinod al întregii biserici ortodoxe din Austria. Pe cît ne va fi cu puțință, nu cruș oboseala de a o prezenta chiar personal.

Din ceea ce nu ni s-a păstrat din viața publică, nu am putea să aducem nici o vină antecesorilor, pentru că ei s-au străduit cît au putut să dea bisericii noastre forma cea mai minunată, dar înzadar, căci prin încercările care au venit peste ea, cum ne arată istoria, s-au pus în calea ei piedeci de netrecut. Biserica noastră își are drepturi minunate în „privilegiile” sale; din toate aceste drepturi, însă, astăzi nu se mai păstrează nimic. Dar pentru aceasta pe cine să învinuim? De bună seamă nu pe înaintașii noștri, nici pe strămoșii lor, ci alte împrejurări!

Am primit cu frățească atenție cele 12 mincie trimise de Excelența Voastră de la tipografia Voastră cu sentimente de sinceră bucurie ca pe cea mai minunată odraslă de gen duhovnicesc al acestei întreprinderi prea folositoare de suflet. Le-am și așezat la loc spre împodobirea bibliotecii patriarhale-mitropolitane de aici și ca să poată fi folosite cînd va fi cazul.

Intenția Excelenței Voastre de a folosi ocazia venirii Majestății Sale în Oradea și acolo să prezentați omagiile și să-i oferiți un rînd de Mineie, o aprob întru toate. Sper că aceste Mineie vor fi bine primite. Împotriva memoriului, cu care doriți să-i oferiți Mineiele, n-am de făcut nici o obiecțiune. Doar că pot să spun că-i pornit din inimă și-i plin de sentimente de sincer devotament. Motivele care explică predarea Mineielor sînt la locul lor. Memoriul acela poate fi dat publicității în cerc mai întîm.

Recursul maiestatic din 1855, pe care mi l-ați comunicat și cu acest prilej, îl cunoașteam de cînd ni l-ați trimis prima oră și m-am bucurat mult pentru că toate cele expuse în el le-am aflat la locul lor.

Bine ați făcut dînd un astfel de răspuns ca cel redactat la 9 februarie a. c. No. 70 Guvernămîntului local. E de așteptat succes sigur după o intervenție atît de energică!

Ne va fi prea mare bucuria dacă veți vrea să veniți anul acesta pînă la noi. În acest caz însă nu pot spune precis cînd ar fi mai bine de făcut această vizită. S-ar putea ca și eu s-o iau încotrova sau să nu fiu acasă. După toată probabilitatea rămîn aici, căci după

cunoștința agenților noștri de la curte, trebuie să se înceapă construirea unei conșignații, la care sînt nevoit a lua parte dacă nu va interveni vreo piedecă.

Altfel, rămîn cu dragoste și stimă, al Excelenței Voastre

prea devotat serv,
Iosif.

Verso: 25 aprilie 1857. Mitr. Karlov.

No. prez. 114—857.

Nu i s-au rescris.

XX

(A.B.M. 2615)

Novi Sad 3 iulie 1857. Episcopul Platon către Șaguna. Mulțumindu-i de felicitări îi comunică știri despre persoana sa (a împlinit 28 ani de episcopat), apoi despre schimbările de la Carloviț (ridicarea noului etaj la palatul patriarhal, mutarea bibliotecii, despre tipografie). Mulțumește și pentru cărțile trimise. Condolează pentru moartea lui Gr. Pantazi (Original).

Excellentissime,

Mai întîi de toate îmi exprim sincera mea urare cu prilejul zilei onomastice a Frăției Tale. Statornic și norocos ai fost totdeauna și în toate împrejurările, atît personale cît și bisericești. Tărie și izbîndă asupra vrăjmașilor bisericii să-ți de-a Dumnezeu, în tot ce ți s-a încredințat!

Pentru mine ziua de mîine e importantă de aceea că înainte cu 28 ani în acea zi m-am călugărit. Te-ai grăbit să mă feliciți de acea zi a Sf. Pavel. Cînd am părăsit numele de Pavel și l-a luat pe cel de Plato aveam 41 ani; să adăugăm acum la acei ani de miren timerie încă 28 ani de călugărie și vom avea 69 ani. Și atunci oare nu trebuie să-mi spun că „anii mei sînt numărați”? Ei, dar ori cum ar fi, slavă Domnului, că mai sînt sănătos și la anii aceștia!

Am fost și ieri în Carloviț după cum fac adeseori (alaltăieri am avut fericirea să am în vizită pe Sanctitatea Sa Patriarhul) și din nou am putut să mă conving de deplina sănătate a Sanctității Sale. În Carloviț se scoate acoperișul de pe anexa palatului patriarhal (în care suferai de acel mizerabil reumatism), spre a se mai clădi încă 1 etaj. Cei din palat s-au mutat toți în casa lui Vasîlco, care a rămas prin testament gimanziului. Acolo a fost mutată și biblioteca întreagă. Se pregătește și pentru tipografie o clădire aparte. Aici vă prevenim deci că pe toamnă, cînd veți avea norocul să veniți, vă veți bucura văzînd atîta progres.

Nămăi reședința mea este tot așa și Dumnezeu știe cum și ce va mai fi cu ea. Neplăceri am în această privință prea destule.

Dacă va da Dumnezeu în august a. c. voi merge la Pesta la adunarea generală a „Matîței”, iar după aceea voi fi cu consilierii Martin și Trică la Mehadia, dar drumul nostru și aici și acolo dacă va dura 6—7 zile. La Viena voi fi probabil deodată cu patriarhul, cam pe cînd se va întoarce patriarhul din călătorie. Obiectul călătoriei noastre la Viena va fi prea smeritul proiect al clădirii reședinței de aici.

Nu ți-am putut trimite pînă acum în dar lucrarea mea despre Solomon și Sirah și nici, acum nu o pot face pentru că personalul a trebuit să-l folosesc tot la expediții oficioase. Primește, Te rog, între timp Psaltirea de față. Caetera sequuntur.

Slavă Domnului că harnicul meu Kolarovici e recunoscut de Sanctitatea Sa Domnul Patriarh ca protosinghel și ca atare a fost introdus ca egumen în mînăstirea Covil. M-am împăcat și cu asta.

Am citit cu multă și sinceră bucurie prinosul trimis Sanctității Sale. Un exemplar din el am predat, după indicațiile Voastre, Dlui Hagici.

Atît de tînăr și plin de putere după ce ați pierdut pe Grigorie (Pantazi) Te plîngi că nu mai ai personal de birou, dar ce să spun eu, om bătrîn, după ce am pierdut pe Kolarovici? Într-adevăr foarte rău stăm cu rezerva tînăra a clerului nostru. *Ilere possumus, salvare vix poterimus.*

Primește deplina încredințare a deosebitei mele stime și curatei iubiri și Te salută și de acum, ca și pîn-acum,

Cel mai sincer frate,
Platon

Pe verso: Am răspuns în 14 Iul. 1857.
(sîrbește)

XXI

(A.B.M. 2583)

Sibiu. 30 iulie 1857. Șaguna comunică lui Rajačic textul răspunsului dat Guvernului în diferendul cu mitropoliul din Blaj pentru dreptul de „monopol tipografic” al acestuia din urmă. Arată apoi greutățile „Telegrafului” și a jurisdicției în problemele școlare (Concept).

I. În primul rînd m-am socotit să comunic în copie răspunsul meu dat guvernului de aici în urma plîngerii arhiepiscopului unit, pe care am făcut-o cunoscută acum cîteva zile Sanctității Voastre și în care mitropolitul pretinde a se supune jurisdicției lui tipărirea și cenzurarea cărților noastre bisericești.

II. Decizia consistorială în contra parohului din Roșcani, care din pricina nesupunerii a trecut la uniație forțînd și pe parohienii săi să-și lase credința strămoșească, pentru care l-am și degradat, iar, în al treilea rînd,

III. Cea mai nouă hotărîre a mea comunicată preoțimii în privința cununilor mixte.

Mai încolo, informez pe Sanctitatea Voastră că un oarecare Barbu din Timișoara scrie redactorului ziarului românesc „Gazeta de Transilvania” la 5 iulie a.c., pag. 222 că Guvernămîntul Bănățean a dispus să se publice concursurile pentru ocuparea posturilor vacante de învățători prin intermediul acestei gazete.

Că toate aceste ziare ațîță și osîndesc biserica și ierarhia noastră o știe și Sanctitatea Voastră, căci se pare că înșivă V-ați plîns le Guvern acum cîțiva ani contra acestei gazete, iar eu însumi am dat și am înaintat plîngere guvernului ardelean contra acestei gazete, dar n-am primit satisfacția cerută, deși am upărit în 1855 această circulară, prin care invit pe toți credincioșii ca pe numita gazetă plină de dușmănie față de biserica noastră nimeni să n-o asculte și să n-o citească.

Dacă ar fi norocul să facă așa și ceilalți frați episcopi, atunci Guvernămîntul Bănățean n-ar fi hotărît să se publice concursul pentru școalele noastre populare în gazete cu idei atît de pornite împotriva noastră. O astfel de hotărîre va obliga comunitățile noastre bisericești să se abțină de la astfel de gazete. Cît despre funcționarii cari le citesc mai mult, ei nu-s de legea noastră, dar și ei vor influența pe cititorii gazetei să nu mai facă abonamente pentru aceleași motive. Multe și rele lucruri pot izvorî de aici pentru biserica noastră.

La ziarul român „Telegraful” nici acum, nici pînă acum n-am avut abonați din Banat, de aceea nu mă îndoiesc că Sanctitatea Voastră va binevoi a recomanda „Telegraful” nostru ca pe singurul ziar românesc care susține de fapt interesele noastre.

Dacă — și nu ne putem îndoii — vor fi hotărît funcționarii să conteze parohiile noastre ca pe niște formații politice și să le aboneze la „Gazeta de Transilvania”, atunci trebuie să știm că aceasta din urmă nu-i la prima lor răutate.

Părerea mea nepărtinitoare este următoarea: 1. să informăm oficial guvernul Voivodinei bănățene că ierarhia noastră totdeauna a fost criticată de „Gazeta de Transilvania”, 2. acelaș guvern să recunoască „Telegraful Român” drept organ al presei românești în Banat, 3. că școala e strîns legată de biserică și că ierarhia își comunică credincioșilor săi treburile și îndrumările sale prin mijloace proprii, prin circulare arhieresti și consistoriale, de aceea dorește ca și concursurile pentru ocuparea de posturi vacante de învățători să se publice tot prin intermediul circularilor consistoriale. De altfel, atît la Voi, cît și în legislația milostivului nostru monarh treburile școlare sînt legate de ierarhie, 4. Dacă Guvernămîntul nu se oprește aici, ar trebui recurat la minister, pentru că și-așa s-au răsfrînt asupra poporului român, pe linia lui națională, tot felul de batjocuri la adresa ierarhiei, pentruca astfel să ne poată tulbura și domina mai bine.

Eu întreaga problemă o supun grijii părintești a Sanctității Voastre și mă rog să Vă însușiți ideea că îndrumarea școlară să fie încredințată autorității bisericești pentru că sînt încredințat că biserica e în primejdie dacă școala nu-i sub ascultarea ei. Cred că și Sanctitatea Voastră și ceilalți frați au primit înștiințare de această problemă de la Minister prin intermediul guvernămîntului, așa cum și eu am primit-o și anume să nu fie parohii noștri directori școlari, ci doar protopopii districtuali directori școlari, iar episcopii inspectorii noștri școlari; de ce n-ar putea să fie și la noi cum e și la catolici? Eu la toate aceste vorbe „poate sau trebuie să fie” am răspuns și cred că întreaga noastră ierarhie a trebuit să răspundă în acelaș sens. Mai pe larg voi avea cîntea să vorbim la întîlnirea de la întoarcerea din Viena, unde intenționez să merg pe la finea lui august, iar pîn-atunci sărut sfînta dreaptă a Sanctității Voastre și rămîn cu sincă credincioșie.

(Andrei,

episcop)

XXII

(A.B.M. 2585)

No. prez. 240 Sibiu 15 august 1857. Șaguna anunță pe Rajačić că merge la Viena să se prezinte la Suveran, iar la întoarcere îl va vizita (concept).

Deoarece Dumnezeu mi-a redat sănătatea sdruncinată și m-a întărit în așa măsură încît pot s-o pornesc la drum, iar situația bisericii noastre de aici cere de la mine ca să apar și în fața Majestății Sale pentru a prezenta personal doleanțele bisericii deodată cu Guvernatorul cerînd intervenția însuș a preaînaltului tron, căci de el depinde și pacea și liniștea noastră sufletească, — de aceea am de gînd cu ajutorul lui Dumnezeu, să plec la drum în ziua de 19 curent. Timpul petrecerii mele în Viena nu-l pot determina, dar se înțelege de la sine, că mă silesc să mă întorc cît mai repede și din Viena să vin direct la Carlovitz pentru a mă prezenta cu tot respectul și cuvința, înaintea Sanctității Voastre, iar pîn-atunci, pe lîngă sărutarea sfînțitei drepte, am cîntea a fi

prea plecat serv,

Andrei.

XXIII

(A.B.M. 2586)

No. 1448. Carloviț 24 oct. 1857. Rajačić comunică lui Șaguna în copie protestul făcut de locotenenta Bănățeană în privința concursurilor de învățători precum și răspunsul acelei autorități, comunicându-i că nu poate interzice preoțimii abonarea „Gazetei” din Brașov. (Original în limba sîrbă, anexele în limba germană).

Exelența Voastră,

Pe temeiul cererii exprimate către noi de Exelența Voastră la 30 iulie a. c. no. 126, n-am uitat a trimite în copie alăturatul protest ./ împotriva dispoziției, în urma căreia concursurile de ocupare a locurilor vacante de învățători să fie publicate în „Gazeta de Transilvania”.

Ce ne-a răspuns la aceasta Înalta Locotenentă regională, binevoiți Exelența Voastră a vedea în anexa 2 ./.

Răspund totodată că nu putem face apel către domnii episcopi ca ei să interzică preoțimii sufragane abonarea „Gazetei Transilvaniei” și să dispună ca toți fie de la ei fie din partea preoțimii să facă anunțuri numai prin mijlocirea „Telegrafului Român”.

Încolo, sînt cu dragoste și adîncă stimă, al Exelenței Voastre

prea devotat serv,

Iosif.

XXIV

(A.B.M. 2587)

Abschrift Nr. 999. An die Hohe K. K. Serbisch-banater Statthalterei

Temesvar

Nach Anhandgabe der „Gazeta Transilvania” (No. 75 Seite 22 dto Iuli) schreibt aus Temesvar ein gewisser Barbu, dass die Hohe K. K. Statthalterei die Verfügung getroffen habe, womit die betreffenden Verlautbarungen behufs der Besetzung der vakanten Lehrstellen in der Voivodina und der Temescher Banate mittelst dieser Zeitung zu geschehen haben.

Was dieses von einem Unierten redigiertes und für fremde Interessen eingenommene Blatt anbelangt, habe ich noch im Jahre 1852 die traurige Erfahrung gemacht, dass es gegen die hierortige Hierarchie sehr feindselig gestimmt war, indem es den Wahlakt der letzten Wahlsynode mit einer giftigen und aufreizenden Feder anzugreifen sich erfrecte.

Dieser Umstand gab mir Anlass, unter 17/29 Jänner 1853 Z. 86 gegen das tolle Treiben dieser Zeitung beim hohen K. K. Ministerium des Inneren eine Abhilfe zu suchen.

Dasselbe Blatt hat sich dieser Zeit von seiner verdammten Tendenz nicht nur nicht nachgelassen, sondern hat dieselbe in dem Masse gesteigert, dass der siebenbürger Herr Bischof, Freiherr von Schaguna, um seine Glaubensgenossen von dem darin herrschenden bösen Geiste zu bewahren, keinen Anstand nahm, die Praenumeration auf dieses Blatt noch im Jahre 1855 mittelst eines Circulars seiner unterstehenden Geistlichkeit und dem betreffenden Volke zu verbiethen.

Indem es mir bewusst ist, dass meine Glaubensgenossen überall „Gazeta Transilvania” verdammen und gegen ihre Tendenz, die ihre Kirche und Religion zu untergraben droht, sehr feindselig gestimmt ist, so gebe mir die Ehre, die hohe K. K. Statthalterei zu ersuchen, die Verfügung hochgefälligst treffen zu wollen, womit künftighin derlei Verlautbarungen nicht mittelst des besagten verhassten Blattes, sondern mittelst des den Rumänen sonst beliebten „Telegraful Român” zur Kenntniss der Betreffenden um so mehr gelangen sollen, als sonst bei dem Umstande, da die „Gazeta de Transilvania” verbothen ist und

somit nicht gehalten wird, der eigentliche Zweck, den man mit diesen Verlautbarungen verbinden will, nicht erreicht werden wird.

Übrigens meine Glaubensgenossen sind der Religion ihrer Väter treu ergeben und werden bei einem mindestens fei(n)d seligen gegen ihre Religion gerichteten Versuche mit Besorgnis, als wolle man ihr Heiligtum antasten, erfüllt, wesshalb ich bei dem Umstande, wo die Verlautbarungen mittelst der „Gazeta de Transylvania“ auch in der Zukunft geschehen sollten, befürchte, dass es bei denselben den Anschein gewinnen kann als wolle die hohe Regierung des besagte verhasste Blatt und seine Tendenz unterstützen.

Karlovitx den 7/16ten September 1857.

Iosif,
patriarch

Pe verso: 3 noiem. 857

vivat!

A.E.M ad No. prez. 126—857

No. prez. 308/857

Ad acta.

XXV

(A.B.M. 2588)

Abschrift vom Präsidium der K. K. Serb Banater Statthalterei No. 3070.

Eure Excellenz!

In Erwiderung auf das geschätzte Schreiben vom 16. September d.J.Z. 999, beehre ich mich Eurer Excellenz zu eröffnen, dass die in Kronstadt erscheinende rumänische Zeitung „Gazeta Transylvaniei“ von dem K. K. Ministerium des Inneren als offizielles Blatt erklärt worden ist, daher alle ämtlichen Kundmachungen in rumänischer Sprache in dieser Zeitung gemacht werden müssen.

Um jedoch jenen hierlandigen Rumänen, welche diese Zeitung nicht lesen, die Kenntnissnahme in der in rumänischer Sprache verlaublichen ämtlichen Erlässe zu erleichtern, verfüge ich unter Einem, dass die ämtlichen Kundmachungen sowohl in der „Gazeta Transylvaniei“ als in dem „Telegraful Român“ veröffentlicht werden.

Genehmigen Euer Excellenz die Versicherung meiner vollkommensten Hochverehrung,

Coronini m. p.
F. M. L.

XXVI

(A.B.M. 2589)

Virșet 5 Nov. 1857. Episcopul Emilian Kengelac scrie lui Șaguna c-a primit de la patriarh un apel pentru a ajuta „Telegraful“ în locul „Gazetei“, pe care în dieceza de Virșet îl și recomandă. Mai departe, mulțumește pentru tipări-turile sibiene trimise și pentru alte lucruri (Tîlcul Evangheliilor, protocoale, anti-mise etc.) (Original).

In aceeași zi, în care am primit scrisoarea ta din 28 Oct. a. c. No. 295, am primit și un apel al Sanctității Sale patriarhul nostru din 24 octombrie a. c., cu No. M. 1448 ca pe motivul ca ziarul românesc „Gazeta Transilvania“, care are ca redactor pe un unit, reprezintă interese streine față de ierarhia noastră și răspîndește un spirit de dușmănie față de ierarhie, cît și față de biserica noastră, prin insinuările ei și prin prejudecățile urzite unilateral, de aceea să interzicem clerului nostru subordonat de a-l mai abona și să dispunem ca orice informație care urmează a fi publicată prin ziare de către noi sau din partea preoțimii noastre, mai mult să nu se mai dea publicității prin intermediul „Gazetei“, ci numai prin „Telegraful Român“.

Acestui apel înalt încă astăzi îi vom da satisfacție prin redactarea unei circulare potrivite adresate preoției mele, iar pe de o parte îi îndeplinesc și voia ta recomandând acestei preoții, ca după cum se abonează la „Telegraful Român”, care reprezintă interesele bisericii noastre și drepturile naționalității române, tot așa să facă apel și la parohienii lor mai avuți, la meseriași mai răsați, la negustori, la funcționari și amployați de confesiunea noastră ca și ei să se aboneze la acest ziar sau să se străduiască a face vreo jertfă bănească pentru susținerea lui mai departe la altarul bisericii și al naționalității, urmînd ca aceste contribuții benevole să le trimită respectivii protopopi direct ție cu indicarea numelui donatorilor, iar pe mine să mă înștiințeze numai ce rezultat are apelul.

Din partea mea, în afară de contribuția obișnuită, voi plăti și un abonament la ziar. Cu acest prilej, mă grăbesc să răspund și la cele 2 scrisori anterioare din 30 Iunie și din 16 Octombrie a. c. trimise mie cu nr-ii prezidiali 126 și 272.

Îți mulțumesc pentru ediția de „Tîlcuire a Evangheliilor” pe care mi-ai trimis-o. Am și recomandat-o profesorilor români de la teologie. Coalele tipărite pentru protocoalele parohiale și protopopești, după părerea unuor protopopilor, sînt cam scumpe cu 4 creșari; aici astfel de coale se pot da la tipar cu cîte 2 creșari. N-am primit nici o invitație din partea Ministerului Instrucțiunii în privința noii organizări a școlilor populare și a supunerii lor autorităților bisericești. Intervenție am făcut însă de mai multe ori Guvernămîntului nostru dînd drept exemplu Eparhia Ta și am cerut ca și aici școala să stea mai strîns unită de biserică decît acum, dar n-am primit nici un răspuns.

În legătură cu modelul de antimis, pe care mi l-ai comunicat, am să te anunț că eu însumi observînd că în multe biserici antimisele s-au deteriorat, m-am hotărît să dau să se tipărească altele noi, dar fiindcă prin protopopiate mi s-a anunțat prea puține care au lipsă de antimise, am renunțat la tipărirea lor. Acum, însă, dacă există în tipografie la voi antimise cu prețul de 2 și 3 fl.c.m., dau dispoziție repetată să mi se specifice toate bisericile care au lipsă de antimise și nu voi uita să le comand prin Tine.

Încredințîndu-mă și mai departe dragostei tale, rămîn al

tău prea sincer frate,

Emilian Kengelac.

XXVII

(A.B.M. 2591)

Sibiu, 13 noiembrie 1857. Șaguna exprimă lui Rajačic mulțumiri că a obținut ca pentru Banat concursul pentru ocuparea posturilor de învățători să se facă și prin „Telegraful Român”. În rest, Șaguna face o caldă pledoarie pentru convocarea sinodului episcopilor ortodocși, căci altă cale de salvare nu este (concept).

Cu bucurie sinceră am citit Comunicarea milostivă a Sanctității Voastre făcută mie la 24 octombrie a. c., cu No.M. 1448 în sensul că Guvernămîntul Banatului văzînd importante motive induse de Sanctitatea Voastră aduce la cunoștință că pentru ocuparea posturilor de învățători concursurile se pot face și prin intermediul „Telegrafului Român”, — neuitînd a da atenție acestei cereri prea drepte și a o aproba. La un astfel de simțămînt mîngăitor, strig și eu din adîncul inimii mele: „Dă Doamne Sanctității Sale statornică sănătate și viață ca să poată păzi biserica Ta de uneltirile vrășmașe”.

Pentru că, însă, Sanctitatea Voastră e deplin încredințată că eu trăiesc numai pentru biserică și pentru chemarea mea și nu e clipă în care să nu mă gîndesc la bunăstarea Ortodoxiei noastre, iată și acum nu las nici o ocazie, cînd personal sau în scris să nu descopăr Sanctității Voastre părerea mea cu privire la binele obștesc al bisericii noastre. Și fac lucrul acesta din rîvna arzîndă față de casa Domnului și pentru împlinirea sinceră a jurămîntului depus la tunderea mea întru monah și la sfîrșirea mea ca arhieru și din devotamentul sincer pe care-l am față de înalta persoană a Sanctității Voastre ca părinte duhovnicesc.

Cînd am fost cu treburi oficiale acum 2 luni la Sanctitatea Voastră ați avut bunătatea să-mi spuneți că pînă nu se termină reședința de la Plașka nu intenționați să țineți sinod pentru completarea vacanței scaunului episcopal de acolo și că cu ocazia cererii la Guvernul imperial a aprobării pentru ținerea sinodului, veți cere totodată ca Guvernul să dea garanția că și episcopii din Ardeal, Bucovina și Dalmația vor fi aleși de acum înainte tot prin sinod.

La care, dacă bine-mi aduc aminte, am găsit de potrivit a obiecta Sanctității Voastre că mai bine ar fi ca ținerea sinodului să se desfășoare de cealaltă problemă, în privința căreia Sanctitatea Voastră are drept înaintea Domnului și a Bisericii, pentru că Guvernul ar putea face greutăți și atunci rezolvarea problemei ar reclama vreme îndelungată, din care motiv și ținerea Sinodului — Dumnezeu știe — pînă cînd s-a tot exclude — încît părerea mea imparțială mi-am spus-o atunci prin cererea în care am rugat pe Sanctitatea Voastră să tratați necondiționat ambele probleme separat.

Venind acasă, adeseori m-am gîndit la această problemă și am ajuns la convingerea să fac din nou Sanctității Voastre cunoscută părerea mea în această privință și să Vă rog cu toată insistența să Vă dați avizul la această bună și pămîntească opinie cu atît mai mult, cu cît de bună seamă se poate conta pe acele greutăți pe care Guvernul le poate face Sanctității Voastre pe temeiul greșelilor antecesorilor Voștri, pe care în această privință mai mult sau mai puțin le-au comis, iar în al doilea rînd că Sanctitatea Voastră puteți, în propunerea ce faceți, să puneți garanția sinodului și să spuneți că adică Vă păstrați dreptul de a norma prezența în Sinod a acelor episcopi cari pînă acum, în urma unor hotărîri profane, n-au fost aleși sinodal.

Și fiindcă Sanctitatea Voastră ați binevoit a-mi spune că cea mai mare parte din reședința din Plașka a fost deja terminată, am crezut să rog și în această privință pe Sanctitatea Voastră, să se țină cît mai repede sinodul, pentru că protejatul Sanctității Voastre, care administrează eparhia, e un om atît de ales, încît putem presupune despre el că face rînduială nu numai în reședință, ci ca episcop îndrumă toată eparhia, pentru că are voință și-i capabil s-o facă.

Dacă, prin urmare, luăm chestiunea sinodului din punctul de vedere general bisericesc, atunci nu-mi pot pierde convingerea de a mulțumi lui Dumnezeu că putem face sinod pentru alegere de episcop, căci altfel nu ne-am cunoaște unul pe altul decît după nume. Doar sinodul însuși ne cheamă la sînul lui pentru alegerea episcopului, căci nici bunătatea nici dulceața lui nu le-am putea gusta dacă n-ar exista această singură cale, a sinodului, care leagă pe arhierii la acțiuni reciproce și comunică unul altuia fapte privitoare la viața lăuntrică a Bisericii și fixîndu-i astfel legile de viitor. Sinodul e calea cea mai potrivită și pentru Sanctitatea Voastră, pentru că cu acest prilej puteți pune la inima tuturor episcopilor tot ce aflați că e de interes obștesc pentru binele bisericii.

O astfel de ocazie nu trebuie pierdută, ci pe cît posibil folosită cît mai des. De aceea și eu revenind iară și iară cu această cerere prea modestă și fiiască înaintea Sanctității Voastre, am onoarea a rămînea cu cea mai încredințată și plecată stimă și cu devotament filial.

(Andrei)

XXVIII

(A.B.M. 2592)

Virșet 26 November 1857. Episcopul Emilian scrie lui Șaguna despre mai multe cărți de ritual tipărite la Sibiu și pe care le-a primit, dar mai trebuiesc și altele (Original).

Nu de mult am primit un pachet cu Mineie destinat parohiilor din Eparhia mea, care zăcea de multă vreme în reședința episcopală din Timișoara, avînd pe el signatura

F.H. 1919. În acest pachet se aflau 14 exemplare din Minei pe luna septembrie, 14 pe octombrie, 15 pe noiembrie și 15 pe decembrie, apoi câteva Acatiste și Molitvelnice. Din Mineie am dat 61 exemplare de pe cele patru luni protopopiatului Caransebeș, 3 exemplare Vîrșetului și 3 Petrovaradinului și 1 exemplar prot. Palanca, toți care le-au abonau. A mai rămas în cancelaria mea câte un exemplar din Minei pe septembrie, 1 pe octombrie, 2 pe noiembrie și 1 pe decembrie.

Și fiindcă protopopul Mehadie cere de la mine Mineie abonate pentru următoarele biserici din raionul său și anume pentru Pîiapeșk 12 părți, pentru Borlova veche tot 12 părți, pentru Șipotul nou lunile iunie, iulie, august, septembrie, octombrie, noiembrie și decembrie, iar pentru parohia Seghedin numai Minei pe septembrie, — întrucît Mineie pentru toate aceste biserici achitate pe răspunderea protopopului nu se mai află aici trimise și nici măcar pentru trebuințele eparhiei Timișorii, nu se mai găsesc aici după câte sîntem informați, — am onoarea a Te ruga frățește ca, informîndu-te despre starea lucrului, să binevoiești a dispune ca aceste cărți ce n-au ajuns, să fie trimise cît mai repede fie acolo, fie direct la Mehadia.

Rugîndu-te totodată să mă lămurești ce destinație au Acatistele și Molitvelnicele trimise acolo, rămîn, cu frățească dragoste,

fratele tău neschimbat,
Emilian Kengelaç,
episcop.

Notă alăturată (în limba română): În 10 mai 1855 am trimis 29 exemplare de Mineie din lunile Mai, Iunie, Iulie și August la Timișoara, apoi deodată din aceste patru luni 14 exemplare la Vîrșet și iarăși la Arad 13 ex.

Apoi în 5 mai 1856 iarăși am trimis prin Gombos Ferenc din lunile Septembrie și Octombrie iară atîtea, iar Noembrie și Dekembrie s-au trimis în toamna trecută.

D. Lazarevici.

XXIX

(A.B.M. 2590)

No. 1096. Vîrșet 21 decembrie 1857. Episcopul Emilian scrie lui Șaguna că nu-i poate expedia „Mineiele” decît cu o ocazie potrivită. Ii dorește succes la zidirea catedralei urîndu-i sărbători fericite (Original).

Iubite frate,

Regret că restul de Mineie de curînd expediate nu ți le pot retrimite după cum ți-ai exprimat dorința în actul prezidial No. 332, pentru că după cît sînt informat nici n-am aflat pe negustorul Efta, nici altul care să plece cu o marfă oarecare spre Sibiu, încît trebuie să mai stea aici pînă se va ivi un prilej potrivit.

Îți mulțumesc pentru circulara ce mi-ai trimis și-ți doresc de la atotmilostivul Dumnezeu sănătate și tărie, că în lucrarea de zidire a catedralei sibiene pe care vrei s-o începi, s-ajungi norocos la țelul dorit. Cea mai fierbînte bucurie a mea ar fi să te văd în reședința mea și să ne sfătuim frățește despre nevoile noastre. Ceruta mea propunere ți-o trimit spre a o folosi cum vrei.

Dorindu-ți din toată inima ca sfintele praznice care se apropie al Nașterii Domnului, al Noului an și al Bobotezii să le petreci în deplină sănătate și în pace netulburată precum și să ajungi să te împărtășești încă de multe bucurii, rămîn-

Vîrșet, 21 dec. 1857.

Cu sincere sentimente, al tău
frate neschimbat,
Emilian Kengelaç.

XXX

Verso: + *Către episcopul de Virșeț* (în l. română):

No. prez. 332/857 dto 11 Dec. I-am scris că 1. mineele de prisos să le retrimite prin neguțătorul Jefta, care vine la târgul Sibiului; 2. pentru mineele pe sama bisericilor din Mehadia s-a scris protopopului de acolo; 3. Acaftistul și Molitvelnicul să le țină pentru sine.

(Andrei)

XXXI

(A.B.M. 2608)

No. prez. 209 Sibiu 22 Mai 1858. Șaguna anunță pe Rajačic că va veni pe 31 mai la Carloviț să consulte pe patriarh ce și cum ar trebui să acționeze mai bine în problema traducerii în românește a Bibliei de către Heliade, pe care l-a combătut într-un editorial în „Telegraful Român” (concept).

Am găsit de bine a informa prea respectuos pe Sanctitatea Voastră că la 31 a lunii cu ajutorul lui Dumnezeu am de gând să sosesc în Sionul nostru să mă închin înaintea Sanctității Voastre și să inaugurez colecta pentru biserica noastră catedrală.

Nu m-am putut pune pe drum pînă acum fiind împiedecat de editarea Bibliei și de aranjarea unor probleme importante pentru viața și pacea bisericii noastre ortodoxe, dar și pentru că am înțeles că un oarecare revoluționar „Heliade” scoate la Paris Biblia românește, cu litere latine într-o limbă stricată și acum fiind nevoit să mă ocup de această problemă importantă, am scris și un articol în acest sens în „Telegraful Român”, pe care doresc să-l citesc însumi Sanctității Voastre și despre care problemă personal vreau să Vă comunic mai multe și să Vă rog totodată să luăm vre-o măsură din oficiu pînă cînd se va face lumină, să nu cumva să întîrziem, căci răul e deosebit de mare și aproape de noi.

(Andrei,

episcop)

XXXII

(A.B.M. 2620)

No. prez. Sibiu 6 octombrie 1858. Revenind în aceeași problemă a traducerii românești a Bibliei de către Heliade Rădulescu, Șaguna comunică patriarhului textul pastoraliei prin care osîndea lucrarea îndrăznețului mirean de la Paris, cerînd ca și patriarhul singur sau prin sinod să-și dea consimțămîntul la această osîndire (concept).

Ca un fenomen periculos pe orizontul ortodoxiei noastre s-a arătat tipărirea (de către un expatriat din țara sa numit Heliade) a unei noi traduceri a Bibliei în limba română la Paris.

Cum mi-am înțeles eu chemarea și ce am făcut pentru preîntîmpinarea și pentru îndepărtarea acestei primejdii din ortodoxia noastră, am avut cînsa a informa pe Prea Fericirea Voastră și verbal și în scris încă din iunie anul curent, prezentîndu-Vă circulara mea arhierască, pe care am dat-o cu No. 518 în 24 mai anul curent, după cum am publicat și un articol în jurnalul nostru eparhial No. 22—1858.

Deoarece însă acest mirean nu vrea să înțeleagă devotamentul meu și poziția mea principială exprimată în circulara mea arhierască, ci s-a ridicat asupra mea ca un leu răcnind și învinuindu-mă de toate metehnele și păcatele, ca în felul acesta să mă intimideze, iar pe cititorul de rînd să-l încredințeze despre nevinovăția lui.

Știînd deci că nu din răutate sau din altă patimă, ci mă întemeez numai pe chemarea mea de arhieru conform canonului 64 trulan și pe a V-a poruncă bisericească, — am socotit

de cea mai strictă datorie a mea de a continua să sprijinesc cu toată puterea învățăturile bisericești și să expun astfel pe larg credincioșilor din eparhia mea rătăcirile acestui mirean în activitatea sa biblică.

De aceea țin a supune prea plecat Sanctității Voastre această explicație a mea și Vă rog să Vă exprimați părerea față de această lucrare a mea²⁰ fie înșivă, fie prin sinod arhieresc, iar pe mine a mă înștiința pentru lămurirea lucrurilor.

(Andrei,

episcop)

XXXIII

(A.B.M. 2682)

No. 1187. St. Karlovici 6 Nov. 1858. Rajačic scrie lui Șaguna c-a primit textul pastoralii de osîndire a acțiunii lui Heliade, însă nu află pe nimeni capabil să-l traducă în slavonă, de aceea îi cere să-l traducă însuși pentru a-l supune sinodului spre aprobare (Original).

Exceleța Voastră,

La stimatea scrisoare a Exceleței Voastre din 8 oct. a.c. No. prez. 294, prin care ați binevoit a ne trimite lucrarea Voastră de apărare a bisericii, cerînd să ne spunem și noi părerea, personal sau în sinod, — am onoarea a răspunde că nu am uitat să supun o astfel de problemă nu numai părerii noastre, ci să o aduc și la sinod în clipa în care această lucrare scrisă în limba română va fi făcută înțeleasă pe deplin nu numai de mine, ci și de întreg plenul arhieresc.

N-avem însă aici om căruia să-i încredințăm să transpună o astfel de problemă în limba slavă și chiar dacă s-ar afla cineva deplin stăpîn pe ambele limbi, română și slavă, nu mai puțin i-ar fi greu și lui să lămurească cum se cuvine ideile autorului.

De aceea avem onoarea a vă invita pe Exceleța Voastră ca pe unul deplin stăpîn pe cuvînt să Vă traduceți înșivă în limba slavo-bisericească și apoi să binevoiți a ni-l trimite, iar noi nu vom întîrzia a-l prezenta Sinodului spre revizuire și să Vă înștiințăm despre decizia lui.

Incolo, rămîn cu iubire și adîncă stimă, al Exceleței Voastre prea îndatorat servitor

Iosif

XXXIV

(A.B.M. 2623)

No. prez. 338. Sibiu 16 Nov. 1858. Șaguna scrie lui Rajačic că din pricina multelor ocupații n-are timp să traducă în slavonă broșura de osîndire a lui Heliade. Fiecare episcop poate afla pe cineva care să-i traducă fragmente (Concept).

În urma prea stimatei scrisori a Sanctității Voastre din 6 a lunii cu No. 1187, mă grăbesc cu toată smerenia să precizez că deși văd și aflu o laudă în cererea Sanctității Voastre de a transpune eu însumi lucrarea scrisă de mine în limba română, pe motivul că alt traducător care să explice în mod satisfăcător gîndurile expuse de mine cu greu ar putea face, lucru care și dacă aș fi foarte dispus să răspund neîntîrziat la orice dispoziție a Sanctității Voastre, ... totuși, din pricina multelor mele ocupații care nu îngăduie nici un răgaz, cum sînt, de pildă, nenumăratele mele treburi prezidiale, consistoriale, școlare, pe urmă traducerea Istoriei bisericești de arhimandriul Inochentie al Moscovei, pe care Sanctitatea Voastră V-ați îndurat a mi-o trimite, ca să nu mai vorbim și de corecturile Evangheliilor și a Ceas-

lovului, care acum se tipărește la noi sub nemijlocita mea supraveghere. Cînd mă gîndesc, deci, la toate acestea spun că sînt nevoit să rog cu toată smerenia și cu toată încrederea pe Sanctitatea Voastră a mă scuti părintește de traducerea broșurii respective și a ruga, pe temeiul importanței problemei, să binevoiască Sanctitatea Voastră a dispune ca fiecare frate episcop să și-o araducă, prin oamenii lor, cu mijloace proprii, pentru că atunci consilierii lor nu s-ar ocupa decît de probleme care ar fi în folosul Bisericii și a desăvîrșirii fiecăruia. În sfîrșit, nu m-aș da înapoi, dacă binevoiește Sanctitatea Voastră, să revizuiască doar această traducere și să o apreciez în ce măsură este fidelă cu originalul.

(Andrei,
episcop)

XXXV

No. 382 Zadar 14 martie 1859. Episcopul Dalmației îi trimite lui Șaguna Șematismul eparhiei sale pe a 1859

Prea Sfinția Voastră, prea iubite frate întru Hristosș!

În semn de unire și dragoste frățască, am onoarea a oferi cu plecăciune Prea Sfinției Voastre „Șematismul“ aci anexat al eparhiei Dalmației și Istriei pe anul 1859 și rămîn cu adîncă stimă

al Excelenței Voastre
prea devotat serv
Stefan Knedzevic

XXXVI

No. prez. 158. 3 apr. 1859. Șaguna către episcopul Dalmației.

Am rescris mulțumită pentru trimiterea Șematismului și am înnoit rugarea noastră pentru colecta pe seama catedralei și am trimis un calendar dintre ale noastre.

(text în limba română)
concept

XXXVII

(A.B.M. 2619)

No. prez. 308—859. Șaguna roagă pe egumenul minăstirii Hopovo să-i trimită unele informații de natură istorică despre patriarhii din Peci.

Nu Vă mirați de scrisoarea mea; ea poartă icoana acelei încrederi, pe care o am în în următoarea problemă.

Mă ocup de mai mulți ani de redactarea unei istorii bisericești, pentru că între multe cărți de care ducem lipsă, se numără și aceasta. Necesitatea acestei cărți e deosebit de simțită și în eparhia noastră și în institutul ei clerical. M-am antrenat la lucru și am ajuns pînă la istorisirea despre patriarhii sîrbi. Dar îmi lipsesc cîteva date și anume: 1. Cîți patriarhi au fost? 2. Cum se numea cel din urmă? 3. Între ce ani a păstorit? 4. De ce și cum s-a desființat patriarhia de Peci? și 5. Unde s-a strămutat ea? Pentru că Raici (Partea IV, cartea XI, cap. XIV § 17 pag. 215) nu mă mulțumește cu cele expuse acolo.

De aceea Vă rog, înalt Prea Cuvioase, să aveți atîta dragoste frățască în privința punctelor acum pomenite și să-mi dați cuvenita informație.

Incolo, salutîndu-Vă cu înureaga frăție, rămîn cu dragoste și cu distinsă stimă

(Andrei,
episcop)

XXXVIII

(A.B.M. 2617))

No. prez. 313. Sibiu 8 oct. 1859. Șaguna roagă pe episcopul Budai să-i copieze și să-i trimită documente din arhiva foștilor episcopi de Buda care au administrat biserica ardeleană în sec. XVIII, căci ungurii au devastat arhiva sibiană complet în 1848—9 (Concept).

Avînd bucuria să înțeleg anul trecut de la Voi că în Arhiva Consistoriului Vostru se află unele documente în privința episcopilor, care au administrat pe vremuri și eparhia de aici a Ardealului, rog prea respectos pe Frăția Voastră să dați să se copieze acele documente și să mi le trimiteți, ca măcar atîta s-avem și noi în arhiva noastră, pe care în 1849 maghiarii au răvășit-o și au distrus-o cu totul.

Incredințindu-mă sfintelor rugăciuni, rămîn cu cea mai distinsă și adîncă stimă

al Prea Sfinției Voastre
prea plecat serv

Andrei
episcop).

(Pe verso: I. Hania cere lui Șaguna confirmarea ca învățător în Poarta Turnului (Sibiu) a lui Toma Joandrea).

(în l. română).

XXXIX

(A.B.M. 2616)

Sr. Karlovci 16 Sept. 1859. Directorul gimnaziului țere lui Șaguna informă despre profesorul suplinitor Gh. Petrovic (original).

Exelența Voastră, Milostive Doamne!

Trimit mai jos „Programul școlar pe anul școlar trecut 1859 și rog pe Exelența Voastră să-l primească cu drag.

Cu acest prilej mă gîndesc să întreb pe Exelența Voastră unde se mai află acum protejatul Exelenței Voastre, Gheorghe Petrovici, candidat la catedra de filologie clasică? Anul trecut, după cum știe Exelența Voastră, el fusese numit de Prea Fericitul Patriarh suplinitor la gimnaziul nostru în urma scrisorii ce ați binevoit a-mi scrie. Dar el, fie că n-a putut, fie că n-a vrut, n-a venit la noi, nici pînă acum. La început s-a scuzat, e drept, că e bolnav, iar mai ũrziu a cerut să i se îngăduie să termine cursul început anul trecut și Sanctitatea Sa a îngăduit-o și asta dispunînd — prin mine și prin Dl Miklošic ca să se prezinte în decursul semestrului II, dacă crede și intenționează într-adevăr să vină la noi. Dar, cum spus, el nici un semn de viață n-a mai dat, de aceea din ordinul Sanctității Sale am scris la 30 august la Viena.

Și astfel, întrucît nu știm de el nimic, mă îndrept către Exelența Voastră cu cererea prea supusă de a binevoi să mă înștiințați fie pe mine, fie pe Sanctitatea Sa despre Petrovici.

Sărutîndu-Vă sînta dreaptă, sînt și rămîn cu neîmpușinată (și) adîncă stimă
al Exelenței Voastre

prea plecat serv

I. Pantelici

Director gimnazial în Karlovci²¹

XL

(A.B.M. 2621)

Carloviț, 2 noiembrie 1859. Arhim. Luchian Nicolaevici raportează lui Șaguna despre cheltuielile avute cu întreținerea la studii la Carloviț, a lui Ioan Curcă pe răstimpul 13 iunie—1 noiembrie 1859 (Original).

Inalt Prea Sfințite Milostive Stăpîne,

În urma milostivei scrisori a Excelenței Voastre din 13 iunie 1858 și dispoziției verbale ce mi-ați dat, am purtat de grijă și am achitat cele necesare pentru protejatul Excelenței Voastre Ioan Curcă aflat în întreținere la bucătăria patriarhală de aici, din anul de cînd a venit și pînă la 1 Noemvrie a. c., stil vechi. Anume la început însuși bucătarul i-a dat acestui tînăr toată cheltuiala de întreținere, apoi l-a lăsat și am plătit eu mai departe auit cheltuiala făcută de bucătar, cît și pentru el singur. Numai într-aiua n-am împlinit întru totul voia Inalt Prea Sfinției Voastre că n-am notat de fiecare dată toate socotelile și asta pentru motivul că n-am știut todeauna sumele exacte, iar în al doilea rînd m-am gîndit că oare de ce să supăr pe Inalt Prea Sfinția Voastră cu astfel de lucrări mărunte? Între timp, dacă aceasta e voia I. P. S. Voastre, voi face-o în continuare și pe asta.

Cheltuiala mea din 13 iunie 1858 stil vechi în legătură cu mai sus numitul Ioan însumează — cum se poate vedea din socoteala anexată aci — 102 fl. și 43 valută austriacă. M-am silit — pe cît a fost posibil — să confirm pozițiile respective cu conturi și chitanțe. Numărul curent din socoteala încheiată corespunde cu suma conturilor și chitanțelor. Dacă Inalt Prea Sfinția Voastră Va avea bunăvoința să facă vreo observație în legătură cu aceasta, anume dacă cumva s-a cheltuit prea mult sau dacă nu-i bine c-am trecut totul în valută austriacă, atunci rog respectuos a mi se comunica.

Sanctitatea Sa patriarhul se află, din Darul lui Dumnezeu în bună sănătate, ca și noi toți.

Ioan, după spusele directorului său, merge bine auit cu școala, cît și cu purtarea.

În rest, încredințîndu-ne Inaltei bunăvoințe și sărutîndu-Vă sfințita Dreaptă, în cea mai profundă stimă, prea plecat serv.

arhimandrit al mîn. Beocin
Lukian Nicolaevici

XLI

Cheltuieli făcute

pentru Ioan Kurcă pe timpul de la 13 Iunie 1858 pînă la 1 Nov. 859, stil vechi.

No. crt.	Insemnarea obiectului	
I. Lui Grigorie Milutinovici	pentru 4 cuverturi albe	2 fl. 10 cr. val. a.
II. Lui Arsenie Ninkovici	pentru 12 coți material doc	4 fl. 25 cr. val. a.
III. Lui Mihai Paulisk	pentru 1 per. cisme	4 fl. 72 cr. val. a.
IV. Lui Milan Drezmanovici	pentru 1 pat	2 fl. 10 cr. val. a.
V. Lui Stefan Matthičku	pentru diferite	7 fl. 64 cr. val. a.
VI. Lui Mihai Paulisk	pentru pîngele	4 fl. 20 cr. val. a.
VII. Lui Grigorie Milutinovici	pentru croit pantaloni și vestă	2 fl. 10 cr. val. a.
VIII. Lui Arsenie Ninkovici	pentru diferite	4 fl. 62 cr. val. a.
La 8 ianuarie i-am dat pentru cheltuială		1 fl. 5 cr. val. a.
La 15 Noiembrie 1858 i-am dat pentru cheltuială		1 fl. 5 cr. val. a.
La 17 Ianuarie i-am dat pentru 2 cămăși cîte 1 fl. 26 cr.		2 fl. 52 cr. val. a.
La 13 Ianuarie i-am dat pentru 3 coți pînză a 21 cr.		→ 63 cr. val. a.

No. crt.	Insemnarea obiectului	
IX. La 5 Mart. 859 St. Popovici pentru cisme	4 fl. 72 cr. val. a.	
X. Lui Ioan Gavrilovici pentru 1 haină de vară și pantaloni	9 fl. 45 cr. val. a.	
XI. pentru 2 cămăși și 2 per. indispensabili	4 fl. 20 cr. val. a.	
XII. pentru spălătoreasă de la 1 aug. 1858 pînă la finea lui Iul. 859	12 fl. 60 cr. val. a.	
XIII. 6 aug. 1859 pt. 3 coți pînă și panglică Arsenie Ninkovici	1 fl. 2 cr. val. a.	
XIV. la Simeon Ioanovici 20 aug. pentru 1 per. cisme	4 fl. 72 cr. val. a.	
XV. la Paul Ioanovici în 7 iunie 1859 pentru cisme	4 fl. 73 cr. val. a.	
XVI. la 30 oct. 1859 la Ioan Gavrilovici: 1 pantalon și 1 vestă	5 fl. 30 cr. val. a.	
XVII. la 29 oct. 1859 pentru o haină de iarnă	14 fl. — — —	
XVIII. la 1 noiembrie 1859 lui Ștefan Popovici 1 per. cisme	4 fl. 72 cr. val. a.	
T O T A L		102 fl. 43 cr. val. a.

Nota lui Șaguna: Nikolaevici arhim. cu No. prez. 381—859 dto 7 Nov. i-am trimis 150 fl. spre dețurnarea cheltuielilor ce le-am făcut în sumă de 102 fl. 43 cr. pe seama învățcelului Kircă și spre admanuarea superplusului bucatarului Ioune de la Mitropolie.

XLII

(A.B.M. 2632)

Sibiu 14 Iulie 1865. Șaguna se plînge consilierului ministerial Teodor Mandici despre tratamentul mașter al autorităților publice în materie școlară.

(Stimate Domnule),

Spunea cîndva scriitorul german Goethe

Eins bist du dem Leben schuldig
Kämpfe oder halte dich;
Bist du ein Ambos, sei geduldig;
Bist du Hammer, schlage zu!²³

Ajung adesea nu din vina mea, ci a guvernului, în așa o situație încît trebuie să mă întreb: ce sînt eu? adică propriu zis: ce trebuie să fiu eu după situația mea în biserică și în stat? Și conștiința îmi răspunde că destinul nu e să fiu nicovală, adică fierul pe care fierarul bate, ci trebuie să fiu ciocanul cu care se bate; căci nu pot lăsa pe nimeni, nici chiar guvernul să se joace cum vrea cu poporul dreptcredincios, pe care Biserica mi l-a încredințat ca zălog, ci trebuie să-i păstrăm sfințenia și s-o mînuim în așa fel, încît de aici poporul credincios și patria să aibă numai folos, iar Biserica cinste și demnitate.

Primind două dispoziții ale Consiliului Locotenențial regal (după întoarcerea mea din Viena și Carloviț) care se referă la probleme școlare, citindu-le și recitîndu-le am înțeles că acest înalt dicasteriu ia drept nimica demnitatea mea bisericească, poruncește ca unui solgăbirău, se poartă cu biserica și cu fiii ei ca cu niște slugi oarecare, cari n-au nici o situație legală în stat, iar mie personal numai ce aud că-mi spune în față că sînt prost și fără carte

22 Una să știi în viață:

Să lupți ori să te menții.

De ești nicovală, rabdă!

Dacă însă ești ciocan, lovește!

și nu lucrez nimic, pentru că îmi poruncește și asta ca să alerg după popi prin Zarand ca să fie catehizație, să duc pe bieții dascălii noștri ca pe niște oi la târg, distanță de 20—40 mile, să le predea acolo timp de 3 săptămîni o nouă metodă după ce depun acolo unii examen de „calificare“ (Befähigung), alții pentru a dobîndi „diplome pentru expozitie“ etc.

Am scris personal și Domnului Locotenent Regal și l-am rugat să binevoiască a reveni asupra acestui obiect.

Domnului Ioanovici i-am scris de două ori pentru că mi-a dat ocazie rugîndu-mă să-l recomand. Am făcut-o și i-am adus deci la cunoștință, adăugîndu-i că voi protesta împotriva acestor două dispoziții. Intre timp, am primit răspuns (la intervenția lui) de la un mare domn, iar Ioanovici îmi scrie a doua oară, mulțumindu-mi pentru ceea ce am făcut pentru el și spunîndu-mi că nu voi mai primi astfel de ordine, pentru care momentan să mă opresc. La care i-am scris din nou că la recomandăția mea am primit un răspuns care nu-i prea favorabil pentru el, dar la remonstrație nu pot renunța, „denn es handelt um ein wichtiges Prinzip, welches ich bei der Regierung ins Reine bringen muss“, pentru că doresc să știu pînă cînd vom fi expuși „favorurilor guvernamentale“ („octroat“), care ne împiedică întru toate viața bisericească și național-culturală; aș mai înțelege-o în Ardeal, dar acum sîntem în Ungaria!

Am ținut de datorie să Vă scriu despre această problemă Dumneavoastră ca înalt demnitar și să Vă rog să binevoiți, ca un fiu vrednic al Bisericii, a da mîna de ajutor în privința menținerii bisericii în condiții de viață legală și liberă.

Să nu te plîngi de stilul meu din remonstrația, pe care am înaintat-o. El corespunde, întru totul stilului din cele două ordine guvernamentale, căci fierarul încălzește fierul și-l bate cu barosul ca să facă ceva din el; așa și eu am înmuiat penița mai adînc, dar n-am scris mai cu răutate decît trebuia să scriu, poate pentru că nu mi-e drag să rîd de altul sau să mă răzbun pe el.

Încolo, cu încredințarea disunsei mele stime, am onoarea a rămînea...

Cu adîncă considerație

(Andrei)

XLIII

(A.B.M. 2633)

No. 154. Timișoara 4 august 1866. Consistorul episcopiei din Timișoara anunță Consistorul din Sibiu în legătură cu numirea lui Mihail Păcală în postul de învățător în Sînnicolaul Mare.

Acest consistor nu uită a ruga cu toată reverență a se înmîna prezenta cerere lui Mihail Păcală dascăl din Sighișoara care a cerut postul liber de învățător din Sînnicolaul Mare și să fie înștiințat pentru asta prin telegramă.

(Cu anexe).

Antonie Nako, episcop

Verso:

No. 97 din 30 august 1866.

Către Consistorul Timișorean:

i s-au trimis actele.

XLIV

(A.B.M. 2577))

No. 404/170. Zadar 2 martie 1867. Episcopul Dalmației trimite lui Șaguna „Șematismul” pe 1867.

Excelența Voastră, prea iubite frate în Hristos!

Trimisînd Excelenței Voastre în semn de iubire și comuniune frățască „Șematismul” aci anexat al Bisericii Ortodoxe răsăritene din Dalmația pe anul 1867, am onoarea a mă numi cu distinsă stîmă

al Excelenței Voastre
prea plecat serv și frate în
Hristos
Ștefan Knedzevic,
episcop.

XLV

(A.B.M. 2628)

Sibiu, 1871 (din actele prezidiale)

Tare mă bucur că focul care era să cuprindă casa Voastră și în același timp cea a Adjutantului a putut fi stins și n-a făcut nici o pagubă. Vinovat e paznicul că nu-și face datoria cum ar trebui. Astfel și în casele zidite din material virtos trebuie că ai mare grijă, dar cînd mai sînt casele și din lemn și paie, atunci trebuie veghiat în chip deosebit ca coșurile să fie curățite, pentru că de acolo se poate naște foarte ușor nenorocirea. Mă doare și de episcopul Petranovici de Mohaci, care încă nu e sfințit de episcop,²³ de aceea nici la Congresul din Carloviț n-a dorit să meargă să aleagă pe mitropolitul său atîta vreme cît nu se reglementează toate treburile bisericesti și școlare. De aceea Congresul a făcut opoziție guvernului maghiar pentru a-și arăta puterea. Încă anul trecut a vrut Congresul să-și aleagă mitropolitul... Aud și acum că alegerea se va face în martie viitor, totuși eu mă îndoiesc, pentru că toată luna martie cade în postul mare și atunci alegerea se va putea face abia după Paști. Dă Doamne ca măcar atunci să fie!

Ori, Ortodoxia noastră trebuie îndrăgită și îndrumată cu toată curățenia cugetului. Anii aceștia mi-au sărbătorit și Românii mei jubileul de 25 de ani de arhierie în Ardeal. Cu acest prilej am scos foarte frumos drapelul meu canonic, care cuprinde canoanele bisericii noastre ortodoxe cu explicații. Și am dedicat această lucrare pravoslavnicului nostru popor român; aici arăt dedicația mea în limba germană pentru ca să se vadă cît sînt de legat sufletește de Biserica noastră ortodoxă...²⁴

(Andrei, episcop).

Pr. Dr. T. BODOGAE

²³ Abia la 1874 va fi hirotonit pentru episcopia de Boka-Kotorska (la vîrsta de 60 ani), vezi Gruici: *Autobiografia*... p. 90.

²⁴ Scrisoarea pare neterminată (T.B.). A fost scrisă cu mîna tremurîndă. Pare a fi fost adresată tot lui T. Mandici.

Jean Rousselet, ADOLESCENTUL, ACEST NECUNOSCUȚ. Traducere, din limba franceză de Leonard Altbuch și Iulia Giroveanu. București, 1969, p. 278.

Lucrarea aparține doctorului Jean Rousselet și îmbrățișează problema deosebit de importantă, din multe puncte de vedere a adolescenței, care este „vârsta de aur a omului, când se clădesc năzuințele și se conturează orientările fundamentale ale personalității în devenire”. Ea se referă deci la „explorarea universului tulburător, atât de bogat și de nuanțat al adolescentului”, cum remarcă, în prezentarea cărții, Dl Conf. univ. Virgiliu Radulian (p. 5). Datorită acestei lucrări facem cunoștință cu o serie de date generale și cu experiențe controlate riguros de către un medic experimentat, medic dublat de un psiholog de remarcabilă finețe.

Pe lângă faptul că include în lucrare date și experiențe medicale, autorul câștigă merit și prin aceea că face o incursiune competentă și în domeniile sociologice specifice epocii contemporane și reușește să concretizeze în chip firesc și logic concluzii ce se impun în orientarea tânărului „în perioada deciziunilor radicale, a formării idealurilor sale” (p. 5). Sînt prezentate astfel caracteristicile perioadei prepubertare atât la băieți, cât și la fete, cu tulburările posibile și necazuri de pubertate dificilă. Valoarea pedagogică și de îndrumare a acestor constatări este evidentă.

Lucrarea se oprește insistent la tulburările care intervin în timpul înstălarii pubertății, remarcînd implicațiile acestor tulburări în munca școlară, în comportamentul general al școlarului. Implicațiile acestea solicită îngrijire medicală, ca și responsabilitatea familiei și a tuturor factorilor răspunzători de instruirea și educația tineretului școlar în scopul unei corecte orientări spre viață. Astfel, deși lucrarea trezește interes general, ea deșteaptă în mod deosebit interesul familiei și educatorilor răspunzători pentru o educație corectă și o devenire sănătoasă. Datele înregistrate în lucrare duc la concluzia că toți acești factori educativi pot preveni și evita, pot și corecta, unele greșeli, dacă veghează cu neadormită atenție asupra evoluției vârstei tulburente.

Însemnătate deosebită prezintă capitolele: Criza morală a adolescentului (p. 112—149) și Alegerea viitorului (p. 157—175). Sînt analizate aici zguduiri psihologice ale adolescentului sau așa numita „criză morală a adolescenței”, căreia îi aparțin, în general, trei etape succesive foarte mult diferite între ele, și anume: „perioada revoltei, perioada închiderii în sine și perioada exaltării” și în care trebuie remarcată confruntarea adolescentului cu realitățile înconjurătoare și cu sine însuși. Dar chiar în această fierbere, în toiul unor asemenea zguduiri, adolescentul tinde la afirmarea din ce în ce mai plină a

propriei sale personalități. Tocmai acum se simte adolescentul mai puternic. „De altfel (aceasta) nici nu este o iluzie, căci niciodată nu va mai găsi în el atîta potențial“ (p. 137). Factorii principali în sprijinirea și orientarea adolescentului spre viitor sînt, se repetă mereu, familia și școala.

Este încă necesar să adăugăm că societatea socialistă din patria noastră prezintă posibilități optime pentru orientarea adolescentului, posibilități de înrîurire educativă. „Mecanismul social socialist acționează cu sporită forță de înrîurire și de ameliorare, ușurînd considerabil traversarea cu succes a „crizei juvenile“ și favorizînd, cu eficiență mai deplină, adaptarea, respectiv maturizarea tinerilor“ (p. 7).

Este de la sine înțeles că lucrarea pe care o prezentăm aci îl interesează și pe preot. Preotul rămîne îndatorat să cunoască sufletul adolescentului și să-l îndrumeze, în deplin acord cu idealul întregului nostru popor, cît mai sănătos, mai constructiv.

D. CALUGĂR

Ștefan C. Alexe, SFÎNTUL NICETA DE REMESIANA ȘI ECUMENICITATEA PATRISTICĂ DIN SEC. IV—V. Teză de doctorat în Teologie. București, 1969, 141. (Extras din „Studii Teologice“, an. XXI, nr. 7—8, 1969.

Noua teză de doctorat în Teologie, susținută la Institutul Teologic Universitar din București, la 16 decembrie 1969, de D-I Ștefan Alexe, tratează o problemă de mare însemnătate atît pentru ecumenismul actual, cît și pentru istoria Bisericii românești.

Sf. Niceta, episcop de Remesiana (azi Bela Pelanka, în apropiere de Niș în Iugoslavia), de neam daco-roman, a trăit în a doua jumătate a sec. IV și la începutul sec. V. A fost una din figurile de seamă ale epocii sale, datorită atît formației sale cănturărești cît și entuziasmului său pastoral misionar, vădit prin grija deosebită față de credincioșii săi de a-i întări în dreapta credință și de a-i apăra de învățăturile eretice și de practicile păgînești ale timpului. Principalele izvoare privitoare la viața și activitatea Sfîntului Niceta sînt poemele XVII și XXVII (parțial) ale prietenului său, episcopul Paulin de Nola (Italia). Sf. Niceta a făcut prietenului său două vizite, în anii 398 și 402, cînd va fi avut prilejul să-i relateze multe lucruri privitoare la activitatea sa misionară, pe care apoi episcopul-poet Paulin le-a pus în versuri de o sensibilitate deosebită.

Pe baza versurilor lui Paulin de Nola: (*„la tine aleargă geții și amîndouă felurile de daci : cei ce cultivă pămîntul în interior și cei ce poartă căciuli de oaie și cresc bogate turme de vite pe malurile mănoase“*), s-a ajuns la ipoteza că Sf. Niceta de Remesiana a predicat nu numai în sudul Dunării, ci și în nordul ei, în fosta Dacie Traiană. Cu alte cuvinte, a fost considerat de unii istorici, arheologi și teologi, ca „apostol“ al daco-romanilor (v. Pîrvan, N. Iorga, C. C. Giurescu, Radu Vulpe, Ioan Coman). În schimb, profesorul D. M. Pippidi susține că lucrarea misionară a Sf. Niceta „s-a dezvoltat într-o regiune nu prea depărtată de scaunul său episcopal“. Mai nou, pînă profesor Ion Rămureanu, cercetînd această problemă, ajunge la concluzii asemănătoare cu ale prof. Pippidi, în sensul că Sf. Niceta numai a continuat opera misionară a episcopilor, preoților, diaconilor și credincioșilor din cele 12 episcopii

existente în jurul Remesiane, ale căror titulari au luat parte la sinodul de la Sardica din anul 343.

De altfel, istoricii mai vechi din Școala Ardeleană, Samuil Micu și Petru Maior, susțin la fel, că Niceta din Remesiana n-a fost un „apostol al daco-romanilor” și că n-a propovăduit în nordul Dunării, unde creștinismul pătrunsese, cu mult înainte de el (Cf. Samuil Micu, *Scurtă cunoștință a istoriei românilor*, ed. C. Cîmpeanu, București 1963, p. 95 și Petru Maior, *Istoria Bisericii românilor*, Buda, 1813, p. 13—14). În orice caz, este limpede că dacă Sfântul Niceta n-a trecut să propovăduiască în nordul Dunării (se știe că în sec. IV existau pe malul drept al Dunării numeroase scaune episcopale, de unde puteau, mai ușor, să treacă misionari în nord), totuși predica lui s-a adresat și daco-romanilor din părțile Remesiane, stabiliți acolo în urma părăsirii Daciei Traiane, sub Aurelian (271). În acest sens ar putea fi considerat ca propovăduitor al cuvîntului Evangheliei la strămoșii noștri. Fără îndoială că pentru aceștia a folosit, în opera sa misionară și literară, limba latină.

Pe lângă predica vorbită, Sf. Niceta a folosit în bogata sa activitate pastorală și lucrări scrise, îndeosebi catehetice. Cea mai de seamă dintre lucrările sale este un *Catechism* în 6 cărți, pentru cei ce se pregăteau să primească taina Sfântului Botez. Tot lui îi aparțin lucrările dogmatice: *De diversis appellationibus* (despre diferitele numiri ale Domnului nostru Iisus Hristos), *De ratione fidei* (Despre rațiunea credinței), *De Spiritus Sancti potentia* (Despre puterea Sf. Duh), *De Symbolo* (Despre Simbolul credinței, una dintre cele mai vechi tâlcuiri ale sale), *De agni paschalis victima* (Despre jertfirea mielului pascal) etc. Alte trei opere, cu caracter practic-liturgic, completează șirul lucrărilor scrise ale Sf. Niceta. Este vorba de cuvîntările intitulate: *De vigiliis servorum Dei* (Despre privegherea robilor lui Dumnezeu), *De psalmodiae bono* (Despre folosul cîntării de psalmi) și imnul *Te Deum laudamus* (Pe tine Dumnezeu Te laudăm). În prima cuvîntare, cu 9 capitole, vorbește despre privegherea din timpul nopții, iar în a doua despre folosul cîntării de imne bisericești și de psalmi. Imnul *Te Deum laudamus* este un cunoscut imn de preamărire a lui Dumnezeu, scris în limba latină. Nu trebuie confundat cu slujba nămintă *Te Deum*, care se săvîrșește la anumite solemnități.

Autorul prezintă toate aceste lucruri în prima parte a tezei sale (p. 19-58). În partea doua se ocupă cu „Învățătura teologică de nivel ecumenic a Sfântului Niceta de Remesiana (p. 59—96), cu două subcapitole: Învățătură despre Sf. Treime și Învățătura despre Biserică. Partea treia este intitulată „Trăirea creștină după Sfântul Niceta de Remesiana” (p. 97—113), cu patru subcapitole: Ținuta credinciosului în biserică, Cîntarea în comun, Lupta împotriva superstițiilor și Dragostea și pacea creștină ca principii de viață morală.

La concluzii (p. 114—116), autorul subliniază, printre altele: „Sfântul Niceta de Remesiana, prin activitatea sa și prin rolul jucat în Biserica timpului său, este o sursă de inspirație pentru mișcarea ecumenică modernă. Metodele folosite de el, ca prețuirea Sfintei Scripturi și Sfintei Tradiții, strădaniile sale pentru păstrarea ortodoxiei credinței, apărînd-o de învățăturile rătăcite în circulație în vremea sa, ca și de superstițiile păgînești, promovarea cîntării în comun, călătoriile sale la mari depărtări făcute în condiții vitrege, circulația cărților sale, pot fi valorificate cu sorți de izbîndă și astăzi” (p. 114). . . . „La temelia învățaturii teologice și a activității misionare și pedagogice a Sfântului Niceta de Remesiana a stat dragostea sa neîmormîntată față de Dumnezeu și

față de oameni. El a promovat ideile de pace și dragoste ca elemente indispensabile ecumenicității Bisericii" (p. 116).

În apendice (p. 117—125) autorul tratează două probleme: I. O nouă ediție a operelor Sf. Niceta de Remesiana (Klaus Gamber, Regensburg, 1964) și II. Sf. Niceta de Remesiana în teologia ortodoxă română. Lucrarea se încheie cu o bogată bibliografie (peste 60 de lucrări patristice și peste 200 lucrări mai noi) și cu un rezumat în limba germană.

Lucrarea de doctorat a d-lui Ștefan C. Alexe încununează strădaniile sale de ani de zile, închinată studiului Sfinților Părinți. Prin lucrările elaborate pînă acum, d-l Ștefan Alexe a dovedit nu numai o stăpînire deplină a limbilor clasice, greaca și latina, la care se adaugă și cîteva limbi moderne, ci și o metodă critică de lucru, cu un deosebit simț de orientare în toate problemele abordate, fapte sesizate, deosebit de elogios, de către referentul principal al tezei, pîn. prof. univ. Ioan G. Coman. Profesor și director al Seminarului teologic din Mînăstirea Neamț, apoi asistent al Institutului Teologic Universitar din București, bursier al Patriarhiei Române la Bossey, Lausanne și Thesalonic, membru al mai multor delegații ale Bisericii Ortodoxe Române peste hotare, d-l Ștefan C. Alexe se dovedește a fi unul din elementele de nădejde ale Teologiei românești, mai ales în domeniul studiilor patristice. De aceea, o dată cu felicitările ce-i adresăm cu prilejul tipăririi și susținerii lucrării de doctorat, ne facem o plăcută datorie de-a o recomanda călduros și cititorilor revistei noastre.

M. PĂCURARIU

Biblioteca Mitropolitană Sibiu

SERBAREA DE ÎNCHEIERE A ANULUI ȘCOLAR 1969/1970 LA ȘCOALA DE CINTĂREȚI ȘI SEMINARUL TEOLOGIC ORTODOX ROMÂN DIN CLUJ

Mersul vremii pentru Seminarul Teologic Ortodox Român din Cluj a așezat pe data de 21 iunie 1970 clipe de bucurie, fiind ziua de sărbătoare a încheierii anului școlar 1969/1970.

Deodată cu serbarea absolvenților — promoția 1969/1970 — fixată pe data de 21 iunie 1970 s-a fixat și închiderea cursurilor pentru clasele I—IV.

Serbarea a fost onorată și patronată de prezența Î. P. S. Mitropolit Dr. Nicolae Mladin al Ardealului, care înconjurat de un sobor de preoți în dimineața zilei de 21 iunie a. c. a săvârșit o Sfântă Liturghie în Catedrala Episcopală a Clujului, rostind și rugăciunea de mulțumire pentru ajutorul Cerescului Părinte dat elevilor și cadrelor didactice în anul școlar 1969/1970. În cuvîntarea din Biserică, Î. P. S. Sa a spus următoarele:

În numele Tatălui și al Fiului și al Sfîntului Duh. Amin!

Prea Cucernici Părinți, iubiți credincioși,

Duminica aceasta, cea dintîi Duminică după Pogorîrea Sfîntului Duh, este însemnată în calendarul Bisericii noastre ca Duminică a tuturor sfinților cunoscuți cu numele lor și a tuturor sfinților necunoscuți, pe care numai Dumnezeu îi știe.

De aceea, în Sf. Evanghelie de astăzi Mîntuitorul vorbește ucenicilor Lui despre urmarea lui Iisus Hristos și ucenicii mărturisesc „Iată Doamne am părăsit toate și am urmat Ție”, iar Sf. Apostol Pavel, în Apostolul ce s-a citit astăzi, ne pune în față un nor de mărturii, cum scrie el, al celor din Vechiul Testament, al proorocilor, al celor ce au așteptat privind înainte venirea Mîntuitorului, și arată că ceea ce au așteptat ei s-a împlinit în Iisus Hristos. Așa cum aceia, în vremea lor, au mărturisit nădejdea mîntuirii, așa și noi cei ce-L avem pe Iisus Hristos, privind la norul acela de mărturii, să avem îndreptat sufletul către ținta care ne stă în față și care este Iisus Hristos, Domnul și Mîntuitorul vieții noastre.

Iată, de atunci și pînă astăzi în Biserica lui Iisus Hristos, la norul de mărturii despre care vorbește Sf. Ap. Pavel s-au adăugat alți nori și nori de mărturii ai sfinților care s-au ridicat din vremea Sf. Apostoli și pînă în vremea noastră din sînul ierarhilor, preoților și credincioșilor Bisericii noastre și care împodobesc calendarul și cerul sfințeniei. Ceea ce trebuie să reținem este

faptul că viața creștinească nu poate fi trăită oricum, la voia întâmplării, ci așa cum spune Sf. Ap. Pavel, trebuie să privim la ținta care este în fața noastră și această țintă este Iisus Hristos.

De fapt, orice viață omenească trebuie să aibă o țintă, trebuie să aibă un ideal către care se îndreaptă. Orice om cu judecată sănătoasă nu-și desfașoară, nu-și trăiește viața așa cum se întâmplă, (dacă vine o întâmplare bună se bucură și merge pe linia aceasta, dacă vine o întâmplare rea se întristează, caută să scape din această situație grea) adică să trăiască așa cum apar împrejurările, fie într-un fel, fie în altul, la voia diferitelor condiții, la voia celor din jurul lui, la voia unuia sau a altuia, fără să aibă în fața lui niște un ideal, nici o țintă care să strălucească asemenea unei stele luminoase deasupra orizontului vieții lui. O astfel de viață nu duce la nici un rezultat pentru că ea este o viață de risipire și de destrămare, o viață de supunere la diferite poste și la diferite plăceri, o viață de robie față de clipa care trece, față de momentul care aduce ce vrea și nu ceea ce dorim noi. Adevărata viață omenească este aceea a celui ce trăiește sub lumina unui ideal, care are o țintă permanentă spre care se îndreaptă neconținut și în fiecare clipă se gândește dacă ceea ce este în mintea lui, ceea ce este în inima lui, ceea ce vrea să înfăptuiască sau ceea ce înfăptuiește este în conformitate cu idealul, cu ținta pe care o are în față, care călăuzește întreaga lui viață, sau nu este în conformitate cu acest ideal.

Numai atunci când întreaga viață este organizată, este îndrumată, este în tensiune pentru realizarea idealului respectiv, atunci omul se dezvoltă din toate punctele de vedere, se desăvârșește și ajunge o personalitate, un om pe care-l prețuiesc toți pentru că este un om vrednic, un om care s-a lepădat de sine, care și-a dăruit întreaga lui existență și toate forțele lui pentru realizarea unui ideal superior.

Nici în viața noastră creștinească nu se poate trăi la voia întâmplării, pentru că însuși Iisus Hristos s-a dat pe sine ca pildă când i-a chemat pe toți ucenicii Lui. De atunci și pînă astăzi ne-a chemat și ne cheamă să urmăm Lui. Sf. Apostoli de asemenea ne-au pus în față chipul de măreție dumnezeiască a lui Iisus Hristos și ne-au chemat să privim la acest chip fără de asemănare între oamenii pămîntului, mai presus de orice personalitate ce-ar fi răsărit de-a lungul istoriei omenești, să privim la Fiul lui Dumnezeu întrupat în chip de om, la acest ideal divin-uman, și să urmăm Lui.

Iubiți credincioși, există ideal și ideal. Astfel omul poate să aibă în față și un ideal abstract, adică să urmărească o idee. Pentru noi, pentru credincioși însă este mai ușor decît să avem în față numai un ideal abstract, — cum ar fi învățătura creștină — să avem în față un ideal concret, să avem în față nu o idee, ci o persoană, pe Iisus Hristos Fiul lui Dumnezeu întrupat, desăvîrșirea divină care a luat trup omenesc și a trăit o viață omenească în care a strălucit desăvîrșirea lui Dumnezeu.

În general, mai ales tinerii, dar toți oamenii în general, sînt înclinați să caute nu un ideal abstract, o idee înaltă, ci să caute o persoană, o personalitate în care să găsească întrupat acest ideal, în care să găsească întrupată această idee. Prezența acestei persoane, a personalității, face ca oamenii să se entuziasmeze și să pășească pe urmele acestei personalități, să caute s-o imite, să se străduiască de a se ridica la înălțimea ei și dacă se poate chiar să o depășească atunci când este vorba de o personalitate umană.

De aceea Dumnezeu nu s-a descoperit nouă numai așa, în general, ca o noțiune vagă, ca o idee pe care putem să ne-o imaginăm cumva, ci Dumnezeu nu s-a prezentat sub forma lui Iisus Hristos, s-a întrupat în chip de om, a trăit în mijlocul oamenilor și parcă îl vedem cu ochii sufletului nostru, umblînd în țara sfîntă în vremea aceea dintr-un loc în altul, înconjurat de mulțimi, propovăduind, făcînd minuni, arătîndu-se pe sine ca pildă, ca exemplu, ca țintă a vieții tuturor credincioșilor. De aceea personalitatea Lui divin-umană, personalitatea Lui dumnezeiesc-omenească, a avut o putere de atracție, o putere de transformare totală asupra celor ce se apropiau de El cu încredere și dragoste. Cuvîntul Lui era cuvînt omenească, privirea Lui era privire omenească, însă în această vorbă, în această privire se răsfrîngea și se transmitea ceva mai mult decît prin vorba și privirea unui om, se răsfrîngea și se transmitea puterea lui Dumnezeu, dragostea nemărginită a lui Dumnezeu.

De aceea în centrul vieții noastre creștine stă Iisus Hristos. El este ținta, El este idealul către care ne îndreptăm, El este acela care ne atrage, care ne cucerește, care ne fărmeacă. El este acela care i-a făcut pe Apostoli să părăsească toate, să-i urmeze Lui, să se străduiască să lucreze după asemănarea Lui, și Sfinții Apostoli ne cheamă și pe noi să le urmăm exemplul, să ascultăm chemarea Domnului.

Dar, iubii credincioși, ar zice cineva că nu putem să părăsim toate, cum au făcut Sfinții Apostoli, pentru că fiecare credincios își trăiește viața în anumite condiții, fiecare trebuie să muncească pentru ca prin munca lui să-și câștige existența lui și a familiei lui, prin munca lui să contribuie la propășirea obștii, a poporului din care face parte. Fiecare are diferite alte griji, diferite alte preocupări și în consecință ceea ce au făcut Sfinții Apostoli, care au părăsit toate și au urmat lui Iisus Hristos, nu putem face. E adevărat lucrul acesta. Iisus Hristos nici nu cere acest lucru de la toți. Sînt anumiți credincioși care au această chemare deosebită, ca să părăsească toate și să-i urmeze Lui, chemare care s-a întrupat în acei sfinți care, unii ca Sf. Apostoli pentru ca să poată propovădui evanghelia lui Iisus Hristos s-au lepădat de toate, de avere și de familie și de orice, ca să se dăruiască numai propovăduirii evangheliei lui Iisus Hristos.

Chemarea aceasta au simțit-o și unii preoți care iarăși au renunțat la căsătorie și au căutat ca preoția lor să fie o totală dăruire pentru Iisus Hristos. Chemarea aceasta au urmat-o și aceia care s-au retras în vremurile vechi în pustie și acolo singuri cu Dumnezeu s-au rugat lui Iisus Hristos nu atît pentru ei cît pentru toată lumea, pentru credincioșii de pretutindeni și prin rugăciunea lor au ajutat credincioșilor care trăiau și munceau în alte părți ca darul lui Dumnezeu să-i călăuzească pe calea unei vieți plăcute lui Dumnezeu și folositoare familiei lor, semenilor, societății.

La fel au fost aceia care s-au retras în mînăstiri, călugării care s-au lepădat de toate, pentru ca în liniștea mînăstirilor, muncind și rugîndu-se, să poată sluji mai deplin lui Iisus Hristos și în Hristos să slujească Bisericii, poporului, credincioșilor.

Dar, cum spuneam, nu tuturor le-a fost dat să facă această lepădare totală, pe care au făcut-o Sfinții Apostoli și alții care au avut o chemare deosebită, și nici Iisus Hristos nu cere acest lucru. Iisus Hristos cere nu să ne lepădăm de ceea ce avem, că știe Dumnezeu că avem trebuință de toate acestea: și de hrană, și de îmbrăcăminte, și de locuință; nu ne cere să rămînem

necăsătorii că și familia și căsătoria este binecuvîntată de Iisus Hristos (odată cînd El a binecuvîntat-o la nunta din Cana Galileii și odată cînd Sf. Apostol Pavel spune că ea este o taină și aseamănă unitatea dintre soți cu unitatea dintre Hristos și Biserică).

Deci credincioșii pot, cu conștiința liniștită, fără de nici o șovăire, să-și trăiască viața așa cum este rînduiala obișnuită a vieții omenești, în familie și în osteneala de fiecare zi. Iisus Hristos le cere numai să se lepede de toate sufletește, adică să nu fie robi ai lucrurilor trecătoare ci să fie liberi sufletește față de aceste lucruri, să trăiască în libertate spirituală, libertate care izvorăște din dragostea față de Dumnezeu, din dragostea de Iisus Hristos, care se revărsă și în dragostea curată față de semenii noștri cei mai apropiați și mai îndepărtați, adică El ne cheamă ca viața noastră obișnuită, viața de familie, viața de muncă să n-o trăim numai în perspectiva limitată a griii mărunte, zilnice, ci s-o trăim în lumina idealului superior întrupat în Iisus Hristos, care ideal însemnează dragoste nemărginită și jertfelnică, bunătate fără de margini, răbdare, smerenie, dăruire de sine, înlăturarea egoismului, înlăturarea patimilor, a robiei spirituale, și eliberarea spirituală prin care ne simțim cu adevărat ucenici ai Lui, adică liberi și stăpîni peste firea proprie, peste pornirile ei, peste năzuințele ei, pentru că pe toate le privim în lumina idealului superior spre care ne îndreptăm și care este Iisus Hristos.

Iubiți credincioși, acest lucru a fost realizat de-a lungul secolelor de înaintașii noștri, pentru că în calendarul și-n sînul Bisericii noastre nu sînt înscriși numai pustnicii și călugării, ci sînt înscriși tot felul de credincioși care aveau familie, care aveau diferite preocupări de la țărani pînă la filozofi, cum este sf. Iustin filozoful, și alții și alții, de toate profesiunile, din toate activitățile, care și-au trăit viața în lumina lui Hristos, și în felul acesta au ajuns în calendarul sfințeniei alături de toți ceilalți, indiferent că au avut o viață ca a sfinților Apostoli — de lepădare totală — sau au mers pe calea vieții obișnuite, dar trăită după chipul și asemănarea lui Iisus Hristos.

Este chiar în secolul IV o întîmplare care ne arată că în fața lui Dumnezeu contează sufletul, contează inima, contează duhul în care trăiește cineva, nu starea în care se află. Această întîmplare spune așa: că era în pustiile Egiptului un pustnic foarte aspru, trăind în rugăciune și post, în lepădare totală de sine. După ani de zile de pustnicie s-a gîndit să întrebe pe Domnul dacă mai există cineva tot așa de plăcut lui Dumnezeu ca el. I s-a răspuns: da. Du-te în orașul Alexandria, caută acolo pe pantofarul cutare. Și a plecat pustnicul, a găsit pe pantofar și l-a întrebat: ce lucru bun faci în fața lui Dumnezeu de ești deopotrivă cu mine, că iată eu stau în pustie, în mare lepădare de bunurile materiale și viața e o neconținută rugăciune? Pantofarul i-a spus: eu nu fac nimic deosebit. Pustnicul însă a insistat: nu se poate, trebuie să-mi spui mie adevărul pentru că mie mi s-a descoperit aceasta de Dumnezeu. Cum îți duci viața? Dacă a auzit pantofarul că i s-a descoperit de la Dumnezeu, atunci a grăit: Cé să-ți spun, eu muncesc și din munca mea cîștig banii care mi se cuvin pentru această muncă și acest cîștig îl împart în trei: o parte pentru familia mea (avea copii), altă parte pentru cei săraci, neputincioși, bolnavi, bătrîni care nu pot munci și trebuiesc ajutați, și altă parte pentru Biserică, pentru împodobirea Bisericii. Toată ziua muncesc, cînt și preamăresc pe Dumnezeu, sînt mereu vesel, plin de bucurie. El în munca sa — împletită cu rugăciunea și milostenia avea satisfacția. că-și face datoria, satisfacția că

prin muncă își întreține nu numai familia ci ajută și pe cei neputincioși și dă un obol și bisericii și era mereu înălțat sufletește, în cântări duhovnicești, în rugăciune, pentru că credinciosul și când muncește poate din când în când să înalțe o rugăciune către Dumnezeu, zicând în gând: Doamne ajută-mi ca munca aceasta să o împlinesc cât mai bine, cât mai frumos și cât mai desăvârșit, ca ea să fie plăcută și Ție Doamne și folositoare și oamenilor. Pantofarul nici nu socotea că viața lui ar fi ceva deosebit, că el ar face ceva care să fie luat în seamă. Acest simțămînt că nu face nimic deosebit, că e ceva firesc ceea ce face el, era semnul că pantofarul mergea pe calea sfințeniei adevărate creștine, care este calea iubirii și smereniei. De aceea preamărea pe Dumnezeu pentru toate darurile și pentru puterea de muncă și sănătatea lui, pentru familia lui și în tot ceea ce făcea preamărea pe Dumnezeu, că de la Dumnezeu sînt toate, iar el se simțea nevrodnic de toate darurile acestea.

Această întîmplare ne arată în mod clar că realizarea idealului creștin, a asemănării cu Iisus Hristos, a urmăririi lui Iisus Hristos nu este condiționată de împrejurări externe (dacă ești învățat sau neînvățat, dacă ai o profesiune sau altă profesiune, dacă ești cu familie sau fără familie, dacă ești într-un loc sau în alt loc, dacă vorbești o limbă sau altă limbă și așa mai departe), ci înaintarea spre idealul asemănării cu Iisus Hristos, al sfințeniei, este condiționată de sufletul cu care lucrezi, oriunde te-ai afla, de dragostea pe care o pui în toate faptele și în relațiile cu semenii, de dăruirea de sine, de lepădarea de sine pentru a sluji lui Iisus Hristos, pentru a sluji Biserica lui Iisus Hristos, pentru a sluji semenilor, pentru a sluji Patria, pentru a sluji omenirea întreagă.

Deci Iisus Hristos ne cheamă să urmăm Lui și Sf. Apostol Pavel ne cheamă să privim țintă la Iisus Hristos și să alergăm străduindu-ne să ajungem la această țintă. Nu să imităm și să facem în cele dinafară ceea ce a făcut Iisus Hristos cînd a trăit pe pămînt, ci să trăim în duhul Lui care este duhul dragostei de Dumnezeu și duhul dragostei de om, oricine ar fi omul acela.

Iubiți credincioși, dacă de-a lungul secolelor au existat creștini mulți care prin strădania de a urma pe Iisus Hristos și cu darul lui Dumnezeu și cu osteneala lor clipă de clipă au ajuns să fie așezați în calendarul sfințeniei, sînt însă mulți credincioși necunoscuți, pe care Dumnezeu nu i-a descoperit lumii, ci i-a lăsat așa, în smerenia lor, ascunși, neluați în seamă. De aceea în Duminica aceasta, a tuturor Sfinților, noi cinștim pe toți sfinții și pe cei cunoscuți cu numele și pe cei necunoscuți, pentru că toți sînt flori minunate care au crescut sub lumina și căldura lui Iisus Hristos, fie că o floare este mai mare și mai frumoasă, fie că altă floare este mai modestă, mai smerită, toate aceste flori sînt roade ale luminii și căldurii lui Iisus Hristos, în toate strălucește lumina și dragostea lui Iisus Hristos, prin toate s-a răspîndit în lume dragostea, bunătatea, smerenia, care au strălucit și strălucesc în persoana divin-umană a lui Iisus Hristos. Și pot să spun că și astăzi sînt credincioși care trăiesc în duhul lui Iisus Hristos, care se roagă în fiecare zi lui Iisus Hristos, Maicii Domnului și Sfinților, ca să-i ajute și să le întărească puterile spre a trăi după voia lui Dumnezeu, după asemănarea lui Iisus Hristos, după asemănarea Sfinților și astfel în viața lor personală, în locul lor de muncă, în familia lor restrînsă sau mai largă, pretutindeni, să fie un centru de viață nouă, care răspîndește, iradiază dragoste și căldură și bunătate și înțelepciune.

Dumnezeu îl știe pe fiecare în necazurile și bucuria lui, în lupta lui împotriva patimilor, în virtuțile care înfloresc în viața lui, căci cu cît este

mai ascuns, cu cît este mai necunoscut, cu atît este mai prețuit în fața lui Dumnezeu și virtutea lui și omenia lui și bunătatea lui, fără să o spună, fără să facă gălăgie, se răspîndește ca o lumină blîndă, care înviorează sufletele și le apropie, le ajută să săvîrșească binele.

Și dacă noi, credincioșii români, cinstim pe toți sfinții, cunoscuți și necunoscuți, cinstim totodată și pe sfinții români, sfinții care s-au ridicat din sînul poporului român, fie mucenici, fie sfinți ierarhi, fie alți sfinți, puși în calendarul Bisericii Ortodoxe Române, în calendarul Bisericii Ortodoxe transilvane și care de-a rîndul secolelor, fii buni ai Bisericii și fii buni ai poporului, au mărturisit dragostea față de Dumnezeu, față de Iisus Hristos, față de Biserica ortodoxă, față de legea strămoșească și dragostea față de popor, mergînd unii dintre ei pînă la jertfa vieții, pînă la mucenicie, mitropoliti, episcopi, preoți și credincioși simpli. Un țaran din Săliștea Sibiului (Oprea Nicolae) este așezat între mucenicii Bisericii noastre transilvane ca mărturisitor al dreptei credințe. Și dacă înaintașii noștri se pot mîndri cu acești sfinți care s-au ridicat ca niște piscuri ale Bisericii noastre și strălucesc și astăzi ca pildă pentru noi, putem și noi cu bucurie mărturisi că și între ierarhii, preoții și credincioșii Bisericii noastre de astăzi sînt flori frumoase ale vieții în Iisus Hristos, ale vieții dăruite lui Iisus Hristos, dăruite Bisericii lui sfinte, dăruite poporului nostru.

De aceea Duminica tuturor sfinților ne cheamă pe toți ca să ne străduim și noi în fiecare clipă și în fiecare zi să pășim pe urmele Sfinților Apostoli, să pășim pe urmele sfinților cunoscuți și necunoscuți, care fac parte din diferite neamuri, sînt din diferite părți ale lumii și din diferite secole și care aparțin diferitelor ocupații, diferitelor locuri de muncă, să pășim și pe urmele sfinților români care au răsărit din sînul Bisericii noastre românești, să le urmăm pilda ca, privind la ținta care este Iisus Hristos, ajutați de pilda sfinților (care ne arată că este posibil cu ajutorul lui Dumnezeu și cu strădania noastră de fiecare clipă să pășim pe calea sfințeniei), să ne străduim și noi ca prin darul lui Dumnezeu să facem în fiecare zi un pas înainte pe calea dragostei, a bunătății și a dăruirii de sine.

Iubiți credincioși, acest lucru iese în lumină mai ales în împrejurări excepționale, pentru că în împrejurări obișnuite oamenii nu prea scot în evidență faptele acestea mărunte de fiecare zi, care totuși au mare preț, dacă în ele este lucrător duhul lui Iisus Hristos, duhul dragostei frățesti. În vremuri excepționale, cum au fost aceste săptămîni de mari încercări în diferite părți ale țării, cînd puhoaiile au pustiit sate și orașe, au distrus bunuri obștești și bunuri personale, s-au pierdut și vieți omenești, în aceste vremuri iese în lumină mai bine și cu mai multă putere fondul cel bun, fondul cel sănătos, fondul de omenie al poporului și dragostea credincioșilor față de semenii lor, pentru că acesta este elementul constant, elementul tonic, elementul care ne dă curaj, ne dă optimism, care ne face să ne bucurăm că mai presus de încercările care au venit, mai presus de primejdii care au amenințat vieți și care au distrus bunuri materiale, mai presus de acestea toate s-a ridicat un popor întreg într-o unitate indestructibilă, într-o solidaritate desăvîrșită, a pus stavilă puhoaielor și a mărturisit cu fapta și cu sufletul întreg că durerea acelor și pagubele aduse și bunurilor obștești și personale nu sînt numai a acelor, ci sînt și ale noastre a tuturor deopotrivă. De aceea noi, care n-am fost atinși de aceste încercări să ne dăm tot sufletul și tot ce putem dărui și pentru refacerea

vieții acelor care au fost încercați și pentru reconstruirea celor ce au fost distruse sau avariate și pentru ca viața cea nouă din Patria noastră să meargă înainte, să se dezvolte și mai departe în ritmul accelerat în care s-a dezvoltat și pînă acum, pentru ca țara noastră să crească mereu, să se întărească și să aibă, așa cum are, prestigiu din ce în ce mai mare, mai înalt, din ce în ce mai luminos între toate popoarele.

Aceste zile, zic, au scos la lumină faptul că omul nu este așa cum susțineau unii filosofi „homo homini lupus” (omul este lup pentru om), că omul este o fiară și că oamenii caută să se lupte unii cu alții ca să se distrugă reciproc, ci dimpotrivă aceste zile au arătat că omul este cu adevărat om, că omul este în ființa lui „omenie” cum spune românul, adică dragoste, adică bunătate, adică generozitate, adică ajutor și dăruire de sine. Aceasta este marea noastră bucurie, aceasta este marea cinste care putem spune că stă ca o coroană pe fruntea poporului nostru, că mai presus de toate încercările a biruit unitatea noastră, solidaritatea noastră, că prin aceste încercări s-a întărit dragostea de popor, dragostea față de Patrie, dragostea frățască unul față de altul.

Și Biserica noastră, care de-a lungul secolelor a fost alături de popor în toate împrejurările, este și astăzi și va fi și mâine și întotdeauna alături de popor, alături de năzuințele lui, alături de biruințele lui, alături de încercările lui și va dărui, prin ierarhii, preoții și credincioșii ei, tot ceea ce se poate pentru ca poporul acesta, pentru ca țara aceasta să înfrîngă încercările, să înflorească și să se dezvolte din ce în ce mai mult.

Acum s-a arătat la credincioșii noștri dragostea pe care Iisus Hristos o toarnă în inimile noastre prin Duhul Sfînt, Duhul adevărului, Duhul bunătații, duhul dragostei și credincioșii noștri și preoții au fost la datorie acolo unde i-a întîmpinat primejdia. Avem bucuria să spunem aici că această atitudine a preoților și credincioșilor este prețuită nu numai ca o dovadă a dragostei creștine față de Patrie și față de semenii, ci și ca o mărturie a unor cetățeni vrednici, a unor vrednici fii ai poporului, pentru că ei s-au integrat deplin în viața, în năzuințele și în lupta poporului nostru, s-au simțit una cu acest popor și se simt una pe calea pe care pășește, pe calea independenței și libertății, pe calea prosperității.

Iubiți credincioși, așadar Duminica de astăzi, pe de o parte ne îndreaptă privirea către ținta pe care o avem în față, către idealul suprem al vieții noastre creștine, către Iisus Hristos. Pe de altă parte ne îndreaptă privirea către toți sfinții, către toți credincioșii care au trăit o viață de asemănare cu Iisus Hristos, care s-au străduit să întrupeze în viața lor duhul lui Hristos, printre care numărăm și pe sfinții din sânul poporului nostru, din sânul Bisericii românești, și în sfîrșit ne îndreaptă privirea către noi cei de astăzi, fie ierarhi, fie preoți, fie credincioși, ca și noi, asemenea înaintașilor noștri, să privim către Iisus Hristos, să ne dăruim întreaga noastră ființă lui Iisus Hristos și dăruindu-ne Lui în dragoste desăvîrșită, totodată să ne dăruim întreaga noastră ființă prin puterea și lumina lui Iisus Hristos fraților noștri, poporului nostru, omenirii întregi, pentru ca prin darul lui Iisus Hristos și prin lupta unită a tuturor să se dezvolte în Patria noastră viața cea nouă, din ce în ce mai luminoasă, ca să se ctitorească în întreaga lume o viață de frățietate, de libertate și de egalitate în conlucrare, în pace, pentru propășirea tuturor popoarelor.

Dumnezeu să ne ajute și să ne binecuvînteze viața în fiecare clipă și în fiecare zi, să ne învețe și pe noi cum să ne rugăm, cum să zicem din toată

inima lui Dumnezeu, Tatăl nostru, Părintele nostru cel plin de iubire, cum să-L preamărim pe Iisus Hristos, cum să preamărim pe Sfântul Duh, cum să cinstim pe Maica Domnului și pe Sfinții pe care-i cinstim ca pe niște frați mai buni ai noștri și de care ne apropiem cu atîta dragoste și cu atîta sfiială. Să ne ajute ca să ne lepădăm de răutate, de vrăjmășie, de egoism și de robia față de bani, față de bunurile materiale. Să ne eliberăm de orice fel de robie sufletească față de cele dinafară și față de cele dinăuntru, și în această libertate să folosim tot ceea ce avem spre binele tuturor, să crească în noi dragostea de semenii, dragostea de fratele nostru, de patria noastră, să crească în noi răbdarea, să crească în noi bunătatea, să crească în noi dărnicia, să crească în noi jertfelnicia.

Să rugăm pe Dumnezeu, pe Iisus Hristos să fie cu noi în clipe de încercare, de durere, de restriște, de singurătate, pentru că El este prietenul care nu ne părăsește niciodată, pentru că în El avem întotdeauna sprijin și mîngiere și întărire, căci chiar dacă ne încearcă El nu ne încearcă spre moarte, ci ne încearcă spre îndreptare ca să ne ridicăm din căderea noastră, din slăbiciunea noastră și să pășim pe o cale nouă de fapte bune și de virtuți. Să rugăm pe Dumnezeu să ne întărească puterile ca la locul nostru de muncă, fiecare acolo unde se află, să-și pună tot sufletul, toată priceperea, toate puterile lui, pentru ca prin munca tuturor poporul întreg să propășească, viața noastră să fie din ce în ce mai bună, din ce în ce mai deplină și din punct de vedere material și din punct de vedere spiritual.

Să rugăm pe Dumnezeu și pe Iisus Hristos să ne ajute ca să iubim pe tot omul, să nu facem deosebire de nici un fel între oameni, pentru că prin faptul că este om, oricare ar fi el, oricum ar fi el, merită să fie iubit așa cum ne-a iubit Iisus Hristos, care s-a jertfit pe sine pentru păcatele noastre, pentru nevredniciile noastre. Așa și noi, asemeni lui Iisus Hristos, să ne străduim să iubim pe fiecare om și prin iubirea noastră și pe acela care este căzut sau pășește pe calea robiei patimilor să-l ajutăm să se elibereze din lanțul acestei robii.

Să fie preamărit Iisus Hristos prin Sfinții lui, să fie preamărit și prin viața noastră, pentru că așa cum ei și-au făcut datoria față de Iisus Hristos și față de oameni, tot așa și noi cei de astăzi — urmașii sfinților de altădată — să fim vrednici de înaintașii noștri și să ne facem datoria deplină și față de Biserica noastră și față de semenii noștri și față de Patria noastră, pentru ca să se îplinească — prin viața noastră — ceea ce a spus Mîntuitorul Sfinților Apostoli: „Așa să lumineze lumina voastră înaintea oamenilor ca văzînd faptele voastre cele bune să preamărească pe Tatăl vostru cel din ceruri“, Amin.

După terminarea Sfîntei Liturghii și a Polihroanelor îndătinate, în sala festivă a școlii s-a desfășurat serbarea absolvenților promoției 1970 cuprinzînd, în mare, următoarele:

Primirea I. P. S. Sale Dr. Nicolae Mladin Mitropolitul Ardealului, rugăciunea „Tatăl nostru“ intonată de corul școlii și apoi imnul „Trei culori“ în compoziția lui Ciprian Porumbescu, dirijat de p. profesor Brie Ioan.

Luînd cuvîntul p. prof. Ioan Pop, directorul școlii, a salutat în numele Consiliului profesoral și al elevilor prezența la această festivitate a I. P. S. Sale, Mitropolitul Ardealului, Dr. Nicolae Mladin, mulțumindu-i pentru grija

morală și materială ce o poartă acestui așezământ de cultură teologică de grad mediu. Apoi a exprimat părerea de rău că P. S. Sa Episcopul Teofil, fiind președintele comisiei de examinare de la Curtea de Argeș, nu a putut fi de față la această bucurie, drept rod al unei activități de un an de zile ce s-a desfășurat sub îndrumarea și patronarea P. S. Sale.

Păr. Director arată marea grijă pe care Întâistătorul Bisericii Ortodoxe Române, Prea Fericitul Părinte Patriarh *Justinian* o poartă învățămîntului teologic de toate gradele, îndrumându-l pe drumul cel potrivit poporului român.

Mai salută apoi prezența reprezentanților Departamentului Cultelor, a reprezentanților Institutului Teologic Protestant Unic de grad universitar din Cluj, a membrilor Permanenței Consiliului eparhial Cluj și a celorlalți invitați și oaspeți prezenți la serbare.

Face o amănunțită expunere a procesului de învățămînt desfășurat în anul școlar încheiat, arătînd că sînt doar doi repetenți și 40 corigenți din totalul de 238 elevi înscriși la începutul anului. De asemenea, sînt doi elevi neclasificați datorită îmbolnăvirii în timpul examenelor și doi elevi retrași pe motive de sănătate. Se semnalează ca fapt îmbucurător că din 238 elevi au nota 9 la purtare doar 18 elevi, restul numai nota 10.

În decursul anului școlar s-au organizat mai multe ședințe ale Cenaclului literar, din care la Institutul Protestant două.

În campania de ajutorare a regiunilor inundate, elevii școlii au donat din economiile lor suma de lei 1083, care a fost depusă în contul 2000, iar prin alte economii ulterioare 6.345 lei. Școala a atribuit în acest scop suma de 10.000 lei, iar profesorii și personalul administrativ și de serviciu, salariul pe două zile din lună pînă la sfîrșitul anului financiar. Elevii anului III și IV au prestat muncă voluntară la înlăturarea nămolului de pe străzile orașului Dej și din Întreprinderea „Bobîlna”-Dej, repunînd valoroase aprecieri pentru conștiinciozitatea cu care au muncit.

Sub raport administrativ gospodăresc, pe lîngă hrana consistentă și suficientă ce a fost servită elevilor, s-au mai efectuat și următoarele lucrări de îmbunătățire și înfrumusețare a școlii:

S-a schimbat conducta de presiune, mărindu-se debitul de apă la necesitățile actuale ale clădirii;

S-a asfaltat curtea interioară a școlii;

S-au procurat pentru nevoile internatului 100 paturi metalice supraetajabile;

De asemenea pentru sufrageria cantinei s-au procurat mese și taburete, precum și alte lucruri. Toate aceste realizări au fost posibile datorită înțelegerii pe care au acordat-o cele trei eparhii atît școlii cît și ajutorării elevilor silitori la învățătură, astfel:

1. — Arhiepiscopia Sibiului, pentru 91 elevi, a acordat 90.000 lei burse și 45.000 lei pentru întreținerea clădirii;

2. — Episcopia Clujului a acordat la 100 elevi 97.000 lei burse și ajutoare și 50.000 lei pentru întreținerea clădirii;

3. — Episcopia Oradiei, la 45 elevi a acordat 72.000 lei burse și semiburse iar 25.000 lei cheltuieli de întreținere.

Părintele director exprimă vii mulțumiri membrilor corpului didactic pentru munca stăruitoare la catedră în acest an, precum și personalului admi-

nistrativ și de serviciu, pentru conștiințiozitatea cu care și-au îndeplinit datoria. De asemenea mulțumește tuturor celor ce au îndrăgit Seminarul Teologic din Cluj și participă cu regularitate la manifestările lui publice, înțelegând să ne sprijine moral în munca de formare a viitorilor slujitori ai altarului strămoșesc și ai Patriei.

După cuvîntarea p. director a urmat poezia „Rugăciune“, de O. Goga, în recitarea absolventului Purcel Vasile.

Corul a intonat melodia pe 3 voci „Sub milostivirea Ta, Stăpîne“. A urmat apoi „Ce-ți doresc eu ție, dulce Românie“, poezie de M. Eminescu, recitată de Ioniță Ioan.

Absolventul Zbîrcea Ioan a recitat poezia originală „Despărțire“, prin care, în numele colegilor, își ia rămas bun și mulțumește ierarhilor, părintelui director, corpului profesoral și tuturor salariaților acestei școli pentru dragostea și grija cu care au fost tratați în decursul celor 5 ani de studii.

Absolventul Berbecaru Isidor dă citire cuvîntării prin care manifestă, în numele colegilor săi, sentimente asemănătoare cu cele cuprinse în poezia „Despărțire“, arătînd în plus că semințele căzute în ogorul inimii vor da rodul așteptat printr-o muncă asiduă pusă în slujba altarului credinței strămoșești și a neamului din care facem parte.

Dintre oaspeți a luat cuvîntul p. vicar Fl. Geomolean, reprezentantul P. S. Sale Episcopului Teofil, care mulțumește directorului și corpului profesoral — în numele P. S. Episcop — pentru grija și hărnicia cu care s-a muncit în acest an școlar precum și personalului administrativ și de serviciu. Dă îndrumări elevilor de a-și ajuta familiile în timpul vacanței și de a fi exemplu bun pentru toți tinerii de vîrsta lor.

P. profesor Dr. Nicolae Neaga, reprezentantul Institutului Teologic de grad Universitar din Sibiu și președintele comisiilor examenelor de diplomă, aduce salutul acestui așezămînt de cultură teologică, trăgînd concluzia că în Seminarul teologic din Cluj se muncește mai activ ca înainte, obținîndu-se rezultate strălucite.

În încheiere a luat cuvîntul Î. P. S. Sa Mitropolitul Ardealului, Dr. Nicolae Mladin, care printre altele a spus:

P. C. Părinte Director,

P. C. Părinți, Domnilor profesori,

Iubiți oaspeți și iubiți elevi.

Am constatat din cuvîntarea p. director și din cuvîntul absolventului Seminarului teologic că în acest an — ca și în anii de dinainte — în cadrul Școlii de cîntăreți și Seminarului de sub conducerea directă a P. S. Teofil și a Consiliului Eparhial, s-a desfășurat o activitate rodnică de plămădire sufletească a viitorilor slujitori ai altarelor.

Elementul esențial este faptul că activitatea nu s-a mărginit numai la transmiterea de cunoștințe, la procesul de învățămînt, ci s-a urmărit contactul cu viața, cu viața în Hristos și cu viața care se desfășoară așa de bogată, așa de clocotitoare în Patria noastră.

Pentru că, orice s-ar spune, în primul rînd este viața și după aceea este gîndirea asupra vieții, și gîndirea asupra vieții este cu atît mai ducătoare la scop cu cît ea se identifică cu viața, descopere legile care călăuzesc viața și

în felul acesta ne orientează cum să trăim în viața respectivă, cum să lucrăm ca să fim elemente active în propășirea vieții sub toate aspectele. Deci nu învățătura ruptă de viață, învățătura abstractă, învățătura care plutește în stratosferă, ci o învățătură răsărită din viață și slujind viața, limpezind orizonturile vieții și ajutându-ne ca să slujim viața din ce în ce mai deplin.

Acestea sînt elementele care au reieșit, desigur și din raportul p. r. director și din cuvîntul absolventului, ceea ce dovedește că sub îndrumarea P. S. Episcop și a Consiliului Eparhial, elevii de la această școală sînt într-adevăr îndrumați și formați nu numai din punct de vedere intelectual și moral, ci și din punct de vedere al vieții în toată plenitudinea ei în conformitate cu imperativele vremii noastre.

Cred, după cum frumos s-a spus, că a vieții în Hristos nu însemnează a te rupe de viață, însemnează dimpotrivă a ancora cît mai adînc în viață. Cine iubește pe Hristos iubește totul, întreaga existență, iubește viața care se desfășoară în dinamismul ei neconținut așa cum se desfășoară în Patria noastră, către o țintă de desăvîrșire, de plenitudine sub toate aspectele. Zic că ancorarea în Hristos este totodată o ancorare în viața poporului, în viața care se desfășoară pretutindenea, pentru că așa cum copacii care se înalță spre ceruri, cu cît se ridică mai sus spre cer, cu atît li se adîncesc rădăcinile mai profund în solul din care își scot sevele, pentru că altfel, dacă rădăcinile sînt la suprafață, înălțarea spre cer a copacilor are drept rezultat prăbușirea lor, pe cînd adîncirea rădăcinilor în solul din care își sug sevele dă posibilitate dezvoltării în sus a copacului, tot așa și noi, în măsura în care ne înălțăm privirile spre ceruri, spre înălțimile transcendente ale Divinității, spre dragostea nemărginită a lui Iisus Hristos, în aceeași măsură ne adîncim tot mai mult rădăcinile ființei noastre în solul Patriei, rădăcini care se întind peste veacuri prin strămoșii noștri și care ne dau seva, pe care transmițînd-o sub lumina vremilor noi din Patria noastră, energiile de ieri, de alaltăieri, de veacuri, și energiile de astăzi ale întregului popor se împletesc și se înalță ca forțe creatoare pentru dinamizarea într-un ritm activ a dezvoltării țării noastre.

De aceea noi ne bucurăm că elevii seminarului cresc în mod firesc în această legătură strînsă, în această simbioză, dintre dragostea de Hristos și Biserică și dragostea de Patrie și popor. Alergăm meru spre perspectiva desăvîrșirii în Iisus Hristos, care este o perspectivă infinită, și niciodată nu ajungem la țintă — dar aceasta ne îndeamnă meru să depășim ceea ce am realizat. La fel este și perspectiva vastă, cuprinzătoare, cu orizonturile deschise spre viitor, a dezvoltării Patriei noastre, care de asemenea pășește din treaptă în treaptă, și la fiecare realizare ne deschide un orizont și mai larg și ne cheamă la mobilizarea tuturor forțelor, ca să facem mai mult decît am făcut și de fiecare dată să depășim ceea ce am realizat, pentru că și în domeniul acesta mișcarea de dezvoltare, tendința către plenitudine nu are niciodată sfîrșit, ea este o permanentă chemare de mobilizare neconținută a tuturor forțelor și de privire înainte, ca pornind de la bazele cîștigate pînă acum să facem un salt și mai mare, din ce în ce mai mare, cu fiecare plan nou de dezvoltare a Patriei noastre.

Acest lucru s-a verificat și în activitatea din acest an a Seminarului, a profesorilor și a elevilor, și prin faptul că Seminarul în încercările prin care a trecut țara noastră (și partea aceasta de țară), a fost prezent sub îndrumarea Prea Sfințitului, a Consiliului Eparhial, a Corpului profesoral, elevii

facându-și datoria la Dej, la Cluj, acolo unde au fost chemați fiind umăr la umăr, braț la braț, suflet la suflet, împreună cu tot poporul și ajutând la înlăturarea urmărilor calamităților prin diferite mijloace, manifestându-și astfel unitatea și solidaritatea cu întregul popor.

Iubiți elevi, plecați acum în vacanță. Vacanța însă, de astă dată, nu este o vreme de odihnă, ci acolo unde mergeți, la țară, unde se împlinește munca pe ogoare într-un ritm intens, sau la orașe, oriunde sînteți, trebuie ca, așa cum pînă acum v-ați încadrat în efortul poporului întreg, să vă încadrați fiecare la locul lui în efortul de reconstrucție care se desfășoară pretutindeni, unde au avut loc pierderi de bunuri materiale, obștești și personale, să vă încadrați în ritmul de muncă al întregului popor, să puneți mîna, să puneți sufletul și să contribuiți prin munca voastră de astădată nu la școală, nu aplecați peste cărți, nu scriind cu condeiul, ci de astădată muncind cu brațele dacă este nevoie, pentru că orice fel de muncă făcută cu dragoste, cu conștiința că munca este de la Dumnezeu și binecuvîntată de Dumnezeu, că e firească și slujire a obștei, orice fel de muncă în care slujești Patria, în care slujești binele obștesc, este o muncă nobilă, o muncă prin care cununa vredniciei ți se așează pe frunte și din partea lui Dumnezeu și din partea poporului.

Deci, încheiați o muncă și plecați să continuați munca sub altă formă, scopul fiind același: iubirea omului, iubirea Patriei din dragoste de Hristos, din dragoste de popor.

Acestea ar fi elementele principale care au ieșit în evidență la sărbătorirea de astăzi. Țin ca în numele Mitropoliei Ardealului și al meu personal să mulțumesc Prea Fericitului Patriarh Justinian pentru ocrotirea pe care o acordă învățămîntului teologic și acestei Școli de cîntăreți și Seminarului teologic și pentru îndrumarea neconținută a desfășurării procesului de învățămînt și de plămădire sufletească a viitorilor preoți.

Mulțumesc P. S. Teofil, care avînd sub conducere directă acest seminar, se interesează zi de zi sub toate aspectele și îndrumează în mod personal viața din această școală, ceea ce se vede în rezultatele frumoase și la învățătură și mai ales m-a impresionat rezultatul așa de frumos la purtare. Un procent așa de mare cu media 10 la purtare, iar ceilalți cu media 9, reprezintă într-adevăr un succes deosebit. Socotesc că aceste note reflectă realitatea, adică ele corespund la felul în care elevii acestei școli, sub îndrumarea profesorilor, a duhovnicului, au înțeles să întrupeze în viața lor idealul pentru care sînt crescuți, de a sluji Biserica și Patria.

De aceea mulțumesc și corpului profesoral și tuturor acelor care au contribuit la aceste rezultate, ceea ce înseamnă că profesorii nu și-au pus numai mîntea la contribuție, ci ei au înțeles că lucrul esențial este să toarne suflet din sufletul lor, suflet din sufletul Bisericii, suflet din sufletul poporului, pentru că numai prin însuflețirea care se toarnă în inimile elevilor, aceștia vor folosi cunoștințele și învățăturile ce le primesc în mod constructiv și vor fi toată viața lucrători plini de entuziasm pentru realizarea idealului în slujba căruia se vor pune.

Un alt aspect care a fost amintit aici este aspectul care în țara noastră a devenit realitate vie pretutindeni, al înfrățirii ecumeniste. Prezența reprezentanților Institutului Teologic Protestant Unic de grad universitar la această

serbare, ca și ceea ce a spus pâr. director că și în cursul anului elevii acestui Seminar și studenții Institutului Protestant au avut întruniri, contacte, serbări, ca și întrunirile ecumeniste la care au participat P. S. Episcop Teofil și ceilalți episcopi din orașul Cluj, profesorii Institutului Protestant și profesorii Seminarului, întruniri ecumeniste prilejuite de vizite din străinătate sau de alte ocazii, de festivități cum a fost serbarea de 20 ani de la înființarea Institutului Protestant — toate acestea arată că înfrățirea ecumenistă în țara noastră este o realitate vie, este o realitate care exprimă unitatea noastră în Iisus Hristos și în slujirea poporului, păcii și înfrățirii. Iată dar câte lucruri pline de bucurie, pline de sens creștin, uman și patriotic am putut să descoperim la această festivitate în care se face darea de seamă a unui an de muncă.

Mulțumesc tuturor acelor care au contribuit la acest rezultat. Mulțumesc Departamentului Cultelor, reprezentanților Departamentului, D-lui inspector general, pe care-l rog să transmită D-lui Secretar General al Departamentului Cultelor, Prof. D. Dogaru, asigurarea că această școală este devotată întru totul Patriei noastre scumpe, conducătorilor iubiți, și totdeauna este gata să-și pună toate capacitățile, toate forțele pentru ca poporul nostru să realizeze prin unitatea tuturor, fără nici o deosebire, marile idealuri, și cerințele marilor clipe ce ne stau în față.

Dumnezeu să ne ajute, ca, dacă pînă acum am lucrat, conform Evangheliei Domnului, după imperativele vieții de astăzi, să nu ne mulțumim cu atît, ci întrucît țara noastră este într-o neconținută dezvoltare să înțelegem că datoria noastră este ca de la etapa la care am ajuns să ne străduim ca — alături de întregul popor — să pășim mai departe, să mergem în ritmul accelerat al vieții de astăzi, ritm accelerat care în conformitate și cu chemarea lui Iisus Hristos, cu chemarea Sf. Apostol Pavel, de a ne asemana alergătorului din arenă care uitînd pe cele din urmă nu privește la cele ce au trecut, ci privește înainte și își încordează forțele, își accelerează ritmul ca să se apropie cît mai mult de țintă (I Cor. 9, 24), dar și cu imperativele vremii noastre, vremi de dezvoltare accelerată, vremi în care viața poporului nostru se desfășoară într-un ritm extraordinar. Cuprinși de suvoiul acestui ritm, ritmul istoriei, ritmul chemării lui Iisus Hristos, să mergem și noi mereu înainte pentru preamărirea lui Dumnezeu și pentru propășirea Patriei noastre scumpe.

Pâr. director invită pe toți cei de față la mica agapă organizată în cinstea Î. P. S. Sale Mitropolitului Dr. Nicolae Mladin.

*

În ziua de 28 iunie 1970, s-a organizat o nouă serbare — într-un cerc restrîns — a absolvenților Seminarului și a cîtorva elevi din viitorul an V — care s-a încheiat cu banchetul de despărțire a absolvenților, unde s-a toastat pentru Prea Fericitul Patriarh Justinian, pentru Întîistătătorul Bisericii Ortodoxe transilvănene, pentru conducătorii Patriei și Departamentului Cultelor, pentru director și membrii corpului profesoral și pentru absolvenții promoției 1969/1970.

M. DANCIU

VIZITA LA ARAD A ÎNALT PREA SFINȚITULUI MITROPOLIT NICOLAE AL ARDEALULUI

Legăturile frățești dintre Mitropolia Ardealului și Mitropolia Banatului și-au găsit expresie în vizita pe care Î. P. S. nostru Mitropolit *Nicolae* a făcut-o la Arad nu mult după instalarea Î. P. S. Sale în scaunul mitropolitan de la Sibiu și în slujirea împreună în Catedrala mitropolitană din Timișoara cu Î. P. S. Mitropolit *Nicolae* al Banatului și P. S. Episcop *Teoctist* al Aradului la prăznuirea a 20 de ani de la reînființarea străvechii Mitropolii a Banatului. La aceste vizite s-au adăugat Sinoadele celor două Mitropolii, care au sub oblăduirea lor Institutul Teologic de grad Universitar din Sibiu și care au probleme comune de rezolvat.

Aceste legături și-au găsit o nouă și puternică expresie în vizita pe care Î. P. S. nostru Mitropolit *Nicolae* a făcut-o — la invitația P. S. Episcop *Teoctist* — în Centrul Eparhial din Arad și în alte parohii din Eparhia Aradului.

Înalt Prea Sfinția Sa a sosit la reședința episcopală în seara zilei de sâmbătă, 18 iulie, însoțit fiind de P. C. pr. icon. stavr. Traian Ghica, directorul Casei de Pensii a Salariaților Bisericii Ortodoxe Române din București și de P. C. pr. icon. stavr. *Nicolae Păcală*, consilier bisericesc al Episcopiei Oradiei, fiind primit de Prea Sfințitul Episcop *Teoctist*, înconjurat de colaboratori ai Prea Sfinției Sale, de preoți și diaconi. La ora potrivită cei doi ierarhi au asistat, în paraclisul reședinței, la Vecernia oficiată de pâr. Traian Ghica împreună cu diaconul Alex. Hotăran, după care s-au întreținut cu cei prezenți.

LA CATEDRALA EPISCOPALA

Duminică dimineața, înalții ierarhi au sosit la Catedrală, fiind primiți după rînduială de către un sobor de preoți și diaconi. P. C. pr. Petru Sălăgeanu, consilier bisericesc, a rostit, în numele preoților și credincioșilor, un cuvînt de întîmpinare. Prea Sfințitul Episcop *Teoctist* a luat loc în jețul arhieresc. Înalt Prea Sfințitul Mitropolit *Nicolae* al Ardealului a slujit Sfînta Liturghie arhierescă, urmărită cu toată evlavie de credincioși.

La chînonic, Prea Sfințitul Episcop *Teoctist*, luînd cuvîntul a dat glas bucuriei de a avea ca oaspete pe Înalt Prea Sfințitul Mitropolit *Nicolae* al Ardealului în această zi care se înscrie ca o pagină de istorie a eparhiei arădane.

Înalt Prea Sfințitul Mitropolit *Nicolae* a predicat apoi, cu înaltă teologhisire, despre învățăturile Ortodoxiei formulate la Sinodul al patrulea ecumenic, ai cărui părinți se pomeneau în acea Duminică, spunînd în rezumat următoarele:

Subliniînd legăturile vechi dintre cele două eparhii, a Sibiului și a Aradului, care și-au dăruit una alteia ierarhi în trecut, precum și între Mitropolia Ardealului și cea a Banatului, Î. P. S. Sa a mulțumit P. S. Episcop Teoctist pentru că prin invitația de a sluji în Catedrala arădană, aceste legături își găsesc o nouă manifestare, la nivelul vieții din ce în ce mai intense din vremea noastră, pe calea arătată de Sf. Sinod în frunte cu Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian. Înalt Prea Sfinția Sa a arătat apoi importanța Sinoadelor ecumenice pentru Biserica Ortodoxă. În ce privește Sinodul IV ecumenic, acesta

a condamnat învățăturile greșite din acea vreme despre cele două firi ale Mântuitorului și a formulat învățătura cea adevărată despre persoana Lui divin-umană. Și alte Sinoade ecumenice au formulat învățătura de credință despre Iisus Hristos, la Sinodul I ecumenic de la Niceea fiind prezent și episcopul Teofilos de la Tomis (Constanța de azi), Biserica Ortodoxă Română temeliindu-se de la început pe Evanghelia Domnului, pe propovedania Sfinților Apostoli, formulată în cele șapte Sinoade ecumenice. Înaltul Ierarh a stăruit apoi asupra persoanei divin-umane a Mântuitorului, Fiul lui Dumnezeu întrupat, înviat din morți și înălțat la dreapta lui Dumnezeu-Tatăl. El este veșnic viu și lucrător în Biserica Sa, care păstrează cu sfințenie și nealterată învățătura Lui, cultul divin și orînduirile cele dintru început. Dumnezeuirea lui Iisus Hristos au cunoscut-o ucenicii Lui și cei ce s-au apropiat de El cu credință în vremea viețuirii Lui pe pămînt. Ea s-a arătat și în desăvîrșirea Lui morală, întrucît El a fost puritate dumnezeiască (fără de păcat), smerenie dumnezeiască și dragoste dumnezeiască. Și noi, credincioșii de astăzi, ne apropiem de Iisus Hristos cu credință și cu dragoste și primim — în Sfînta Lui Biserică — binecuvîntările, harul și darurile Sale cele dumnezeiești. Înaltul Ierarh relevă îndeosebi iubirea, căci „Dumnezeu este iubire“, Iisus Hristos este iubire. De altfel nimeni nu se poate lipsi de dragoste, căci — în esența lui — și omul este dragoste. Din ea izvorăște comuniunea, bucuria, pacea adevărată. Dragostea dă putere, sens și valoare la tot ceea ce creează mintea omului. Ea dă naștere la toate celelalte virtuți; ea leagă pe om de om, pe fiecare de poporul lui, pe un popor de alt popor. Dragostea dă loc la înalte manifestări de solidaritate umană, ca solidaritatea arătată de întreg poporul nostru în grelele încercări ale inundațiilor din primăvara acestui an (exemplar în acest sens fiind și orașul Arad).

Dragostea noastră se îndreaptă spre Iisus Hristos, spre Biserică și — în Iisus Hristos — spre semenii, spre țara noastră, spre omenire și spre tot ceea ce există. Îndeosebi Biserica noastră și-a împletit viața cu istoria poporului român și astăzi sprijinește munca poporului pentru înălțarea patriei spre culmi tot mai luminoase și acțiunea lui pentru pace și înfrățire în toată lumea. De aceea credincioșii noștri împletesc dragostea de Hristos, de Biserică, cu dragostea de popor și își dăruiesc toate forțele — împreună cu toți oamenii muncii — pentru propășirea poporului.

Înalt Prea Sfinția Sa și-a încheiat cuvîntul de învățătură printr-un cald apel la dragostea credincioșilor față de Iisus Hristos, față de Biserică, păstrătoarea adevărurilor neștirbite ale Evangheliei Lui, față de semenii și față de scumpă noastră Patrie, și la perseverarea în strădania de a crește neîncetat în dragoste, căci dragostea este nemărginită, este fără sfîrșit.

Luînd cuvîntul, Prea Sfințitul Episcop Teoctist a exprimat mulțumirea și bucuria tuturor de a fi ascultat înfățișarea atît de limpede a unor învățături de temelie ale Sfintei noastre Biserici, făcută de Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Nicolae al Ardealului și a arătat că prezența la Arad a Înalt Prea Sfinției Sale constituie o verigă a unei legături care exprimă unitatea de lucrare și de viață a Bisericii noastre, sub înțeleaptă călăuzire a Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian. Tema abordată astăzi de Înalt Prea Sfinția Sa, întruchipată în însăși viața Bisericii, constituie pentru noi toți, slujitorii și credincioșii ei, năzuințe scumpe pe drumul de slujire a lui Dumnezeu și a semenilor noștri. Această înaltă viață a Bisericii și însuși momentul liturgic

de astăzi ne arată, a spus Prea Sfinția Sa, că Iisus cel ce a întrupat dragostea dumnezeiască, „același este și ieri și azi și în veci“ (Evrei 13, 8). Această dragoste de om ne adapă și ne însușește în acțiunile noastre. Dragostea lucrătoare și vie s-a arătat și în cursul grelelor încercări din primăvara aceasta din țara noastră, când au ieșit la iveală atâtea vrednicii ale tuturor fiilor patriei noastre dintre care și noi facem parte și care, însușiți de această dragoste, au ridicat și supraînălțat diguri și au stăvilat puhoaiile apelor. În același timp, a mai spus Prea Sfințitul Teoctist, s-au consolidat și digurile puternice ale atașamentului față de Biserică, față de popor, față de țară și de Conducătorii ei. Să ne aducem aminte însă că noi trebuie să ridicăm și să întărim și stăvilare în calea ispitelor care ar putea întuneca bucuria credinței, a vieții noastre creștinești și de buni patrioți.

În continuare Prea Sfinția Sa a arătat că, împreună cu toți cei ce se află în Catedrală la această bucurie a înfrățirii între două eparhii și între două mitropolii, s-au adăugat și ctitorii Catedralei și făclierii de ieri ai poporului, care au luptat pentru libertate, pentru pace și înfrățire, pentru ca românii să fie „una-n cuget și-n simțiri“. Crezând în unitatea de nezdruccinat a neamului românesc, șiruri de pelerini slujitori ai acestor idei și luptători pentru libertate și unitate națională, făceau drumul de la Arad la Sibiu și înapoi, ajutând să circule aceste idei care au dus la împlinirea, în anul 1918 la Alba-Iulia, a marelui vis de unitate al poporului nostru. Pe acest drum de unitate pășim astăzi cu hotărâre cu toții, ierarhi, slujitori și credincioși ai Bisericii Ortodoxe Române, a adăugat Prea Sfințitul Episcop Teoctist. Prea Sfinția Sa a subliniat apoi munca de îndrumare a Înalt Prea Sfințitului Mitropolit Nicolae care veghează la formarea, în Institutul Teologic Universitar din Sibiu, a slujitorilor de mâine ai sfintelor altare, împreună cu ceilalți ierarhi de dincoace de munți și cu colaborarea vrednicilor profesori ai Institutului.

În încheiere P. S. Episcop Teoctist a exprimat mulțumiri Î. P. S. Mitropolit Nicolae pentru osteneala de a fi primit invitația ce i-a făcut, bucurînd pe toți cu slujirea în Catedrala din Arad și cu bogatul cuvînt de învățătură, precum și pentru toată grija ce depune pentru bunul mers al înaltului institut de învățămînt teologic din Sibiu. Aceste bunuri de împreună-slujire, de trăire și lucrare împreună pentru poporul și pentru Biserica noastră, le vom păstra în suflete ca și pe un scump talisman și le vom da strălucire pentru ca viața noastră, rîvna noastră pentru slujirea în dragoste a Mîntuitorului Iisus Hristos, a Sfintei Biserici și a Patriei noastre dragi, să fie mereu vii și lucrătoare.

S-a remarcat apoi prezența P. C. pr. Traian Ghica, directorul Casei de Pensii, prilej de a se evidenția grija Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian pentru asistența preoților pensionari și a preoteselor văduve, în așezămintele ctitorite de Prea Fericirea Sa și ale căror îndrumări P. C. Director pr. T. Ghica le aduce la îndeplinire. „Aceste așezăminte sînt o luminoasă punere în practică din pantea Prea Fericitului Părinte Patriarh, a dragostei creștinești de care ne-a vorbit Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Nicolae — a spus Prea Sfințitul Teoctist, îndrumînd, în concluzie, pe credincioși să pună în valoare învățămintele primite astăzi, împărtășindu-le și altor credincioși pentru ca Biserica să fie nimbă de vrednicia păstrării legii strămoșești și de împlinirea îndatoririlor de cetățeni ai patriei noastre dragi.

În numele preoților și credincioșilor parohiei Arad-centru, P. C. pr. Ioan Nădăban, iconom stavrofor, a exprimat mulțumiri celor doi ierarhi pentru înalta trăire duhovnicească prilejuită în Catedrala din Arad, făgăduind că sămînța căzută în ogorul sufletească al credincioșilor, bine plugărit de Prea Sfințitul Episcop Teoctist, va rodi cu îmbelșugare.

Mulțumind și celorlalți slujitori și oaspeți, au fost oferite înalților ierarhi și acestora, buchete de flori.

Credincioșii și-au manifestat caldă și luminoasă lor bucurie duhovnicească, înconjurînd cu multă dragoste pe Înălții Ierarhi ai Bisericii noastre, la ieșirea din biserică.

Această sărbătoare, semn al frățestii iubiri dintre ierarhi și dintre aceștia și credincioși, rămîne în istoria Bisericii arădane ca un stîlp luminos de întărire a temeliei ei, de creștere a zidirii ei, de împlinire a rosturilor ei hotărîte de Întemeietorul ei Iisus Hristos și promovate cu înțelepciune de Sfințul Sinod al Bisericii noastre, în frunte cu Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian.

LA ALTE BISERICI DIN EPARHIA ARADULUI

În după amiaza zilei de Duminică, în ziua de luni, praznicul Sfințului Ilie Proorocul, Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Nicolae dorind să cunoască felul în care preoții și credincioșii își întrețin și împodobesc bisericile, Prea Sfințitul Teoctist l-a condus la unele parohii din oraș și din eparhie. Astfel au fost vizitate bisericile din parohiile: Arad-Sînicolaul Mic, Arad-Șega II, Arad-Micălaca Veche, Mîndruloc, Gașsa, Șicula, Ineu și Bocsig, fiind întîmpinați de preoții parohi și de credincioși.

În biserică din Arad-Sînicolaul Mic preotul Traian Gavrilă a dat lămuriri asupra lucrărilor însemnate făcute la biserică și a picturii în frescă executată de pictorul C. Nițulescu din București.

În frumoasa biserică din parohia Arad-Șega II, situată pe o arteră de mare circulație internațională, preotul Teodor Cociu a prezentat șantierul de piotare în frescă în stil neobizantin la care lucrează pictorul Gh. Popa-Vasilescu din București, dînd sfințului lăcaș un aspect impunător.

Biserica din Arad-Micălaca Veche, păstorită de P. C. pr. Gh. Căvășdan, vicar eparhial, și P. C. pr. Emil Roman, inspector eparhial, la care s-au făcut importante lucrări de restaurare în exterior și-n interior, este îmbrăcată într-un veșmînt pictural impunător executat în frescă de pictorul Gh. Răducanu din București. Aceste lucrări sînt un model de lucrare bisericească și de jertfelnicie a credincioșilor. Impresionat de toate acestea, Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Nicolae a dat credincioșilor părintești îndemnuri și a evidențiat frumusețea picturii și însemnătatea prezenței în rîndul celor bineplăcuți lui Dumnezeu și sfinților români: mitropoliți, mărturisitori și cuvioși.

În parohia Mîndruloc, din apropierea orașului Arad, păstorită de preotul Teodor Colțeu, a fost vizitată biserică restaurată de credincioși și piotată în frescă de pictorul G. Nițulescu.

Același pictor a împodobit frumoasa biserică din parohia Șicula. Aici cei doi ierarhi au fost întîmpinați de preotul iconom stavrofor Gheorghe Belei, în mijlocul credincioșilor săi îmbrăcați în pitoreștile lor costume naționale vestite prin frumusețea lor.

Au mai fost vizitate biserică din parohia Ineu păstorită de P. C. prot. Emil Borza, iconom stavrofor, și de P. C. pr. Ioan Buțiu și cele două biserici

din parohia Bocsig, unde Ierarhii au fost primiți de preotul Teodor Frențiu și de credincioși, înfățișând biserica pictată în frescă de pictorul Gheorghe Vînătoru din București și a doua biserică aflată în șantier de restaurare, după care va fi pictată.

Înalt Prea Sfințitul Mitropolit *Nicolae* al Ardealului a binevoit a lăsa înscrise în paginile sfintelor evanghelii ale acestor biserici gândurile părințești ale Înalt Prea Sfinției Sale, ca o mărturie binevenită a acestor vizite, iar în Cartea de Aur a Sfintei Episcopii a înscris, la plecare, cele ce urmează:

„La invitația Prea Sfințitului Teotist am slujit și predicat în Catedrala episcopală Duminică dimineața, iar după amiazi am vizitat patru biserici nou pictate.

Am rămas profund impresionat de unitatea dintre credincioși și preoți cu ierarhul lor care, prin lucrarea atât de roditoare, prin cuvântul înțelept și ziditor în care se împletește istoria trecutului cu prezentul, legea strămoșească cu patriotismul constructiv, s-a identificat cu năzuințele și strădaniile credincioșilor de pe aceste meleaguri, cu imperativele superioare ale poporului nostru în vremea de azi.

De asemenea, vizita în parohii a vădit dragostea cu care e înconjurat pretutindeni Prea Sfinția Sa, ca un inițiator și sprijinitor activ al tuturor acțiunilor pozitive ale parohiilor, vrednicia preoților și mai ales evlavia jertfelnică a credincioșilor, — toate purtând pecetea îndrumării dinamice a ierarhului atât de popular în felul de a vorbi, de a se purta și de a mișca inimile la acțiune.

Reședința, cu capela (unde am participat la vecernia atât de impresionantă), cu grădina, — mărturisește, de asemenea, de omul activ, cu pricepere, gust estetic și simț duhovnicesc.

Urez Prea Sfințitului Teotist ca, prin darul lui Dumnezeu și colaborarea preoților și credincioșilor, să adauge noi realizări atât pe plan spiritual-bisericesc cât și pe plan patriotic și în consolidarea unității bisericești și în sectorul economic și estetic, în mersul dinamic al vieții bisericești și românești pe aceste meleaguri“. *Nicolae* — Mitropolitul Ardealului.

SFINȚIREA BISERICII DIN OIEJDEA

Duminică, 30 august, 1970, Î. P. S. nostru Mitropolit *Nicolae* al Ardealului a săvârșit — împreună cu P. S. Episcop-vicar Visarion — târnosirea bisericii din parohia Oiejdea, jud. Alba.

LA BĂRĂBANT

În ajun, la Praznicul Tăierii capului Sf. Ioan Botezătorul, Înaltul nostru Ierarh — însoțit de P. S. Episcop-vicar Visarion și de P. C. prof. Dr. Corneliu Sîrbu de la Institutul Teologic de grad Universitar din Sibiu — sosește la orele 18 în fața bisericii din parohia Bărăbant, jud. Alba, fiind primit de credincioși și preoți în sunetele clopotelor. P. C. prot. *Victor Negrea* (Alba-Iulia) rostește un cuvânt de bun venit, exprimând bucuria și recunoștința pentru dragostea părintească a Înaltului Ierarh de a vizita această parohie, după care adaugă: „Credincioșii acestei parohii — în frunte cu vrednicul lor preot Gheorghe Rusu — Vă asigură de întregul lor devotament și că vor rămâne

pentru totdeauna la sînul mamei lor adevărate — Biserica Ortodoxă Română, la care ei au revenit prin actul epocal de la 21 octombrie 1948“.

Răspunzînd, Î. P. S. nostru Mitropolit *Nicolae* al Ardealului spune următoarele: „Am primit cu bucurie invitația de a sluji în această seară în biserica din Bărbant. Pe părintele Gheorghe Rusu îl cunosc de mai demult și l-am cunoscut ca pe un preot vrednic. Am înțeles din cele spuse de dînsul că și credincioșii de aici sînt credincioși vrednici. De aceea, am venit aici cu bucurie.

În prima duminică, cînd începem întîlnirile noastre cu credincioșii, am avut plăcerea să venim în părțile acestea, pentru că și eu sînt din Munții Apuseni.

Vrednicia noastră a tuturor stă în faptul că sîntem legați de legea noastră strămoșească, lege tot atît de veche ca și poporul nostru. În ea și-au găsit strămoșii noștri mîngîierea, în ea și-au găsit sprijin slova românească și școlile de luminare a poporului. În ea și-au găsit curajul ca să lupte și să biruiască.

Stăm aici la umbra Albei-Iulii. Ne străjuiește figura măreață a lui Mihai Viteazul. Ne aducem aminte de martirii neamului: Horia, Cloșca și Crișan. Ne aducem aminte de trecutul învolburat. Ceea ce ne face să ne bucurăm azi că poporul nostru — prin unitate — își făurește o țară nouă.

Puterea este în unitate. Și pe planul credinței, puterea noastră este în unitatea bisericească. Sîntem una în credința strămoșească, sîntem una în iubirea de Patrie.

Dumnezeu să ne ajute să fim slujitori vrednici ai Bisericii lui Iisus Hristos și ai poporului, ca să fim o părticică din Trupul Bisericii și din trupul poporului nostru și prin faptele noastre să se preamărească Tatăl, Fiul și Sfîntul Duh. Amin !“

Este de față la primire și P. C. pr. Arpad Bodony, parohul romano-catolic din localitate.

Se săvîrșește apoi vecernia de către un sobor de preoți, compus din P. C. prot. Victor Negrea (Alba-Iulia), P. C. pr. Gheorghe Bordeanu (Alba-Iulia-Centru), P. C. pr. Gheorghe Rusu, parohul locului, și C. arhid. Iosif Bolog și C. diacon Mihai Sămărghitan de la Centrul arhiepiscopesc. Răspunsurile sînt date de cîntăreții bisericii împreună cu credincioșii prezenți. Î. P. S. Mitropolit Nicolae al Ardealului citește o rugăciune de mulțumită pentru toți credincioșii.

După ce mărturisește că vizita Î. P. S. Sale a fost mult dorită de către credincioși și constituie pentru ei un prilej de mare sărbătoare, P. C. pr. *Gheorghe Rusu*, parohul locului, face o scurtă dare de seamă asupra activității C. Sale ca păstor de suflete, spunînd între altele: „...am fost printre primii care — la începutul lui octombrie 1948 — am aderat cu trup și suflet — cu toți parohienii mei — la istorica acțiune de revenire la sînul Bisericii mame...“

Dacă am fost despărțiți o vreme în două brațe, acum apele din cele două brațe sînt într-o singură albie în Biserica strămoșească, și fluviul credinței strămoșești curge liniștit, fructifică pămîntul inimilor credincioase, revarsă darurile sale peste toate sufletele.

În condițiile libertății religioase de după 23 August 1944, noi preoții și credincioșii fostei Biserici greco-catolice, am hotărît — în octombrie 1948 — să încheiem capitolul trist al anilor 1698—1700. Să-l încheiem pentru totdeauna și l-am încheiat!

De aceea, strig din toată inima și cu mine strig întreaga parohie: Fii binecuvîntată zi de 21 octombrie 1948, pentru că prin tine s-a redat Bisericii noastre Ortodoxe Române unitatea sufletească, iar fiilor ei — liniște, pace și bunăînțelegere.

Locul vrajbei și al șovinismului confesional îl ia astăzi climatul de bunăînțelegere și colaborare dintre toate cultele de la noi, realizîndu-se în felul acesta și la noi ecumenismul practic, către care se îndreaptă azi toată creștinătatea.

Credincioșii mei sînt solidari în jurul sfintei biserici strămoșești, participă la sfintele slujbe cu evlavie adîncă, sînt mîndri de unitatea Bisericii, de unitatea, libertatea și propășirea

Patriei noastre și a Bisericii noastre, conduse azi de cei mai luminați și mai iubiți fii ai poporului”.

În încheiere aduce Înaltului Ierarh cele mai călduroase mulțumiri pentru cinstea ce i s-a dat la Rusalii anului trecut de a purta brâu roșu, distincție care constituie pentru P. C. Sa „un părintesc îndemn pentru tot mai credincioasă slujire a Sfintei noastre Biserici și a scumpei noastre Patrii”.

P. S. Episcop-vicar *Visarion* rostește următoarea cuvântare, mînebind de la: „Ca toți să fie una” (Ioan 17, 21). „Întru aceasta vor cunoaște toți că sînteți ucenicii mei, dacă veți avea iubire unii către alții” (Ioan 13, 35).

La primul contact cu această fruntașă parohie Bărabanț, ni se înfățișează două lucruri foarte importante, două mari înfăptuiri ce s-au făcut aici, în această parohie.

Prima mare înfăptuire, care este după dorința Domnului nostru Iisus Hristos „ca toți să fie una”, ca să fim o turmă și un păstor, este marea înfăptuire că această parohie, fostă greco-catolică, a revenit la sînul Bisericii Ortodoxe Române, Biserica moșilor și strămoșilor noștri, care s-a identificat cu credința noastră de-a lungul veacurilor, fiind astăzi aici o turmă și un păstor, împlinind în acest chip dorința testamentară a Domnului nostru Iisus Hristos „ca toți să fie una”, precum Eu cu Tatăl una sînt, așa și voi întru Mine una să fiți (cf. Ioan 17, 22).

A doua mare înfăptuire ce s-a realizat în această parohie, este conviețuirea frățească dintre naționalitățile conlocuitoare, dintre români și maghiari. Dovadă este prezența iubitului nostru frate întru Hristos, părintele romano-catolic Arpad Bodony, căruia îi mulțumim și-l felicităm pentru că în numele credincioșilor săi, al fraților romano-catolici maghiari, care desigur că se găsesc și dinșii aici, a venit să ne cîntească, pe de o parte, iar pe de altă parte să se roage împreună cu noi, să înalțe rugăciuni către atotputernicul Dumnezeu pentru ca aceste două mari înfăptuiri din această parohie Bărabanț, să fie tot mai frumoase, să înflorească printr-o activitate tot mai adîncită, prin harul Domnului nostru Iisus Hristos.

Iubiți credincioși, cînd ați venit la Biserica mamă Ortodoxă Română, în 1948, ați făcut cea mai mare bucurie Mîntuitorului nostru Iisus Hristos, care pe Cruce fiind, jertfindu-se pentru mîntuirea sufletelor noastre, care prin moartea și învierea Sa n-a dorit altceva de la noi decît să fim una, să fim în dragostea lui Dumnezeu, să ne iubim unii pe alții, să iubim pe conducătorii noștri, să ne iubim țara noastră, să ne iubim munca și familiile noastre și într-o permanentă dragoste, rodnică, lucrătoare, să trăim aici, în această viață, și să ne mîntuim sufletele, ajungînd cu toții, mîntuiți, în Împărăția lui Dumnezeu.

Și cealaltă înfăptuire, colaborarea strînsă în hărnicie cu frații noștri maghiari, care de veacuri trudesce alături de noi, muncesc alături de noi, iubesc acest pămînt, Patria noastră comună, Republica Socialistă România, și bucuria Domnului nostru Iisus Hristos, văzîndu-ne că ne iubim ca frații din acest punct de vedere și nu mai simțim acea deosebire că unul este maghiar și altul este român sau că altul este evreu sau neamț, ci toți sîntem fiii Părintelui ceres, toți sîntem frații Domnului nostru Iisus Hristos, toți avem aceeași credință creștinească, toți avem același țel de a ne mîntui sufletele, toți avem același ideal de a ne trăi credința noastră creștinească, de a năzui — prin faptele noastre, prin jertfele noastre, prin rugăciunea noastră — spre aceea ce părintele dv. paroh a pomenit: ecumenismul zilelor noastre, înfăptuirea marelui și dumnezeiescului scop al unității creștine, ca

pe întreaga suprafață a pământului să fie o turmă și un păstor sub toiagul Blîndului și Marelui Păstor, Iisus Hristos (Ioan 10, 11).

Iubiții mei credincioși, ca arhiereu și colaborator al Î. P. S. Părinte Mitropolit Nicolae al Ardealului, ca Episcop-vicar al Mitropoliei Ardealului, din toată inima vă aduc binecuvîntarea mea arhierească și părintească, și din nou vă spun că aceste fapte frumoase ce s-au săvîrșit aici, sînt după dorința Mîntuitorului nostru și a Părintelui nostru ceresc.

Să-mi dați voie să vă spun că și eu am fost greco-catolic, preot cu activitate de mulți ani și am ajuns la convingerea că așa este bine să fim toți una în Biserica Ortodoxă. Altă cale bună, plăcută lui Dumnezeu, plăcută conducătorilor țării noastre și poporului nostru, nu este decît aceea de a fi frații una, de a locui toți în casa Domnului, în Biserica strămoșească, Biserica părinților și străbunilor noștri, Biserica Ortodoxă Română, și prin aceasta noi să ne dovedim că sîntem fii vrednici ai Părintelui ceresc și împlinitori ai poruncilor Sale sfînte. Așa cum v-a spus părintele dv. în cuvîntul său despre cele două brațe ale Dunării, așa putem spune că de la 1700, pînă în 1948, timp de 250 de ani, poporul român din Transilvania a slujit lui Dumnezeu — în frunte avînd pe preoții, pe ierarhii săi — în două strane: a fost strana ortodoxă și a fost strana greco-catolică. Dar aceste două strane, amîndouă au slujit deopotrivă interesele poporului, interesele neamului nostru și în momentele mari și importante — atît de tristețe și de luptă, de izbeliști, cît și de luminoasă bucurie și de mari victorii și biruinți — au fost împreună. Ei au slujit viața și interesele duhovnicești ale poporului nostru cu devotament neclintit și cu nețărmurită dragoste.

Dar a venit vremea cînd poporul nostru a pășit la o viață nouă, de noi și mari înfăptuiri, de muncă și de hărnicie, înfăptuiri de progres, de activitate și de înaintare, de ridicare la o treaptă cît mai desăvîrșită a vieții poporului nostru și a țării noastre. A venit acel moment crucial după 23 August 1944, cînd s-a cerut în mod imperios și categoric ca frații să nu mai fie dezbinați. De acum, cele două strane și-au încetat activitatea, o strană s-a contopit în cealaltă și ca doi frați au spus într-un gînd entuziast și binecuvîntat de Dumnezeu: „Eu ți-s frate, tu mi-ești frate, în noi doi un suflet bate. De acum înainte între noi să nu mai fie decît flori și armonie, de dragoste creștinească, de iubire de frați“. De atunci și pînă azi sîntem în turma cuvîntătoare a Bisericii Ortodoxe Române, în corabia mîntuitoare a Bisericii lui Iisus Hristos, în fruntea căreia este Prea Fericitul Patriarh Justinian, iar în fruntea Bisericii ardeleni este Înalț Prea Sfințitul Părinte Mitropolit Dr. Nicolae Mladin al Ardealului.

Sub această conducere înțeleaptă și binecuvîntată, noi avem datoria să mergem înainte cu străduințe tot mai puternice, pentru ca noi să mergem din realizare în realizare, din bine în mai bine.

Aceasta este voia lui Dumnezeu ca strîns uniți în această biserică și în această localitate, în acest sat, strîns uniți în activitate frățească și iubitoare cu frații noștri maghiari, noi să pornim din bine în mai bine și prin hărnicia dv., care să fie o hărnicie de albină, care nu cunoaște osteneala, de muncă și voie bună și alergarea pentru un bine tot mai mare și pentru fericirea — în primul rînd — a familiilor dv., a copiilor dv. care sînt aici, frumoși și sănătoși, pe care să vi-i binecuvînteze Dumnezeu cu fericire și cu sănătate,

pentru fericirea și binele acestei comune, a întregii noastre Patrii, pentru pacea, pentru colaborarea și prietenia dintre toate popoarele lumii. Căci aceasta este dorința Mîntuitorului nostru ca toți frații să fie împreună și să aibă dragoste între ei și să fie pace și înțelegere și prietenie și cooperare, așa cum spunem în rugăciunea Tatăl nostru: „precum în cer, așa și pe pămînt“. Așa precum în cer nu este decît fericire, bucurie, pace, liniște, viață fără de sfîrșit și cînd noi spunem din toată inima „Tatăl nostru“, cuvintele Domnului nostru Iisus Hristos „precum în cer, așa și pe pămînt“ — numai așa vom realiza această dorință a Mîntuitorului nostru Iisus Hristos, dacă noi împreună vom lucra și vom activa sub conducerea conducătorilor noștri, prin harul lui Dumnezeu și binecuvîntarea Lui și prin aceea de a cunoaște că cele două mari înfăptuiri, după cum am amintit la începutul cuvîntului meu, din această localitate, din această binecuvîntată parohie: unitatea în una, sfîntă, sobornicească și apostolicească Biserică a lui Iisus Hristos, Biserica Ortodoxă Română, strîns uniți în credința noastră pentru totdeauna, nepermițînd niciodată ademenitorilor de nici un fel ca să strice vreodată unitatea noastră, ca să ne tulbure liniștea noastră; nu, noi sîntem mulțumiți și fericiți în această credință, în această turmă binecuvîntată a dumnezeiescului Păstor Iisus Hristos. Aceste frumoase, mari și dumnezeiești înfăptuiri: unitatea în credință și colaborarea, prietenia și frățesca dragoste cu naționalitatea conlocuitoare, poporul maghiar frate, aceste realizări aduc cu sine pentru unul fiecare dintre noi, și o îndatorire mare, pe care Domnul nostru Iisus Hristos o cere de la noi, ca aceste două mari înfăptuiri noi să căutăm să le perfecționăm tot mai mult. Prin munca noastră cinstită, prin viața noastră pilduitoare să căutăm să adîncim tot mai mult — prin dragoste — această unitate și această colaborare, această prietenie și prin aceasta să avem mulțumire și mîngîiere sufletească că împlinim cuvîntul Mîntuitorului nostru Iisus Hristos din rugăciunea „Tatăl nostru“: „precum în cer, așa și pe pămînt“, să ne mîntuim sufletele noastre acum și totdeauna, Amin!“

În continuare, Î. P. S. nostru Mitropolit Nicolae al Ardealului rostește următorul cuvînt de învățătură și îndemn:

„Cît e de bine și cît e de frumos, ca să locuiască frații în unire!“
(Psalm 132, 1).

Aceste cuvinte ale psalmistului le trăim noi în seara aceasta, cînd ne-am adunat aici, în sfînta biserică, ca să înălțăm cu o inimă și cu un glas rugăciuni lui Dumnezeu, preamărire lui Iisus Hristos și să cerem ca darul lui Dumnezeu să se reverse peste viața noastră a tuturor. Dar pot să spun că aici nu sîntem împreună numai noi, ierarhii care am venit de la Sibiu cu cei care sînt împreună cu noi, și credincioșii și slujitorii din altă parte și preotul și credincioșii din această parohie, ci împreună sîntem și cu înaintașii noștri, cu toți aceia care vreme de atîtea veacuri au trăit în credința cea veche, pe care Iisus Hristos a adus-o în lume, pe care au propovăduit-o Sf. Apostoli și pe care Sf. Apostoli au dat-o mai departe episcopilor așezați de ei, preoților și diaconilor ca s-o transmită neschimbată ca un izvor de viață dătătoare — și din vremea aceea și din vremurile care au venit după aceea și din vremea noastră.

Intr-adevăr, cuvîntul așa de simțit, așa de plin de dragoste, de dăruire sufletească, al părintelui dv., ne-a dus cu mintea cu peste 200 de ani în urmă, cînd s-au găsit primele documente despre existența acestei parohii și despre

biserica și casa parohială din lemn, care mărturiseau despre credința credincioșilor și a preotului lor. Această amintire ne este cu atât mai scumpă, cu cât este din vremea vrednicului episcop Inochentie Micu, a cărui luptă, a cărui credință o cinstim cu toții și o cinstește întreg poporul nostru, pentru că acest episcop — legat de rînduielile noastre strămoșești, de legea noastră de veacuri, de legea poporului român — și-a pus sufletul său pentru credincioșii săi, și-a pus sufletul său pentru poporul său, a mers pe vremea aceea pînă la Viena, la împăratul, de foarte multe ori, pentru ca să ceară drepturi pentru popor, drepturi pentru vrednicia acestui popor. A dus lupta pînă la capăt, pînă cînd — datorită acestei lupte — a fost amenințat să fie condamnat, să fie întemnițat și ultimii ani ai vieții lui i-a petrecut departe de țara aceasta, fără nici o legătură cu credincioșii și cu preoții săi, pentru că i s-a interzis orice legătură cu ei și — cu toate acestea — în suferința lui sufletească și în neputința lui trupească — nu s-a îndoit, ci a crezut neclintit că lupta, cauza pentru care și-a pus sufletul său, va birui.

Și iată el se bucură astăzi împreună cu noi, așa cum se bucură toți înaintașii noștri, preoții care au slujit în biserica cea de lemn, preoții care au slujit în această biserică, credincioșii care s-au rugat și se roagă în această biserică sfîntă, toți ne bucurăm și toți preamărim pe Iisus Hristos cu un singur glas și cu aceeași dragoste, pentru că visul înaintașilor noștri s-a împlinit și pentru că — iată — putem să fim frații împreună și împreună să muncim, împreună să ne rugăm, împreună să facem tot ceea ce este bun și folositor și pentru viața noastră a fiecăruia, a familiilor noastre, și pentru viața Bisericii noastre și pentru viața țării noastre.

Dar, iubii credincioși, dacă noi cinstim pe înaintașii noștri, dacă noi cinstim vrednicia lor și dacă ne mărturisim (a fi credincioși ai legii strămoșești, prin aceasta noi nu rămînem cu privirea îndreptată numai spre vremurile trecute, ci noi sîntem oameni ai vremii noastre, noi sîntem oameni care trăim într-o epocă nouă, deosebită de epocile trecutului și astfel — și ca credincioși ai legii strămoșești — noi sîntem credincioși din vremea de astăzi. Noi sîntem credincioși din epoca de astăzi. De aceea, credința noastră cea veche, pe care au păstrat-o înaintașii noștri, astăzi primește o altă coloratură, astăzi primește alte forțe, alte puteri spirituale, astăzi se înnoiește în conformitate cu înnoirea vieții, cu înnoirea trăirii noastre, cu înnoirea care se vede în toată țara noastră și care înnoire aduce cu sine nu numai schimbarea de dinafară a celor văzute, dar și schimbarea sufletească, schimbarea noastră spirituală.

Căci deși credința noastră este veche — din sec. II încă sînt urme ale Creștinismului pe aceste plaiuri, din sec. IV sînt urme și mai multe — deși credința noastră este veche, este de la Iisus Hristos, de la Sf. Apostoli, căci tradiția spune că Sf. Apostol Andrei a fost prin părțile Dobrogei de azi și a propovăduit Evanghelia, deși credința noastră este veche, ea totuși este nouă și deci potrivită pentru credincioșii din vremea de azi, vreme de așa mari înnoiri și de așa mari transformări. Este veche și nouă, pentru că ea nu este omenească. Tot ceea ce este omenesc se învechește și cu vremea este înlocuit de altceva nou. Credința noastră este veche și nouă, pentru că este dumnezeiască și ceea ce este dumnezeiesc aceea dănuiește peste veacuri, este veche cît veacurile, dar fiind peste veacuri, este mereu nouă și mereu izvor de viață nouă. De aceea, din Evanghelia Domnului se revarsă mereu puteri de înnoire necentenită a vieții tuturor celor ce cred și celor ce mărturisesc această credință, această Evanghelie a lui Iisus Hristos.

Iisus Hristos — ca *Fiul* al lui *Dumnezeu* întrupat — este veșnic viu și fiind veșnic viu, este veșnic actual, este neconținut contemporan. El nu aparține numai vremii în care a trăit pe pământ și a propovăduit noroadelor; care se îmbulzeau în jurul Lui, ci El aparține tuturor veacurilor, El aparține și vremii noastre și de aceea noi, cei de azi, simțim pe *Iisus Hristos* ca *Dumnezeu* adevărat aproape de noi, aproape de inima noastră, aproape de sufletul nostru, aplecat peste viața noastră și revărsînd în această viață puterile dumnezeiești, care ne ajută să ne trăim credința într-un fel nou, într-o vreme nouă, într-o vreme de mari transformări.

Iubiți credincioși, poate că ar putea gândi unii dintre credincioșii noștri că într-o vreme cînd știința și tehnica fac progrese așa de mari, credința aceasta străveche parcă ar fi un lucru care ne ține legați de cele din trecut și care pentru cei de azi apare — tocmai de aceea — ca ceva pe care îl pun în cumpănă, pentru că vremea noastră este vremea unor transformări profunde.

Dv. știți cu toții ce schimbări mari aduce știința și tehnica, cum transformă viața omenească prin industrii și fabrici, cum transformă însăși munca plugarului prin mașinile și prin toate mijloacele pe care le pune la dispoziție. Cum această știință și această tehnică a ajuns la așa rezultate, încît dacă înainte vreme omul nu știa prea multe din diferite părți ale lumii, mulți cunoscînd abia ce se întîmplă în satul vecin sau unii putînd povesti ce au văzut în orașele unde și-au făcut armata, azi fiecare om are în casa lui un aparat de radio, alții au și televizor, și în fiecare zi, la fiecare ceas, poate ști, poate auzi, poate vedea ce se întîmplă în toată lumea și poate să-și dea seama de frămîntarea care este în sinul popoarelor, poate să-și dea seama de ceea ce se descopere nou pretutindeni, poate să știe tot ceea ce este în întreaga omenire, în așa fel încît se poate spune că fiecare simte și participă nu numai la viața Patriei noastre, ci și la viața lumii întregi.

Și mai mult decît atît: omul a reușit cu tehnica să zboare în jurul pămîntului, să fotografieze acolo de la înălțimi mari pămîntul, să zboare și în lună și de acolo să transmită fotografii, să cunoaștem și noi din acele fotografii cum arată luna. Și poate, mîine-poimîine, vor zbura în alte planete! Cine știe? Puterea minții omenești, puterea științei și tehnicii este mare.

Dar dacă omul a ajuns la așa mari progrese și dacă aceste mari progrese schimbă viața omenească și fac ca viața noastră a tuturor să devină din ce în ce mai bună, din ce în ce mai îmbelșugată și din ce în ce mai luminată, dacă toate acestea sînt lucruri mari, sînt lucruri binefăcătoare — și ne bucură pe toți că țara noastră a ajuns să fie o țară prețuită pentru marile progrese pe care le-a realizat și le realizează mereu — toate acestea în sufletul nostru al credincioșilor se împletesc în mod armonic, se împreună și se adună la un loc cu credința noastră strămoșească, cu credința noastră în *Dumnezeu*, cu credința noastră în *Iisus Hristos*. Pentru că, după credința noastră, de la *Dumnezeu* are omul puterea minții, ca prin această putere a minții să cunoască lumea, să cunoască legile care stăpînesc în această lume și să poată folosi forțele naturii, puterile dinafara noastră, pentru binele lui.

Dumnezeu a zis de la început primilor oameni: „Creșteți și vă înmulțiți și stăpîniți pămîntul!“ (Fac. 1, 28). Poruncă de la *Dumnezeu* este aceasta ca omul să stăpînească pămîntul. Prin ce să-l stăpînească? Tocmai prin faptul că *Dumnezeu* l-a făcut pe om nu numai trup, ci și suflet, ființă spirituală, ființă rațională, care are rațiune și prin rațiune, prin puterea spiritului să

stăpânească asupra materiei, asupra lumii înconjurătoare, să stăpânească forțele materiei, să le folosească pentru binele lui, să fie stăpîn peste tot ce există — și peste cele care n-au viață, și peste toate făpturile, fie plante, fie animale, peste tot și peste toate.

Deci, de la Dumnezeu este această putere a spiritului, această putere a rațiunii, această putere a minții, și Dumnezeu îi ajută omului să meargă înainte pe calea științei și tehnicii și prin aceasta să se arate puterea omului, care este dată lui de la Dumnezeu.

Dar, iubiți credincioși, tocmai de aceea, cînd vedem marile cuceriri ale științei și tehnicii, noi preamărind puterea omului, preamărind puterea poporului, preamărind puterea omenirii care face astfel de lucruri, preamărim prin ele puterea lui Dumnezeu, care este mai presus de puterea omului, Dumnezeu care lucrează și în puterea omului, și în rațiunea lui, și în judecata lui.

Dacă știința și tehnica ne descoperă frumusețile pămîntului, dacă ne arată — prin fotografiile care s-au luat de la distanță — că acest pămînt este învîluit într-o aureolă albastră foarte frumoasă, că el are o frumusețe deosebită, și dacă știința și tehnica descoperă, pe de altă parte, că Universul acesta cu nenumărate stele nu are margini — căci nimeni n-a ajuns la marginile lui — în și prin această frumusețe a pămîntului, în și prin nemărginirea Universului noi simțim că este prezentă și lucrătoare frumusețea lui Dumnezeu, înțelepciunea lui Dumnezeu, care le-a făcut pe toate și care prin puterea Lui le plămădește pe toate și pe toate le călăuzește către o țintă a desăvîrșirii, și a omului, și a pămîntului, și a Cosmosului întreg, a Lumii întregi.

De aceea, așa cum psalmistul a cîntat cu mii de ani în urmă, tot așa — și mai puternic decît el — putem cînta și noi: „Cerurile spun slava lui Dumnezeu și lucrarea minilor lui o vestește tîria” (Ps. 18, 1). Tot ceea ce face omul, tot ceea ce vedem în jurul nostru, tot ceea ce este în lume, în Univers, toate acestea ne vorbesc despre Dumnezeu, despre înțelepciunea lui Dumnezeu, despre bunătatea lui Dumnezeu, despre frumusețea lui Dumnezeu, despre măreția Lui. De aceea, prin toate acestea noi simțim legătura cu Dumnezeu, noi simțim că Dumnezeu ne grăiește, că Dumnezeu ne cheamă la El, că Dumnezeu ne întărește, că Dumnezeu ne luminează ca să lucrăm în așa fel, încît făptura lui Dumnezeu să dea roadele rînduielilor care sînt așezate și binecuvîntate de Dumnezeu.

Dar, iubiți credincioși, credința noastră este veche și totuși nouă, este actuală și din alt motiv. Tot ceea ce descoperă omul, tehnica pe care o realizează el, poate fi folosită de om sau în bine sau în rău, așa cum le-a folosit totdeauna. Dacă a avut la început, spre exemplu, un cuțit, cu cuțitul omul a putut să taie pîinea ca s-o împartă la masă, sau a putut să lovească în fratele său, să-l ucidă. Și așa cum cu cuțitul a făcut fapta bună și fapta rea, tot așa și cu tehnica de astăzi el poate să facă și binele și răul. Dar pentru că tehnica de azi îi dă puteri mai mari, poate să facă mai mult bine, dar și mai mult rău.

Este destul să ne gîndim la faptul ce mare însemnătate are descoperirea energiei atomice, ce putere s-a dat în minile omului prin folosirea energiei atomului. Energia aceasta, însă, omul o poate folosi — cum s-a și lucrat pînă acum — și pentru binele omului, pentru binele poporului, dar și pentru nimicirea omului, pentru nimicirea unui popor întreg, pentru nimicirea omenirii întregi.

În loc ca energia atomică să fie folosită numai pentru scopuri pașnice, în uzine electrice, în spitale, în agricultură și în alte părți ale activității noastre, prima folosire a ei a fost în fabricarea a două bombe atomice, pe care armata americană le-a aruncat asupra a două orașe din Japonia, ca să vadă cât de distrugătoare este această bombă. De atunci și pînă azi, s-au fabricat și se fabrică mereu alte și alte bombe nucleare, încît cu bombele existente poate fi distrusă întreaga omenire de cinci ori, nu numai o singură dată.

Omul, așadar, poate folosi cuceririle științei și tehnicii fie spre binele lui, spre promovarea vieții lui, a poporului și a omenirii întregi, fie spre distrugerea vieții lui, a poporului și a omenirii întregi.

Credința noastră sălășluiește în sufletele credincioșilor puterea dragostei de om, puterea dragostei de popor, puterea dragostei de omenire, pentru ca prin această dragoste toate cuceririle științei și tehnicii să se folosească numai și numai pentru binele omului, pentru propășirea poporului, pentru înfrățirea tuturor popoarelor, pentru ca toată omenirea — în pace și înfrățire, ferită de orice război — să citească pe suprafața pămîntului o viață din ce în ce mai bună, din ce în ce mai luminoasă.

Depinde de sufletul omului, depinde dacă în sufletul omului stăpînește iubirea sau ura, pentru ca toate descoperirile noastre să fie spre bine sau spre rău. Ura le folosește spre distrugere, iubirea le folosește spre construcție. Astfel, credința noastră strămoșească, credința în Iisus Hristos, care este iubirea cea dumnezeiască, iubirea mărturisită prin jertfa Lui pentru mîntuirea noastră, iubirea nemărginită care îmbrățișează pe tot omul, îmbrățișează întreaga omenire de la începuturile ei pînă în veacul veacului, această iubire sălășluită de Iisus Hristos în sufletele noastre, ne ajută ca noi să fim oameni ai vremurilor de azi, oameni ai unor vremi în care popoarele luptă și se străduiesc să înlăture ura, vrăjmășia și neînțelegerea și să statornicească dragostea, pacea, bunăînțelegerea și colaborarea tuturor pentru ca viața pe toată suprafața pămîntului să nu mai guste din amărăciunea și din pustirile războaielor, ci să se bucure de împlinirea viziunii pe care Dumnezeu — prin gura proorocului Isaia — ne-a transmis-o și nouă, care ne încredințează că va veni vremea cînd oamenii vor transforma săbiile în pluguri, armele în unelte de muncă și fiecare va fi liniștit și se va bucura de roadele muncii sale și toate popoarele se vor înfrăți și vor trăi în pace și în bunăînțelegere (cf. Isaia 2, 4).

Așadar, iubiți credincioși, ceea ce aduce credința noastră astăzi, în vremea de azi, cînd lumea însetează după pace, unitate, după înfrățire, este tocmai această putere a dragostei frățești, care ne adună pe toți la un loc și care ne face să ne simțim cu toții frați în țara noastră, în țara moșilor și strămoșilor noștri, frați ca popor român cu naționalitățile conlocuitoare, frați ca Biserica Ortodoxă Română cu celelalte culte, frați cu popoarele de pretutindeni, frați cu Bisericile din întreaga lume, pentru ca prin această frățietate, prin această unitate, prin acest ecumenism, să ajutăm poporului nostru, omenirii întregi, să meargă — prin cuceririle pe care le fac știința și tehnica și prin solidaritatea tuturor — din treaptă în treaptă spre o viață din ce în ce mai luminoasă și din ce în ce mai frumoasă.

Iată cum credința noastră cea veche este totodată nouă și toarnă în sufletele noastre puterea dragostei, prin care — așa cum înaintașii noștri și-au făcut datoria pentru vremea lor — și noi facem pentru vremea noastră ceea ce trebuie să facem și ne străduim să fim credincioși ai vremurilor noastre,

credincioși ai epocii noastre și să fim activi colaboratori cu poporul în această epocă de transformări și de progrese atât de rapide, atât de profunde.

De aceea, în țara noastră accentul se pune tocmai pe educația sănătoasă, pe formarea sufletească, pe formarea morală a tuturor în spiritul slujirii ca nimenea să nu trăiască numai pentru sine, pentru interesele lui personale, pentru plăcerile lui, pentru poftele lui, pentru satisfacțiile lui, ci fiecare cetățean al Patriei noastre să-și înțeleagă viața ca o slujire adusă poporului, ca de noi înșine pentru ca să slujim interesele obștei, numai în măsura aceea singuratic, ci este într-o comunitate, fiul unui popor, este una cu acest popor și slujește poporului, slujește intereselor superioare ale țării, și astfel — slujind poporul, slujind țara — își dezvoltă și desăvârșește propria personalitate, devine un om cinstit și vrednic și se bucură de o viață mai luminoasă, mai îmbelșugată.

Numai în măsura în care ne dăruim pe noi înșine, în care ne lepădăm de noi înșine pentru ca să slujim interesele obștei, numai în măsura aceea simțim cu adevărat vrednici fii ai Patriei noastre. Or, acest lucru îl mărturisește și Biserica. Ea îndeamnă la dăruirea de sine, la lepădarea de sine pentru a sluji interesele obștei, pentru a sluji interesele poporului, pentru a sluji interesele Bisericii, care este ca un organism, ca un trup, în care noi simțim mădulare și — așa cum mădularele slujesc trupul întreg — tot așa și noi trebuie să slujim trupului întreg, fie că este Trupul Bisericii, fie că este trupul poporului, fie că este trupul omenirii întregi.

În această slujire a lui Iisus Hristos, a Bisericii și a Patriei noastre, ne simțim totodată frați cu cei care aparțin altor Biserici. Mă bucur că aici este de față părintele romano-catolic și că pot mărturisi în fața voastră a tuturor deosebita satisfacție pentru felul cum se desfășoară legăturile noastre, ale Bisericii noastre cu celelalte Biserici din țara noastră și în consecință și cu Biserica Romano-catolică. Cu episcopul romano-catolic Marton Aron de la Alba Iulia sînt în relații de prietenie, de frățietate. Am fost de mai multe ori în vizită și am stat de vorbă frățește; a venit la mine la Sibiu, a vizitat așezămintele pe care le avem, ne-am rugat împreună în capela Episcopiei romano-catolice din Alba Iulia, ne-am rugat împreună în fața Altarului Catedralei din Sibiu. Această prietenie în dragostea lui Iisus Hristos se întărește mereu. În iulie anul acesta, am avut o bucurie și mai mare: prima vizită pe care a făcut-o Bisericii Ortodoxe Române din Transilvania un episcop romano-catolic din Ungaria, arhiepiscopul de Esztergom, Szabo Imre. A venit la Reședința mitropolitană, l-am primit ca pe un frate, i-am arătat în Reședință mărturiile din veacul trecut ale înfrățirii dintre poporul român și poporul maghiar, ale înfrățirii dintre Bisericile noastre și am spus că aceste mărturii ale înfrățirii, care astăzi își găsesc dezvoltarea în relațiile pe care le avem cu Biserica Romano-Catolică din țara noastră, ne îndeamnă să le dezvoltăm și să le continuăm și în viitor. I-am arătat, de asemenea, cum anul trecut, invitat de Cardinalul König de la Viena, am ținut la Fundația romano-catolică „Pro Oriente”, o conferință despre „Morală ortodoxă și problemele vremii noastre” și că la această conferință au fost de față personalități bisericești și culturale, manifestîndu-se astfel prietenia și dragostea dintre Biserica Ortodoxă Română și Biserica Romano-Catolică din Austria și slujind astfel prietenia dintre poporul român și poporul austriac. I-am spus, de asemenea, cum — atunci cînd episcopul Marton Aron face vizită în parohii — dacă este și

preot ortodox în localitatea respectivă, este invitat și preotul ortodox și participă și el la vizita aceasta și își spune cuvântul în frăție ecumenică. Când eu mă duc în diferite părți, fie în Nordul Transilvaniei, fie în Sud, fie în Apus, fie în Răsărit, și acolo sînt Biserici deosebite, toți reprezentanții acestor Biserici sînt de față și astfel și preotul romano-catolic este de față și pretutindeni am avut bucuria că toți aceștia — și preotul romano-catolic — au adus cuvînt de dragoste frățească față de Biserica noastră.

Vedeți cîte exemple de frățietate și de conlucrare, de bunăînțelegere, care arată care este spiritul de astăzi al ecumenismului, al înfrățirii dintre Bisericile noastre și al înfrățirii dintre poporul român și naționalitățile conlocuitoare.

Iubiți credincioși, așadar să ne bucurăm și să ne veselim și să preamărim pe Domnul nostru Iisus Hristos pentru toate darurile pe care le-a revărsat și le revărsă peste viața noastră, pentru că de la El vine toată darea cea bună și toată binecuvîntarea. El ne luminează mintea, El ne întărește sufletul, El ne toarnă în inimi cît mai multă dragoste. El ne ajută ca în familiile noastre să fie bunăînțelegere între soț și soție, între părinți și copii, pentru ca prin această bunăînțelegere să fie în aceste familii bucurie și pace și rodire binecuvîntată și în fața oamenilor și în fața lui Dumnezeu. El ajută și poporului nostru, ajută și țării noastre, să meargă hotărît pe calea propășirii neconținute, pe calea înfrățirii cu toate popoarele. El priveghează peste omenirea întreagă, peste viața de pretutindeni, peste Universul întreg, căci sub supravegherea Lui se întîmplă toate și sub privegherea Lui sînt călăuzite toate către desăvîrșire.

Să ne îndreptăm, dar, mereu pașii noștri către Sf. Altare: Să ne facem rugăciunea noastră acasă în familie. Să nu zicem că n-avem vreme de rugăciune. Dacă avem vreme pentru atîtea lucruri — unele însemnate, altele neînsemnate, mărunte — de ce să n-avem vreme de rugăciune? Dacă avem vreme să stăm de vorbă unii cu alții, de ce să n-avem vreme să stăm de vorbă cu Dumnezeu? Să se risipească necazul sau supărarea, să se risipească vrăjmășia sau ura, să se risipească neînțelegerea și nemulțumirea și să crească în loc — prin darul lui Dumnezeu —: bunăitatea, dragostea, smerenia, răbdarea, îngăduința, colaborarea, înfrățirea, munca rodnică, slujirea intereselor obștești, și toate acestea să ne facă viața din ce în ce mai frumoasă, din ce în ce mai luminoasă pentru ca astfel să fim vrednici fii ai poporului nostru și prin toate acestea să-L preamărim pe Dumnezeu, Tatăl, Fiul și Sf. Duh. Amin!

La sfîrșit s-au făcut polihroane pentru Î. P. S. Sa, pentru P. S. Sa, pentru Înalta Ocîrmuire de Stat și pentru credincioșii de față.

LA OIEJDEA

Duminică, 30 august 1970, orele 9, Î. P. S. nostru Mitropolit Nicolae al Ardealului — însoțit de P. S. Episcop Vicar Visarion și P. C. prof. Dr. Corneliu Sîrbu de la Institutul Teologic de grad Universitar din Sibiu — sosește în fața bisericii din parohia Oiejdea, jud. Alba, fiind primit de credincioși și preoți în sunetele clopotelor.

P. C. prot. Victor Negrea — Alba Iulia, întîmpină pe Înalțul Ierarh cu un cuvînt de bun venit, în care arată că credincioșii din parohia revenită Oiejdea așteaptă cu multă bucurie ca Î. P. S. Sa să le sfințească locașul de închinare, înnoit și înfrumusețat din jertfa danilor lor și rivna preotului paroh, precum și să le binecuvînteze strădania și munca. În-

cheic cu cuvintele: „Fie ca binecuvîntarea I. P. S. Voastre să cimenteze și mai puternic pentru toate veacurile visul de aur al strămoșilor: unirea noastră într-o singură corabie mîntuitoare, pecetluită prin actul epocal de la 21 octombrie 1948”.

Răspunzînd, I. P. S. Sa spune următoarele: „Am venit aici împreună cu P. S. Episcop-vicar Visarion pentru ca prin prezența noastră să arătăm și mai mult bucuria pe care am avut-o cînd am primit invitația să sfințesc această biserică.

Precum vedem, ați înnoit și înfrumusețat biserica de aici ca pe o mireasă a lui Hristos, ca să arătați — împreună cu harnicul dv. părinte — dragostea față de credința și Biserica noastră strămoșească.

Ne bucurăm cînd credincioșii sînt strîns uniți în jurul preotului lor, ascultă glasul lui și urmează calea Domnului nostru Iisus Hristos. Prin aceasta dobîndim puteri noi de muncă pentru binele Bisericii și înflorirea Patriei noastre scumpe.

Dumnezeu să vă binecuvînteze ca să nu rămîneți numai la ceea ce ați făcut pînă acum, ci și de acum înainte lucrarea voastră să dea roade cît mai bogate — spre mulțumirea și fericirea voastră și spre preamărirea lui Dumnezeu, Tatăl, Fiul și Sfîntul Duh. Amin!”

Apoi I. P. S. nostru Mitropolit Nicolae al Ardealului — împreună cu P. S. Episcop-vicar Visarion Rășinăreanu — săvîrșește *slujba de sfințire a bisericii înnoite și înfrumusețate*, înconjuțați de următorul sobor: I. P. Cuv. Arhim. Emilian Bîrdaș de la Catedrala „Reîntregirii”-Alba-Iulia, P. C. prot. Victor Negrea-Alba-Iulia, P. C. preoți Ștefan Frîncu-Benic, Nicolae Giurcă-Craiva, Dumitru Gîlcă-Galda de Sus, ierom. Mihail Goia-Mînăstirea Toplița, Emil Mîrza-Galtiu, ieromonah Modest Muraru-Oiejde, Petru Pleșa-Catedrala „Reîntregirii” din Alba-Iulia, Gheorghe Rusu-Bărbant, Liviu Silveșan-Stremț, Aurel Stan-Sîntimbru, Vasile Truța-Cetea și C. arhid. Iosif Bolog și C. diacon Mihai Sămărghișan de la Centrul arhiepiscopesc. Răspunsurile sînt date de Corul mixt al Catedralei „Reîntregirii” din Alba-Iulia.

În continuare, se săvîrșește Sf. Liturghie arhierescă, în cadrul căreia este hirotonit întru diacon candidatul la preoție Constantin Dan, absolvent de seminar. La sfîrșitul Sf. Liturghii I. P. S. Sa citește o rugăciune de dezlegare pentru toți credincioșii.

Participă și dl. pastor reformat Zoltan Lörincz din localitate.

Luînd cuvîntul, P. Cuv. Ieromonah *Modest Muraru*, parohul locului, face un scurt istoric al satului Oiejde, al parohiei și bisericii ortodoxe din acest sat, urmat de o scurtă dare de seamă asupra lucrărilor împreunate cu înnoirea și pictarea bisericii. P. Cuv. Sa subliniază faptul că de-a lungul veacurilor locuitorii acestei comune — români și maghiari — au trăit în deplină înțelegere, iar astăzi credincioșii ortodocși și credincioșii reformați din această comună duc împreună o bună convietuire, urmînd exemplul păstorilor lor suflați care colaborează în spirit ecumenist. Totodată, vorbitorul aduce mulțumiri tuturor celor ce au contribuit — cu sprijinul lor material și moral — la realizările ce prilejuiesc acest praznic, îndreptînd cuvînt de recunoștință îndeosebi către Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian, către Episcopul Buzăului și către I. P. S. Mitropolit Nicolae al Ardealului, căruia îi mulțumesc nu numai pentru sprijinul material și moral acordat, ci și pentru osteneala de a sfinți biserica înnoită și înfrumusețată.

De asemenea, mulțumește Onor. Departament al Cultelor pentru toată sollicitudinea acordată.

Apoi P. C. prot. Victor Negrea-Alba-Iulia dă citire actului de înnoire a bisericii, binecuvîntării arhieresti a I. P. S. Sale cu ocazia sfințirii bisericii, precum și a actului prin care se acordă parohului locului distincția de preot sachelar.

În continuare ia cuvîntul dl. *Zoltan Lörincz*, pastorul reformat din localitate, care aduce un frăţesc salut şi mărturiseşte că prezenţa I. P. S. nostru Mitropolit Nicolae al Ardealului în acest sat este o mare bucurie pentru el şi pentru credincioşii săi. Totodată, declară că a urmărit cu multă satisfacţie renovarea şi înfrumuseţarea acestei biserici, care a necesitat foarte mult sacrificiu din partea credincioşilor şi a preotului lor. Exprimă dorinţa ca bunul Dumnezeu să binecuvinteze viaţa şi strădaniile credincioşilor ortodocşi din Oiejdea, cărora le urează să aducă suflele înnoite şi curate în acest locaş de închinare înnoit.

Cuvîntarea P. S. Episcop-vicar *Visarion Răşinăreanu* mîneacă de la cuvintele: „Această casă Tatăl a zidit, această casă Fiul a întărit, această casă Duhul Sfînt a sfinţit. Luminează-te, luminează-te, Noule Ierusalime, că slava Domnului peste tine a strălucit. Astăzi bineplăcută îţi va fi jertfa şi prinosul, pentru care zidurile acestui Ierusalim s-au dat”.

Această mare sărbătoare, acest praznic de azi ne vorbeşte în primul rînd despre jertfă. În psalmul 50 „atunci — eu zic — „astăzi”: Bine plăcută îţi va fi jertfa şi prinosul întru care aceste ziduri ale acestui Ierusalim sfînt şi frumos se primesc înaintea Tatălui Ceresc.

Însăşi prezenţa dv. frumoasă aici în această arşiţă dogoritoare a soarelui, este o mică jertfă. Dar această jertfă, iubiţi credincioşi, ne aduce aminte de jertfa înaintaşilor noştri, pentru că minunatul exemplu din această biserică şi din această comună ne vorbeşte că numai în unitate este putere. Unitatea este nezdruncinată putere, căci unde-s doi puterea creşte. În această parohie şi în această biserică, s-a realizat dorinţa de unitate a lui Iisus Hristos „ca toţi să fie una”, atunci cînd Biserica greco-catolică a revenit la Biserica mamă Ortodoxă şi din două strane, care timp de 250 de ani au lăudat pe Dumnezeu cu rîvnă şi dragoste, slujind poporul credincios român cu devotament neînmurit, a rămas una singură: strana Bisericii dreptmăritoare creştine.

Se ştie, iubiţi credincioşi, că unirea face puterea şi că, atît în Biserică cît şi în sînul unui popor, unitatea este slăbită dacă există dezbinare; în schimb, unitatea este întărită atunci cînd nu are loc dezbinarea în nici o privinţă, nici pe plan religios, dar nici în celelalte sectoare ale vieţii unui popor.

La noi, la români, poate mai mult decît în alte părţi, unitatea naţională trebuia să aducă şi refacerea unităţii bisericeşti, sfărîmată în trecut de stăpîniri străine, în dauna poporului nostru.

După 23 August 1944, cînd eliberarea definitivă a ţării noastre a devenit fapt împlinit, iar poporul român şi-a putut spune nestîngerit cuvîntul, luîndu-şi soarta în propriile mîini, nu mai putea dăinui dezbinarea dintre fraţi.

Era timpul ca, dînd ascultare comandamentului istoriei şi chemării poporului român stăpîn pe soarta sa, poporul credincios şi clerul din Transilvania să-şi exprime clar dorinţa, să-şi spună în mod hotărît cuvîntul: *Vrem să ne unim! Eu şi-s frate, tu-mi eşti frate, în noi doi un suflet bate!*

Pe de altă parte, ţara şi poporul, în frunte cu Conducătorii lor iubiţi, porniseră într-un avînt impetuos, înfrăţiţi la o muncă creatoare pentru progresele multilaterale, înflorirea Patriei şi fericirea cetăţenilor săi, — fapt ce, de asemenea, impunea cu necesitate strîngerea tuturor puterilor într-o deplină unitate, unitate de altfel atît de mult dorită de-a lungul veacurilor, de către credincioşii şi clericii români.

Iată de ce, iubiţi credincioşi, cu adevărat se poate spune că ceea ce au visat, ceea ce au nădărduit, ceea ce au rîvnit atît de mult străbunii noştri, s-a împlinit prin actul unificării bisericeşti din anul 1948, adică de acum 22 de ani!

De aceea, iubiți credincioși, să-mi dați voie ca la acest mare praznic să facem un *legământ* cu toții și o juruință înaintea atotputernicului Dumnezeu că noi vom păzi — ca lumina ochilor — de acum înainte unitatea sufletească, bisericească, realizată cu atâtea jertfe și atât de frumoasă și de bine plăcută lui Dumnezeu și conducătorilor Bisericii noastre și ai Patriei noastre.

Să păziți această unitate. Căci aceste cuvinte frumoase, pe care le-ați auzit rostindu-se la Sf. Liturghie de astăzi și la tîrnosirea bisericii dv. că „Tatăl a zidit-o Fiul a întărit-o și Duhul Sfînt a sfințit-o. Luminează-te, Noule Ierusalime” — ne fac să ne întrebăm: Cine este Noul Ierusalim? În gîndul Bisericii noastre Ortodoxe, „Noul Ierusalim” este această biserică minunată și frumoasă și slava Domnului strălucește peste această minunată biserică.

De aceea, cum să n-o păziți, cum să n-o urmați, cum să n-o frecventați? Cum să n-o îngrijiți și de aici înainte?

Această operă ce s-a făcut aici este un exemplu, iubiți credincioși, spre cinstirea dv. și a păstorului dv. duhovnicesc, părintele Modest Muraru, nu numai pentru județul Alba, ci și pentru județele întregii Transilvanii, căci în mai puțin de trei ani aici s-a realizat un lucru atît de frumos, care este o infirmare a atitudinii tuturor celor șovăielnici, care spun că Ortodoxia n-ar fi după dorința poporului nostru, n-ar fi frumoasă!

Ce vreți mai frumos și mai plăcut decît ceea ce ați văzut în această sfîntă biserică, iubiți credincioși? Mai frumos decît aceasta nu se poate: pictura aceasta după cea mai curată și mai frumoasă erminie ortodoxă, care a fost săvîrșită prin jertfelnicia dv., prin darul dv. sufletească! Este o pildă, este un exemplu minunat!

De aceea, vă aduc binecuvîntarea mea și mulțumirea mea și recunoștința mea pentru o așa de mare și frumoasă realizare de care v-ați făcut vrednici astăzi, și care la Altarul cel mai presus de ceruri a fost primită ca jertfă și prinos, ardere de tot, de dragoste și de rîvnă creștinească și românească, de exemplu, de dragoste frățească, în colaborare cu comunitatea naționalității conlocuitoare maghiare după voința lui Dumnezeu. Căci toți sîntem fiii Tatălui ceresc, frații Domnului și avem aceeași credință creștinească și același țel de a ne mîntui sufletele și a ajunge în Împărăția cerească a lui Iisus Hristos, iar în lume de a munci cu hărnicie de albină pentru progresul scumpei noastre Patrii, știind că fiecare faptă de hărnicie sporește strălucirea Patriei noastre și a muncii poporului nostru.

Iubiți credincioși, nu demult am fost eu aci într-o vizită și atunci am admirat ceea ce s-a făcut aici prin înfrumusețarea, prin înnoirea acestui sfînt locaș și intrînd în biserică, am zis: Ce frumos este aici! Uite că Ortodoxia este atît de frumoasă, atît de plăcută: credință ortodoxă după toate rînduielile ei și după toate canoanele ei. Sînt două mii de ani de la Domnul nostru Iisus Hristos și de la Sf. Apostoli și Sf. Părinți pînă la noi și totul este după rînduiala veche, apostolică.

Am văzut în biserică un singur lucru ce mi-a plăcut mai puțin. Erau niște bănci în biserică, dar am văzut că azi nu mai erau. Pentru ca rînduielile noastre ortodoxe să fie respectate întocmai, bine-ați făcut că le-ați scos! Și eu vă dau un sfat, în numele conducerii Bisericii Ortodoxe Române, ca înapoi să nu le mai puneți! Nu-i după rînduială! Nu-i după canoanele Sfintei noastre Biserici creștine a tradiției noastre ortodoxe!

Eu înțeleg că sînt oameni mai în vîrstă, mai slabi, care ar dori să-și odihnească puțin corpul. Dar pentru asta puteți să transformați aceste bănci

în strane așezate de jur-împrejurul bisericii pe două rînduri și le faceți frumos și în aceste strane oamenii mai bătrîni, mai slabi, musafirii, oaspeții străini care vin, să fie poftiți să stea în aceste strane.

Această biserică, așa cum este ea acum, poate fi un model și un exemplu pentru tot Ardealul. Dacă ați pune băncile din nou, n-ar mai putea fi un exemplu. Consiliul parohial — în frunte cu părintele dv. — sînteți liberi să hotărîți, dar să știți că a nu asculta de cel mai mare, nu este bine. Noi sîntem datori să ascultăm de Tatăl cel oeresc, de Iisus Hristos și de Biserica noastră Sfîntă. Să păzim cu toții — ca lumina ochilor — această curățenie ortodoxă, această conștiință ortodoxă la care s-a ajuns azi, căci astfel făcînd vom fi fii devotați ai Bisericii Ortodoxe Române și ai Patriei noastre dragi, Republica Socialistă România.

Așa să rămîneți, iubiți credincioși, și să continuați mai departe, fiindcă viața nu stă pe loc, ci este ca un fluviu mare: dacă stai în mijlocul lui, nu poți sta pe loc — ori te duci înapoi, ori lupți să mergi înainte. Stare pe loc nu este. Ca și în viața noastră de toate zilele, în viața noastră creștinească de ortodocși, și de români și patrioți, nu există stare pe loc, ci numai avansare și înaintare, înainte și numai înainte, spre progres, spre înălțare bisericească, duhovnicească și patriotică.

De aceea, atunci cînd poporul nostru și moșii și strămoșii noștri — timp de două mii de ani — și pe aceste meleaguri și pe meleagurile țării întregi, au văzut în Biserica Ortodoxă Română un reazim, o pavază de ocrotire și cînd Biserica a fost alături de ei în toate mișcările și în toate asupririle cînd au fost asupriți din punct de vedere național, social sau religios, Biserica a fost aceea care le-a dat o lumină și un cuvînt de îndemn și oamenii Bisericii și reprezentanții Bisericii au fost alături de acest popor pînă și în mișcările, în revoluțiile și în revoltele de revendicare, de libertate socială și națională.

Iată ce mare lucru a însemnat Biserica noastră Ortodoxă Română în viața poporului român de-a lungul istoriei !

Același rol îl are și astăzi, același rol îl va avea și în viitor, numai noi să fim vrednici urmași ai părinților, ai moșilor și străbunilor noștri. Iubiți credincioși, să avem inimile totdeauna sus și să urmăm cu încredere învățătura Bisericii noastre Ortodoxe Române, tradiția ei sfîntă, canoanele ei, rînduielile ei — spre slava lui Dumnezeu și binele nostru.

De aceea, din toată inima aduc cuvînt de binecuvîntare arhierească pentru dv., iubiți credincioși, care ați jertfit. Am răsfoit azi dimineață actele cu biserica și am văzut că dintre o sută de familii au fost care au jertfit și 2000 lei, și 2500 lei pentru renovarea bisericii, pentru înnoirea ei, iar părintele Modest Muraru s-a pus ultimul pe listă, deși a fost cu exemplul, că dînsul a contribuit cu 3500 lei.

E un frumos exemplu, pe care Î. P. S. nostru Mitropolit l-a răsplătit cu distincția de preot sachelar, preot care poate purta de acum brîu albastru, ca distincție înaintea oamenilor și înaintea Bisericii.

Vă fac urarea și îmi exprim dorința să nu se stingă în voi niciodată flacăra elanului dragostei de Biserică și de țară, trăind împreună cu frații noștri maghiari, reformați, din această comună, al căror reprezentant îl avem aici în mijlocul nostru și căruia îi mulțumim că a primit să se roage împreună cu noi și să trăiască cu noi acest mare praznic. Aduc binecuvîntarea mea arhierească și mulțumirea mea și coralei de la Alba-Iulia, care ne-a înălțat slujba

noastră, făcînd-o atît de înălțătoare. Cu dragă și părintească inimă îi binecuvîntez și le mulțumesc și rog pe bunul Dumnezeu să le răsplătească înzecit și însutit efortul și jertfa lor, iar pe voi pe toți, iubiți credincioși, din adîncul inimii mele vă binecuvîntez și rog pe Tatăl, pe Fiul și pe Sf. Duh să vă păzească această minunată biserică, gătită ca o împărăteasă, ca să vă puteți ruga aici pentru mîngîierea sufletelor dv. Aici — împreună cu ai dv. — să vă găsiți mulțumirea și de aici să sorbiți puterea Sf. Evangheliei pentru fericirea, mulțumirea, bunăstarea, bunăsporirea copiilor dv. dragi, a satului dv., a țării noastre, a întregii lumi, pentru a cărei pace ne rugăm, a tuturor popoarelor și neamurilor din întreaga lume, ca să trăiască în colaborare, pace și prietenie, așa cum Domnul nostru Iisus Hristos și Sf. Evanghelie ne învață și ne poruncește și așa să trăim cu gîndul la cuvîntul lui Dumnezeu: „Aceasta este ziua pe care a făcut-o Domnul, să ne bucurăm și să ne veselim întruînsa !” Să vă ajute bunul Dumnezeu și să vă binecuvînteze ! Amin !

După aceea, Î. P. S. nostru Mitropolit Nicolae al Ardealului rostește următorul cuvînt de învățătură și îndemn:

Mîntuitorul nostru Iisus Hristos, înainte de patima Sa de pe Cruce, s-a rugat Tatălui ceresc ca să-și păzească pe toți aceia care vor crede într-Însul de atunci și pînă la sfîrșitul lumii, ca toți să fie una, așa cum El una este cu Tatăl cel din ceruri (Ioan 17, 21—22).

Această rugăciune a Domnului s-a împlinit prin faptul că Sf. Apostoli — trimiși de Mîntuitorul în toată lumea, la toate popoarele — au propovăduit această Evanghelie neschimbată, pe care au primit-o de la Iisus Hristos însuși. Astfel, Biserica lui Iisus Hristos, temeluită pe Iisus Hristos, care este Piatra cea din capul unghiului, și pe învățătura Sf. Apostoli, această Biserică răspîndită în atîtea părți ale lumii, a fost una și nedespărțită.

Această unitate bisericească s-a împlinit și la poporul român, și în țara noastră, pentru că noi fiind aici în nordul Dunării, razele de lumină ale Evangheliei lui Iisus Hristos care au pornit din locul în care a propovăduit Iisus Hristos, din Ierusalim, s-au răspîndit în Asia Mică prin propovăduirea Sf. Apostol Pavel și au venit și în sudul Dunării prin propovăduirea acestui Sf. Apostol și a ucenicilor săi, și au venit și în Dobrogea prin propovăduirea Sf. Apostol Andrei. Aceste raze ale Evangheliei lui — de la începutul existenței noastre ca popor, din secolele II, III și IV — s-au răspîndit în toate părțile locuite de poporul nostru și am ajuns noi, românii, să fim toți în o singură Biserică, în Biserica ecumenică a primelor veacuri, Biserica Ortodoxă, adică dreptmăritoare, care păstrează neschimbată învățătura lui Iisus Hristos, care păstrează neschimbate învățăturile Sf. Apostoli, care păstrează neschimbate Sf. Liturghie și sf. slujbe, care păstrează neschimbate și rînduielile și disciplina bisericească cea de la început, lăsată nouă de Sf. Apostoli.

Și astfel, iubiți credincioși, noi am fost cuprinși într-o singură Biserică românească. Deși ca organizare de stat românii erau împărțiți în trei Principate, două peste munți: Moldova și Țara Românească, și Principatul Transilvaniei de dincoace de munți, avînd stăpîniri deosebite, totuși Biserica era una și aceeași și în Transilvania, și în Moldova, și în Țara Românească.

Un moment însemnat al unității noastre ca popor și al unității bisericești, momentul cel mai însemnat din trecutul poporului nostru, momentul unității tuturor românilor, este legat și de biserica veche care a fost aici, pentru că — după cum a spus părintele despre acea biserică — ea este de la 1600.

Or, anul 1600 este anul în care Mihai Viteazul a venit și a trecut din Țara Românească și a intrat în Alba-Iulia, ca mai târziu să meargă și în Moldova și astfel să devină voievod-domnitor peste cele trei țări: Țara Românească, Moldova și Transilvania, să redea unitatea tuturor acestor provincii, unitatea poporului român de pe toate plaiurile și, totodată, venind cu mitropolitul de la București, venind cu mitropolitul Ungrovlahiei, a găsit aici pe mitropolitul Ardealului, care era la Alba-Iulia, și a cărei catedrală a ctitorit-o și a înălțat-o însuși Mihai Viteazul, pentru ca aceste două Mitropolii să mărturisească unitatea bisericească, alături de unitatea tuturor românilor sub un singur voievod, sub Mihai Viteazul.

Cum satul acesta era și atunci aproape de Alba-Iulia, sînt sigur că strămoșii dv. au știut de venirea marelui voievod, s-au bucurat și au ridicat rugăciuni de mulțumire lui Dumnezeu în biserița de lemn, căci iată voievodul Mihai Viteazul ne-a adunat pe toți într-o singură țară și ne-a întărit și unitatea noastră bisericească într-o singură Biserică prin legătura dintre Mitropolia Ardealului — un singur mitropolit al Ardealului, o singură Mitropolia a Ardealului — și Mitropolia Ungrovlahiei, Mitropolia Țării Românești, și apoi și Mitropolia din Moldova.

Și iată ceea ce s-a întîmplat atunci și ceea ce vă aduce aminte biserica aceea de lemn, vă face să vă gîndiți cu evlavie la înaintașii voștri, dar și la faptul că unitatea de atunci s-a desăvîrșit, s-a împlinit în mod deplin în vremurile noastre, cînd am ajuns să avem o singură țară românească, liberă și independentă, una și nedespărțită, o țară în care întreg poporul în unitate desăvîrșită — indiferent de naționalitate: român, maghiar, german, ucrainean și altă naționalitate — întreg poporul într-o unitate desăvîrșită muncește și își dezvoltă capacitățile creatoare, pentru ca această țară să progreseze și să se înalțe din treaptă în treaptă spre noi culmi de cultură și civilizație.

Fîind într-o țară una și nedespărțită, liberă și independentă, sîntem azi și într-o singură Biserică românească, una și nedespărțită, liberă și independentă, așa cum am fost pe vremea lui Mihai Viteazul, ba mai mult decît atunci, pentru că Biserica noastră este acum Patriarhie condusă de un Patriarh: Prea Fericitul Patriarh Justinian, Patriarhie care are un prestigiu deosebit între Bisericile Ortodoxe și între celelalte Biserici ale lumii, fie că este Biserica Romano-Catolică, fie că este Biserica Reformată, fie că este Biserica Luterană, fie că este altă Biserică. Prestigiul Bisericii noastre, al Patriarhiei noastre — și în țara noastră între celelalte culte, și dincolo de granițele țării — este un prestigiu frumos, un prestigiu luminos, al unei Biserici care trăiește cu adevărat viața în Iisus Hristos și care își dă silința ca prin această viață în Iisus Hristos să se întărească nu numai unitatea Bisericii Ortodoxe, a Bisericii Ortodoxe Române, ci și înfrățirea ecumenistă a credincioșilor din toate Bisericile, pentru ca cu ajutorul lui Dumnezeu și prin credința și dragostea noastră a tuturor să ne apropiem cît mai mult unii de alții și să lucrăm împreună pentru aceeași frăție dintre toate popoarele lumii.

Iubiți credincioși, unitatea noastră într-o singură țară și într-o singură Biserică este puterea noastră, este puterea poporului nostru și este puterea Bisericii noastre, a credinței noastre. Această unitate este întrupată și în această biserică. Dacă biserica de lemn a trăit bucuria de a auzi de fapta lui Mihai Viteazul, biserica de zid, pe care am sfințit-o, a trăit bucuria de a auzi de unitatea noastră bisericească.

Unitatea noastră bisericească este întrupată pe pereții acestei biserici în pictura sfinților români, care s-au ridicat din sânul poporului nostru și unii dintre ei și-au dat și viața pentru apărarea credinței strămoșești, pentru Biserica românească. Acești sfinți români pictați înăuntrul bisericii, unii sînt din Ardeal, sfinții Ardealului, sfinții mitropoliți ai Ardealului Ilie Iorest și Sava Brancovici din vremea cînd era o singură Mitropolie pe întreg Ardealul, și sfinții călugări Visarion și Sofronie de la Cioara și un țaran din Săliște, Oprea Nicolae, care și-a stins zilele în temnițele de la Kufstein și nevasta și copiii l-au așteptat zadarnic acasă, pentru că nu s-a mai întors. Acești sfinți sînt întipăriți în sufletul credincioșilor din Ardeal, pentru că jertfa lor a fost și este o putere de viață dătătoare și prin jertfa lor Biserica noastră românească a mers înainte. Prin ei — cum zicea cineva — s-a arătat că satul e mai tare decît împăratul, pentru că satul n-a primit legea împăratului, ci satul — avîndu-și legea lui, legea strămoșească — nu și-a părăsit legea, cîstind orice altă legea, dar cerînd ca de legea noastră românească să nu se atingă nimeni. Așa ne-am păstrat credința și o păstrăm și azi neschimbată ca pe o moștenire scumpă.

Dar unitatea noastră bisericească este întrupată aici nu numai prin faptul că sfinții ardeleni sînt pictați pe pereții bisericii, ci și pentru că — alături de sfinții ardeleni — este și Sf. Ioan cel Nou de la Suceava, este și Sf. Calinic de la Cernica, adică sînt prezente și Moldova și Țara Românească prin sfinții lor, prin ceea ce au dat mai bun și mai frumos pentru Biserica noastră. Astfel, biserica de aici — prin sfinții aceștia, care sînt cei mai buni fii ai Bisericii Ortodoxe Române, căroră ne rugăm cu toată evlavia, fiindcă sînt ridicați din spița neamului românesc — mărturisește prin acești sfinți și arată unitatea noastră, a celor din Transilvania cu cei de peste munți, unitatea noastră, în aceeași țară românească, în întreaga Biserică românească.

Ce frumos este cînd mergi în Nordul Ardealului și în Sudul Ardealului, în Răsărit și în Apus, treci dincolo de munți, în Muntenia, în Moldova, în Dobrogea și — oriunde te-ai duce, și în sate și în orașe — intri în orice biserică ortodoxă, te simți la tine acasă, te simți între frați, vezi că este aceeași Sf. Liturghie a Sf. Ioan Gură de Aur, aceeași Sf. Liturghie a Sf. Vasile cel Mare (cînd este vremea Liturghiei Sf. Vasile cel Mare) sau Sf. Liturghie a celor mai înainte sfințite din vremea Postului Mare, vezi că este aceeași vecernie, vezi că sînt aceleași utrenii, vezi că se cîntă din aceleași cărți: Triod, Penticostar, Octoih ș.a.m.d., aceleași cîntări, aceleași imne. Pretutindeni în țara românească și în limba românească, este aceeași credință, sînt aceleași slujbe, este aceeași dragoste frățească în care ne îmbrățișăm cu toții și prin această înfrățire a noastră, a tuturor, întărim nu numai unitatea Bisericii, pentru care s-a rugat Iisus Hristos „ca toți să fie una”, ci întărim și unitatea poporului nostru, întărim și unitatea Patriei noastre scumpe.

Dar, iubiți credincioși, această unitate a noastră se bazează pe jertfă, pe jertfa înaintașilor noștri și pe jertfa celor de azi, pentru că acum cînd am făcut sfințirea bisericii, am pus în piciorul Altarului, pîrticele din moaștele sfinților mucenici, adică din moaștele acelora care au mers pînă acolo cu dragostea față de Iisus Hristos, față de Evanghelia lui Iisus Hristos, față de Biserică, încît viața lor și-au dat pentru ca această Evanghelie să ajungă și pînă în părțile noastre. Acești sfinți mucenici, care și-au găsit urmași — cum ați văzut — și în Transilvania și peste munți, ne cheamă și ne aduc aminte că — așa cum la temelia Bisericii stă jertfa lui Iisus Hristos și alături de

jertfa lui Iisus Hristos, jertfa mucenicilor din toate neamurile pământului și din toate timpurile — așa noi trebuie să înțelegem că la temelia vieții noastre, a Bisericii și a Patriei noastre, stă jertfa noastră a tuturor, și trebuie să ne socotim viața ca o dăruire de sine, ca o slujire pe care trebuie să o aducem Patriei noastre, pe care trebuie să o aducem lui Iisus Hristos, lui Dumnezeu, pentru ca din această jertfă să răsară roadele binecuvîntate pe care le așteptăm.

Apostolul de azi vorbește despre cel care seamănă sau ară sau treieră întru nădejde. Bobul de grâu care se seamănă în glie, trebuie să putrezească, adică să-i putrezească învelișul pentru ca miezul (germenele) acestuia să încolțească, să înjringă puterea pământului, să apară deasupra pământului și — prin căldura soarelui, prin ploaia potrivită la vreme și prin munca omului — din acel firicel plăpînd, care a ieșit din bobul a cărui coajă a putrezit în pământ — să răsară spicul, spic care să rodească înzecit și însutit și să aducă bucurie și belșug în casele noastre ale tuturor. Așa-i și cu viața creștinului, așa-i și cu viața omenească: dacă nu faci să putrezească din ființa ta tot ceea ce este rău, tot ceea ce este păcătos, tot ceea ce este ură, tot ceea ce este vrăjmășie, tot ceea ce este lucrătură a unuiu față de altul, tot ceea ce este invidie, tot ceea ce este gelozie, tot ceea ce este ceartă, tot ceea ce este neînțelegere, tot ceea ce este hoșie, tot ceea ce este fătărnicie, tot ceea ce este rău și nevrednic și de om și de Dumnezeu, dacă nu faci să putrezească toate acestea și să răsară numai partea cea bună, adică dragostea și bunătatea, și aceasta să crească și să rodească înzecit și însutit, așa cum rodește spicul acela, atunci nu poți fi cu adevărat creștin și să vorbești despre jertfa mucenicilor, să vorbești despre jertfa înaintașilor.

Pentru că nouă astăzi nu ni se cere nici un fel de jertfă decît aceasta: să ne lepădăm de noi înșine și să slujim cu toate puterile noastre, pentru ca în ființa noastră să se dezvolte tot ceea ce este bun și frumos, pentru ca cu toate puterile noastre, cu toate capacitățile noastre să ne dăruim Bisericii noastre și Patriei noastre, pentru ca Biserica noastră să aducă roade pentru Dumnezeu și popor și patria noastră să se dezvolte din ce în ce mai mult și să progreseze din ce în ce mai mult.

Iubiți credincioși, iată cum praznicul de azi leagă trecutul cu prezentul și ne învață că unitatea noastră — și ca popor și ca Biserică — a fost puterea noastră de-a lungul veacurilor și că și astăzi unitatea noastră — și ca popor și ca Biserică — este putere dătătoare de viață nouă și ne ajută ca în vremurile acestea de mari transformări țara noastră și Biserica noastră să fie la înălțimea idealurilor acestor vremuri.

Dar, iubiți credincioși, unitatea nu este numai între noi, între românii care sîntem într-o singură țară, și între credincioșii români care sîntem într-o singură Biserică românească. Noi întindem brațele frățești ale dragostei în Iisus Hristos tuturor Bisericilor, tuturor cultelor din țara noastră. De aceea, ne-am bucurat cînd aseară, în biserica din Bărbant, a fost prezent preotul romano-catolic din localitate, iar aici este prezent pastorul reformat, mărturisind aceeași frățietate în Iisus Hristos și același spirit ecumenist de unitate și înfrățire, pentru ca împreună mărturisind Evanghelia lui Iisus Hristos, s-o arătăm lucrătoare în munca noastră comună pentru înflorirea Patriei, în lupta noastră comună pentru pace și înfrățire între toate popoarele, între toate naționalitățile, între toate Bisericile lumii.

Țin să vă mărturisesc că Biserica noastră Ortodoxă Română, Mitropolia Ardealului se află în legături foarte bune, frățești, cu toate celelalte Biserici

din Transilvania, adică cu Biserica Romano-Catolică, cu Biserica Reformată, cu Biserica Luterană, cu Biserica Unitariană, nu numai prin legăturile dintre Prea Fericitul Patriarh Justinian și șefii celorlalte culte, dintre Mitropolitul Ardealului și Episcopul-vicar al Mitropoliei Ardealului și ceilalți Episcopi ai celorlalte Biserici, ci și prin legăturile dintre preoți, dintre slujitorii cultelor și dintre credincioșii acestor Biserici, în așa fel încît de sus pînă jos, de la Episcopi pînă la credincioși, toți membri acestor Biserici se simt înfrății și astfel lucrează împreună pentru binele Patriei noastre și pentru pacea a toată lumea.

Un semn al acestei bune legături este faptul că la Sibiu, în săptămîna de rugăciune pentru unitatea creștină din ianuarie 1970, Episcopul luteran a fost invitat în Catedrala noastră din Sibiu și a spus un cuvînt frățesc de unitate în Iisus Hristos, iar eu am fost invitat în duminica următoare în Catedrala luterană și am ținut un cuvînt, în care am arătat cum dragostea lui Iisus Hristos ne adună pe toți la un loc și ne face ca —deși sîntem Biserici deosebite — să ne respectăm unii pe alții, să respectăm fiecare legea celui alt și respectîndu-ne unii pe alții, respectînd fiecare legea noastră, totodată să înțelegem că în Iisus Hristos ne apropiem unii de alții și în Iisus Hristos putem să fim frați și să lucrăm împreună pentru ca dragostea lui Iisus Hristos să fie roditoare în viața de fiecare zi a tuturor, în viața poporului nostru și a omenirii întregi.

Legea noastră este lege românească, legea celorlalte naționalități este legea pe care acestea au adus-o sau au primit-o din Apus. Cu toate acestea, ne respectăm reciproc: fiecare trăiește în legea lui, nu ne amestecăm unii în treburile altora. Fiecare rămînînd cu legea lui, cu rînduiala lui, ne respectăm și ne iubim reciproc ca frații, fiindcă și Iisus Hristos este unul și același, chiar dacă El este trăit într-un fel sau altul, chiar dacă I se aduce închinare într-un fel sau altul. El este unul și același și El ne cheamă pe toți la frățietate și unitate.

El ne cheamă să împlinim mesajul îngeresc: „Mărire întru cei de sus lui Dumnezeu, pe pămînt pace și între oameni bunăvoie“.

Acest mesaj, care ne este comun tuturor, ne apropie și ne face să fim o unitate, nu o unitate cum este unitatea noastră într-o singură Biserică Ortodoxă Română, ci o unitate mai largă, o unitate mai puțin strînsă decît este unitatea Bisericii noastre și între Bisericile Ortodoxe, dar și această unitate mai largă este o unitate care mărturisește despre Iisus Hristos, despre dragostea lui Iisus Hristos, care ne ajută ca și în țara noastră să ne simțim toți una, să ne simțim toți frați fără deosebire de credință religioasă, de naționalitate și totodată să contribuim la pacea, înfrățirea și propășirea tuturor popoarelor.

Așadar, iubiți credincioși, ne bucurăm de praznicul acesta și ne bucurăm că aici am trăit iarăși și iarăși simțămîntul înălțător al unității ca români credincioși: — una ca români, una ca credincioși români în legea strămoșească, lege care este tot atît de veche ca poporul nostru, care este peste tot aceeași, și dincoace de Carpați și dincolo de Carpați, și care nu s-a stins niciodată, căci nici împărații habsburgi n-au putut niciodată să o schimbe, pentru că ea este legea poporului. De aceea, nici regi, nici împărați, nici principii nu au putut schimba sau distruge această lege a poporului; poporul trăiește peste veacuri, pe cînd regii, împărații și principii astăzi sînt și miine nu sînt. Ei au pierit, vremea lor s-a dus, căci acum este vremea poporului și puterea răsare de la popor, nu mai răsare de sus, de la împărați sau regi sau

principi, care să poruncească ce vor și să ne silească să facem cutare sau cutare lucru. Legea vine din puterea poporului. Iar Biserica noastră, care a fost Biserica poporului, este și azi Biserica poporului și slujește poporului. Din popor, din vrednicia credincioșilor își trage ea viața ca mărturisitoare a aceleiași credințe strămoșești, credință puternică, statornică. Și — așa cum cei dinainte au ridicat o biserică de lemn atunci când erau vremuri grele și apăsătoare — voi, cei de azi, în vremuri noi, în vremuri de propășire, ați ridicat o biserică de zid, o biserică vrednică de vremurile noi, pentru ca alături de construcțiile ce se ridică pretutindeni în țara noastră, să fie și bisericile monumente din care să se vadă vrednicia credincioșilor noștri, care sînt buni fii ai poporului, slujind și dăruindu-și toată puterea lor de muncă Patriei noastre scumpe, propășirii țării noastre.

Noi ne bucurăm că Iisus Hristos — prin această biserică — ne-a adunat la un loc și că iată Mitropolit, Episcop, arhimandrit, protopop, preoți, credincioși, corul de la Alba Iulia, cu toții ne-am adunat în jurul Sf. Altar, în care am așezat sfintele moaște ale mucenicilor, și ne-am rugat împreună și am preamărit pe Iisus Hristos într-un singur gând, cu o singură inimă, cu un singur suflet, cu o singură dorință ca Iisus Hristos să fie mereu viu în viața noastră, Iisus Hristos să ne adune mereu la un loc într-o unitate nezdruncată, Iisus Hristos să risipească orice vrajbă și orice neînțelegere între noi, ca Iisus Hristos să ne ajute să ne iubim unii pe alții, să fie dragoste în familiile noastre, nu ceartă și dușmănie, să fie dragoste între toți, dragoste între părinți și copii, să fie dragoste în fiecare comună, în fiecare obște, să fie dragoste în întreaga țară, să fie dragoste în întreaga lume, pentru ca prin această dragoste pe care o toarnă Iisus Hristos în sufletele noastre ale tuturor — și viața noastră a tuturor, și viața Patriei noastre și viața omenirii întregi să fie ferită de un război catastrofal și să ne bucurăm de pace, ca în pace să ctitorim o viață din ce în ce mai frumoasă și mai luminoasă și să putem în pace preamări pe Dumnezeu, pe Iisus Hristos și pe Maica Domnului și pe sfinți, împreună cu sfinții români care s-au ridicat din sânul poporului nostru de dincoace și de dincolo de Carpați.

Dumnezeu să ne ajute ca să fim vrednici de înaintașii noștri, Dumnezeu să ne ajute ca să putem transmite urmașilor noștri vrednicia noastră, pentru ca ei să continue ceea ce am făcut noi, așa cum noi continuăm ceea ce au făcut înaintașii noștri. Dumnezeu să ne ajute ca dragostea noastră să crească tot mai mult și prin această dragoste să mărturisim și să preamărim pe Iisus Hristos, Domnul și Mîntuitorul nostru. Amin!

După îndătinatele polihroane pentru I. P. S. Sa, pentru P. S. Sa, pentru Înalta Ocîrmuire de Stat și pentru credincioșii prezenți, Înaltul Ierarh „miruiește” cu untdelemn sfințit pe toți credincioșii participanți.

În cadrul agapei frățești ce a urmat P. C. pr. Emil Mirza-Galtiu scoate în relief hărnicia în muncă și vrednicia credincioșilor din Oiejde, care prin aceste calități dobîndesc posibilitatea de a jertfi și pentru biserica lor, care poate servi ca exemplu pentru orice parohie. Indemnăți și dinamizați de păstorul lor sufletesc, părintele Modest Muraru, ei au azi bucuria de a fi realizat un locaș de închinăciune pilduitor.

În încheiere, I. P. S. nostru Mitropolit Nicolae al Ardealului spune următoarele:

„Vă mulțumesc în chip deosebit pentru ceea ce ați făcut aici și pentru praznicul de azi.

Am ținut să cinstim această vrednicie, dînd părintelui Modest un rang. Nădăjduim să-i dăm — pe merit — mai tîrziu alt rang.

Ziua bună se cunoaște de dimineață. Dimineața este praznicul de azi. Ziua este înainte.

Dar este și vrednicia credincioșilor că s-a înnoit și împodobit această biserică, care merită a fi văzută și de turiști.

Veți continua să vă arătați vrednici! Dumnezeu să vă ajute și să vă binecuvinteze!

De întrecerea dintre parohiile din această parte este „vinovat” și părintele protopop. Acest protopopiat este în continuă mișcare. Aceasta se datorește vredniciei parohiilor, care ne fac și nouă bucurie. De aceea, vă binecuvintez pe toți”. Toastează apoi pentru Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian, pentru conducătorii iubiți ai Patriei noastre.

Privite în ansamblu, praznicile de la Bărbant și de la Oiejdea se prezintă ca două prilejuri de manifestare ortodoxă și românească în spiritul unității bisericești, prin care se adâncește și întărește și unitatea scumpei noastre Patrii, Republica Socialistă România.

PARTICIPANT

VIZITĂ FRĂȚEASCĂ

La 3 iulie a. c., Înalt Prea Sfințitul Dr. Nicolae Mladin, Mitropolitul Ardealului, a primit la reședința mitropolitană din Sibiu vizita Eminenței Sale Dr. Szabó Imre, episcop administrator apostolic de Esztergom, însoțit de Părintele Rector Iozsef Nemecsek de la Institutul Teologic romano-catolic de grad universitar din Alba Iulia.

La primirea Eminenței Sale au fost de față din partea Centrului arhiepiscopesc: P. C. prot. stavr. Tr. Belascu, vicar arhiepiscopesc, P. C. pr. Gh. Bota, consilier adm. bis., P. C. diac. Gh. Papuc, consilier cultural și P. C. pr. Filaret Costea, secretar arhiepiscopesc.

Din partea Institutului Teologic de grad Universitar din Sibiu au fost de față: P. C. pr. Rector Dr. Isidor Todoran și P. C. profesori: dr. Sofron Vlad, dr. Nicolae Neaga, dr. Grigorie Marcu, dr. Corneliu Sîrbu, dl prof. dr. Iorgu Ivan, P. C. diacon asistent dr. Mircea Păcurariu și dl lector Ioan Ică.

A mai fost de față P. C. prof. pens. Dr. N. Terchilă.

Î. P. S. Sa Mitropolit Nicolae, adresându-se Eminenței Sale, a spus în rezumat următoarele:

Vă mulțumesc cu toată dragostea pentru vizita pe care ați binevoit să o faceți Centrului nostru mitropolitan din Sibiu.

În Transilvania, Biserica Ortodoxă Română întreține relații frățești cu Biserica Romano-Catolică. Între mine, în calitate de Mitropolit al Ardealului și Eminența Sa Dr. Marton Aron, episcopul Episcopiei Romano-Catolice din Alba Iulia, există o prietenie frățească din cele mai strînse, năzuind la o apropiere și cunoaștere reciprocă în spiritul ecumenismului constructiv care s-a statornicit între cultele din Patria noastră.

Relațiile frățești dintre cele două Biserici se manifestă și în parohii, prin o bună colaborare dintre preoți și credincioși. În vizitațiile canonice pe care le face Eminența Sa Marton Aron în parohiile rom.-catolice, sînt invitați să asiste și preoții ortodocși din acele parohii. Tot astfel cînd fac eu vizitații

canonice, binecuvîntări și sfințiri de biserici în parohiile ortodoxe, sînt invitați să asiste și preoți și credincioși rom.-catolici, împreună cu reprezentanți ai celorlalte culte.

Între Institutele Teologice din Sibiu (ortodox), Cluj (protestant) și Alba Iulia (rom.-catolic); există legături strînse, încît teologii ortodocși, romano-catolici și protestanți se întîlnesc adesea la conferințe interconfesionale, spre a discuta probleme actuale ale Bisericilor.

Un semn al dragostei frățești dintre cele două Biserici, care ne-a impresionat, a fost faptul că în urma inundării bisericii ort. rom. Maieri I din Alba Iulia, studenții teologi romano-catolici, conduși de profesorii lor s-au prezentat la fața locului, oferindu-și tot sprijinul și ajutorul pentru curățirea acestui sfînt locaș.

Aceasta este atmosfera ecumenică de apropiere întru dragostea lui Iisus Hristos, prin care noi contribuim la înfrățirea Bisericilor și popoarelor noastre pentru ca pe pămînt să fie pace și bunăînvoire.

Relațiile de colaborare dintre Bisericile noastre sînt o contribuție pozitivă la colaborarea și apropierea popoarelor noastre. O dovadă grăitoare în acest sens avem pe Mitropolitul Andrei Șaguna, care fiind prieten cu Ministrul Cultelor, Ötvös, din Budapesta, a primit aprobarea Regulamentului Organic, Regulament de organizare a Mitropoliei Transilvaniei, care stă la baza legiurilor Bisericii Ortodoxe Române de astăzi.

Această dovadă din trecut este un imbold pentru ca în condițiile actuale să întărim prietenia dintre Bisericile și popoarele noastre.

În acest spirit, vizita Eminenței Voastre prin care ne cinstiți, fiind prima vizită făcută Mitropoliei ortodoxe române ardelenice de un ierarh rom.-catolic din Ungaria, este un element nou, este un început însemnat prin care legăturile dintre Biserica Ortodoxă Română și Biserica Romano-Catolică Maghiară vor putea fi continuate cu rezultate bune.

Nădăjdum ca prin aceste relații stabilite cu Eminența Voastră, să avem prilejul de a Vă întoarce vizita spre a cunoaște și aprecia realitățile Bisericii romano-catolice și ale poporului maghiar.

Mai putem adăuga că la reședința mitropolitană avem fotografia lui Emanoil Gojdu, care a fost o mare personalitate recunoscută în Budapesta. Prin fundația lui Em. Gojdu au studiat elevi și studenți români, ca: Dr. Petru Groza și marele poet Octavian Goga. Cel din urmă a stabilit o mare prietenie cu poetul maghiar Ady Endre, simbol al prieteniei dintre poporul român și poporul maghiar, iar marele bărbat de stat Dr. Petru Groza — deputat eparhial la Sibiu — a pus bazele prieteniei strînse de azi dintre cele două popoare, care construiesc o viață nouă. Toate aceste mărturii ale trecutului și altele pe care nu le amintim acum — ne pot fi pildă și îndemn ca și astăzi să întreținem și să întărim bunele relații dintre noi pentru propășirea Bisericilor și popoarelor noastre.

Dumnezeu care este iubire, să ne îmbrățișeze întru dragostea Sa pe toți, ca și noi să îmbrățișăm în iubire pe toți oamenii, indiferent de neam și religie.

A răspuns Eminența Sa Episcopul Dr. Szabó Imre, care a spus:

Mă bucur din toată inima de atmosfera caldă cu care m-ați primit pe mine, aici, în prima mea vizită în Transilvania.

Legăturile Bisericii Romano-Catolice din Ungaria cu ortodocșii de la noi au fost întotdeauna de bună înțelegere și colaborare, cu urme foarte adânci în viața poporului nostru. În Ungaria avem 7 biserici ortodoxe răsăritene, cu preoții cărora avem bune cunoștințe și bune relații.

Mă bucur în chip deosebit că primirea mea nu se reduce la forme, ci exprimă un bogat fond de multă căldură sufletească, în duhul dragostei creștine, de apropiere, prietenie între Bisericile și popoarele noastre.

Am avut fericirea de-a cunoaște pe Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Nicodim de Leningrad la Conferințele creștine pentru pace de la Praga și Berlin, punînd temelia unei sincere prietenii între noi personal și între Bisericile noastre.

Biserica Romano-Catolică din Ungaria va sărbători anul acesta jubileul milenar al nașterii primului rege al Ungarici, Ștefan cel Sfînt, despre a cărui mamă se știe că a fost ortodoxă. Nădăjduim ca la acest praznic să participe și Mitropolitul Ardealului, cunoscut ca personalitate activă pentru înfrățirea și colaborarea dintre Biserici și popoare, în duhul păcii și dragostei creștine.

În continuare, întreținîndu-se cordial, Înălții Ierarhi și-au mărturisit unul altuia activitatea desfășurată în cadrul ecumenismului și al apropierii dintre Biserici și popoare.

După ce a vizitat Catedrala mitropolitană, Eminența Sa Dr. Szabó Imre a părăsit Sibiul, îndreptîndu-se spre București.

Pr. F. COSTEA

HRAMUL SFINTEI MÎNĂSTIRI BRÎNCOVEANU

Praznicul Adormirii Maicii Domnului — hramul Mînăstiri Brîncoveanu de la Sîmbăta de Sus — prilejuiește în fiecare an manifestarea simțămintelor noastre de evlavie creștinească față de Maica Domnului și de cinstire și recunoștință față de vrednicii și fericii ctitori, care au ridicat și au restaurat acest sfînt locaș de închinare, în această minunată și pitorească așezare de pe valea Sîmbetei, adevărată „gură de rai” a Țării Făgărașului.

Atmosfera de rugăciune și de bucurie duhovnicească a fost mărită și în acest an de prezența Î. P. S. Mitropolit *Nicolae* al Ardealului și a P. S. *Visarion Rășnăreanu*, Episcop-vicar al Mitropoliei Ardealului, în mijlocul soborului preoților slujitori, între care reținem pe P. C. prot. stavr. Traian Belascu, vicar arhiepiscopesc, P. C. pr. Dumitru Găină, insp. general patriarhal, P. C. pr. Filaret Costea, secretar arhiepiscopesc, P. C. prot. Moise Ionașcu (Făgăraș), P. C. prot. Ioan Dragolea (Sighișoara) și alții.

La momentul potrivit al Sf. Liturghii este hirotonit întru ieromonah Cuv. ierod. Timotei Tohăneanu.

După Sf. Liturghie P. Cuv. Arhim. *Serafim Popescu* începe seria cuvîntărilor de învățătură, mîncînd de la cuvintele Sf. Scripturi: „Dragostea mai tare este decît moartea”. P. Cuv. Sa arată că viața Maicii Domnului se caracterizează prin dragostea ei mare și plină de grijă pentru Fiul său, Domnul nostru Iisus Hristos. Cinstind-o pe Maica Domnului și luînd dragostea ei jertfelnică drept pildă și îndemn a dragostei noastre către Dumnezeu și către semenii, noi cinstim și preamărim pe Iisus Hristos și aducem în viața poporului roadele muncii înfrățite și în viața Bisericii darurile unității noastre depline.

Aduce, în încheiere, cuvînt de mulțumire Î. P. S. Mitropolit *Nicolae*, P. S. *Visarion*, Episcop-vicar și tuturor P. C. preoți și credincioși ostenitori pentru participarea la acest luminos praznic de rugăciune și bucurie duhovnicească.

P. C. prot. stavr. *Tr. Belaşcu*, vicar arhiepiscopesc, subliniază bogatul conținut de simțăminte, de gânduri și fapte minunate și sublimе, care sînt cuprinse în cuvîntul scump de mamă. De aici și preuirea și cinstirea de care se bucură mama în familie, în Biserică și în țara noastră. Sf. noastră Biserică a ridicat pe Maica Domnului la cea mai înaltă cinstire, care se poate da unei făpturi, preamărind prin ea pe Iisus Hristos Domnul.

Sînt însă/unii (creștini) care zic că cinstesc pe Iisus Hristos, dar nu cinstesc pe Maica Domnului. Noi nu putem înțelege asemenea mărturisiri, căci chiar în cele omenești nu se poate cinsti un om mare, prin necinstirea sau hulirea mamei care l-a născut, i-a dat educație și grijă plină de dragoste neprecupețită.

P. C. Sa încheie cu îndemnul de-a rămîne statornici în credința Bisericii Ortodoxe, credință primită de la Domnul nostru Iisus Hristos, de la Sf. Apostoli și Sf. Părinți, rămînînd prin aceasta întru dragostea cea dumnezeiască a Maicii Domnului, întru dragostea Fiului ei, Domnul nostru Iisus Hristos, aducînd totodată contribuția noastră la sporirea unității noastre bisericești și naționale.

Prea Sfințitul Episcop-vicar *Visarion Rășinăreanu* mîneacă de la mărturisirea de credință pe care o facem în Credeul Bisericii asupra persoanei Domnului nostru Iisus Hristos, Fiul lui Dumnezeu, „care pentru noi oamenii și a noastră mîntuire s-a pogorît din ceruri, s-a întrupat de la Duhul Sfînt și din Fecioara Maria și s-a făcut om”.

În credința și evlavia noastră ortodoxă Sf. Fecioară Maria are un loc deosebit, un loc unic, pentru că prin ea s-a dăruit lumii Mîntuitorul Iisus Hristos, izvorul vieții creștine și al mîntuirii noastre. El însuși a spus: „Nimeni nu vine la Tatăl Meu decît prin Mine”. Tot ceea ce avem bun pe calea mîntuirii noastre este de la Domnul și Mîntuitorul nostru. Așa cum toate vin de la Tatăl cel ceresc prin Iisus Hristos Domnul nostru, tot așa Fiul lui Dumnezeu și Fiul Omului nedespărțit în persoana lui Iisus Hristos, a fost dăruit lumii prin Sf. Fecioară Maria, de aceea nu este cu puțință de a despărți pe Sf. Fecioară Maria de Fiul lui Dumnezeu, de Iisus Hristos, care este deopotrivă și în chip deplin și Fiul Fecioarei Maria. Aceia care despart pe Iisus Hristos de Fecioara Maria, pierd credința cea adevărată și nu mai pot înțelege pe Iisus Hristos ca Mîntuitor al sufletelor noastre. De aceea ne este scumpă credința și evlavia creștină ortodoxă în Sf. Fecioară Maria.

Sfîntul Ioan Gură de Aur — iubiți credincioși — spune că fiecare creștin este un alt „hristos”. Domnul nostru Iisus Hristos este deopotrivă și Fiul lui Dumnezeu și Fiul Sf. Fecioare Maria. Noi, ca să putem purta cu cuviință în inimile și sufletele noastre chipul Domnului Hristos, trebuie să fim ca și El, adică fii ai lui Dumnezeu și fii ai Sf. Fecioare Maria. De aceea este foarte important și vă leg de suflet, ca arhiereu în numele veșnicului Arhiereu — Iisus Hristos, să nu vă lăsați amăgiți de aceia care caută să despartă pe Iisus Hristos de Sf. Fecioară Maria și în felul acesta să-l împartă pe Iisus Hristos și să nesocotească adevărata credință și evlavia creștină ortodoxă.

P. S. Sa încheie cu îndemnul de-a ține și trăi cu toată tăria credința și evlavia ortodoxă în Iisus Hristos, Domnul nostru și în Sf. Fecioară Maria, rugîndu-ne totdeauna: „Prea Sfîntă Născătoare de Dumnezeu în vremea vieții mele nu mă lăsa pe mine, ajutorului omenesc nu mă încredința, ci cu milostivire roagă pe Fiul tău și Dumnezeul nostru să mîntuiască sufletele noastre. Amin”.

A luat apoi cuvîntul î. P. S. nostru Mitropolit *Nicolae* al Ardealului, care a rostit următorul cuvînt de învățătură:

„*Mutatu-te-ai la viață fiind Maica vieții*” — așa cîntă Sf. noastră Biserică Adormirea Maicii Domnului, socotind-o ca o mutare de la viața aceasta

pămîntească la viața cea veșnică. Această mutare dintr-o viață trecătoare care are la capătul ei, — ori vrem, ori nu vrem — moartea, prin care firul vieții se taie, la viața nepieritoare pe care Iisus Hristos a dăruit-o Maicii Sale Sfinte, ne încredințează și pe noi pe toți că și viața noastră pămîntească nu se termină în mormînt. Dimpotrivă, deasupra mormîntului și dincolo de mormînt trăim mai departe în veșnicie și ajungem acolo unde este Iisus Hristos, unde este Maica Domnului, unde sînt sfinții, unde sînt toți bunii credincioși și toți slujitorii vrednici ai altarelor noastre strămoșești. De aceea la acest praznic al mutării Maicii Domnului de la viața pămîntească la viața cea veșnică, se cuvine să ne gîndim puțin asupra acestui mare adevăr de credință, și anume, că viața nu se termină prin moarte și că moartea este numai o punte, numai o treaptă prin care noi ne înălțăm sufletul nostru în veșnicie, și la vremea potrivită întreaga noastră ființă, așa cum sîntem omul întreg — trup și suflet.

Într-adevăr, viața omenească poate fi mai lungă sau mai scurtă, poate fi mai frumoasă sau mai puțin frumoasă, mai plină de bucurii sau mai plină de dureri și necazuri, mai plină de izbînzii sau de eșecuri și nereușite, mai plină de biruințe sau mai plină de înfrîngerii, dar așa cum este ea ca viață pămîntească, cu trupul acesta muritor, nu poate să se prelungească și dincolo de pragul morții.

Știința modernă, cuceririle medicinei, ridicarea nivelului de trai a făcut posibilă prelungirea vieții, a făcut posibil faptul ca media vieții să se ridice de la 30 sau 35 de ani, pînă la 68—70 de ani; știința și medicina au făcut posibil să se vindece o mulțime de boli, care mai înainte secerau sute de mii și milioane de vieți omenești, dar nu au putut face și nu vor putea face ca omul să fie nemuritor, să nu ajungă niciodată la pragul acelor ani în care știe că moartea îi întrerupe firul unei vieți, pe care el ar dori să nu se termine niciodată.

Deși știm cu toții că sîntem muritori, deși știm cu toții că odată și odată va veni moartea, de obicei nu ne gîndim la acest lucru, de obicei trăim în așa fel încît avem impresia că nu vom muri niciodată, avem impresia că vom trăi mereu, avem impresia că vom putea să ne bucurăm mereu de viață. Cînd se apropie însă, moartea, cînd vedem că nu mai este nici o ieșire, nici o scăpare, atunci în inima noastră se coboară durerea, întristarea, sbuciumul, și rar este omul care să poată întîmpina moartea cu seninătate, cu bucuria prizirii către viața cealaltă spre care pășeste.

Moartea este pentru fiecare un lucru nefiresc, un lucru dureros, pe care omul ar vrea să nu-l întîlnească niciodată. Dar tocmai din această dorință de a vieții neconținut, de a nu întîlni niciodată moartea, noi înțelegem că și moartea e o realitate, dar și dorința după nemurire corespunde unui adevăr, corespunde unei realități, așa cum ne încredințează Mîntuitorul nostru Iisus Hristos. Adică, pe de o parte, omul este muritor prin trupul lui, pe de altă parte el este nemuritor prin sufletul lui, prin viața lui spirituală. Dorința noastră de a nu muri, dorința noastră de a nu ne întîlni cu moartea mărturisește despre acest fapt, că noi sîntem nemuritori, că noi avem un suflet nemuritor și prin acest suflet nu murim niciodată, ci trăim în veșnicie. Atunci cînd trupul acesta se îngroapă în mormînt și cei din jurul lui, cei iubiți, cei apropiați ai lui plîng pe țărîna mormîntului și cred că aici s-a sfîrșit totul și că despărțirea aceasta este de nesuportat, atunci deasupra mormîntului se ridică asemenea unei flăcări vii puterea sufletului, puterea spiritului și ne

trece din viața aceasta în viața cea veșnică, acolo unde putem vedea pe Dumnezeu cu sufletul nostru, cu credința noastră, cu dragostea noastră. Astfel cei ce rămân în urma celui adormit întru Domnul au mîngîierea că aceștia nu sînt morți, ci sînt vii de-a dreapta lui Dumnezeu. Ei sînt vii cu sufletul și noi ne rugăm pentru ei, și dragostea noastră îi îmbrățișează și dincolo de mormînt. Astfel ei sînt cu noi mai departe și noi sîntem cu ei și ne rugăm pentru ei și dăm milostenie pentru ei și facem fapte bune pentru ei, așa încît amintirea lor și prezența lor și gîndul lor cel bun este în familia noastră, este pretutindenea unde au fost, unde au lucrat, au avut prieteni, au avut frați, au avut oameni cu care s-au înțeles.

Așadar, tocmai această teamă de moarte, această dorință de-a vieții fără de sfîrșit mărturisește despre faptul că noi sîntem nemuritori.

Oamenii încearcă în diferite feluri să-și prelungească viața, nu numai în viața cea veșnică, ci și pe pămînt. O formă de prelungire a vieții noastre este prelungirea pe care o realizează părinții prin copiii lor; fiecare părinte se gîndește că numele lui este dus mai departe de copiii lui, fiecare părinte se gîndește că acești copii duc mai departe asemănarea lor trupească cu ei și duc mai departe și puterea lor spirituală în sufletul lor. De aceea părinții își pun tot sufletul în creșterea și educația copiilor, ca prin ei să-și prelungească viața, fizionomia lor fizică și spirituală, numele și familia.

Desigur că și aceasta este o prelungire a vieții, dar nu e întotdeauna o prelungire reușită. Se întîmplă să fie copii buni, se întîmplă să fie copii care fac cinste părinților, care fac mîndrie familiilor lor, dar se întîmplă să fie și copii răi, copii care nu fac cinste părinților, copii care necinstesc familiile lor, copii care aduc numai necazuri și suferințe părinților, copii de care-ți pare rău că ai astfel de urmași, care-ți necinstesc numele, care nu-ți urmează povețele, care umblă pe căi rătăcite și care nu sînt buni de nimic, nici pentru familie, nici pentru societate, oameni care ajung pînă la urmă la distrugerea fizică și sufletească. În ce privește prelungirea în celelalte generații e și mai precară pentru că de-a lungul secolelor se pierde și numele și asemănarea fizică și sufletească. Așa încît prelungirea vieții noastre, a numelui nostru în urmași nu este un lucru sigur. Dacă ne-am înscris însă numele cu cinste în ceruri în cartea veșniciei, acest nume rămîne veșnic în fața lui Dumnezeu și în fața celor care ne-au cunoscut sau au auzit de numele nostru.

O altă formă de prelungire a vieții pe care o caută oamenii și pe care o realizează în parte este prelungirea numelui prin fapte deosebite prin care ne-am remarcat și am devenit oameni vestiți, oameni cunoscuți în fața mulțimilor.

De aceea vedem cum popoarele și poporul nostru cinstesc pe marii bărbați ridicați din sînul lui, din sînul popoarelor. Numele acestor bărbați strălucesc peste veacuri și sînt mereu nume de cinste, care călăuzesc poporul către țintele superioare ale vieții lui. Astfel poporul nostru cinstesc pe marii bărbați din veacurile trecute: pe Mircea cel Bătrîn, pe Mihai Viteazul, pe Ștefan cel Mare, pe Constantin Brîncoveanu (ctitorul acestei mînăstiri), și numele acestora strălucesc, ca și numele altora, neconținut pe firmamentul istoriei poporului nostru și sînt și astăzi o mîndrie a poporului nostru. Amintirea lor este o forță de viață nouă, este o pildă și un îndemn ca și noi să fim vrednici de înaintașii noștri, care și-au dat viața, și-au dat tot ce-au avut pentru ca poporul acesta să propășească și să ajungă la o viață din ce în ce mai liberă, mai luminoasă, mai deplină.

De asemenea poporul cinstește și pe cei ridicați din sânul lui, care s-au remarcat fie în domeniul științei, fie în domeniul tehnicii, fie în domeniul culturii, marii scriitori, marii poeți, marii povestitori, marii oameni de artă, pictori și sculptori, care s-au ridicat la așa înălțime, încât numele lor strălucește nu numai în inima poporului român, ci și în întreaga lume, ducând faima poporului român și a puterii lui de creație în lumea întreagă. Și nu numai oamenii mari de cultură și știință, ci și artiștii populari, care cu sute de ani în urmă și pînă-n vremea noastră au pictat icoane pe sticlă, care astăzi sînt prețuite nu numai de poporul român ca niște comori de artă populară, dar și în întreaga lume, pentru că în acestea este puterea de creație a poporului însuși și prin aceștia este cinstit numele poporului nostru, dar și numele Bisericii noastre, ai cărei credincioși au fost acești pictori de icoane pe sticlă.

*

Nu numai omul ca individ năzuiește spre nemurire, ci și popoarele și fiecare popor năzuiește către nemurire, fiecare popor vrea să trăiască de-a lungul veacurilor și se străduiește să creeze valori culturale și valori materiale de așa natură încît prin aceste valori să rămînă în veșnicie, să fie pomenit peste veacuri. Așa și poporul nostru și-a dovedit vrednicia de-a lungul veacurilor, care vrednicie l-a făcut să treacă peste vremurile grele și apăsătoare și să ajungă în vremea noastră de unitate, de libertate și de viață nouă care urcă într-un ritm accelerat din treaptă-n treaptă spre ținte din ce în ce mai luminoase și care face ca țara noastră să aibă un prestigiu deosebit între toate țările lumii. Dezvoltarea noastră, a poporului nostru în 25 de ani de la starea de înapoiere la starea de țară avansată alături de alte țări înaintate ale lumii, această dezvoltare atît pe plan cultural cît și pe plan material, dovedește vrednicia și puterile creatoare ale acestui popor care astăzi își declanșează toate forțele și ajunge să strălucească cu vigoare și cu mîndrie între popoarele mari ale lumii întregi.

Dorința de veșnicie a poporului nostru și a tuturor popoarelor își găsește împlinirea deplină în credința noastră, care spune după cum scrie Sf. Ap. Ioan că nu numai oamenii singuratici sînt nemuritori, ci popoarele în-săși vor umbla în lumina lui Dumnezeu în veșnicie. Mai presus de viața pămîntească a unui popor este viața în „veșnicia” creației lui, dar mai ales — după credința creștină — este viața în veșnicia lui Dumnezeu.

Popoarele vor umbla în lumina lui Dumnezeu în viața veșnică, așa că și ca individ și ca popor — după ce ne-am îndeplinit datoria aici pe pămînt, după ce am creat cultura și tot ceea ce am putut să creem — vom putea să trăim în veșnicia care este fără de sfîrșit, care nu se numără cu anii, nici cu secolele sau milenii, ci este cu adevărat veșnicie dumnezeiască, veșnicie mai presus decît tot ceea ce poate gîndi mintea omenească și dori inima noastră.

*

Aceasta este credința noastră că mai tare decît moartea este viața și că ultimul cuvînt nu este al morții ci al vieții, al vieții veșnice, e biruința vieții sufletului în veșnicie, biruința sufletului poporului în veșnicie. Această credință că viața e mai puternică decît moartea, ne întărește în hotărîrea de a ne trăi viața pămîntească așa cum se cuvine, ca prin o astfel de viață de zeci de ani să putem cuceri veșnicia, nu o veșnicie temporală, ci o veșnicie nemărginită, o veșnicie de înălțare în Dumnezeu în spre altă și altă desăvîrșire, spre altă și altă bucurie. Această convingere că viața noastră nu se termină la mormînt ne face

să nu trăim cum zic unii. „hai să mâncăm și să bem și să ne distrăm, pentru că după aceea nu mai vine nimic, totul se îngroapă și nu se mai știe nimic“. Nu e așa, căci la sfârșitul vieții vine judecata. Judecată este și în această viață, căci și în viața aceasta cel care trăiește numai ca să mănânce, să bea și să se distreze, mai devreme sau mai târziu își primește răsplata cuvenită și se întâlnește cu pedeapsa. Chiar dacă nu se întâlnește cu pedeapsa în cursul vieții, când se întâlnește cu moartea însă nu știe ce să facă de teamă, pentru că vede că viața lui a fost pustie, a fost goală, a fost fără sens și nu aduce la secerișul judecății decât pleava care se aruncă în foc. Cel ce crede că la sfârșitul vieții nu este moartea ci viața cea veșnică, judecata prin care se alege pleava din grâu, acela trebuie să-și trăiască în așa fel viața încât ea să fie o viață vrednică de veșnicie, de Dumnezeu, să fie o viață vrednică de om, să fie o viață vrednică pentru poporul lui, pentru societatea în care trăiește, pentru întreaga omenire. Acela trebuie să-și înțeleagă viața ca fiind pusă în slujba unui ideal, idealul de a sluji tot ceea ce este bun, adevărat și frumos, idealul de a sluji mersul înainte al poporului — sub îndrumarea conducătorilor înțelepți — idealul de a sluji Biserica lui Hristos, idealul de a sluji pe Iisus Hristos, idealul de a sluji interesele țării noastre, idealul de a sprijini pe toți aceia care prin munca lor, prin jertfa lor, fac ca țara aceasta, fac ca Biserica noastră să meargă înainte. Unul cu acesta se străduiește neîncetat să aducă roade bogate, roade frumoase și pentru țară și pentru Biserică, pentru ca atât țara cât și Biserica noastră să aibă un prestigiu tot mai înalt și peste granițele țării.

Iubiți credincioși, Adormirea Maicii Domnului ne aduce aminte că viața nu se termină cu moartea și că moartea este o trecere de la o viață trecătoare, la viața cea veșnică. Faptul acesta ne întărește în credința că și noi nu ne încheiem viața cu moartea, ci prin moarte trecem la viața cea veșnică. Aceasta ne întărește în hotărârea de a înlătura tot ceea ce este rău, tot ceea ce este pătimăș, tot ceea ce este păcat, tot ceea ce este împotriva vieții și izvorăște din moarte, fie moartea sufletului care este păcatul, fărădelegea, fie moartea trupului. Se înlătură tot ceea ce izvorăște din moarte pentru ca să ne întărim în virtute, să se întărim în dragoste, în bunătate, în smerenie; să ne întărim în frățietate, în unitate, în dăruire de sine; să ne întărim în hărnicie, în muncă, în iubirea de patrie, în iubirea de popor, în iubirea de pace; să ne întărim în tot ce-i bun și frumos și să ne dăruim toate capacitățile noastre, toate talentele noastre pentru ca viața să înflorească, pentru ca viața să devină tot mai luminoasă, tot mai fericită și tot mai desăvârșită și să fie pusă sub lumina veșniciei, sub lumina lui Dumnezeu. Așa cum soarele luminează și încălzește totul, așa și Dumnezeu, soarele cel veșnic, soarele cel spiritual, încălzește și luminează sufletele noastre și face ca asemenea cum înfloreșc pomii și cum dau roade așa și sufletele noastre să înflorească și să dea roadele plăcute lui Dumnezeu și cele plăcute oamenilor și poporului nostru.

Așadar, Adormirea Maicii Domnului, care este mutarea ei la viață, ne cheamă și pe noi să înțelegem că viața noastră este mărginită, este limitată și tocmai de aceea trebuie să o folosim la maximum, să nu pierdem nici o clipă, nici un minut, nici un ceas, nici o zi, ci s-o valorificăm prin fapte bune. Să nu irosim înzadar clipele pe care ni le pune Dumnezeu la dispoziție, căci nu ni le dă ca să le pierdem, ci ca să le folosim, ca prin binele ce l-am făcut într-o clipă să cucerim veșnicia, deși putem să o și pierdem prin răul

ce l-am făcut tot într-o clipă. Să ne gândim bine că prin fiecare clipă, ori dobîndim veșnicia fericită, ori o pierdem, prin-fiecare zi ori dobîndim fericirea veșnică, ori o pierdem, și gîndindu-ne la asta să ne facem mereu examenul de conștiință în fiecare zi, să ne dăm seama în fiecare zi ce rău am făcut, să ne căim de păcatele pe care le-am săvîrșit, să ne hotărîm ca aceste păcate să nu le mai facem și să mulțumim lui Dumnezeu pentru binele pe care l-am făcut și să ne hotărîm ca acest bine să-l înmulțim mereu, pentru ca înmulțindu-l și viața noastră să se-nmulțească și să fie fericită, și viața celor din jurul nostru să fie mulțumită și viața poporului întreg să fie fericită.

Dumnezeu să ne ajute și Maica Domnului să ne ajute prin rugăciunile ei ca să ne trăim viața în așa fel încît să fim vrednici de o viață veșnică fericită, pentru mîntuirea noastră și pentru mîntuirea tuturor în vecii vecilor. Amin!

În continuare s-a săvîrșit sfințirea apei, stropirea credincioșilor, sfîntul Maslu pentru cei bolnavi și ectenia morșilor la mormîntul Mitropolitului-uitor Nicolae Bălan.

La agapa frățească care a urmat, vorbitorii au subliniat diferite aspecte ale praznicului legat de hramul Sf. Mînăstiri Brîncoveanu.

De încheiere, a luat cuvîntul Î. P. S. nostru Mitropolit Nicolae al Ardealului, care a arătat că praznicul de azi a fost senin și luminos atît prin seninătatea zilei, cît și prin desfășurarea solemnă a sfintelor slujbe și prin evlavia credincioșilor. Aceasta este cea mai mare bucurie a noastră că avem credincioși buni, pe care noi ierarhii și preoții sîntem chemați să-i îndrumăm pe căile mîntuirii pentru a spori în fapte și roade cît mai bogate. M-am bucurat și pentru faptul că cei mai mulți dintre preoții soborului de la Sf. Altar au fost studenții mei, pe care i-am cunoscut și-i cunosc prin activitatea pe care o desfășoară cu însuflețire în slujba Bisericii și a Patriei.

Praznicul de azi a fost important și pentru obștea mînăstirii, pentru că s-a întărit această obște prin promovarea și hirotonirea întru ieromonah a P. C. ierod. Timotei Tohăneanu. Acest ieromonah este și pictor, care a deschis o expoziție de icoane și tablouri pe sticlă în Brașov, dovedind prin aceasta că mînăstirea, ca și în trecut, așa și azi este alături de năzuințele poporului nostru, aducîndu-și contribuția ei la dezvoltarea vieții noastre culturale.

Progresul științific, tehnic și social de azi a adus transformări în viața și mentalitatea credincioșilor. Biserica este chemată a-și înnoi teologia și metodele de pastorație pentru a răspunde în mod creator la noile condiții de viață din Patria noastră. Preoții șagunieni au fost la înălțimea vremii lor prin însuflețirea lor pentru idealurile bisericești și naționale de atunci; preoții de azi se cuvine să primească însuflețirea de la ei, însă să slujească idealurilor bisericești, naționale și social-umanitare de azi. Sîntem chemați să întărim neîncetat unitatea noastră bisericească prin care sprijinim unitatea noastră națională.

Apropierea și colaborarea Bisericii noastre cu celelalte culte conlocuitoare — este un element prin care se manifestă și sporește dragostea lui Iisus Hristos pentru înfrățirea și prietenia dintre Biserici și popoare.

Pe plan patriotic, este demnă de remarcat contribuția pe care au adus-o preoții și credincioșii noștri în vederea înlăturării urmelor calamităților naturale care s-au abătut în anul acesta asupra țării și poporului nostru. Calamitățile au fost pentru noi o suferință, dar ele au fost totodată prilej de întărire a solidarității poporului nostru, a unității depline între popor și înțelepții lui ocîrmuitori, unitate prin care ne-am ridicat peste aceste încercări!

și prin care se realizează tot progresul și propășirea materială și spirituală a țării noastre.

Se cuvine să ne îndreptăm gândul în semn de recunoștință și mulțumire către Prea Fericitul Părinte *Justinian*, Patriarhul înnoirilor și al apostolatului social.

Să aducem devotamentul și omagiul nostru Ocîrmuitorilor înțelepți ai Patriei noastre, care fac totul pentru ca întregul nostru popor să înainteze pe calea unei ascensiuni neîncetate, de viață liberă, prosperă și independentă.

I. P. S. Sa încheie mulțumind lui Dumnezeu pentru toate darurile pe care le-a revărsat din belșug asupra noastră la acest luminos praznic, de la care plecăm cu sufletele înnoite spre a ne face tot mai deplin datoria față de Biserică și față de Patria noastră.

A fost un praznic luminos, de înfrățire a tuturor și de hotărîre de a cuceri veșnicia prin ceea ce facem pentru viața cea nouă a poporului nostru, pentru pace și fericire.

Pr. FILARET COSTEA

Biblioteca Mitropolitană Sibiu

ECOURI LA VIZITA A DOI TEOLOGI ORTODOCȘI ROMÂNI ÎN BISERICA ANGLICANĂ

În scopul promovării apropierii și cunoașterii reciproce a tuturor Bisericilor creștine, pentru înlăptuirea rugăciunii ultime a Mîntuitorului Hristos ca „toți să fie una“, în slujirea lui Hristos și slujirea lumii, Biserica Ortodoxă Română a luat o serie de inițiative concrete, la diferite niveluri, în vederea intensificării „dialogului teologic“ cu diferite Biserici Creștine, care și-au exprimat, în repetate rînduri, dorința lor de a ajunge la un acord și unitate doctrinară cu ea. Așa de exemplu, pentru activizarea dialogului teologic cu Biserica Anglicană, Prea-Felicitul Patriarh Justinian în timpul vizitei în Anglia și Grația Sa Primatul Angliei, Dr. Michael Ramsey, în timpul vizitei în România, au ajuns la un acord în vederea schimbului de profesori de teologie între cele două Biserici, în scopul cunoașterii reciproce și a pregătirii terenului pentru ținerea cît mai curînd a unei Conferințe interteologice, între Comisia teologică panortodoxă și Comisia teologică pananglicană.

Așa, în 1968, ne-au vizitat profesorii de teologie Henry Chadwick de la Universitatea din Oxford și Owen Chadwick de la Universitatea din Cambridge, care au ținut conferințe la Institutele Teologice Universitare din București și din Sibiu, iar ca răspuns, între 18—19 ianuarie 1969, au vizitat Biserica Anglicană și au ținut Conferințe la unele colegii teologice anglicane, P. C. pâr. prof. Dumitru Stăniloae și pâr. prof. Ene Braniște de la Institutul Teologic Universitar din București:

Pâr. profesor D. Stăniloae a ținut Conferințele: *„Caracterele specifice ale Ortodoxiei în comparație cu celelalte confesiuni creștine“* și *„Concepția Ortodoxiei despre Tradiție și dezvoltarea doctrinei“*; iar pâr. profesor Ene Braniște Conferințele: *„Problema evoluției și adaptării în cult din punct de vedere ortodox“* și *„Caracterele specifice ale cultului ortodox în comparație cu cultul celorlalte confesiuni creștine“*.

Conferințele acestea pretutindeni au fost urmărite cu un viu interes și s-au bucurat de o unanimă și înaltă apreciere în cercurile teologilor anglicani, încît Rev. Can. Satterthwaite „a comunicat hotărîrea Grației Sale Dr. Michael Ramsey de a invita din nou pe cei doi teologi români într-un viitor apropiat, pentru a face cunoscută teologia românească și în cadrul unor Universități engleze“, fiindcă au constatat că „au multe de învățat de la Ortodoxie“, îndeosebi în fațeta ei românească. (B.O.R., Anul LXXXVII, nr. 1—2, 1969, p. 143—144).

Referindu-se la vizita celor doi profesori teologi ortodocși români în Anglia, redactorul revistei „Sobornost“, Rev. Arthur MacDonald Allchin — un prieten sincer al Bisericii Ortodoxe Române și promotor al unirii celor două Biserici, care ne-a vizitat anul acesta țara, și a ținut conferințe la Institutele Teologice Universitare din București și Sibiu — într-o notă a redacției scoate în evidență importanța și semnificația acestui contact cu viața și gîndirea Ortodoxiei românești, ca una care prin natura și poziția sa are „o posibilitate specială de mediere între Răsărit și Apus“.

„Noi sîntem foarte fericiți — zice Domnia Sa — că putem prezenta în acest număr al revistei „Sobornost“, pentru prima oară, cititorilor englezi, ceva din lucrarea unuia din cei mai distinși teologi ai Bisericii Ortodoxe, Pr. Dumitru Stăniloae. Din multe motive, printre care mai ales problema limbii, noi în Marea Britanie și America de Nord, am avut prea puțin contact cu viața și gîndirea Ortodoxiei românești. Marea operă săvîrșită de Comisia Română-Anglicană, care s-a ținut la București în 1935, a început numai acum să fie urmărită mai îndeaproape, într-un mod mai hotărît și adecvat.

Pentru consolidarea contactului dintre Anglia și România un eveniment însemnat a fost vizita în Anglia în ianuarie a. c., a doi profesori ai Institutului Teologic Universitar din București, Pr. Dumitru Stăniloae, profesor de Dogmatică și a Pr. Enc Braniște, profesor de Liturgică. În timpul șederii lor în Anglia, cei doi profesori au putut să stea cîteva zile în Oxford, unde pe lângă ținerea conferințelor și seminariilor, au făcut și o vizită Ateneului Pontifical și au fost oaspeți la o recepție dată în cinstea lor la Casa Sfîntului Grigorie și Sfintei Macrina.

Pentru mulți, această posibilitate de contact personal cu reprezentanți ai Bisericii Ortodoxe Române, a fost o prețioasă ocazie de a ajunge să cunoască un nou aspect al plenitudinii Tradiției Ortodoxe. Fiecare Biserică și națiune ortodoxă are caracteristicile sale particulare, specifice și aici noi vedem o Biserică cu o limbă și cultură fundamental latine, care prin aceasta are o posibilitate specială de mediere între Răsărit și Apus. Vedem de asemenea un popor a cărui istorie urcă pînă la Traian și a cărui măreție și dezvoltare se află mai mult în trecutul recent decît e cazul în oricare alte națiuni ortodoxe și care poate de aceea să aibă un rol special de jucat pentru a face Ortodoxia prezentă în lumea contemporană. În această ordine de idei, e foarte important de evidențiat că numai de cînd a fost tradusă liturgia în românește, în sec. XVII, slujbele Bisericii într-o singură limbă sînt mai ușor accesibile poporului decît în cele mai multe țări ortodoxe. În Pr. Stăniloae noi avem un teolog prin a cărui întoarcere la izvoare (dînsul a scris studiul românesc model despre Sfîntul Grigorie Palama și a editat în patru volume versiunea românească lărgită a Filocaliei) a făcut posibilă o întîlnire autentică cu spiritul și aspirația omului contemporan. O astfel de teologie înrădăcinată în cugetarea unui Sfînt Maxim Mărturisitorul, poate natural să se lărgască...” (Sobornost. The Journal of the Fellowship of Alban and St. Sergius, Series 5: no. 9, Summer 1969, p. 626).

Dînd o înaltă apreciere concepției teologului român D. Stăniloae și prin această teologiei ortodoxe românești însăși, rev. „Sobornost“ publică în continuare, în limba engleză, textul celor două conferințe ale Pr. Prof. D. Stăniloae precum și un alt studiu a P. C. Sale, pentru a putea cît mai mulți clerici și teologi anglicani să ia contact cu modul specific de abordare a problemelor actuale de către teologia românească.

Spicuiem cîteva fragmente din textul acestor conferințe, publicate în revista citată.

În cea dintîi: *Cîteva caracteristici ale Ortodoxiei*, Păr. Prof. Stăniloae zice: „Aș vrea să spun cîteva cuvinte despre Ortodoxie, care de mult timp a fost necunoscută neortodocșilor, dar care astăzi cere să fie cunoscută că să devină un partener în orice convorbire ecumenistă.

1. Ortodoxia e considerată de ceilalți creștini ca fiind o cale foarte veche de trăire și înțelegere a Evangheliei și într-adevăr așa este. Dar în același timp, ea satisface astăzi nevoile religioase ale popoarelor care aderă la ea. Cum trebuie să se explice acest fenomen creștinilor neortodocși care găsesc că e greu să înțeleagă aceasta și care vorbesc mult de aggiornamento Bisericilor lor?

Noi credem că aceasta se explică prin faptul că Ortodoxia a păstrat misterul mîntuirii în toată bogăția lui vie, așa cum el a fost experimentat în timpurile apropiate apariției

lui originare în această lume, prin revelația lui Dumnezeu. Ea nu s-a angajat pe calca explicațiilor intelectuale, care pe de o parte complică lucrurile și pe de altă parte le golesc de misterul lor. Ea nu trebuie să se elibereze astăzi de aceste explicații, care au fost lăsate de o parte de progresul spiritului uman. Ea comunică numai faptul plin de mister că Dumnezeu, în iubirea Lui pentru lume, a trimis pe Fiul Său în lume, ca să ne mîntuiască; că Fiul Său, a fost răstignit și a înviat și ne va face și pe noi părtași la învierea vieții veșnice.

Religia trebuie să descopere misterul existenței. Altfel ea nu mai este religie, ci știință. Dar existența totdeauna păstrează un aspect de mister pe care știința nu-l prinde, și omul caută mîntuirea lui în această sferă a misterului. S-a zis astăzi că știința a făcut orice lucru secularizat, profan. E adevărat. Dar în același timp, prin mijloacele științei însăși, omul descoperă astăzi adîncimi inexplicabile în realitate, misterul adevărat al existenței. Fiecare om e potențial sacru.

2. Se poate spune că Ortodoxia a suferit și influențe din afară, acelea care vin de la Bizanț și astfel a devenit copleșită cu simboale. Dar simboalele exprimă misterul existenței mai bine decît explicațiile intelectuale. În același timp simboalele sînt mai ușor de înțeles de popor. Ele fac posibilă o intuire a misterului pentru fiecare om.

3. Ortodoxia a păstrat mai mult calea trăirii misterului, decît explicarea lui. Aceasta e din cauză că ea e conștientă că trăiește în Duhul Sfînt, care e Dumnezeu activ în noi. Unde e Duhul Sfînt, acolo e viață, viață care transcende orice explicație.

4. Accentuînd viața în Duhul Sfînt, Ortodoxia are o pregustare a învierii. Viața a învins total moartea în Iisus Hristos și în adîncul acelor care sînt uniți intim cu El. Pentru acest motiv noi sîntem optimiști. Noi nu ne fixăm ochii pe cruce, ci prin cruce noi trăim deja zorii învierii în noi.

5. Avînd o pregustare a învierii, Ortodoxia e catolică și cosmică. Toți sînt destinați la înviere. Credincioșii comunică împreună în Hristos cel înviat, așa încît ei pot fi înviați împreună. Există o legătură tainică între creștini și toți oamenii în Hristos cel înviat, care conduce întreagă lumea spre înviere. Comuniunea este condiția indispensabilă pentru dezvoltarea vieții spirituale și mîntuire.

6. Ortodoxia, prin bucuria trăirii în Dumnezeu, e dogmatică și nu teoretică. Ea nu se complace în speculații despre Dumnezeu, ci exprimă bucuria de a trăi în Dumnezeu și de a participa în existență cu întreagă creația. Credincioșii sînt într-un dialog constant cu Dumnezeu. Dumnezeu nu e un obiect de reflexie, ci un partener într-un dialog dătător de viață cu omul. În acest dialog El ne dăruiește și noi îi dăruim Lui, tot ceea ce avem și tot ceea ce sîntem. Totul vine de la Dumnezeu, totul ni-l oferă dragostea Lui. Noi îi dăruim totul înapoi marcat cu pecetea înțelegerii noastre, și a muncii noastre. Știința însăși are sensul de a da înapoi lui Dumnezeu darurile Lui, înțelese mai bine de noi. Totul este un mare sacrament al dragostei lui Dumnezeu pentru noi, o jertfă și mulțumire a omului adusă lui Dumnezeu.

Sacramentele au o fundamentare cosmică și îndeosebi Sf. Euharistie. Iisus Hristos a reînnoit în El caracterul sacramental și euharistic al întregii lumi. Toate lucrurile sînt daruri și cuvinte ale lui Dumnezeu către noi, și daruri și cuvinte ale noastre către Dumnezeu și între El și noi înșine. Ortodoxia nu separă cuvintele de lucruri și din acest motiv noi vedem totul ca sacrament. În afară de aceasta, Duhul Sfînt e infinit de bogat în lucrurile sale și vine la noi pentru toate lucrurile. Acesta e motivul pentru care noi avem multe sacramente și acțiuni sacre.

7. Preoția ierarhică reprezintă poporul, dar ea simbolizează de asemenea transcendența lui Dumnezeu. Ea este o cale prin care noi rămînem conștienți de faptul că mîntuirea nu ne vine de la noi înșine, ci de Sus.

8. În relațiile omului cu Dumnezeu și a oamenilor întreolaltă, Ortodoxia accentuează mai mult iubirea decât dreptatea. Dreptatea dă naștere la separații și împinge părțile să se excomunicе una pe alta. Iubirea îmbrățișează și unifică toate lucrurile. Dumnezeu însuși a unit umanitatea văzută cu Sine ca s-o mîntuiască. Iubirea e totdeauna activă, și va deveni tot mai mult, pentru că numai iubirea rămîne în veșnicie și va cunoaște o dezvoltare infinită.

Prin accentul pe care ea îl pune pe iubire, Ortodoxia e prin excelență ecumenistă. Ea crede că în iubire fiecare cale de înțelegere a Evangheliei se va deschide spre ceilalți și va transcende propriile sale limite. Ea crede că iubirea va unifica pe acei care astăzi sînt separați și îi va ajuta să vadă că ei sînt complementari unii altora.

Și noi putem zice că iubirea a început deja să vină la suprafață în toate Bisericele și în fiecare suflet creștin". (Ibidem, p. 627—629).

În celălalt studiu publicat: „*Concepția ortodoxă despre Tradiție și dezvoltarea doctrinei*”, conferențiarul accentuează, de la început, unitatea de vederi care domnește între cele două Biserici, asupra acestui subiect, temă care de altfel i-a fost solicitată de însuși Grația Sa, Arhiepiscopul de Canterbury. „În invitația cu care ne-a onorat Grația Sa, Arhiepiscopul de Canterbury, și în care ni s-a cerut să venim în Anglia și-a exprimat dorința că una din cele două conferințe ar trebui să aibă ca temă a ei acest subiect.

Eu cred că dorința ca să fie tratat acest subiect, răsare dintr-un atașament special față de Tradiția veche a Creștinismului, pe care Biserica din Anglia l-a păstrat mai mult decât celelalte Biserici din Apus. Acest atașament constituie un punct de apropiere între Biserica Ortodoxă și Biserica din Anglia. Această fidelitate față de Tradiția Bisericii neîmpărțite a fost mărturisită de Biserica din Anglia în declarația comună semnată de delegația ei și de delegația Bisericii Ortodoxe Române, asupra acestei teme, în 1935, declarație care a fost ratificată apoi de Convocațiunile de Canterbury și York.

Evident, Biserica din Anglia, ca o Biserică care e deschisă nevoilor spirituale ale oamenilor din fiecare veac, dorește în același timp ca fidelitatea ei față de Tradiția creștinismului primar să n-o împiedice ca să-și facă mesajul ei înțeles de oameni din diferite secole. Acesta e motivul pentru ce ea este deopotrivă interesată de problema cît de mult poate fi dezvoltată doctrina creștină pentru ca să poată fi înțeleasă de oamenii din secolul nostru. Aceasta e rațiunea oportunității subiectului nostru și eu cred că eu pot anticipa spunînd că aceasta este de asemenea un punct de apropiere între cele două Biserici, pentru că și Biserica Ortodoxă dorește să facă tezaurul creștinismului primar accesibil omului de astăzi fără să sacrifice nimic din esența lui.

În concepția ortodoxă, Tradiția cuprinde întreagă revelația divină, care își găsește împlinirea ei în Iisus Hristos. Această revelație e cuprinsă în Sfînta Scriptură și în tot ceea ce a rămas nescris din învățătura Apostolilor, adică în Regulae fidei, care au dezvoltat în Bisericele locale pe baza mărturisirilor de credință baptismale, în structura sacramentală și ierarhică a Bisericii, ceea ce s-a păstrat, proclamat și definit de Biserica neîmpărțită în Sinoadele Ecumenice și în scrierile unanime ale Sf. Părinți din această perioadă. Dar eu aș vrea să subliniez că pentru Biserica Ortodoxă, Tradiția nu constă numai din Scripturi și din învățătura/nescrisă a Apostolilor în forma de formule externe, ci și din conținutul acestor lucruri, însușite de credincioșii Bisericii și primite în chip neîntrerupt, în sfintele Taine, prin ajutorul harului dumnezeiesc. Tradiția în Biserica Ortodoxă, nu e o sumă de propoziții învățate pe dinafară, ci o experiență trăită a uneia și aceleași relații cu Hristos, experimentată de Biserică în timpul Apostolilor, ca o experiență continuă a întregului mister revelat în Hristos.

În acest sens Tradiția e o realitate vie, e viața neîntreruptă a Bisericii și ca atare nu poate fi nici mărită, nici schimbată în esența ei...

Acum eu aş vrea să încerc să arăt pentru ce Biserica Ortodoxă a continuat şi continuă să rămână credincioasă Tradiţiei şi cum această fidelitate nu împiedică Biserica să fie totdeauna prezentă în lume, răspunzând nevoilor de mântuire ale oamenilor din fiecare veac.

1. Ca creştini sîntem convinşi că nu poate fi progres în principiu, în relaţia dintre Dumnezeu şi om, dincolo de ceea ce s-a fixat în Hristos; aceasta e completă şi nu poate fi nici întregită, nici depăşită. Nu poate fi vorba de o augmentare a revelaţiei.

2. Culminarea revelaţiei lui Dumnezeu în Hristos e de asemenea o revelaţie a ceea ce omul potenţial a devenit şi actual va deveni. E revelaţia posibilităţilor celor mai înalte ale omului. Hristos cel înviat stă la începutul şi sfîrşitul umanităţii noastre celei noi. Hristos nu e numai un fapt aparţinînd trecutului ci şi o nădejde. De la învierea lui Hristos, noi creştem către învierea noastră proprie în unire desăvîrşită cu El. Noi trăim în mediul învierii Lui, care ne pătrunde din ce în ce mai mult.

3. Progresul nostru către unire în slavă cu Hristos prin faptul că Hristos care a înviat în trecut trăieşte în prezent în noi, constituie linia spiritualizării noastre. Noi nu cunoaştem pe Hristos după trup, aşa cum l-au cunoscut Apostolii înainte de înălţare. El e ascuns în noi. Dar prezenţa Sa devine din ce în ce mai evidentă în noi ca o putere care ne spiritualizează. Noi creştem în sesizarea prezenţei lui Hristos şi în comuniunea cu El, precum creştem şi în iubirea faţă de oameni. În această creştere a iubirii faţă de oameni constă înainte de toate spiritualizarea noastră. Şi progresul acesta îl realizează în solidaritate cu ceilalţi.

4. Din aceasta rezultă că Hristos, revelaţia deplină trăită de Biserică într-un chip neînrupat ca Tradiţie, are o eficacitate pe plan social. Această eficacitate nu e limitată numai la cercul credincioşilor, ci are repercusiuni asupra întregii umanităţi. Hristos are o eficacitate în cadrul general al istoriei. Istoria ne mişcă către o împlinire, către ceea ce revelaţia în Hristos numeşte Împărăţia lui Dumnezeu, sau Împărăţia iubirii desăvîrşite. Strădania umanităţii către un viitor mai bun a devenit un fapt dominant şi e evident astăzi tuturor. Bisericele nu mai cred că această strădanie e străină nădejzii care e hrănită din credinţa în Hristos. Dimpotrivă ele cred că Hristos îşi exercită tainic acţiunea Sa în istorie atrăgînd-o spre sfîrşitul pe care l-a făgăduit. Şi într-adevăr, omenirea se mişcă spre viitor, spre o participare la zorile Împărăţiei iubirii veşnice. Evident lupta dintre bine şi rău nu e absentă din arena istoriei. Aceasta înseamnă că creştinii nu trebuie să aştepte pasivi venirea bunătăţilor pe care ei le nădăjduiesc pe baza făgăduinţelor lui Dumnezeu. Nădejdea lor le dă răspunderea imperativă de a lucra pentru victoria binelui în lume, şi îi obligă să vină în întîmpinarea lumii, ca întreg, cu bunătăţile făgăduite de Hristos, spre care Hristos ne atrage, a aspiraţiilor cele mai bune ale umanităţii.

Din acest mod de înţelegere a Tradiţiei, rezultă concepţia ortodoxă a dezvoltării doctrinei.

5. Plenitudinea misterului mîntuirii e o realitate care nu poate fi exprimată deplin prin cuvinte, metafore sau formule. Pentru acest motiv sînt justificate noi expresii. Hristos conducînd lumea spre învierea generală şi Împărăţia iubirii veşnice, prin Duhul Sfînt în Biserică şi în istorie, ajută oamenii să meargă totdeauna pe calea spiritualizării, a asemănării cu Hristos, a capacităţii de a înţelege şi exprima lucrarea pe care Duhul lui Hristos o manifestă în ei şi în istorie şi de a înţelege care e sensul adevărat al întrupării Fiului lui Dumnezeu, jertfa Sa pentru oameni, învierea Sa şi învierea lor.

În acest sens Tradiţia înseamnă nu numai o experienţă continuă a misterului răscum-părării la acelaşi nivel de înţelegere spirituală, ci şi un progres în această experienţă şi înţelegere, fără ca să implice aceasta o transcendere a misterului răscum-părării şi a împlinirii lui în Hristos. Tradiţia nu înseamnă numai „o memorie vie” trăită constant de Biserică, ci şi o tensiune spre scopul eshatologiei, un progres în cunoaşterea activităţii dumnezeieşti, trăită fără întrerupere de Biserică în sine şi în istorie.

Lucrul acesta, se reflectă inevitabil într-o îmbogățire a limbii, care devine constant diversificată și mai delicată și în felul acesta capabilă de a exprima tot mai subtil misterul activității răscumpărătoare și spiritualizatoare a Duhului lui Hristos în natura umană și în activitatea Lui în istorie. De aici justificarea și necesitatea întrebuirii de noi cuvinte, metafore și formule pentru a exprima misterul. Misterul acțiunii lui Hristos, acolo unde e păstrat și trăit în întregimea lui, este același. Dar umanitatea nu mai e aceeași, sau mai degrabă nu se mai găsește ea însăși în același stadiu de dezvoltare spirituală. Ea rămâne în continuitate cu sine, dar înainteașă către un grad tot mai înalt de realizare a ceea ce înseamnă a fi uman. Nu e mai puțin adevărat că aceste grade mai înalte de realizare dau omului posibilitatea înțelegerii și exprimării tot mai subtile a misterului mântuirii și a acțiunii lui Hristos în istorie. Aceste noi expresii apar mai adecvate bogăției acțiunii lui Hristos și problematicii mai profunde a unei umanități care spiritual e mai înaintată. Toate acestea reprezintă ceea ce Vicențiu de Lerin numea: *progressus in idem*. Prin acest *idem* înțelegem misterul răscumpărării, totdeauna același și factorul uman, care e totdeauna același, dar în diferite trepte și în diferite situații e confruntat cu probleme morale și intelectuale noi. Faptul că noile expresii nu contrazic formulele inițiale trebuie să fie criteriul acceptabilității lor, și atât timp cât ele nu au fost acceptate oficial de Biserică, ele au un caracter de *theologumena* care sînt libere și neobligatorii.

6. În timp ce recunoaștem un progres al spiritului uman spre un stadiu care e mai aproape de Împărăția lui Dumnezeu și în consecință justificarea și necesitatea unui nou mod de exprimare a lucrării lui Hristos, în Biserică și în istorie, nu înțelegem că pe plan spiritual progresul umanității e făcut fără întrerupere. Umanitatea ca întreg și umanitatea creștină în deosebi își are opririle și regresele ei, în cursul istoriei. Nu se poate vorbi de o dezvoltare neîntreruptă a doctrinei creștine comparabilă cu creșterea unei plante. Scolastica și reforma n-au dat o expresie fericită misterului revelației...

7. Umanitatea creștină a început să facă distincție între formulările medievale și reformele de care ar vrea să se elibereze sau să le reinterpreteze. Și Ortodoxia a început să se deschidă experiențelor și exprimărilor misterului creștin necesare nivelului spiritual al omenirii contemporane. În acest mod Bisericele au început să se elibereze de multe din obstacolele care stau în calea mergerii lor împreună și au început să se îndrepte spre o situație în care împreună ele vor putea să caute noi expresii ale misterului creștin, care vor răspunde chestiunilor omului contemporan, dar în același timp să fie în solidaritate cu expresiile Bisericii primare. Progresul umanității spre unitate care e prezent în aspirațiile fundamentale ale oamenilor la orice nivel, obligă Bisericele să se angajeze împreună. În această căutare pentru noi expresii comune ale credinței creștine" (Ibidem, p. 652—662).

În celălalt studiu al p. prof. D. Stăniloae, publicat de revista „Sobornost”: „*Lumea ca dar și sacrament al iubirii lui Dumnezeu*”, se scoate în evidență marea idee creștină că lumea nu trebuie considerată ca un mijloc și scop de exploatare numai pentru sine, ci ca un dar și sacrament al lui Dumnezeu, ca un vehicol al dragostei, ca mijloc de manifestare a dragostei lui Dumnezeu față de noi, a noastră față de Dumnezeu și întreolaltă.

„Lumea trebuie să fie privită ca partea vizibilă a unui sacrament universal și continuu și toate activitățile omului ca o comuniune sacramentală, dumnezeiască. Concepția lumii ca dar al lui Dumnezeu sau ca vehicol al iubirii Sale, și ca partea vizibilă a unui sacrament al harului lui Dumnezeu sînt unul și același lucru. Iar dacă lumea este darul lui Dumnezeu, el e un mijloc al comuniunii, un semn al interesului lui Dumnezeu față de om. Pentru că darul nu există în sau pentru sine, nici înțelesul lui nu se află în sine însuși, deși pentru cel care-l primește, el nu conferă o completă satisfacție în sine, ci pur și simplu indicii către un înțeles complet, prin faptul că, aduce cu sine dovada iubirii Persoanei de la care el vine și e un mijloc după o iubire mai departe... Ca dar al lui Dumnezeu către noi, lumea devine

loc de întâlnire și punte a întâlnirii noastre cu Dumnezeu și a iubirii noastre unui față de alții... Numai atunci omul arată că a pătruns acest înțeles al lumii, când n-o mai vede ca realitate finală și n-o mai face scop, prin simpla exploatare a ei. Și el face aceasta dacă mulțumește lui Dumnezeu pentru tot ceea ce folosește din lume și dacă folosește totul cu mulțumire față de Dumnezeu. Un dar împlinește numai funcția unui dar, funcția revelării iubirii celui care-l dă, dacă el e primit ca atare; când el face din primirea darului un prilej pentru a-și arăta dragostea lui recunoscătoare ca răspuns la cel care i-a acordat iubirea. Prin faptul că omul nu e în stare să dea lui Dumnezeu ceva decît ceea ce el a primit deja, omul învață că el percepe lumea ca dar și sacrament cînd el oferă ceva din această lume pentru Dumnezeu, ca semn al iubirii sale recunoscătoare, și ca un vehicol al acestei iubiri. Și Dumnezeu la rîndul Său întoarce omului aceasta în forma de daruri oferite, care conțin o nouă manifestare a iubirii sale... Cu cît mai mult descoperă omul frumusețea și întrebuințarea mai înaltă a lucrurilor, cu cît mai mare e iubirea cu care el răspunde lui Dumnezeu, cu atît mai mult Dumnezeu răspunde cu o iubire și binecuvîntare și mai mare, din cauză că omul e în stare de a o primi... Dacă lumea e un dar și sacrament, atunci fiecare om e chemat să fie un preot. Pentru că dacă omul dă ceva lui Dumnezeu, Dumnezeu îi dă înapoi împlinindu-l cu o nouă binecuvîntare, ca un sacrament reînnoit. Cînd omul oferă un sacrificiu lui Dumnezeu el primește un sacrament în același timp...

Dacă lumea e un sacrament al iubirii lui Dumnezeu, ea trebuie să fie un sacrament al iubirii umane mutuale, un sacrament al comuniunii, pentru că ea e un sacrament care trebuie să fie consumat în comuniune și pentru consolidarea comuniunii. Lumea îndreaptă curentul dragostei lui Dumnezeu către comuniunea tuturor oamenilor și ca atare trebuie să îndrepte iubirea tuturor oamenilor către Dumnezeu și unui față de alții. Căci dacă Dumnezeu a dat lumea oamenilor ca să le arate dragostea Sa și să-i umple de dragoste, atunci și ei la rîndul lor pot să trateze aceste lucruri ca daruri, iar folosirea lumii de către ei nu va manifesta numai iubirea lor față de Dumnezeu, ci și iubirea unora față de alții" (Ibidem pp. 662—673).

*

Contactul teologiei anglicane cu teologia ortodoxă românească, a prilejuit deci prin vizita celor doi profesori de teologie români în Anglia, un minunat schimb de idei în problemele care preocupă astăzi atît de intens Bisericile creștine de pretutindeni. Acest contact a arătat de asemenea înalta și unanima prețuire de care se bucură teologia și Biserica Ortodoxă Română nu numai în rîndul celorlalte Biserici Ortodoxe surori, dar și în rîndul celorlalte Biserici Creștine, care o consideră, așa cum am văzut și pe bună dreptate, chemată să joace un rol însemnat în medierea între Bisericile de Răsărit și cele de Apus și de a face Ortodoxia prezentă în lumea contemporană.

IOAN I. ICA

TEZAURE ALE CULTURII ROMÂNEȘTI DIN TRANSILVANIA

Putem spune pe bună dreptate că Sibiul adăpostește trei tezaure ale culturii românești din Transilvania, trei biblioteci de mare însemnatate și dintre cele mai vechi, spuneau, la timpul lor, marii noștri cărturari... și anume biblioteca „Astrei” culturare, biblioteca Mitropoliei și biblioteca Muzeului Brukenthal.

Fără îndoială că acesta este un adevăr istoric pe care nu-l poate contesta nimeni și care trebuie însemnat pe răbojul vremii ori de cîte ori este cazul.

Biblioteca „Astra” împlinind o sută de ani de existență a fost omagiată nu de mult de publicațiile noastre, printre care am remarcat documentatul articol al d-lui profesor Dr. Ștefan Pascu, rectorul Universității din Cluj, publicat în săptămînalul cultural „Tribuna” din Cluj, nr. 6 (respectiv -680), din anul acesta în care aduce îndreptățite elogiile vestitei cetăți a Sibiului în care au sălășluit și sălășluiesc și astăzi instituții de mare prestigiu.

... Aici au fost primele tiparnițe de sub teascurile cărora au ieșit primele cărți românești... „Sibiul altor îndrăznește proiecte culturale și școlare, — accentuează istoricul de la Cluj — a altor instituții de învățămînt din prima jumătate a veacului al XIX-lea, ca acel Seminar teologic mai întîi și Academia de drepturi după aceea..., Sibiul altor instituții culturale între care la pragul de trecere spre a doua jumătate a secolului se numără Tipografia Arhidiecezană... Era un climat propriu cu rădăcini adînci în trecut. Un asemenea copac cu coroana falnică era în stare să genereze alți pomi roditori în deceniul ce a deschis cea de a doua jumătate a secolului trecut. Într-adevăr, aceștia nu s-au lăsat așteptați: au ieșit la lumină drepti, sănătoși, încrezători în rostul lor prin „Telegraful Român“... etc. etc.

În aceste condiții au luat ființă „Astra“ culturală și biblioteca ei, care în ajunul primului război mondial număra 5265 de opere în 6115 volume și 2385 de broșuri apoi, în ajunul celui de al doilea, 77.350 de volume, 4124 colecții de ziare și reviste, iar astăzi numără peste 305.000 volume cărți, ziare și reviste cu nu număr de peste 20.000 de cititori anual.

Biblioteca Mitropoliei Ardealului, găzduită în Institutul nostru teologic universitar are aproximativ 300 ani vechime, după cum reiese din scurtul istoric al părintelui protopop Ioan Beju, directorul bibliotecii. Ea cuprinde fondul de cărți al Mitropoliei, al studenților teologi și al corpului profesoral de la Institut. Mai precis, scrie directorul bibliotecii, „ea se apropie de venerabila vîrstă de 300 ani, cu toate împrejurările criuce prin care a trecut. Ea a viețuit cu cel puțin o sută de ani înainte de a se înființa în Sibiu vestita bibliotecă Brukenthal și tot cu atîta înainte de Battyanum din Alba-Iulia“. De trei ori a fost distrusă și tot de atîtea ori refăcută. Mitropolitul Șaguna a pus baza fondului principal de cărți. La moartea lui număra peste 4.000 opere.

La urcarea în scaunul mitropolitan a înaltului chiriarh Dr. Nicolae Bălan, biblioteca număra peste 5.000 opere, în afară de reviste, ziare și de importante incunabule. Astăzi Biblioteca Mitropoliei noastre — ne spune pînă. prota Ioan Beju — dispune de 74.000 volume, la cărți, tot cam atîtea reviste, un fond însemnat de manuscrise și peste 500 cărți vechi românești.

Biblioteca Muzeului Brukenthal dispune astăzi de peste 250.000, fond în total.

Istoricul bibliotecii l-am găsit mai complet în broșura d-nei Veturia Jugăreanu, tipărită înainte cu 12—13 ani.

Muzeul Brukenthal, care se numără printre cele mai vechi instituții de cultură, cuprinde într-una din secții biblioteca înființată — ca și muzeul — de baronul Brukenthal, care timp de 10 mai (1777—1787) a fost guvernator al Transilvaniei cu sediul în cetatea Sibiului.

Ca bibliotecă publică funcționează din anul 1817. La deschidere număra 15.972 volume, care au aparținut în întregime baronului.

În anul 1879 i s-a anexat biblioteca Capella („Kapellen Bibliothek“) cu un număr de incunabule de 280. Aceasta are începuturile în fosta bibliotecă a orașului înființată în jurul anului 1300, în cadrul căreia s-a integrat mai tîrziu și biblioteca mînăstirii Dominicanelor și donații particulare.

• Fondul de cărți s-a îmbogățit cu donația bibliotecii Capitlului evanghelic, redus dar extrem de valoros.

La 1885 fondul de cărți juridice al bibliotecii se completează cu cel al bibliotecii „Academiei de drepturi“, desființată în acest an. La sfîrșitul secolului trecut și la începutul acestuia, biblioteca își mărește colecțiile cu alte donații particulare.

Fondul provenit direct de la întemeietor cuprinde o serie de opere cunoscute din sec. XVIII în diferite limbi, ca latina, germana, franceza, italiana etc., din care 76 incunabule. Și acest fond de cărți a crescut mereu prin donațiile primite de la diferite instituții de cultură (Academia Română, Muzeul Național de Antichități, Institutul de studii clasice din Cluj, Academii de științe din Viena, Berlin, Budapesta etc.).

Intrînd în patrimoniul Statului începînd din anul 1948, odată cu muzeul, biblioteca Brukenthal și-a mărit sursele de îmbogățire — cum era și normal — din fondurile puse la dispoziție de Stat, Ministerul Învățămîntului, Culturii ș.a.m.d.

Iată cele trei tezaure ale culturii românești din Transilvania, adăpostite la Sibiu, desigur alături de altele, tot atît de importante.

NICOLAE D. GAVOZDEA

† PREOTUL IOAN LALU

Încercat în ultimii ani ai vieții sale de-o necruțătoare boală căreia nu i-a acordat crezare, preotul Ioan Lălu de la parohia Ruși jud. Sibiu, s-a stins din viață, în plină activitate, la vîrsta de 65 ani, în ziua de 5 iulie 1970.

Născut în Sibiu la 27 decembrie 1905 din părinți plugari Ioan și Stana de la Sibiel, rămîne orfan de tată la vîrsta de numai 3 ani. Cunosînd astfel greutățile vieții de ȕmpuriu, după terminarea școlii primare din Sibiel, urmează 6 clase de liceu în Sibiu și apoi se angajează ca funcționar la Consiliul Arhiepiscopesc Sibiu, concomitent făcîndu-și pregătirea teologică la Seminarul Teologic „Andreian” din Sibiu.

După căsătoria sa cu învățătoarea Elisabeta Șteflea din Săliște, este hirotonit diacon în 14 ianuarie 1927 și apoi preot la 19 martie 1927. Începîndu-și activitatea preoțească în parohia Tomnatec (Zărând) unde păstorește 10 luni, trece la parohia Breaza-Făgăraș unde vreme de 21 ani desfășoară o activitate bogată ca: pictarea bisericii în tempera, clopote, odăjdii și alte obiecte de cult, și împrejmuirea cu zid. Mai important a fost faptul că a restabilit acolo viața religioasă, punînd capăt concubinajelor, divorțurilor, viciilor și trecerilor religioase fără temeii.

În anul 1948 face mai multe misiuni religioase în jurul Blajului dîndu-și contribuția la întărirea unității Bisericii ardelenene. În anul 1949 rămîne preot în parohia Cisteiu-Blaj unde activează în continuare pe linia reîntregirii.

În anul 1953 se transferă la parohia Ruși unde păstorește pînă la sfîrșitul vieții. Aici aflînd o biserică fără turn, cu un efort deosebit reușește să asigure și turnul necesar și electrificarea bisericii, precum și scări de beton pentru urcarea la sf. biserică.

Om energic, plin de optimism și gata la datorie, preotul Ioan Lălu a lăsat o amintire frumoasă între credincioșii care-l regretă împreună cu familia sa — soția și fiii Elvira cu soțul Traian și Ciprian cu soția Anastasia și nepoții.

Prohodirea s-a făcut în biserica ortodoxă română din Ruși de către un sobor de 12 preoți în frunte cu P. C. protopop al jud. Sibiu Nichifor Todor, făcînd parte din sobor și P. C. pr. Gheorghe Bota consilier arhiepiscopesc, asistînd pe lîngă credincioșii ortodocși și credincioșii evanghelici din localitate în frunte cu pastorul Gheorghey Helmuth și fostul pastor Gheorghey Wilhelm — actualmente în Sibiu.

Au vorbit: C. preot Teodor Goga din Șura-Mare, evidențiînd calitățile colegului vecin, P. C. consilier arhiepiscopesc Gheorghe Bota, P. C. protopop Nichifor Todor prezentînd viața și activitatea de ansamblu a decedatului, fostul episcop Pavel Bobeș arătînd colaborarea frumoasă, iar pastorul evanghelic-luteran Helmuth Gheorghey — apreciînd colegialitatea ecumenistă și hotărîrea decedatului de-a nu se gîndi la pensionare, înțelegînd că un preot trebuie să slujească toată viața.

A fost așezat spre veșnică odihnă lîngă altarul bisericii pe care a iubit-o și a slujit-o cu devotament.

Dumnezeu să-i facă parte de slujire veșnică între cei aleși !

PARTICIPANT

† PREOT SAVU SAVU

Duminică, 19 iulie 1970, a trecut la cele veșnice preotul pensionar Savu Savu, de la Ocna Mureș, jud. Alba.

Înmormîntarea rămășițelor sale pămîntești a avut loc la Ploiești, marți, 21 iulie a.c. Preotul Savu Savu s-a născut la 10 ianuarie 1899, în comuna Pianul de Jos, județul Alba, din părinții evlavioși Nicolae și Raveca. Școala primară a făcut-o în satul natal, iar după terminarea studiilor secundare de 8 ani și luarea diplomei de învățător, a urmat cursurile superioare ale Academiei Teologice din Sibiu.

La 8 iunie 1924 se căsătorește în Aiud cu Victoria Hagea, o femeie retrasă, simțită și sîrguitoare, avînd doi copii: Dorina și Valentin.

Între 1923—1926 funcționează la liceul de băieți din Aiud, iar între 1926—1966 servește ca preot paroh la parohia ortodoxă română Ocna Mureș.

Cartea vieții lui pămîntești s-a închis cu ultima filă a celor 71 de ani. În schimb faptele sale de-a fi ridicat o mîndră biserică de zid în orașul Ocna Mureș, alături și de alte familii fruntașe, rămîn ca acte netăgăduite de frumoasă și îndreptățită impresie ce-l însoțesc peste mormînt, ele vorbind în fața veșniciei despre caracterul, sufletul, rîvna, alergarea, statornicia în virtute și mai cu osebire despre slujirea întru smerenie, cu evidentă pasiune apostolică, a turmei încredințate, pe care a condus-o la limanul mîntuirii creștine cu credință, dragoste, tact, prudență și înțelepciune, timp atît de îndelungat.

La Ocna Mureș, în ziua înmormîntării, la biserica zidită în timpul său, s-a săvîrșit dumnezeiasca liturghie și îndătinatul parastas, pentru odihna și fericirea lui veșnică, preotul locului vorbind la sfîrșit despre viața, activitatea și înfăptuirile sale de laudă, ca dascăl și conșacrat păstor de suflete.

Dumnezeu să-i facă parte de odihnă și fericire veșnică !

Arhim. VARAHIIL JITARU

Ocna Mureș, jud. Alba

† PREOTUL IOAN MIRCEA

În ziua de 30 iulie 1970, a trecut la cele veșnice blîndul și vrednicul preot Ioan Mircea din parohia Augustin, prot. Brașov, în etate de 90 de ani.

Născut în Lovnic (jud. Brașov) în 1880, a urmat școala primară, apoi gimnaziul și maturitatea la liceul „Andrei Șaguna” din Brașov și Institutul Teologic la Sibiu.

A fost învățător confesional la cîteva școli. În 1904 s-a căsătorit cu Victoria din Văleni-Rupea și hirotonit preot la parohia Augustin, unde a păstorit 56 de ani cu o întrerupere de 2 ani de refugiu în Moldova în timpul războiului 1916—1918. A depus o deosebită activitate pastorală, doborîcească-sanitară, învățătorescă și culturală în localitățile Augustin, Baraolt, Vîrghiș, Racoș, Ormeniș etc, fiind iubit și de credincioșii de alt neam și religie.

În lucrarea sa a dat dovadă de multă răbdare, pricepere și blîndețe.

Rămas văduv la vîrsta de 52 ani a trebuit să fie tată și mamă la cei 7 copii pe care i-a avut și pe care i-a crescut cu dragoste de lege și țară.

Serviciul înmormîntării s-a oficiat de către un sobor de preoți, în ziua de 1 august a.c., în biserica parohială Augustin, unde a fost așezat sicriul cu corpul neînsuflețit al vrednicului răposat.

La sfîrșitul prohodului au vorbit: P. C. preot Bucur Dionisie (Crihalma), Florea Ioan (Comana de Jos) și Tîței Traian (Măieruș), precum și reprezentanți ai credincioșilor păstoriți de adormitul în Domnul pr. I. Mircea.

Dumnezeu să-l odihnească cu dreptii, iar amintirea să-i fie binecuvîntată.

Preot IOAN FLOREA

MITROPOLIA ARDEALULUI

No. 7—8/1970

Juillet—Août

RÉSUMÉ

A l'occasion de l'accomplissement des 26 années depuis la libération de la Roumanie du joug fasciste (23 Août 1944—23 Août 1970), l'article éditorial, intitulé *La force du Pays — notre unité*, évoque les sacrifices en vies et en biens, offerts à ce dessein par le peuple roumain et par les partenaires de la coalition antihitlérienne — les Armées soviétiques en tête — et souligne par des dates concrètes la prospérité dont la République Socialiste de Roumanie a joui dès lors, les accomplissements dont, à juste titre, le peuple est fier aujourd'hui.

L'Eglise Orthodoxe Roumaine — désintéressée et convaincue — apporte sa contribution à l'oeuvre de construction accomplie par le peuple roumain entier, à la consolidation de son unité.

Un reportage — intitulé *Le 23 Août 1970* — relate la manière dont s'est déroulée, cette année, la célébration du jour de 23 Août au centre de la Métropole de Transylvanie.

ÉTUDES THÉOLOGIQUES

Théologie historique

L'étude *La théologie orthodoxe au XVIII-e siècle* (dont l'auteur est le prêtre professeur dr. Milan Şesan de l'Institut Théologique Universitaire de Sibiu) examine minutieusement et appuyée sur des documents la configuration bibliographique et de position de la théologie orthodoxe orientale au XVIII-e siècle, jusqu'en 1760.

Les livres théologiques orthodoxes roumains — en particulier ceux issus de l'imprimerie de Râmnicu-Vâlcea — fortifièrent la conscience orthodoxe roumaine en son combat contre l'uniatisme papal de Transylvanie et créèrent des liens spirituels avec les serbes et les russes orthodoxes.

Théologie systématique

L'étude *Un document oecuméniste sur la Sainte Eucharistie* (auteur: le diacre prof. dr. Ioan Zăgreañ, du même Institut théologique), en partant des préoccupations oecuménistes actuelles en ce domaine — examine à fond: I. L'anamnèse et L'Epiclese dans l'Eucharistie; II. La catolicité de l'Eucharistie; III. Eucharistie et Agape. En ce qui concerne l'intercommunion, l'auteur pense qu'il est encore prématuré à parler de son accomplissement, dans les conditions actuelles, puisque l'Eglise Orthodoxe Roumaine considère que l'intercommunion doit être l'expression de l'acceptation totale du Christ, acceptation qui suppose d'abord l'unité des Eglises dans la foi commune, professée par elles.

Théologie pratique

Dans *Le culte des morts* (auteur: le prêtre Ioan Bunea) on indique et met en évidence pour les buts de la vie ecclésiastique, les fondements inspirés de la célébration de l'office des morts pour le repos d'âmes des fidèles trépassés.

De *La dignité du prêtre dans la paroisse* (auteur: le prêtre I. Buta) on doit parler chaque fois comme d'une clef principale du succès dans la cure d'âmes. Verba movent, exempla trahunt !

L'étude *Lès coordonnées de la vie chrétienne selon „l'Epître à Diognète“* (auteur: Viorel Ioniță, doctorand en théologie) met en évidence l'aspect social et l'aspect moral de la vie chrétienne, présentée dans cet écrit chrétien de l'âge postapostolique.

L'étude *Considérations sur le problème du travail et de l'exploitation au point de vue chrétien* (auteur: l'archiprêtre Nicodim Belea) présente les fondements de l'appréciation constante et totale de l'Eglise du Christ sur le travail ainsi que la malaise dont elle a toujours considéré „l'arrêt du salaire des travailleurs“, l'exploitation, depuis tous les temps, en combattant sans réticences ce mal social.

La rubrique permanente

INDICATIONS HOMILETIQUES

contient les discours et les sermons suivants: *La force de la confiance* et *La commémoration du Métropolite Nicolae Bălan* († 1955) — les deux en ayant comme auteur S. E. le Métropolite Dr. Dr. h.c. Nicolae Mladin de Transylvanie; *Sermon* au VIII-e dimanche après la Pentecôte et St. Jean-Baptiste — prêcheur de la pénitence (auteur: le prêtre Filaret Costea); *Sermon* à la fête du Saint Prophète Elie (auteur: le prêtre Vartolomeu Constantinescu).

VESTIGES DU PASSÉ

contient les évocations suivantes:

L'union de la Transylvanie avec la Roumanie, refletée dans les pages du journal „Telegraful Român“ de 1918 (auteur: le prêtre prof. dr. Dumitru Călugăr);

Dé l'histoire de l'église paroissale Cluj-Someșeni (auteur: le prêtre Ioan Bunea);

Un document concernant le passage d'Andrei Șaguna par la passarelle Ciîneni, en 1848 (auteur: le prêtre D. Bălașa);

Le Métropolitain Andrei Șaguna. Notes inédites (auteur: le prêtre C. Popescu-Gratia);

Un chapitre de l'histoire des relations culturelles serbo-roumaines (auteur: le prêtre dr. Teodor Bodogae) reproduit (avec les explications de rigueur) une série d'actes inédits de la correspondance du grand métropolitain Andrei Șaguna († 1873).

RECENSIONS

donne des aperçus sur les oeuvres: „*L'adolescent, cet inconnu*“ par Jean Rousset, en traduction roumaine (auteur: D. Călugăr) et „*St Nicetas de Remesiana et l'oecuménicité patristique aux IV—V-e siècles*“, thèse pour le doctorat en théologie, par Ștefan C. Alexe (auteur: prof. Mircea Păcurariu).

LA VIE ECCLÉSIASTIQUE

présente la chronique des événements ecclésiastiques dans les confins de la Métropole de Transylvanie pendant l'intervalle calendaristique respectif (sacres d'églises, visitations canoniques, visites oecuménistes, solennités ecclésiastiques etc.).

DIVERSES NOTES

concernant les événements et les préoccupations d'actualité achèvent le contenu de ce numéro de la revue.

TIPOGRAFIA EPARHIALĂ

S I B I U

Biblioteca Metropolitană Sibiu